CATECHISMUS

DER

THEOLOGISCHE SUMMA

VAN DEN

H. THOMAS VAN AQUINO

DOOR

P. MAG. TH. PÈGUES, O.P.
PROFESSOR IN DE THEOLOGIE AAN HET
COLLEGIUM ANGELICUM TE ROME

IN HET NEDERLANDSCH BEWERKT DOOR

J. QUAADVLIET, O.S.Cr.
PROFESSOR IN DE THEOLOGIE IN HET
KLOOSTER VAN ST. AGATHA

DEEL I

TEULINGS' UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ
'S-HERTOGENBOSCH.
1921

CATECHISMUS

DER

THEOLOGISCHE SUMMA

VAN DEN

H. THOMAS VAN AQUINO

DOOR

P. MAG. TH. PÈQUES, O.P.

PROFESSOR IN DE THEOLOGIE AAN HET
COLLEGIUM ANGELICUM TE ROME

IN HET NEDERLANDSCH BEWERKT DOOR

J. QUAADVLIET, O. S. CR.

PROFESSOR IN DE THEOLOGIE IN HET
KLOOSTER VAN ST. AGATHA

DEEL II

TEULINGS' UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ
's-HERTOGENBOSCH
1921

CATECHISMUS

DER

THEOLOGISCHE SUMMA

VAN DEN

H. THOMAS VAN AQUINO

DOOR

P. MAG. TH. PÈGUES, O.P.
PROFESSOR IN DE THEOLOGIE AAN HET
COLLEGIUM ANGELICUM TE ROME

IN HET NEDERLANDSCH BEWERKT DOOR

J. QUAADVLIET, O.S.Cr.
PROFESSOR IN DE THEOLOGIE IN HET
KLOOSTER VAN ST. AGATHA

DEEL III

TEULINGS' UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ
'S-HERTOGENBOSCH
1922

IMPRIMI POTEST

fr. H. HOLLMANN, Mag. Gen. O. S. Cr.

Stae Agathae, die 10 Maii 1921.

IMPRIMATUR

Nihil Obstat,

A. A. v. LAARHOVEN,
Libr. Cens.

Haaren, die 10 Maii 1921.

Evulgetur

J. POMPEN
Vic. Gen.

Buscoduci, die 11 Maii 1921.

IMPRIMI POTEST

fr. H. HOLLMANN, Mag. Gen. O. S. Cr.

Stae Agathae, die 13 Octobris 1921

IMPRIMATUR

Nihil Obstat,	Evulgetur
A. A. v. LAARHOVEN, Libr Cens.	J. POMPEN, Vic. Gen.
Haaren, die 3 Octobris 1921	Buscoduci, die 5 Octobris 1921

IMPRIMI POTEST

fr. H. HOLLMANN, Mag. Gen. O. S. Cr.

Stae Agathae, die 20 Sept. 1922

IMPRIMATUR

Nihil Obstat,	Evulgetur
A. A. v. LAARHOVEN,	J. POMPEN.
Libr. Cens.	Vic. Gen.
Haaren, die 25 Oct. 1922	Buscoduci, die 26 Oct. 1922

Brief van Zijne Heiligheid Paus Benedictus XV.

Aan onzen geliefden zoon Thomas Pègues van de orde der Predikheeren, professor aan het Collegium Angelicum dezer stad.

Geliefde Zoon,

heil en apostolischen zegen.

De buitengewone lofspraken, door den Apostolischen Stoel aan Thomas van Aquino geschonken, laten voor geen katholiek nog twijfel over, of God heeft dezen grooten man daartoe verwekt, opdat de Kerk in hem een leeraar zou hebben, dien zij bij uitnemendheid ten allen tijde volgen kon. Nu scheen het wel passend, dat niet alleen voor de geestelijkheid, maar ook voor allen, die een diepere kennis van den godsdienst willen hebben, en zelfs voor de gewone menschen de wijsheidsschat van dezen Leeraar rechtstreeks werd opengesteld. 't Is immers heel natuurlijk, dat hoe dichter men het licht nadert, men des te overvloediger er door bestraald wordt.

Daarom is het zeer prijzenswaardig van U, dat, terwijl ge een franschen Commentaar op het hoofdwerk van den engelachtigen Leeraar, de theologische summa ondernomen hebt — en de reeds verschenen deelen toonen het welslagen dier onderneming, — dat ge onlangs dezelfde summa in den vorm van catechismus hebt uitgegeven. Daardoor hebt ge de rijkdommen van zulk een groot vernuft binnen het bereik gebracht zoowel van minder onderwezenen, als van meer ontwikkelden, alles kort en bondig en in dezelfde klare orde verhandelend, wat door Thomas meer uitvoerig is uiteengezet. Wij wenschen U geluk met die vrucht van langdurigen arbeid en studie, waaruit men uwe groote kennis der thomistische leer zien kan ; en wij hopen hetzelfde, als hetgeen uwe liefde voor de heilige Kerk beoogt, dat nml. uw arbeid voor zeer velen nuttig moge zijn tot een grondig kennen der christelijke leer.

Als onderpand der goddelijke gunsten en ten teeken van Onze bijzondere welwillendheid verleenen wij U, geliefde Zoon en uwe leerlingen met veel liefde den apostolischen zegen.

Gegeven te Rome bij Sint Pieter, den 5 Febr. 1919, het vijfde jaar van Ons Pausschap.

BENEDICTUS XV, Paus.

---

van het Vaticaan 19 Febr. 1919.

Zeer Eerwaarde Pater,

Het is mij aangenaam U het hierbij ingesloten, eigenhandig schrijven te zenden, waardoor de Verheven Opperpriester zich heeft gewaardigd U welwillend zijn hoogen lof te schenken, omdat ge onlangs de Theologische Summa van den onsterfelijken Thomas van Aquino in den vorm van catechismus hebt uitgegeven.

Gaarne maak ik van deze gelegenheid gebruik om U de gevoelens mijner ware hoogachting te betuigen, waarmede ik mij noem

U zeer toegenegen en dienstwillig

Card. GASPARRI.

INLEIDING. *)

Thomas van Aquino werd in 1225 te Rocca Secca in Italië geboren als zoon van graaf Landulf en gravin Theodora.

Op vijfjarigen leeftijd werd hij ter opvoeding toevertrouwd aan zijn oom Sinnibald, abt van Monte Cassino. Het jeugdige knaapje stelde bijwijlen zijnen leermeesters in genoemde abdij de vraag : Wat is God ? Deze vraag van het kind zou later alles beheerschen in het leven en de geschriften van dezen onvergelijkelijken man. Naar Napels gezonden ter voltooiing van zijne studie, leerde hij in die stad de volgelingen van den heiligen Dominicus kennen, die aldaar een klooster hadden gesticht. Weldra vroeg hij om opgenomen te worden in hun orde, en de gravenzoon ontving het kloostergewaad. Zijne moeder, de gravin Theodora beschouwde het als een oneer en schande, dat haar zoon lid was geworden van een bedelorde, en zij wilde hem van den gedanen stap afbrengen. Maar Thomas, zijn roeping getrouw, aanvaardde de reis naar Rome om zich vervolgens naar Frankrijk te begeven, en zoodoende aan allen aandrang en pogingen van zijne familie te ontkomen.

Doch onderweg werd hij door zijn broeders Landolf en Reinoud, die in de keizerlijke legers van Frederik II dienden en inmiddels verwittigd waren, overvallen en gevangen

*) Naar Pater Pègues' Petite Introduction. — Thomas van Aquino. — Inleiding tot leven en leer — door Dr. Grabmann, in het Nederlandsch bewerkt door Dr. Hoogveld, professor der wijsbegeerte aan het seminarie te Culemborg. — Het leven van den H. Thomas van Aquino, door p. Mag. J. V. de Groot, professor bij de gemeentelijke Universiteit te Amsterdam.

meegevoerd naar Rocca Secca, waar zij hem in den toren van den familieburcht opsloten. Hier werd zijne standvastigheid op harde proef gesteld. Niets echter kon hem in zijn genomen besluit doen wankelen, noch smadelijke behandelingen, noch de tranen van zijn moeder, noch de liefkoozingen en het aanhouden zijner zusters, die meermalen bij hem kwamen. Eindelijk na een gevangenhouding van omstreeks twee jaren, kreeg hij zijn vrijheid weer. Hij werd door zijne oversten naar Keulen gezonden om er de lessen bij te wonen van den beroemden leeraar Albertus de Groote. Om zijne stilzwijgendheid gaven hem zijne medeleerlingen den bijnaam van „den stommen os van Sicilië". Doch Albertus de Groote, die het genie van zijn leerling ontdekte en bewonderde, zeide van hem, dat weldra het geloei van „den stommen os" over de gansche wereld zou weerklinken.

Op 26 jarigen leeftijd begon hij te Parijs zijn akademisch onderricht met de verklaring van het boek der sententies van Petrus Lombardus. Hij toonde bij zijn onderwijs zulk een meesterschap, zijn voorstellingen waren zoo klaar, zoo duidelijk, tot zulk een bewonderenswaardige orde wist hij alles saam te brengen, zooveel licht spreidde hij over de onderwerpen zijner behandeling, er ging van zijn onderwijs zoo groote bekoorlijkheid, zulk een krachtige invloed uit, dat er weldra én bij de studenten én bij de leeraren der universiteit slechts één roep opging over Thomas' lessen.

Beurtelings doceerde hij te Parijs, te Rome, te Orvieto, te Viterbo, te Bologna, te Napels en later weer te Parijs. Hij was een persoonlijkheid van buitengewone geestesgaven, en met de volle kracht van zijn rijken geest oefende hij zijn leeraarsambt uit. Daarbij ontplooide hij een onvermoeibare werkzaamheid als schrijver van talrijke wijsgeerige en theologische geschriften.

Zijn leven was een algeheele toewijding aan God. Zeer vroeg in den morgen las hij de heilige Mis en woonde daarna een tweede Mis bij. Verder besteedde hij den ganschen dag aan gebed, aan onderricht en aan schriftelijken arbeid.

Hij was zoozeer aan het aardsche onttrokken, dat hij zelfs aan tafel nog bezig was met goddelijke zaken en niet wist wat rondom hem gebeurde. Zoo heeft hij eens, naar het verhaal van zijn levensbeschrijver Willem de Tocco, aan tafel bij koning Lodewijk van Frankrijk, in gedachten plotseling op de tafel geslagen met den uitroep : „Nu heb ik een doorslaand bewijs tegen de Manicheën". Doch ofschoon zoo verdiept in een hoogere gedachtenwereld, bezat hij toch een buitengewone beminnelijkheid, die iedereen trof, die met hem in aanraking kwam. Ook was hij zeer goedhartig en diep ootmoedig.

Zoo vurig bad hij van God af om altijd een gewoon en eenvoudig kloosterling te mogen blijven. Toen Paus Clemens IV hem den aartsbisschopszetel van Napels aanbood, wist de ootmoedige geleerde door tranen en beden aan die verheffing te ontkomen. Thomas was geheel los van aardsche bedoelingen en neigingen, een beeld van lelieblanke onschuld en reinheid.

Pater Reginald van Piperno, zijn onafscheidelijke gezel, die ook de levensbiecht van den stervenden leeraar heeft afgenomen, heeft van hem getuigd, dat hij hem zoo rein en zoo onschuldig had bevonden als een vijfjarig kind. Omdat hij door zijn reinheid en door zijn scherp verstand en groote kennis de heilige engelen zoo nabij komt, draagt hij den titel van den Engelachtigen Leeraar, „Doctor Angelicus."

Op last van Paus Urbanus IV stelde hij de kerkelijke getijden samen voor het H. Sacramentsfeest. De zoo heerlijk schoone hymnen : Lauda Sion, Pange lingua, Sacris solemniis, Verbum Supernum, Adoro te, werden door hem

vervaardigd. Paus Gregorius X ontbood den grooten theoloog naar de kerkvergadering te Lyon. Maar de reis naar het concilie was voor Thomas de reis naar een beter leven. Zijn zware geestesarbeid had zijn lichaamskracht uitgeput. Te Fossa Nova in het klooster der Cisterciensers, waar hij wat rust wilde nemen, overleed hij den 7 Maart 1274. Op zijn sterfbed bij het ontvangen der heilige Teerspijze sprak hij : „Ik ontvang U, losprijs mijner ziel. Uit liefde tot U heb ik gestudeerd, nachten doorwaakt en mij afgetobd. U heb ik gepredikt en geleeraard. Nooit heb ik iets tegen U gesproken. Ik blijf ook niet hardnekkig vasthouden aan mijn inzicht, maar als ik over dit Sacrament mij ooit onjuist heb uitgelaten, onderwerp ik het aan het oordeel van de heilige Roomsche Kerk, als wier gehoorzame zoon ik nu uit deze wereld scheid".

In 1323 werd Thomas onder het getal der Heiligen gesteld door Paus Joannes XXII. Hierbij gaf deze Paus van hem deze zeer eervolle getuigenis : „Thomas heeft de Kerk meer verlicht dan alle andere leeraren. Hij heeft zoovele wonderen gewerkt, als hij artikelen heeft geschreven". Steeds heeft de Kerk dezen buitengewonen man gevierd en hooggehouden als haren Leeraar bij uitnemendheid.

Bij zijne afbeeldingen prijkt zinnebeeldig de zon op zijn borst. Gelijk de zon door hare stralen de gansche aarde verlicht, zoo heeft Thomas door de stralen van zijn genialen geest en van zijn machtige wetenschap de geheele Kerk verlicht. Eenig is de glorie, welke hem te beurt viel, toen de Vaders van het concilie van Trente wilden, dat midden in de zittingzaal, tegelijk met de boeken der heilige schrift en de decreten der Pausen, de Summa van Thomas van Aquino opengeslagen op het altaar zou liggen, om er raad, bewijzen en uitspraken aan te ontleenen.

Ook bij de kerkvergadering van Lyon, van Vienne,

van Florence, en bij het Vaticaansch concilie was Thomas aanwezig door zijn geschriften, en heeft er als 't ware voorgezeten, zooals Paus Leo XIII zegt in zijn encycliek „Aeterni Patris". Van af Joannes XXII hebben alle Pausen steeds den hoogsten lof gebracht aan den grooten Aquiner en zijne leer gesteund en aanbevolen. Vooral de wijze en geleerde Paus Leo XIII werd als 't ware niet moede den Engelachtigen Leeraar te verheffen en te verheerlijken, en de studie zijner geschriften te bevorderen. Talrijke pauselijke documenten leggen hiervan het bewijs af. Hoe waardig, hoe krachtvol, hoe levenwekkend klonk zijn woord over de wereld, toen hij zijn encycliek „Aeterni Patris" uitvaardigde! Niet lang daarna gelastte hij door een motu proprio een nieuwe uitgave der werken van Sint Thomas. Een breve volgde, waarbij hij den grooten Leeraar tot patroon der studieën verklaarde.

Pius X trad in het voetspoor van zijn voorganger, en toen hij zijn encycliek „Pascendi" in de wereld zond ter veroordeeling van het Modernisme, wees hij daarin tevens als geneesmiddel aan de studie, de leer van den H. Thomas. En kort voor zijn dood nog stelde hij vast, dat de theologische summa het handboek zou zijn bij het akademisch onderricht.

En nu onder het pontificaat van Benedictus XV de nieuwe codex van het Kerkelijk recht verschenen is, vinden we daar een speciale canon ingelascht, die den professoren in de wijsbegeerte en godgeleerdheid oplegt te doceeren naar de beginselen, de methode en de leer van den H. Thomas en er zich heilig aan te houden. (canon. 589 en 1366.)

Zelfs den tegenstanders van het katholiek geloof heeft hij lof en bewondering afgedwongen. Beza en Bucerus, leiders van kettersche partijen verkondigden het openlijk, dat zij, was eens de leer van Thomas van Aquino uit den weg geruimd, gemakkelijk met alle katholieke leeraren den

strijd konden aangaan en zegevieren en de kerk vernietigen.

En bij al deze lofspraken aan den Leeraar bij uitnemendheid geschonken moge nog deze treffende getuigenis als bekroning worden toegevoegd, de getuigenis namelijk, welke Thomas tijdens zijn leven op wonderbare wijze van Christus zelven mocht vernemen : Bene scripsisti de me, Thoma. — Gij hebt goed over Mij geschreven, Thomas.

Het voornaamste nu onder de vele geschriften, welke de H. Thomas ons heeft nagelaten, is de Theologische Summa — eene samenvatting der geheele theologie. Enorme rijkdom van stof wordt daarin verhandeld in een wonderschoone, klare orde. Maar alles wordt teruggebracht en alles concentreert zich om dit ééne, namelijk God. God is de grondtoon der Theologische Summa. Prof. de Groot vergelijkt hare drie deelen met één breede gedachtenstroom, waarvan het statig druischen altijd weer met nieuwe kracht herhaalt den heiligen naam van God.

God beschouwd in Zich Zelven, in de eenheid en grenzenlooze volmaaktheid van Zijn Wezen, in het onderscheid der drie goddelijke Personen, in Zijn scheppende, behoudende en albesturende werkzaamheid, — ziedaar de inhoud van het eerste deel. De mensch in zijn opgang tot God, zijn laatste einddoel, door de vrije menschelijke handelingen die, geregeld door de wet en gesteund door de genade, hem verdiensten en de zedelijke volkomenheid der deugden schenken, — dit is het tweede deel. De mensch geworden Zoon van God, Die door Zijn leven, Zijn zoendood, Zijne verheerlijking, en door de genademiddelen der Sacramenten, welke Hij ons achterliet, den mensch brengt naar zijn eindbestemming, naar God. Hij is de weg om tot God te komen, — en dat is het derde deel.

Te zamen bevatten deze drie deelen 614 quaestie's, 3137 artikelen en 10.000 opwerpingen. Deze heerlijke theolo-

gische Summa, de rijkste en rijpste vrucht van Thomas' genialen geest heeft steeds de grootste bewondering weggedragen. Men mag haar terecht noemen het schoonste boek over de schoonste wetenschap, en hier mogen de woorden herhaald worden van Paus Joannes XXII : Hij (Thomas) heeft zoovele wonderen gewerkt, als hij artikelen heeft geschreven.

Van deze theologische summa is door den geleerden Dominicaan pater Thomas Pègues een Catechismus vervaardigd, die de kern van Thomas' leer bevat in dezelfde schoone en klare orde. Wat de Summa uitvoerig behandelt, vindt men verkort en vereenvoudigd terug in dezen Catechismus.

Doel van dit werk is den schat van Thomas' wijsheid onder het bereik van allen te brengen. Niet zonder reden koos de geleerde schrijver daartoe den catechetischen vorm.

Naar zijn eigen woorden in de voorrede van zijn werk, zal deze eenvoudige vorm de lezing gemakkelijker, levendiger en aantrekkelijker maken. Want zoo'n ondervraging pakt en doet het verstand ontwaken en voert het geleidelijk op tot nader en meer volkomen kennis van het behandelde onderwerp. Bovendien de eenvoud ontneemt niets aan de diepte, en de catechetische vorm is de beste wijze van onderricht om ieders begripvermogen te ondervangen.

Een Nederlandsche vertaling van Pater Pègues' Catechismus zal voorzeker aan velen tot nut strekken. Wordt het theologische onderricht in de Kerk in steeds nauwer aansluiting gebracht met de leer van den grooten Aquiner, ook voor Katholieke leeken is het van belang zich te scharen rond den Leeraar bij uitnemendheid om zich te voeden met het heilrijk sap van zijn theologische geestesvrucht. De Theologie wordt door den heiligen Thomas I. p. 1, 3., een

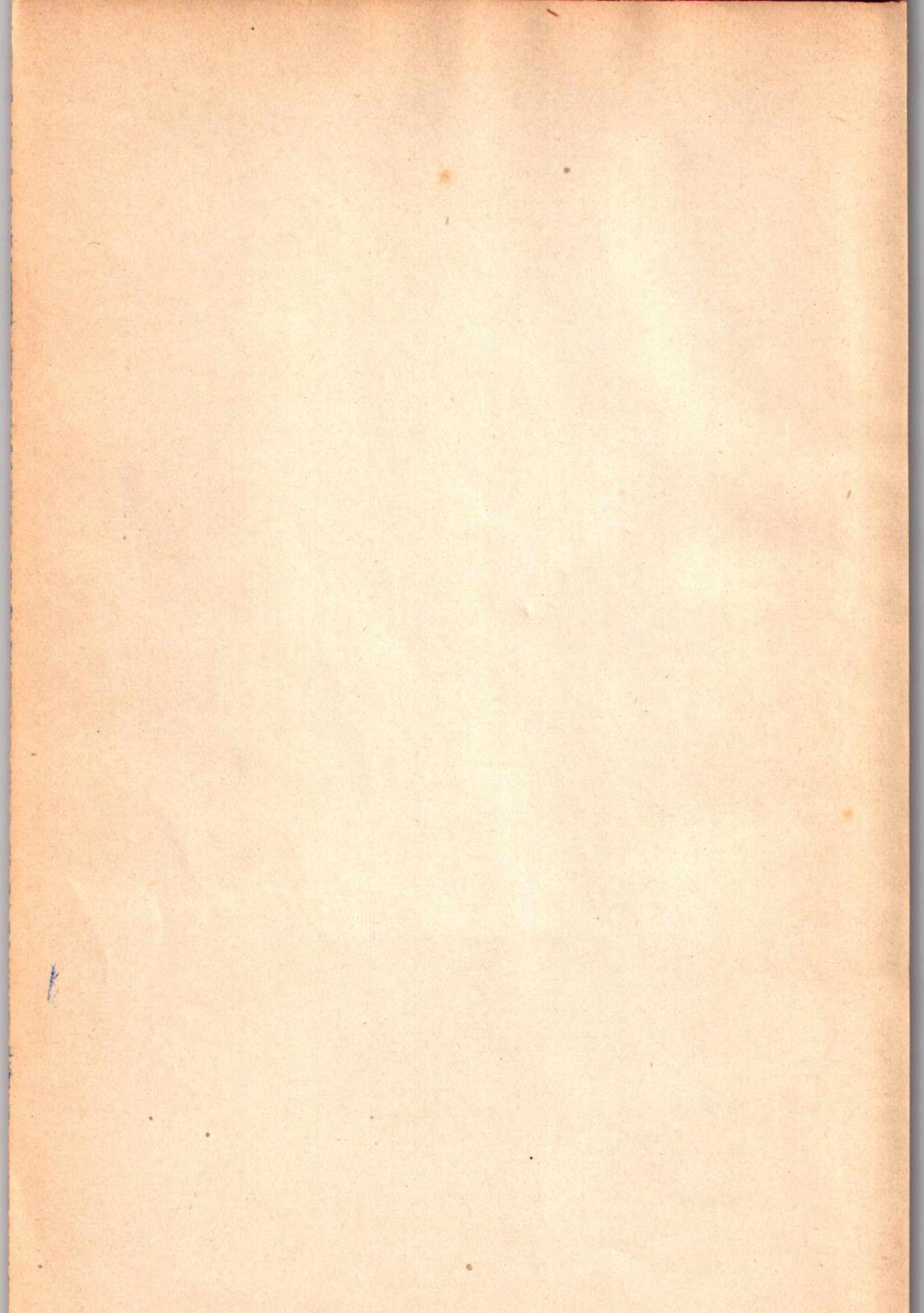
indruk van het goddelijk weten geacht, zij is een deelhebben in Gods kennen zelf en een voorsmaak van de hemelsche Godsbeschouwing. In dezen Catechismus der Theologische Summa zal men veel schoons en leerrijks vinden over God, over den mensch, en over den Godmensch, Onzen Heer Jesus Christus. Men zal er op verrassende wijze onderricht worden omtrent de waarheden van onzen heiligen godsdienst, men zal er een overschoone Christelijke ethiek, een heerlijke ontwikkeling der christelijke deugdenleer aantreffen.

Evenals de schrijver bied ik dezen catechismus aan alle vrienden der waarheid aan. „Ieder mensch, die niet ontaard is, zegt de H. Thomas, heeft de waarheid lief. Boven alles begeert hij haar te kennen. Wanneer hij haar in oprechtheid nastreeft, en in eenvoud des harten zoekt, zal zij zich aan hem openbaren". Die dan de waarheid liefhebben, en met name de katholieke waarheid, dat zij haar komen putten uit deze zuivere bron, de summa van Sint Thomas. Zij bevat het levende water, dat springt ten eeuwigen leven, en Hij, Die de Waarheid Zelve is, gaf de getuigenis: Bene schripsisti de me, Thoma. — Gij hebt goed over Mij geschreven, Thomas. Moge dan de zegen van het Goddelijk Hart op dit werk rusten, moge het aan velen een diepere kennis der waarheid brengen, in vele harten een heilige liefde en geestdrift wekken voor de waarheid, die het eenige doel en streven was van den grootsten theoloog, het heldere licht, den beminnelijken Leeraar, Thomas van Aquino.

St. Agatha, 11 December 1920. DE VERTALER.

Bemerking. 1. De cijfers achter de antwoorden geplaatst verwijzen naar de quaestie's, of naar quaestie en artikel der Summa, waar men het behandelde onderwerp vinden kan.

2. Enkele toelichtingen onder aan de pagina's geplaatst, zijn er door den vertaler bijgevoegd.

EERSTE GEDEELTE.

GOD.

(het hoogste Wezen, Schepper en Opperheer van alles.)

§ 1. **Bestaan van God.**

— Bestaat God ?

— Ja, God bestaat. (2.)

— Waarom neemt ge aan, dat God bestaat ?

— Omdat er niets zou bestaan, als God niet bestond. (2, 3.)

— Hoe bewijst ge, dat er niets zou bestaan, als God niet bestond ?

— Dat wordt bewezen door deze redeneering : Wat slechts door God bestaat, zou niet bestaan, als God zelf niet bestond. Alles nu, wat er bestaat en God niet is, bestaat slechts door God. Dus, als God niet bestond, zou er niets bestaan.

— Maar hoe bewijst ge het, dat al hetgeen bestaat en God niet is, slechts door God bestaat ?

— Dat wordt zoo bewezen : Al hetgeen bestaat en niet door zich zelf bestaat, bestaat ten slotte door een ander, die van zich zelven is en dien noemen wij God. Welnu, al hetgeen bestaat en God niet is, bestaat niet door zich zelf. Dus al hetgeen bestaat en God niet is, bestaat ten slotte door God.

— En hoe bewijst ge, dat hetgeen bestaat en God niet is, niet door zich zelf bestaat ?

— Aldus : — Niets, dat iets anders noodig heeft, bestaat door zich zelf. Welnu, al hetgeen bestaat en God niet is, heeft iets anders noodig. Dus al hetgeen bestaat en God niet is, bestaat niet door zich zelf.

— Waarom bestaat al hetgeen iets anders noodig heeft, niet door zich zelf ?

— Omdat hetgeen door zich zelven bestaat, niet afhankelijk is, en ook niet kan afhangen van iets of van iemand; en al hetgeen iets of iemand noodig heeft, van dat iets of die iemand afhankelijk is.

— En waarom is hetgeen door zich zelven bestaat, niet afhankelijk en kan ook niet afhangen van iets of van iemand?
— Omdat hetgeen door zich zelven bestaat, alles in zich zelven en door zich zelven heeft, en van niets of van niemand iets kan ontvangen.

— Bewijst dus elk wezen, dat bestaat en dat iets anders noodig heeft, door zijn bestaan alleen duidelijk, dat God bestaat?
— Ja, elk wezen, dat bestaat en dat iets anders noodig heeft, bewijst door zijn bestaan alleen duidelijk, dat God bestaat.

— Wat doen dan zij, die God loochenen?
— Wat zij zeggen, staat hiermede gelijk, dat hetgeen alles noodig heeft, niets van noode heeft.

— Maar dat is tegenspraak?
— Juist; en men kan God niet loochenen zonder zich tegen te spreken.

— Dus is het eigenlijk dwaasheid God te loochenen?
— Ja, het is werkelijk eene dwaasheid God te loochenen.

§ 2. **Natuur en eigenschappen Gods.**

— Wat is God?
— God is een geest, drievuldig in Personen, Schepper en Opperheer van alles.

— Wat wilt ge daarmede zeggen, dat God een geest is?

— Ik wil dit zeggen, dat God geen lichaam heeft gelijk wij, en dat Hij geheel en al onstoffelijk is, en zelfs in Hem geen onderscheid is van wezenheid en bestaan. (3, 1—4.)

— Wat volgt hieruit voor God?

— Hieruit volgt, dat God geen wezen is gelijk de overige wezens, die slechts afzonderlijke wezens van deze of die soort zijn; maar dat Hij in den meest waren zin het boven alles uitstaande, meest volstrekte Wezen is, ja het Wezen zelve. (3, 4.)

— Is God volmaakt?

— Ja, God is volmaakt; want Hem ontbreekt niets. (4, 1.)

— Is God goed?

— Ja, en God is de Goedheid zelve; want Hij is het begin en eindpunt van alle streving. (6.)

— Is God oneindig?

— Ja, God is oneindig; want Hij is door niets begrensd. (7, 1.)

— Is God overal?

— Ja, God is overal; want al wat is, is in en door Hem. (8)

— Is God onveranderlijk?

— Ja, God is onveranderlijk; want Hij kan er niets bijkrijgen. (9.)

— Is God eeuwig?

— Ja, God is eeuwig; want bij Hem is geen opeenvolging. *) (10.)

*) In Gods eeuwig leven is geen opeenvolging van verloopende oogenblikken, zooals in den tijd. 't Is het blijvende nu.

— Zijn er meerdere godheden ?
— Neen, er is maar één God. (11.)

— Waarom schrijft ge God deze verschillende eigenschappen toe ?
— Omdat Hij geen God zou zijn, als Hij ze niet had.

— Verklaar eens, waarom Hij dan geen God zou zijn ?
— Hij zou geen God zijn, als Hij niet van Zich Zelven bestond. Welnu, Hij, die van zich zelven bestaat, moet volmaakt zijn, want Hij heeft alles in zich zelven ; en als Hij volmaakt is, moet Hij ook goed zijn. Hij moet oneindig zijn, anders zou Hij door iets kunnen begrensd worden ; en als Hij oneindig is, dan moet Hij ook overal zijn. Hij moet onveranderlijk zijn, anders kon Hij er nog iets bijkrijgen ; en als Hij onveranderlijk is, is Hij eeuwig ; want de tijd is iets opeenvolgends, wat verandering medebrengt. Dan, dewijl Hij oneindig volmaakt is, kan er ook slechts één God zijn. Twee oneindig volmaakten zouden volstrekt onmogelijk zijn, want de eene zou niets hebben, waardoor Hij van den anderen onderscheiden was. (3—11.)

— Kunnen wij God zien op deze aarde ?
— Neen, op deze aarde kunnen wij God niet zien ; ons sterfelijk lichaam is daarvoor een beletsel. (12, 11.)

— Zullen wij God kunnen zien in den hemel ?
— Ja, in den hemel zullen wij God kunnen zien met de oogen der verheerlijkte ziel. (12, 1—10.)

— Hoe kunnen wij God kennen op deze aarde ?
— Wij kunnen op deze aarde God kennen door de rede en door het geloof. (12, 12. 13.)

— Wat is God kennen door de rede?

— Dat is God kennen uit de schepselen, welke Hij heeft gemaakt. (12, 12.)

— En wat is God kennen door het geloof?

— Dat is God kennen uit hetgeen Hij zelf ons van Zich heeft geopenbaard. (12, 13.)

— Welke dezer tweevoudige kennis, die wij op deze aarde van God kunnen hebben, is de volmaakste?

— Dat is ongetwijfeld de kennis, welke wij van Hem hebben door het geloof. Want het geloof schenkt ons een licht om God te kennen, dat de rede zelfs niet kon vermoeden; en ofschoon dit licht voor ons nog vermengd is met schaduw en ondoordringbare duisternis, is het toch als een aanvang van de volle klaarheid, waarin wij God later zullen zien in den hemel, hetgeen ons geluk zal uitmaken gedurende de gansche eeuwigheid (12, 13.)

— Hebben de woorden en uitdrukkingen, welke wij gebruiken bij het spreken over God een juisten en gewettigden zin?

— Zeker; want die uitdrukkingen of die woorden, ofschoon op de eerste plaats gebruikelijk om de volmaaktheden van het schepsel aan te duiden, kunnen vervolgens worden overgebracht om aan te duiden, wat er in God aan diezelfde volmaaktheden beantwoordt. (13, 1—4.)

— En hebben die woorden of die uitdrukkingen, door ons gebruikt bij het spreken over God en over het schepsel, denzelfden of een geheel verschillenden zin?

— Ze hebben denzelfden zin, doch met veel meer uitgestrektheid. En dat wil zeggen, dat die woorden of uitdruk-

kingen, als wij ze gebruiken om de volmaaktheden der schepselen aan te duiden, deze ten volle aanduiden en er alles van zeggen wat zij zijn ; terwijl, als wij ze gebruiken om de goddelijke volmaaktheden aan te duiden, zij niet alles weergeven wat die volmaaktheden in God zijn, ofschoon ze toch naar waarheid van God gezegd worden. (13, 5.)

— Is het dus waar, dat God vóor ons onuitsprekelijk blijft, wat we ook al van Hem zouden kunnen zeggen, en hoe verheven onze uitdrukkingen over Hem zouden zijn ?

— Ja ; maar toch kunnen wij niets beters, niets volmaakters doen dan over Hem te spreken en onze gedachten over Hem uit te drukken, hoe onvolmaakt dan ook op deze aarde blijft al hetgeen we over Hem kunnen denken of zeggen. (13, 6—12.)

§ 3. **Gods innerlijke werkzaamheid.**

— Wat doet God in Zich zelven ?

— Hij leeft uit zijn kennis en uit zijne liefde. (14—26.)

— Kent God alle dingen ?

— Ja, God kent alle dingen. (14, 5.)

— Weet God alles, wat er op aarde gebeurt ?

— Ja, God weet alles, wat er op aarde gebeurt. (14 ,11.)

— Kent God de geheimen der harten ?

— Ja, God kent de geheimen der harten. (14, 10.)

— Kent God de toekomst ?

— Ja, God kent de toekomst. (14, 13.)

— Waarom heeft God al deze kennis ?

— Omdat God, Die in den hoogsten graad onstoffelijk is, een oneindig verstand heeft ; en van niets onkundig kan zijn, van niets, wat is of zal zijn, of zou zijn, of zou kunnen zijn in welk wezen ook ; daar dit alles in verhouding tot zijn wetenschap staat als uitwerksel tot oorzaak. (14, 1—5.)

— Heeft God ook een wil ?

— Ja, God heeft ook een wil ; want verstand en wil gaan steeds samen. (19, 1.)

— Hangt alles af van Gods wil ?

— Ja, alles hangt af van Gods wil ; omdat Zijn wil de eerste en hoogste oorzaak is van alles. (19, 4—6.)

— Bemint God al zijne schepselen ?

— Ja, God bemint al zijne schepselen ; enkel uit liefde toch heeft Hij ze gemaakt. (20, 2.)

— Heeft de liefde Gods voor zijne schepselen in hen eenige uitwerking ?

— Ja, de liefde Gods voor zijne schepselen heeft in hen hare uitwerking.

— Welke is de uitwerking van Gods liefde in zijne schepselen ?

— Al het goede, wat in hen is. (20, 3—4.)

— Is God rechtvaardig ?

— Ja, God is de rechtvaardigheid zelve. (21, 1.)

— Waarom is God de rechtvaardigheid zelve ?

— Omdat Hij aan ieder wezen geeft, wat elks natuur vereischt. (21, 1. 2.)

— Is er eene bijzondere rechtvaardigheid van God jegens de menschen ?

— Ja, er is een bijzondere rechtvaardigheid van God jegens de menschen.

— Waarin bestaat die bijzondere rechtvaardigheid van God jegens de menschen ?

— Die bijzondere rechtvaardigheid van God jegens de menschen bestaat hierin, dat Hij de goeden beloont en de slechten straft. (21, 1 ad 3.)

— Beloont God de goeden en straft Hij de slechten op deze aarde ?

— Op deze aarde beloont God de goeden en straft hij de slechten, altijd maar ten deele.

— Waar beloont God de goeden en straft Hij de slechten ten volle ?

— De goeden beloont God ten volle in den hemel en in de hel straft Hij de slechten.

— Is God barmhartig ?

— Ja, God is barmhartig. (21, 3.)

— Waarin bestaat Gods barmhartigheid ?

— Gods barmhartigheid bestaat hierin, dat Hij aan ieder wezen meer geeft dan de natuur wel eischt ; en ook dat Hij de goeden boven hunne verdiensten beloont en de slechten minder, dan zij verdienden, straft. (21, 4.)

— Houdt God zich met de wereld bezig ?

— Ja, God houdt zich met de wereld bezig.

— Hoe noemt men de zorg, welke God voor de wereld heeft ?

— De zorg, welke God voor de wereld heeft, noemt men Voorzienigheid. (22, 1.)

— Strekt de Voorzienigheid Gods zich tot alle dingen uit?

— Ja, de Voorzienigheid Gods strekt zich uit tot alle dingen ; want er is niets in de wereld, wat God niet van alle eeuwigheid vooruit heeft gezien en geordend. (22, 2.)

— Strekt zij zich ook uit tot de onbezielde wezens ?

— Ja, zij strekt zich ook uit tot de onbezielde wezens, want deze maken ook deel uit van Gods werk. (22, 2 ad 5.)

— Strekt zij zich uit tot de vrije handelingen der menschen ?

— Ja, zij strekt zich uit tot de vrije handelingen der menschen. (22, 2 ad 4.)

— Wat bedoelt ge daarmede, dat Gods Voorzienigheid zich uitstrekt tot de vrije handelingen der menschen ?

— Ik bedoel daarmede, dat al de vrije handelingen der menschen onderworpen zijn aan de beschikking der goddelijke Voorzienigheid, en dat er in die handelingen niets voorvalt, of God verordent het of laat het toe. 's Menschen vrijheid toch sluit geenszins onafhankelijkheid in ten opzichte van God. (ibid.)

— Heeft Gods Voorzienigheid ten opzichte van de rechtvaardigen een bijzonderen naam ?

— Ja, men noemt ze Voorbestemming. (23, 1.)

— Wat heeft de Voorbestemming te beteekenen ten

opzichte van de menschen, die er het voorwerp van zijn ?

— Zij heeft te beteekenen, dat die menschen eenmaal het geluk der hemelsche glorie zullen bezitten. (23, 2.)

— Hoe noemt men degenen, die dit geluk niet zullen hebben ?

— Men noemt hen verworpenen of niet verkorenen. (23, 3)

— Vanwaar komt het, dat de voorbestemden dit geluk zullen bezitten, en de verworpenen of niet verkorenen het niet zullen hebben ?

— Dat komt hiervandaan, dat de voorbestemden door God zijn uitgekozen, of bij voorkeur door Hem bemind zijn, tengevolge waarvan God in hun leven alles zoo zal leiden, dat zij eindelijk tot het geluk des hemels zullen geraken. (23, 4.)

— En waarom zullen de verworpenen of de niet verkorenen in het einde tot datzelfde geluk niet geraken ?

— Omdat zij niet bemind geweest zijn met dezelfde liefde, als de voorbestemden. (23, 3 ad 1.)

— Maar is dat geen onrechtvaardigheid van Gods kant ?

— Neen ; omdat God aan niemand het geluk des hemels verschuldigd is, en zij die dit geluk eenmaal zullen hebben, het slechts zullen hebben door genade. (23, 3 ad 2.)

— Zullen dan zij, die dit geluk niet zullen hebben, hiervoor gestraft worden ?

— Zij zullen hiervoor niet gestraft worden, tenzij ter oorzake eener schuld van hun kant. (23, 3 ad 3.)

— Hoe kan er schuld zijn van den kant der menschen,

dat zij het geluk des hemels niet zullen hebben?

— Van den kant der menschen kan er schuld zijn, doordat God aan allen dit geluk zal hebben aangeboden en de mensch in zijne vrijheid aan die aanbieding van Gods kant niet zal hebben beantwoord, of die aanbieding hebben afgewezen door aan iets anders de voorkeur te geven. (ibid.)

— Is die afwijzing of tegenovergestelde keuze eene beleediging God aangedaan?

— 't Is een zeer zware beleediging God aangedaan, die de grootste straffen verdient, wanneer er persoonlijke schuld aanwezig is. (ibid.)

— Zijn diegenen, die aan Gods aanbieding beantwoorden en tot het geluk des hemels geraken, het aan God zelven verschuldigd, dat zij aan Zijne aanbieding hebben beantwoord en hun geluk hebben verdiend?

— Ja, zij zullen dit alles verschuldigd zijn aan de keuze van Gods voorbestemming. (23, 3 ad 2.)

— Is die keuze van alle eeuwigheid in God gedaan?

— Die keuze is van alle eeuwigheid in God gedaan. (23, 4.)

— Wat behelst die keuze voor hen, die er het voorwerp van zijn?

— Die keuze behelst, dat God voor hen in zijnen hemel eene plaats heeft vastgesteld, en dat Hij door Zijne genadewerking hen in staat zal stellen eenmaal die plaats in te nemen. (23, 5—7.)

— Wat moeten de menschen doen bij de gedachte aan die keuze van Gods voorbestemming?

— Zij moeten door een algeheele overgave aan de werking der genade, zich zelven zooveel mogelijk de zekerheid trachten te geven, dat zij tot het getal der voorbestemden behooren. (23, 8.)

— Is God almachtig?
— Ja, God is almachtig. (25, 1—6.)

— Waarom is God almachtig?
— Omdat aan God, Die het zijn zelve is, al wat zijn kan, onderworpen blijft. (25, 3.)

— Is God gelukkig?
— Ja, en God is het geluk zelve; omdat Hij in oneindige mate het oneindige Goed geniet, en dit Goed is Hij zelf. (26, 1—4.)

§ 4. **De goddelijke Personen.**

— Wat bedoelt ge ermede, dat God een Geest is, drievuldig in Personen?
— Ik bedoel, dat er in God drie Personen zijn, van wie elke Persoon dezelfde Geest is, Die God is, met alle goddelijke eigenschappen. (30, 2.)

— Welke zijn de namen van die drie Personen, die dezelfde God zijn met al de goddelijke eigenschappen?
— Men noemt hen den Vader, den Zoon en den heiligen Geest.

— Wat is de Vader in God?
— Dat is Degene Die, zonder begin te hebben, den Zoon voortbrengt en van wie de heilige Geest voorkomt.

— Wat is de Zoon in God ?

— De Zoon is Degene, Die door den Vader voortgebracht wordt en van wie, tegelijk met den Vader, de heilige Geest voortkomt.

— Wat is de heilige Geest in God ?

— Degene, Die van den Vader en den Zoon voortkomt.

— Zijn die drie Personen in God onderscheiden van God zelven ?

— Die drie Personen in God zijn niet van God zelf onderscheiden.

— Zijn zij onderscheiden van elkander ?

— Zij zijn onderscheiden van elkander.

— Wat bedoelt ge met te zeggen, dat de drie Personen in God van elkander onderscheiden zijn ?

— Ik bedoel, dat de Vader niet de Zoon is, noch de heilige Geest ; dat de Zoon niet de Vader, noch de heilige Geest is ; en dat de heilige Geest noch de Vader, noch de Zoon is.

— Kunnen die drie Personen van elkander gescheiden worden ?

— Die drie Personen kunnen niet van elkander gescheiden worden.

— Zijn zij te samen van alle eeuwigheid ?

— Zij zijn te samen van alle eeuwigheid.

— Is er in den Vader, in zijn verhouding tot den Zoon, al wat er reeds van God gezegd is ?

— Ja, in den Vader, in zijn verhouding tot den Zoon, is alles wat er reeds van God is gezegd.

— Is er in den Zoon, in zijne verhouding tot den Vader, al wat er reeds gezegd is van God?

— Ja, in den Zoon, in zijne verhouding tot den Vader, is alles wat er reeds gezegd is van God.

— Is er in den Vader en in den Zoon, in hunne verhouding tot den heiligen Geest, al wat er reeds van God gezegd is?

— Ja, in den Vader en in den Zoon, in hunne verhouding tot den heiligen Geest, is alles wat er reeds gezegd is van God.

— Is er in den heiligen Geest, in zijne verhouding tot den Vader en den Zoon, al wat er reeds van God gezegd is?

— Ja, in den heiligen Geest, in zijne verhouding tot den Vader en den Zoon, is alles wat er reeds gezegd is van God.

— Zijn het dan drie godheden, die aldus van alle eeuwigheid in God tot elkander in verhouding staan?

— Neen, zij zijn geen drie godheden, maar drie Personen, Die elk dezelfde Godheid zijn, en Die toch volkomen van elkander onderscheiden blijven.

— Vormen die drie Personen in God onder elkander een ware gemeenschap?

— Ja, die drie Personen in God vormen onder elkander een ware gemeenschap, welke zelfs de volmaakste van alle gemeenschappen is. (31, 3 ad 1.)

— Waarom is de gemeenschap der drie Personen in God de volmaaktste?

— Omdat elk dier drie Personen dezelfde Oneindige

is in volmaaktheid, in voortduring, in wetenschap, in liefde, in macht, in geluk, zich zelven genietend in den schoot der Godheid.

— Hoe weten wij, dat er in God drie Personen zijn?
— Wij weten dat door het geloof.

— Zou de rede, zonder het geloof, kunnen weten, dat er in God drie Personen zijn?
— Neen, de rede zonder het geloof zou niet kunnen weten, dat er in God drie Personen zijn. (32, 1.)

— En als we nu door het geloof weten, dat er in God drie Personen zijn, kan de rede het dan begrijpen?
— Neen, zelfs al weten wij door het geloof, dat er in God drie Personen zijn, kan de rede het toch niet begrijpen. (32, 1 ad 2.)

— Hoe noemt men die waarheden, welke wij kennen door het geloof, zonder dat de rede ze kan begrijpen?
— Men noemt ze geheimen.

— Is het dus een geheim, dat er in God drie Personen zijn?
— Ja, en het is zelfs het diepste van alle geheimen.

— Hoe heet dat geheim?
— Dat heet het geheim der heilige Drieeenheid. (31, 1.)

— Zullen wij eenmaal het geheim der heilige Drieëenheid in zich kennen?
— Ja, wij zullen eenmaal het geheim der heilige Drieëen-

heid in zich kunnen kennen ; en die kennis zal ons eeuwig geluk in den hemel uitmaken.

— Kunnen wij op aarde eenige overeenstemming vinden met het geheim der heilige Drieëenheid, als wij nml. den aard der werkingen nagaan, aan geesten eigen ?

— Ja, want deze werkingen, hetzij denkakt of liefdeakt, betrekken in het subject 'n dubbele verhouding van beginsel en van voleinding of term der werking ; vandaar dat in God, zooals het geloof ons leert, bij den goddelijken denkakt de Vader het beginsel is, dat denkt of spreekt, en het Woord de term, die gesproken wordt ; [1]) en bij den goddelijken liefdeakt de Vader en de Zoon het gemeenschappelijk beginsel zijn ten overstaan van den heiligen Geest, die de term is.

— Waarin ligt de grond van het geheim der heilige Drieëenheid in God ?

— In den oneindigen rijkdom of de vruchtbaarheid van Gods natuur ligt de grond voor geheimzinnige voortkomingen. (27, 1.)

— Hoe worden deze voortkomingen in God genoemd ?

— Zij worden genoemd de voortbrenging en de voortkoming. (27, 2. 3.)

— Wat volgt uit deze voortbrenging en deze voortkoming in God ?

— Daaruit volgt, dat tusschen elk der beide termen van de voortbrenging en van de voortkoming werkelijke

---

[1]) Men denke hier aan de begripsspraak en het innerlijk woord. Het denkend verstand drukt of spreekt het gedachte voorwerp in zich uit door het innerlijk woord.

betrekkingen bestaan, die deze verschillende termen daarstellen. (28, 1.)

— Welke zijn deze betrekkingen in God?
— De volgende vier: het vaderschap en het zoonschap; de spiratie [1]) en de voortkoming. (28, 4.)

— Zijn deze voortkomingsbetrekkingen in God hetzelfde als de goddelijke Personen?
— Ja, deze voortkomingsbetrekkingen in God zijn hetzelfde als de goddelijke Personen. (40, 1)

— Waarom zijn er dan vier voortkomingsbetrekkingen en slechts drie Personen in God?
— Omdat een der betrekkingen, nml. de spiratie niet in tegenstelling komt met het vaderschap en het zoonschap, maar overeenkomt met beiden; zoo volgt daaruit, dat de twee Personen, Die worden daargesteld, de eene door het vaderschap, de andere door het zoonschap, het subject moeten zijn van de spiratie, welk dus geen persoon daarstelt, doch met den Persoon des Vaders en den Persoon des Zoons samenvalt. (30, 2.)

— Is er een zekere orde onder de goddelijke Personen?
— Er is een orde in voortkoming, welke toelaat, dat de Zoon door den Vader, en de heilige Geest door den Vader en den Zoon kan gezonden worden. (42—43.)

---

[1]) Spiratie (lat. spiratio) is eene uitdrukking in de theologie gebruikelijk om de betrekking van Vader en Zoon tot den Heiligen Geest aan te duiden; voortkoming heet de betrekking van den heiligen Geest tot den Vader en den Zoon, doch wordt ook wel spiratie genoemd, maar dan in passieven zin, terwijl spiratie den eersten keer in actieven zin verstaan moet worden.

— Is elke andere goddelijke handeling, uitgenomen de voortbrenging en de spiratie, gemeenschappelijk aan de drie Personen ?

— Ja ; en zoo is het kennen en het beminnen aan de drie Personen gemeenschappelijk ; en insgelijks iedere handeling die eenige uitwerking heeft buiten God. (39—41.)

— Zijn er evenwel handelingen of zekere principen van werkingen, welke men meer bijzonder aan dezen of dien Persoon toeschrijft ?

— Ja ; men maakt dergelijke toeeigeningen, omdat deze handelingen of principen van werkingen een zekere overeenstemming hebben met het onderscheidend kenmerk van dezen of dien Persoon ; zoo schrijft men de macht toe aan den Vader, de wijsheid aan den Zoon, de goedheid aan den heiligen Geest, ofschoon dit aan alle drie gelijkelijk toekomt. (39, 7, 8 ; 45, 6.)

— Wanneer wij dus spreken over God in zijne verhouding tot de wereld, slaat dit dan altijd op God in de eenheid van zijn wezen en in de Drievuldigheid van Personen ?

— Ja ; met uitzondering alleen van hetgeen betrekking heeft op den Persoon van het Woord in de geheimen zijner menschwording. (45, 6.)

§ 5. **Het scheppingswerk.**

— Wat bedoelt ge met te zeggen, dat God de schepper is van alles ?

— Ik bedoel, dat alles door Hem uit niets gemaakt is. (44, 45.)

— Was er dus niets buiten God, voordat God alles gemaakt had ?

— Neen, er was niets buiten God, voordat God alles had gemaakt ; Hij alleen toch is van zich zelven, en al het overige is slechts door Hem. (44, 1.)

— Wanneer heeft God alles uit niets gemaakt ?
— God heeft alles uit niets gemaakt, toen het Hem behaagd heeft. (44.)

— Had dus God, al wat Hij gemaakt heeft, ook niet kunnen scheppen, als Hij het gewild had ?
— Ja, God had al wat Hij gemaakt heeft, ook niet kunnen scheppen, als Hij zulks gewild had.

— En waarom heeft God op een bepaald tijdstip al wat er geschapen is, willen scheppen ?
— God heeft dat alles willen scheppen ter openbaring van zijne glorie. (44, 4.)

— Wat bedoelt ge daarmede, dat God alles heeft geschapen ter openbaring van zijne glorie ?
— Ik bedoel daarmede, dat God buiten zich Zijne goedheid heeft willen toonen door aan anderen iets mede te deelen van het oneindige Goed, dat Hij zelf is.

— Dus niet, omdat Hij het noodig had of om er iets bij te krijgen heeft God alles geschapen ?
— Neen, integendeel om aan anderen wat te geven, van hetgeen Hij oneindig in zich zelven heeft en uit louter goedheid heeft God alles geschapen. (44, 4 ad 1.)

§ 6. **De wereld.**

— Hoe noemt men al het geschapene bijeen genomen ?
— Men noemt het de wereld of het heelal. (47.)

— Is dus de wereld of het heelal Gods eigen werk?
— Ja, de wereld of het heelal is Gods eigen werk. (47, 1. 2. 3.)

— Wat bevat Gods werk, de wereld of het heelal?
— Het werk van God, de wereld of het heelal bevat drie kategoriëen van wezens, te weten: zuiver geesten; lichamen; en wezens in wie geest en lichaam vereenigd zijn.

— Heeft dus God zelf die verschillende wezens geschapen?
— Ja, God zelf heeft die verschillende wezens geschapen.

— Heeft Hij dat uit zich zelven gedaan en geheel alleen?
— Ja, God heeft zelf dat alles gemaakt, uit zich zelven en geheel alleen; want scheppen is Hem alleen eigen. (45, 5.)

— Hoe heeft God uit zich zelven en geheel alleen de wereld der geesten en der lichamen gemaakt?
— Hij heeft ze gemaakt door zijn Woord en met zijne Liefde. (45, 6.)

§ 7. **De engelen; — hunne natuur.**

— Waarom heeft God gewild, dat er zuiver geesten zouden zijn in zijn scheppingswerk?
— God heeft gewild, dat er zuiver geesten zouden zijn in zijn scheppingswerk, omdat dezen de bekroning van dat werk moesten zijn. (50, 1.)

— Wat bedoelt ge daarmede, dat de zuiver geesten de bekroning van Gods scheppingswerk moesten zijn?
— Ik bedoel daarmede, dat zij het hoogste, het volmaakste en het schoonste gedeelte van dat werk uitmaken. (ibid)

— Zoudt ge mij kunnen zeggen, van welke natuur de zuiver geesten zijn?

— Ja, de zuiver geesten zijn naturen of zelfstandigheden, die geheel en al onlichamelijk en onstoffelijk zijn. (50, 1. 2.)

— Zijn deze zuiver geesten in zeer groot aantal ?
— Ja, deze zuiver geesten zijn in zeer groot aantal (50, 3.)

— Gaat hun aantal het aantal van alle overige geschapen naturen te boven ?
— Ja, hun aantal gaat het aantal van alle overige geschapen naturen te boven. (ibid.)

— Waarom moesten zij zoo talrijk zijn ?
— Omdat het passend was, dat het schoonste in Gods scheppingswerk ook in hoeveelheid al het overige overtrof. (ibid.)

— Hoe worden deze zuiver geesten gewoonlijk genoemd ?
— Men noemt ze engelen.

— Waarom geeft men aan de zuiver geesten den naam van engelen ?
— Omdat zij boden zijn, van wie God zich bedient om het overige van Zijn werk te bestieren. [1].)

— Kunnen de engelen een lichaam aannemen gelijk wij hebben ?
— Neen, de engelen kunnen geen lichaam aannemen gelijk wij hebben ; en als zij zich somtijds vertoond hebben bekleed met een lichaam, dan was het slechts in uiterlijken schijn. (51, 1. 2. 3.)

---

1) Engel komt van 't Grieksche woord angelos, dat bode, afgezant beteekent.

— Zijn de engelen ergens ?
— Ja, de engelen zijn ergens. (52. 1.)

— Waar is de gewone plaats der engelen ?
— De gewone plaats der engelen is de hemel.

—Kunnen de engelen van de eene plaats naar een andere gaan ?
— Ja, de engelen kunnen van de eene plaats naar een andere gaan. (53, 1.)

— Hebben zij daarvoor tijd noodig om van de eene plaats naar een andere te gaan ?
— De engelen kunnen als in een oogwenk zich begeven van de eene naar de andere, zij het ook de meest verwijderde plaats. (53, 2.)

— Kunnen zij ook naar believen langzaam de eene plaats verlaten en zich langzaam naar een andere begeven ?
— Ja, zij kunnen ook naar believen de eene plaats langzaam verlaten en zich langzaam naar een andere begeven, daar hunne beweging niets anders is dan een achtereenvolgens toepassen van hun kracht of van hun werkzaamheid op verschillende wezens of op verschillende gedeelten van een zelfde geheel (53, 3.)

§ 8. **Hun innerlijk leven.**

— Waarin bestaat het leven der engelen naar hunne natuur van zuiver geesten ?
— Het leven der engelen naar hunne natuur van zuiver geesten bestaat in kennen en in liefhebben.

— Wat voor soort van kennis hebben de engelen ?
— De engelen hebben verstandelijke kennis. (54.)

— Is er in de engelen geen zinnelijk kennen zooals bij ons ?
— Neen, in de engelen is geen zinnelijk kennen zooals bij ons. (54, 5.)

— Waarom is er in de engelen geen zinnelijk kennen zooals bij ons ?
— Omdat het zinnelijk kennen door middel van het lichaam geschiedt en de engelen hebben geen lichaam. (ibid.)

—Is de verstandelijke kennis der engelen volmaakter dan onze verstandelijke kennis ?
— Ja, de verstandelijke kennis der engelen is volmaakter dan onze verstandelijke kennis.

— Waarom is de verstandelijke kennis der engelen vol-volmaakter dan onze verstandelijke kennis?
— Omdat zij hunne kennis niet behoeven te putten in de wereld buiten hen gelijk wij, en omdat zij alle waarheid met een enkelen geestesblik begrijpen zonder dat het voor hen noodig is te redeneeren. (55, 2 ; 58, 3, 4.)

— Kennen de engelen alles ?
— Neen, de engelen kennen alles niet ; want hunne natuur is eindig, en God alleen, omdat Hij oneindig is, kent alles. 54, 1. 2, 3.)

— Kennen zij het gansche geschapen heelal ?
— Ja, zij kennen het gansche geschapen heelal ; dat brengt hun natuur van zuiver geesten mede. (55, 2.)

— Kennen de engelen al wat er in de wereld voorvalt?

— Ja, de engelen kennen al wat er in de wereld voorvalt; naarmate het wordt verwezenlijkt, wordt hun dit bekend gemaakt door de kenbeelden van hun verstand. [1]) (ibid.)

— Kennen zij de gedachten der harten?

— Neen, de gedachten der harten kennen de engelen niet; omdat die gedachten afhangen van den vrijen wil en niet in het noodzakelijk verband der uiterlijke gebeurtenissen treden. (57, 4.)

— Wat is er noodig, opdat de engelen de gedachten der harten kennen?

— Daarvoor is noodig, dat God die gedachten aan hun openbaart, of dat de persoon zelf hun die ter kennis brengt. (ibid.)

— Kennen de engelen de toekomst?

— Neen, de toekomst kennen de engelen niet, of God moet hen die openbaren. (57, 3.)

— Wat voor liefde is er in de engelen naar hunne natuur?

— Naar hunne natuur hebben de engelen eene volmaakte liefde voor God, voor zich zelven en voor alle schepselen, als ten minste naar hoogere orde die natuurlijke liefde in haar vrije keuze niet bedorven wordt door de zonde. (60.)

§ 9. **Hunne schepping.**

— Zijn de engelen allen onmiddellijk door God geschapen?

— Ja, de engelen zijn allen onmiddellijk door God geschapen; want ieder hunner is een zuiver geest, die niet

[1]) Deze kenbeelden hebben de engelen bij hunne schepping ontvangen.

anders tot het bestaan heeft kunnen komen dan door schepping. (61. 1.)

— Wanneer zijn al de engelen door God geschapen?
— Al de engelen zijn door God in een oogwenk geschapen in het eerste oogenblik, waarop Hij ook alle grondstoffen der lichamelijke wereld schiep. (61, 3.)

— Zijn de engelen door God in eenige plaats der stoffelijke wereld geschapen?
— Ja, de engelen zijn door God in eenige plaats der stoffelijke wereld geschapen; zoo wilde het de samenstemming in Gods werk. (61, 4 ad 1.)

— Hoe wordt die plaats der stoffelijke wereld genoemd, waar de engelen geschapen zijn?
— Die plaats wordt genoemd de hoogste hemel en ook soms het empyréum. (61, 4.)

— Wat verstaat ge door het empyréum?
— Een plaats vol licht en luister, het schoonste gedeelte van de lichamelijke wereld. (ibid.)

— Is het empyréum hetzelfde als de hemel der gelukzaligen?
— Ja, het empyréum is hetzelfde als de hemel der gelukzaligen. (ibid. ad 3.)

§ 10. **Hunne beproeving.**

— In welken staat werden de engelen door God geschapen?
— De engelen werden door God geschapen in staat van genade. (62, 3.)

— Wat bedoelt ge daarmede, dat de engelen door God

werden geschapen in staat van genade?

— Ik bedoel daarmede, dat zij op het oogenblik hunner schepping van God ontvingen eene natuur bekleed met de heiligmakende genade, die hen tot kinderen Gods maakte en hen in staat stelde de glorie van het eeuwig leven te verkrijgen. (62, 1. 2. 3.)

— Was het een vrije wilsdaad, waardoor de engelen de glorie van het eeuwig leven konden verkrijgen?

— Ja, door een vrije wilsdaad konden de engelen de glorie van het eeuwig leven verkrijgen. (62, 4.)

— Waarin bestond die vrije wilsdaad der engelen, waardoor zij de glorie van het eeuwig leven konden verkrijgen?

— Die bestond in het volgen der genadebeweging, welke hen aandreef zich te onderwerpen aan God en van Hem met liefde en erkentelijkheid het geschenk hunner eigen glorie, dat Hij hen aanbood, te ontvangen. (ibid.)

— Was er veel tijd noodig voor de engelen om onder de genadewerking te beslissen omtrent de keuze, welke God hen stelde?

— Die keuze deden zij in een oogenblik. (ibid.)

— Werden de engelen na gedane keus terstond in de glorie opgenomen?

— Ja, de engelen werden na gedane keus terstond in de glorie opgenomen. (62, 5.)

§ 11. **Val der booze engelen.**

— Deden alle engelen de keuze, welke God hun gesteld had als beproeving hunner verdiensten?

— Neen, alle engelen deden die keus niet ; er waren er, die ze weigerden. (63, 3.)

— Hoe kwam het, dat er engelen waren, die weigerden die keus te doen ?

— Door hoogmoed en om gelijk te zijn aan God, dewijl zij nml. zich zelven genoegzaam wilden zijn, gelijk God zich zelven genoegzaam is. (63, 2. 3.)

— Was die hoogmoed een groote zonde ?

— Die hoogmoed was een verschrikkelijke zonde, die onmiddellijk de gramschap Gods verwekte.

— Wat deed God in Zijne rechtvaardige gramschap tegen deze zonde der engelen ?

— Hij stortte hen terstond neder in de hel, die voor eeuwig de plaats hunner straf zal zijn. (64, 4.)

— Hoe noemt men de booze engelen, die tegen God opstonden en neergestort werden in de hel ?

— Men noemt hen duivelen. (63, 3.)

§ 12. **De lichamen ; — hunne schepping en het werk der zes dagen.**

— Welke is de tweede kategorie van geschapen wezens in de wereld, die geheel tegenover de kategorie der geesten staat ?

— De tweede kategorie van geschapen wezens in de wereld, die geheel tegenover de kategorie der geesten staat, is die der lichamen.

— Is de heele wereld der lichamen door God geschapen ?

— Ja, de heele wereld der lichamen is door God geschapen. (65, 5.)

— Heeft dus God zelf de aarde geschapen en alles wat wij daarop zien, de zee en al wat zij bevat, den hemel met de zon, de maan en de sterren?

— Ja, God zelf heeft de aarde geschapen en alles wat wij daarop zien, de zee en al wat zij bevat, den hemel met de zon, de maan en de sterren.

— Wanneer heeft God deze heele wereld der lichamen geschapen?

— God heeft deze heele wereld der lichamen geschapen in den beginne, terzelfder tijd, dat Hij de geestenwereld schiep. (61, 3; 66, 4.)

— Heeft God de wereld der lichamen terzelfder tijd als de wereld der geesten in een oogenblik geschapen?

— Ja, in een oogenblik heeft God de wereld der lichamen terzelfder tijd als de wereld der geesten geschapen. (ibid.)

— Was de wereld der lichamen van af het eerste oogenblik, zooals ze nu is?

— Neen, de wereld der lichamen was van af het eerste oogenblik niet, zooals ze nu is (66, 1.)

— In welken toestand werd de wereld der lichamen door God geschapen?

— De wereld der lichamen werd door God geschapen in chaotischen toestand.

— Wat bedoelt ge daarmede, dat God de wereld der lichamen schiep in chaotischen toestand?

— Ik bedoel daarmede, dat God eerst de grondstoffen schiep, waaruit de wereld der lichamen, zooals wij ze nu zien, moest te voorschijn komen. (66, 1. 2.)

— Wie heeft de wereld der lichamen, zooals wij ze nu zien, uit de eerste grondstoffen te voorschijn gebracht ?
— God heeft de wereld der lichamen, zooals wij ze nu zien, uit de eerste grondstoffen te voorschijn gebracht.

— Heeft God in eens de wereld der lichamen, zooals wij ze nu zien, uit de eerste grondstoffen te voorschijn gebracht?
— Neen, niet in een keer, maar door achtereenvolgens meerdere malen tusschenbeide te komen heeft God de wereld der lichamen, zooals wij ze nu zien, uit de eerste grondstoffen te voorschijn gebracht.

— Hoeveel maal is God tusschenbeide gekomen om de wereld der lichamen in den toestand te brengen, waarin wij ze nu zien ?
— Zesmaal is God tusschenbeide gekomen om de wereld der lichamen in den toestand te brengen, waarin wij ze nu zien.

— Hoe noemt men die zes tusschen-beide-komsten van God, om de wereld der lichamen in den toestand te brengen, waarin wij ze nu zien ?
— Die noemt men de zes scheppingsdagen. (74, 1. 2.)

— Waarop slaat de eerste scheppingsdag ?
— De eerste scheppingsdag slaat op de voortbrenging van het licht. (67, 4.)

— Waarop slaat de tweede scheppingsdag ?

— De tweede scheppingsdag slaat op de voortbrenging van het uitspansel. (68, 1.)

— Waarop slaat de derde scheppingsdag?
— De derde scheppingsdag slaat op de scheiding der zeeën en van het vasteland, en op de voortbrenging der planten. (69.)

— Waarop slaat de vierde scheppingsdag?
— De vierde scheppingsdag slaat op de voortbrenging van de zon, de maan en de sterren. (70, 1.)

— Waarop slaat de vijfde scheppingsdag?
— De vijfde scheppingsdag slaat op de voortbrenging van de visschen en van de vogelen. (71.)

— Waarop slaat de zesde scheppingsdag?
— De zesde scheppingsdag slaat op de voortbrenging der dieren en op de schepping van den mensch. (72.)

— Hoe weten wij, dat God op deze wijze de wereld zooals wij ze zien, gemaakt heeft?
— Wij weten, dat God de wereld zooals wij ze zien, op deze wijze gemaakt heeft, omdat Hij het ons zelf heeft gezegd.

— Waar heeft God ons gezegd, dat Hij de wereld zooals wij ze zien, op deze wijze gemaakt heeft?
— In 't begin van Zijne heilige Schrift, het eerste hoofdstuk van het boek der Schepping, heeft God ons gezegd, dat Hij de wereld zooals wij ze zien, op deze wijze gemaakt heeft.

— Is de wetenschap in overeenstemming met dit eerste hoofdstuk van het Boek der Schepping?

— Het valt niet te betwijfelen, of de ware wetenschap zal steeds in overeenstemming zijn met dit eerste hoofdstuk van het Boek der Schepping.

— Waarom zal de ware wetenschap steeds in overeenstemming zijn met dit eerste hoofdstuk van het Boek der Schepping?

— Omdat de ware wetenschap de dingen ziet zooals ze zijn, en niemand beter weet hoe de dingen zijn dan God zelf, Die ze gemaakt heeft en Die ons in dat eerste hoofdstuk van het Boek der Schepping gezegd heeft, hoe Hij ze had gemaakt.

— Zal er dus nooit tegenspraak kunnen zijn tusschen de wetenschap en de heilige schrift omtrent de schepping van de wereld der lichamen?

—Neen, omtrent de schepping van de wereld der lichamen zal er nooit tegenspraak kunnen zijn tusschen de ware wetenschap en de heilige schrift. (67—74.)

§ 13. De mensch; — zijne natuur, zijne onstoffelijke en onsterfelijke ziel.

— Is er onder de wezens, die zich in deze wereld der lichamen bevinden, 'n wezen, dat als 't ware een wereld afzonderlijk of een geheel onderscheiden kategorie vormt in al het geschapene?

— Ja, de mensch.

— Wat is de mensch?

— De mensch is een samenstel van geest en lichaam,

waar de wereld der geesten en de wereld der lichamen eeniger wijze vereenigd worden gevonden. (75.)

— Hoe wordt de geest in den mensch genoemd?
— De geest in den mensch wordt de ziel genoemd (75, 1, 4.)

— Heeft alleen de mensch een ziel in de lichamelijke wereld?
— Neen, niet alleen de mensch heeft een ziel in de lichamelijke wereld.

— Welke andere wezens in de lichamelijke wereld hebben dan ook een ziel?
— De planten en de dieren.

— Welk verschil is er tusschen de ziel van planten of dieren en de ziel van den mensch?
— Er is dit verschil, dat de plantenziel slechts dient voor het vegetatief leven; de dierenziel voor het vegetatief of plantaardig leven en voor het zinneleven; en de ziel van den mensch daarenboven nog voor het gedachteleven.

— Is de mensch dus door het gedachteleven van alle andere levende wezens in de lichamelijke wereld onderscheiden?
— Ja, door het gedachteleven is de mensch van alle andere levende wezens in de lichamelijke wereld onderscheiden.

— Is de menschelijke ziel in dit gedachteleven onafhankelijk van het lichaam?
— Ja, in dit gedachteleven is de menschelijke ziel onafhankelijk van het lichaam. (75, 2.)

— Zoudt ge een reden kunnen aangeven, welke deze waarheid vaststelt ?

— Ja, en die reden is, dat het voorwerp der gedachte iets geheel en al onlichamelijks is.

— Hoe volgt daaruit, dat de menschelijke ziel in het denkleven onafhankelijk is van het lichaam ?

— Omdat zij het voorwerp der gedachte, dat geheel en al onlichamelijk is, niet zou kunnen achterhalen, als zij zelve niet geheel en al onlichamelijk was. (ibid.)

— Wat volgt uit deze waarheid ?

— Uit deze waarheid volgt, dat de menschelijke ziel onsterfelijk is. (75, 6.)

— Zoudt ge kunnen aantoonen, hoe uit deze waarheid volgt, dat de menschelijke ziel onsterfelijk is ?

— Ja ; want als zij een werkzaamheid heeft, waarin het lichaam geen deel heeft, dan moet zij ook een eigen bestaan hebben, onafhankelijk van het lichaam.

— Wat volgt hieruit, dat de menschelijke ziel een eigen bestaan heeft, onafhankelijk van het lichaam ?

— Hieruit volgt, dat, als het lichaam gescheiden van de ziel ten onder gaat, de ziel zelve niet kan ten ondergaan. (ibid.)

— Moet de menschelijke ziel dan altijd blijven voortbestaan ?

— Ja, de menschelijke ziel moet altijd blijven voortbestaan.

— Maar waarom is dan de menschelijke ziel met een lichaam vereenigd geworden ?

— De menschelijke ziel is met een lichaam vereenigd geworden, om daarmede dat harmonieuze en zelfstandige geheel te vormen, dat de mensch genoemd wordt. (75, 4.)

— Is dus de menschelijke ziel niet toevallig met het lichaam vereenigd?

— Neen, de menschelijke ziel is niet toevallig met het lichaam vereenigd, maar omdat zij ervoor gemaakt is. (76, 1.)

,— Wat doet de menschelijke ziel in het lichaam, waarmede zij vereenigd is?

— Zij schenkt aan dat lichaam alle volmaaktheid, die het bezit, d. w. z. zij geeft aan het lichaam het zijn, het leven en het zinnelijk waarnemen, alleen den denkakt behoudt zij voor zich. (76, 3. 4.)

§ 14. **Vegetatieve vermogens en zinnelijke vermogens.**

— Moeten wij met betrekking tot bovengenoemde verrichtingen verschillende vermogens aannemen in de menschelijke ziel?

— Ja, met betrekking tot bovengenoemde verrichtingen moeten wij verschillende vermogens aannemen in de menschelijke ziel, met uitzondering alleen van de eerste volkomenheid, welke de ziel door zich zelven geeft, namelijk het zijn van het lichaam. (77.)

— Welke zielevermogens schenken leven aan het lichaam?

— De zielvermogens, die leven schenken aan het lichaam, zijn de vegetatieve vermogens.

— Welke zijn deze vermogens?

— Ze zijn drie in aantal, te weten: het vermogen om zich te voeden, te groeien en zich voort te planten. (78, 2.)

— Welke zielevermogens geven aan het lichaam zinnelijke waarneming?

— De zielevermogens, die aan het lichaam zinnelijke waarneming geven, zijn de zinnelijke vermogens.

— En welke zijn deze vermogens?

— Deze vermogens zijn tweevoudig, te weten: kenvermogens en begeervermogens.

— Welke zijn de zinnelijke kenvermogens?

— De zinnelijke kenvermogens zijn de vermogens der vijf uitwendige zintuigen. (78, 3.)

— Hoe worden de vermogens der vijf uitwendige zintuigen genoemd?

— Ze worden genoemd de vermogens om te zien, te hooren, te ruiken, te smaken en te voelen. (ibid.)

— En hoe worden de vijf uitwendige zintuigen genoemd?

— Die worden genoemd: het gezicht, het gehoor, de reuk, de smaak en het gevoel of de tastzin. (ibid)

— Zijn er ook zinnelijke kenvermogens, die inwendig zijn en van buiten niet gezien worden?

— Ja, deze zijn: de algemeene zin, [1]) de verbeelding, het schattingsvermogen [2]) en het zinnelijk geheugen. (78, 4.)

[1]) Het middenpunt, waar alle zinnelijke waarnemingen samenkomen en kennelijk onderscheiden worden.

[2]) Ter onderscheiding van hetgeen nuttig of schadelijk is.

§ 15. **Het verstand en de kenakt.**

— Zijn er ook nog andere kenvermogens in den mensch ?

— Ja, er is ook nog een ander kenvermogen in den mensch, dat zijn voornaamste vermogen is.

— Hoe wordt dat voornaamste kenvermogen in den mensch genoemd ?

— Het wordt de rede of het verstand genoemd. (79, 1.)

— Is de rede of het verstand een en hetzelfde kenvermogen in den mensch ?

— Ja, de rede en het verstand zijn een en hetzelfde kenvermogen in den mensch. (79, 8.)

— Waarom heeft het dan deze dubbele benaming ?

— Het heeft deze dubbele benaming, omdat het bij zijn kenakt soms onmiddellijk begrijpt, zonder dat redeneeren noodig is ; terwijl andere malen redeneeren noodig is. (ibid.)

— Is redeneeren de eigen akt van den mensch ?

— Ja, redeneeren is de eigen akt van den mensch ; omdat van alle wezens, die er zijn, de mensch alleen kan redeneeren, of alleen redeneering noodig heeft.

— Is het eene volmaaktheid voor den mensch, dat hij kan redeneeren ?

— Ja, het is eene volmaaktheid voor den mensch, dat hij kan redeneeren, maar eene onvolmaaktheid, redeneering noodig te hebben.

— Waarom is het eene volmaaktheid voor den mensch, dat hij kan redeneeren ?

— Omdat de mensch op deze wijze de waarheid kan kennen, hetgeen de lagere wezens zooals de dieren, die zonder rede zijn, niet kunnen.

— Waarom is het eene onvolmaaktheid voor den mensch, redeneeering noodig te hebben ?

— Omdat de mensch op deze wijze slechts langzaam er toe komt de waarheid te kennen en mogelijk zich vergissen kan, terwijl de engelen en God, die geen redeneering noodig hebben, onmiddellijk de waarheid inzien en zonder dat zij zich kunnen vergissen.

— Wat is waarheid kennen ?

— Waarheid kennen, is kennen wat is.

— En niet kennen wat is, wat is dat ?

— Dat is in onwetendheid zijn of in dwaling.

— Is daar verschil tusschen : in onwetendheid zijn of in dwaling zijn ?

— Ja, daar is zeer groot verschil tusschen ; want in onwetendheid zijn, dat is eenvoudig niet weten wat is ; maar in dwaling zijn, dat is houden, dat iets is, terwijl het niet is ; of dat iets niet is, terwijl het wel is.

— Is het iets kwaads voor den mensch in dwaling te zijn ?

— Ja, 't is zeer kwaad voor den mensch in dwaling te zijn, omdat de waarheid voor hem als verstandig wezen, het eigen goed is.

— Is het kennen der waarheid den mensch aangeboren ?

— Neen, het kennen der waarheid is den mensch niet

aangeboren ; want al heeft hij van af zijne geboorte het verstand, dit vermogen heeft nog geen werking, en kan eerst na de voldoende ontwikkeling der zinnelijke vermogens, die ten zijnen dienste bestemd zijn, de waarheid kennen. (84, 5.)

— Wanneer begint de mensch de waarheid te kennen ?

— De mensch begint de waarheid te kennen, wanneer hij het gebruik van de rede heeft, dat is omstreeks zijn zevende jaar.

— Kan de mensch door zijne rede alles kennen ?

— Neen, de mensch kan door zijn rede, als men deze dan neemt binnen de grenzen van hare natuurlijke krachten, alles niet kennen met een eigenlijk gezegde kennis. (12, 4 ; 86, 2. 4.)

— Welke dingen kan de mensch met zijn natuurlijke rede kennen ?

— De mensch kan met zijn natuurlijke rede kennen al de zinnelijke dingen en al wat deze dingen ter kennis brengen.

— Kan de mensch met het natuurlijk verstand zich zelven kennen ?

— Ja, de mensch kan met het natuurlijk verstand zich zelven kennen ; omdat hij zelf ook een zinnelijk wezen is en met behulp van hetgeen onder zijne zinnen valt, door redeneering kennen kan, wat er voor een wezen als hij vereischt wordt. (87.)

— Kan de mensch de engelen of de zuiver geesten kennen?

— De mensch kan de engelen of de zuiver geesten slechts onvolmaakt kennen.

— Waarom kan de mensch de engelen of de zuiver geesten slechts onvolmaakt kennen?

— Omdat hij hen niet kan kennen in hen zelven, daar hunne natuur niet behoort tot de zinnelijke dingen, die het eigen voorwerp zijn van 's menschen verstand. (88, 1. 2.)

— Kan de mensch God in Hem zelven kennen?

— Neen, de mensch kan op natuurlijke wijze God in Hem zelven niet kennen; dewijl God oneindig verheven is boven de zinnelijke dingen, die voor 's menschen rede binnen de orde van natuurlijke kennis het eenige geëvenredigde voorwerp zijn. (88, 3.)

— Kan dus de mensch met de natuurlijke kracht van zijn verstand ook slechts onvolmaakt God kennen?

— Ja, enkel met de natuurlijke kracht van zijn verstand kan de mensch ook slechts op onvolmaakte wijze God kennen.

— Is het evenwel een volmaaktheid voor den mensch, dat hij God zoo door zijne rede kennen kan?

— Ja, 't is eene zeer groote volmaaktheid voor den mensch, dat hij door zijne rede God zoo kan kennen, al is die kennis onvolmaakt; want daardoor verheft hij zich oneindig ver boven de andere wezens, die geen verstand hebben; en daarom kon hij zelfs verheven worden door de genade tot de hooge waardigheid van kind Gods, hetgeen hem in staat stelt God te kennen, zooals Hij in Zich zelven is, eerst onvolmaakt door het geloof, en later in de volle klaarheid van het licht der glorie. (12, 4 ad 3; 5, 8, 10, 13.)

— Kan de mensch, aldus verheven door de genade tot de waardigheid van kind van God, de gelijke worden van de engelen?

— Ja, de mensch verheven door de genade tot de waardigheid van kind van God, wordt op eenigerlei wijze de gelijke der engelen, en kan zelfs in die orde der genade boven hen zijn, ofschoon hij in de orde der natuur beneden hen blijft. (108, 8.)

§ 16. **De streefvermogens ; — de vrije wilskeuze.**

— Zijn er in den mensch nog andere vermogens, behalve de kenvermogens ?

— Ja, er zijn in den mensch nog streefvermogens.

— Wat verstaat ge door streefvermogens in den mensch ?

— Daardoor versta ik het vermogen in den mensch, waardoor hij met 'n gemoedsbeweging zich richt naar al hetgeen hem door zijn kenvermogens als een goed wordt voorgesteld, en zich afkeert van al wat hem als kwaad wordt voorgesteld.

— Hoeveel streefvermogens zijn er in den mensch ?

— Er is in den mensch een tweevoudig streefvermogen overeenkomstig zijne tweevoudige kennis.

— Hoe wordt het eerste dezer twee streefvermogens in den mensch genoemd ?

— Het wordt genoemd het hart, in de beteekenis van zinnelijke neiging (81.)

— En hoe wordt het tweede dezer streefvermogens in den mensch genoemd ?

— Het tweede dezer streefvermogens in den mensch wordt genoemd de wil. (82.)

— Kan men aan den wil ook den naam van hart geven ?

— Ja, men kan aan den wil ook den naam van hart geven, maar in een meer verheven en geheel onstoffelijken zin.

— Welk is het volmaakste van deze twee streefvermogens in den mensch ?

— De wil.

— Is het door den wil, dat de mensch de vrije keuze heeft?

— Ja, door den wil heeft de mensch de vrije keuze ; want ofschoon de wil uit zich zelven en noodzakelijk zich richt tot het goed in 't algemeen genomen, blijft hij toch meester van zijn daad, telkenmale als het gaat over eenig goed in 't bijzonder ; dit kan hij willen en niet willen. (83.)

— Maakt de wil alleen de vrije keuze uit in den mensch ?

—Neen, de wil alleen maakt de vrije keuze niet uit in den mensch, maar de wil met het verstand of de rede te samen.

— Is de mensch, begaafd met vrije keuze door zijn verstand en zijnen wil, de koning der schepping ?

— Ja, de mensch door zijn verstand en zijnen wil begaafd met vrije keuze, is de koning van de schepping in de wereld der lichamen, want alle andere wezens der lichamelijke wereld zijn door hunne natuur beneden hem, en allen zijn gemaakt om hem te dienen in zijn opgang tot God door zijne vrije wilsdaden.

§ 17. **Schepping en vorming van den mensch.**

— Komen de menschen, die nu op het oogenblik op aarde zijn, en al degenen, die hen zijn voorafgegaan, van één vader en ééne moeder ?

— Ja, alle menschen, die nu op het oogenblik op aarde zijn, en al degenen, die hen zijn voorafgegaan, komen van één vader en ééne moeder.

— Hoe heeten de eerste man en de eerste vrouw, van wie alle menschen zijn voortgekomen ?

— Zij heeten Adam en Eva.

— Wie is de maker geweest van Adam en Eva ?

— God is de maker geweest van Adam en Eva.

— Hoe heeft God Adam en Eva voortgebracht ?

— God heeft Adam en Eva voortgebracht met hun een lichaam en een ziel te geven.

— Hoe heeft God aan Adam en Eva een ziel gegeven ?

— God heeft aan Adam en Eva een ziel gegeven door die ziel te scheppen. (90, 1. 2.).

— En hoe heeft God aan Adam en Eva een lichaam gegeven ?

— Het lichaam van Adam heeft God zelf gevormd uit het slijk der aarde, en het lichaam van Eva heeft Hij gevormd uit eene ribbe van Adam. (91, 92.)

— Is de mensch gemaakt naar het beeld en de gelijkenis van God ?

— Ja, de mensch is gemaakt naar het beeld en de gelijkenis van God. (93.)

— Wat wil het zeggen, dat de mensch gemaakt is naar het beeld en de gelijkenis van God ?

— Dat wil zeggen, dat God aan den mensch eene natuur en werkingen heeft gegeven, die naar hun hoogeren aard

laten doorstralen, wat God is in zijne geestelijke natuur en in het innerlijke leven der drie goddelijke Personen, en die hem de volmaaktheid, eigen aan de goddelijke Personen, doen navolgen. (93, 5—9.)

— Zoudt ge kunnen aantoonen, hoe de natuur en de werkingen van den mensch naar hun hoogeren aard laten doorstralen, wat God is in zijne geestelijke natuur en in het innerlijk leven der drie goddelijke Personen ?

— Ja, onze ziel in haar hooger gedeelte, is ook eene geestelijke natuur en hare hoogste werkingen zijn de denkakt aan de hoogste Waarheid en de liefdeakt jegens het hoogste Goed, dat God zelf is. (93, 5—7.)

— Hoe kunnen wij in dezen denkakt en liefdeakt het innerlijk leven van de drie Personen der heilige Drieëenheid ontwaren ?

— Omdat ons verstand denkende aan God, het gedachte voorwerp in zich zelven uitdrukt door het innerlijk woord, en daarop de liefdeakt wordt voortgebracht, die zich naar hetzelfde voorwerp richt, dat het verstand in zich uitdrukt. (93, 6.)

— Hoe kunnen wij de volmaaktheid aan de goddelijke Personen eigen navolgen ?

— Wij kunnen de volmaaktheid aan de goddelijke Personen eigen navolgen, door te doen gelijk God zelf, en dus van God, — in ons verstand gekend en met ons hart bemind, — het eerste en laatste voorwerp van heel ons denk- en liefdeleven te maken. (93, 7.)

— Is alleen de mensch in de lichamelijke wereld naar het beeld en de gelijkenis van God gemaakt ?

— Ja, in de lichamelijke wereld is alleen de mensch om wille van zijne geestelijke natuur gemaakt naar het beeld en de gelijkenis van God. (93, 2.)

— Dragen de overige schepselen der lichamelijke wereld niets in zich van God, Die hen heeft gemaakt?
— Ja, de overige schepselen der lichamelijke wereld dragen in zich een spoor of teeken van God, Die hen heeft gemaakt, om de volmaaktheden van lageren rang, die er in hen zijn. (93, 6.)

§ 18. **De staat van geluk, waarin de mensch werd geschapen.**

— Werd de mensch door God in een staat van groote volkomenheid geschapen?
— Ja, de mensch werd door God in een staat van groote volkomenheid geschapen.

— Wat omvatte die staat van volkomenheid, waarin de mensch door God geschapen werd?
— Die staat van volkomenheid, waarin de mensch door God geschapen werd, omvatte: eene volledige wetenschap in zijn verstand zonder schaduw van dwaling; de oorspronkelijke rechtvaardigheid en alle deugden in zijne ziel en in zijn hart; de volstrekte heerschappij der ziel over het lichaam en over ieder schepsel van lager rang dan de mensch. (94, 95, 96.)

— Was die staat van volkomenheid aan den eersten mensch alleen eigen, of moest die voor allen in de opvolging der geslachten gemeenschappelijk zijn?
— Hij was eigen aan Adam, wat betreft de wetenschap; maar de oorspronkelijke rechtvaardigheid en de gaven der

ongeschondenheid moesten aan allen worden meegedeeld langs den weg der voortkoming, want deze waren onafscheidelijk van de natuur zelve, zoolang zij er niet van beroofd werd door de zonde. (94 ; 101, 1.)

— Zou de mensch gestorven zijn in den staat, waarin hij door God geschapen werd ?

— Neen, de mensch zou niet gestorven zijn in den staat, waarin hij door God geschapen werd. (97, 1.)

— Kon de mensch lijden in den staat, waarin hij door God geschapen werd ?

— Neen, de mensch kon niet lijden in den staat, waarin hij door God geschapen werd ; want door een bijzonder voorrecht beschutte zijne ziel het lichaam tegen alle onheil, en zelve kon zij door niets weerstreefd worden, zoolang zij met haar wil aan God onderworpen bleef. (97, 2.)

— Was dus de mensch door God geschapen in een staat van waar geluk ?

— Ja, de mensch was door God geschapen in een staat van waar geluk.

— Was die gelukstaat, waarin de mensch door God geschapen werd, de staat van zijn volmaakt eindgeluk ?

— Neen, die gelukstaat, waarin de mensch door God geschapen werd, was niet de staat van zijn volmaakt eindgeluk ; want hij was slechts tijdelijk en moest gevolgd worden door een anderen staat, die blijvend zou zijn. (94, 1, ad 1.)

— Hoe zou men dien gelukstaat kunnen noemen, waarin de mensch door God geschapen werd ?

— Men zou hem kunnen noemen een eersten gelukstaat, welke den mensch moest voorbereiden om langs den weg der verdiensten den staat van zijn volmaakt eindgeluk als belooning te ontvangen. (94, 1 ad 2 ; 95, 4.)

— Waar zou de mensch, als hij getrouw gebleven was, dezen staat van volmaakt eindgeluk ontvangen hebben ?

— Hij zou dien ontvangen hebben met de engelen in den hemel der glorie, waarin God hem na zekeren proeftijd zou hebben overgeplaatst. (94, 1 ad 1.)

— Waar werd de mensch geplaatst in afwachting van zijne overplaatsing naar den hemel der glorie ?

— Hij werd geplaatst in een lusthof, welken God hem ter ontvangst bereid had. (102.)

— Hoe heeft men dezen lusthof genoemd ?

— Men heeft hem genoemd het aardsche Paradijs. (ibid.)

§ 19 **Het behoud en bestuur van het heelal.**

— Wat bedoelt ge met te zeggen, dat God de Opperheer is van alles ?

— Ik bedoel, dat alles in de geschapen wereld onderworpen is aan het eenige, hoogste en volstrekte bestuur van God zelven. (103, 1—3.)

— Wat wilt ge hiermede zeggen, dat alles in de geschapen wereld onderworpen is aan het eenige, hoogste en volstrekte bestuur van God zelven ?

— Ik wil daarmede zeggen, dat er in de wereld der geesten, in de wereld der lichamen en in de menschenwereld niets kan ontgaan aan Gods werkzaamheid, Die al deze wezens

behoudt en leidt naar het doel, waarvoor Hij ze allen geschapen heeft. (103, 4—8.)

— Welk is het doel, waarheen God alle wezens, die Hij heeft geschapen en behoudt, door zijn bestuur leidt?

— Het doel, waarheen God alle wezens, die Hij geschapen heeft en behoudt, door zijn bestuur leidt, is Hij zelf of zijne eigen glorie. (103, 2.)

— Hoe is God en zijne glorie het doel van het gansche heelal, dat door Hem wordt behouden en bestuurd?

— God en zijne glorie zijn daarvan het doel, wijl alles in het heelal door God hierop gericht wordt, dat zich in de orde zelve van het heelal ontvouwe en ten toon spreide wat er in het verstand en den wil ligt van Hem, Die het gemaakt heeft, en het behoudt en bestuurt. (ibid.)

— Dus in de orde zelve van het heelal veropenbaart zich en straalt de glorie Gods naar buiten?

— Ja, in de orde zelve van het heelal veropenbaart zich en straalt de glorie Gods naar buiten. (ibid.)

— Kan er buiten God iets grooters en volmaakters zijn dan deze orde van het heelal, dat door Hem is geschapen, wordt behouden en bestuurd?

— Neen, in de bestaande orde der dingen kan er niets grooters noch volmaakters zijn buiten God dan deze orde van het heelal, dat door Hem is geschapen, wordt behouden en bestuurd. (25, 5, 6.)

— Waarom zegt ge: in de bestaande orde der dingen?

— Omdat, daar God oneindig en almachtig is, geene geschapen orde, hoe volmaakt ook, Gods oneindige macht zou kunnen evenaren. (ibid.)

§ 20. Gods persoonlijke werkzaamheid in dit bestuur. — De wonderen.

— Hoe bestuurt God dit heelal, dat door Hem geschapen is?
— Door het te behouden en te richten op zijn doel. (103, 4)

— Behoudt God zelf al de door Hem geschapen wezens ?
— Ja, God zelf behoudt al de door Hem geschapen wezens, ofschoon Hij zich ook van sommige bepaalde wezens bedient om andere bepaalde wezens in het zijn te behouden volgens de orde van afhankelijkheid, welke Hij onder hen bij hunne schepping heeft vastgesteld. (104, 1.2.)

— Wat bedoelt ge met te zeggen, dat God zelf al de door Hem geschapen wezens behoudt ?
— Ik bedoel, dat hetgeen bij alle wezens van het heelal het meest innerlijk is, namelijk het zijn, bij hen allen rechtstreeks wordt voortgezet door de werkzaamheid van God zelven. (104, 1.)

— Is dit zijnsbehoud in alle wezens eigen aan God evenals hunne schepping ?
— Ja, dit zijnsbehoud in alle wezens is eigen aan God even als hunne schepping ; omdat beide rechtstreeks en onmiddellijk uitloopen op het zijn, het eigen uitwerksel van God. (104, 1 ad 4 ; 8, 1.)

— Zou God kunnen maken, dat alle wezens ophielden te zijn ?
— Ja, God zou kunnen maken, dat alle bestaande wezens ophielden te zijn. (104, 3.)

— Wat zou God moeten doen, opdat alle bestaande wezens ophielden te zijn ?

— Het zou voldoende zijn, dat Hij het bestaan, dat zij hebben en voortdurend ieder oogenblik van Hem ontvangen, niet meer wilde voortzetten. (ibid.)

— Is dus het bestaan van al wat er in de wereld is, voortdurend geheel en al afhankelijk van God ?

— Ja, het bestaan van al wat er in de wereld is, is voortdurend geheel en al afhankelijk van God; eenigszins gelijk het daglicht volstrekt afhankelijk is van de aanwezigheid en de werking der zon ; behalve dat, terwijl de werking der zon noodzakelijk geschiedt, Gods werking zich volvoert in algeheele vrijheid en oneindige goedheid. (ibid.)

— Heeft God nooit iets vernietigd van hetgeen Hij gemaakt heeft ?

— Neen, God heeft nooit iets vernietigd van hetgeen Hij gemaakt heeft. (104, 4.)

— Zal God nooit iets vernietigen van hetgeen Hij gemaakt heeft ?

— Neen, God zal nooit iets vernietigen van hetgeen Hij gemaakt heeft. (ibid.)

— Waarom heeft God nooit iets vernietigd en zal Hij nooit iets vernietigen van hetgeen Hij gemaakt heeft ?

— Omdat God enkel voor zijne glorie handelt ; en zijne glorie vraagt, niet dat Hij vernietigt hetgeen Hij gemaakt heeft, maar integendeel het in wezen behoudt. (ibid.)

— Kunnen er veranderingen worden teweeggebracht in de dingen, welke God gemaakt heeft ?

— Ja, er kunnen veranderingen teweeggebracht worden in de dingen, welke God gemaakt heeft ; veranderingen,

die meer of minder ingrijpend zijn naar de verscheidenheid van natuur en naar de verscheidenheid van toestanden in een zelfde natuur.

—Treden die veranderingen, die in de dingen kunnen teweeggebracht worden en metterdaad worden teweeggebracht, in de orde van Gods bestuur?

— Ja, alle veranderingen die in de dingen kunnen teweeggebracht worden en metterdaad worden teweeggebracht, treden in de orde van Gods bestuur; dat alles toch kan en moet dienen tot het doel van dat bestuur, namelijk Gods glorie en het welzijn van zijn werk.

— Komen er veranderingen voor, door Gods eigen werkzaamheid teweeggebracht?

— Ja, er komen in de dingen veranderingen voor, door Gods eigen werkzaamheid teweeggebracht. (105, 1—8.)

— Welke zijn die veranderingen, door Gods eigen werkzaamheid teweeggebracht?

— Dat zijn alle veranderingen, die onmiddellijk den wezensvorm der stoffelijke dingen betreffen, of de wilsneigingen van geestelijke wezens; en ook het aanzetten tot iedere handeling van het schepsel. (105, 1. 4. 5.)

— Zou men het aan Gods eigen werking moeten toeschrijven, als er in de stoffelijke dingen veranderingen worden teweeggebracht buiten de oorzaken om, die volgens den gewonen loop der natuur voor deze veranderingen aangewezen zijn?

— Ja, en dat is het, wat men eigenlijk wonderen noemt. (105, 6, 7.)

— Zijn er zoo wonderen gewerkt door God?

— Ja, zeer zeker zijn er zoo wonderen gewerkt door God in de stoffelijke wereld, welke in drie groote kategorieën kunnen gerangschikt worden, naargelang het feiten betreft, welke de natuur niet bij machte is te verwezenlijken, hetzij de feiten op zich zelven niet, hetzij niet in dit of dat wezen, hetzij niet op zulke wijze. (105, 8.)

— Waarom heeft God deze verschillende wonderen gedaan of doet Hij ze nog ?

— God heeft deze verschillende wonderen gedaan en doet ze nog, wanneer het Hem behaagt, om den geest der menschen te treffen en hen er toe te brengen zijn goddelijke tusschenkomst te erkennen tot hun heil en Zijne glorie.

§ 21. **De werkzaamheid der schepselen in dit bestuur. De orde van het heelal.**

— Kunnen de schepselen werkzaamheid uitoefenen op elkander en oefenen zij die werkelijk uit bij de veranderingen, welke worden teweeggebracht of kunnen teweeggebracht worden in de door God geschapen dingen ?

— Ja ; en door deze werkzaamheid, welke de schepselen op elkander uitoefenen, wordt eigenlijk de orde van het heelal daargesteld. (47, 3.)

— Is deze werkzaamheid, welke de schepselen op elkander uitoefenen, onderworpen aan Gods besturende werkzaamheid ?

— Ja, deze werkzaamheid, welke de schepselen op elkander uitoefenen, is in de hoogste mate onderworpen aan Gods besturende werkzaamheid. (103, 6.)

— Wat wilt ge daarmee zeggen, dat deze werkzaamheid, welke de schepselen op elkander uitoefenen, in de hoogste

mate onderworpen is aan Gods besturende werkzaamheid?

— Ik wil daarmee zeggen, dat God door deze werkzaamheid, welke de schepselen op elkander uitoefenen, alle schepselen te samen leidt naar het doel, dat Hij voor hen heeft vastgesteld. (bid.)

— Zou God alleen door zijn eigen werkzaamheid elk zijner schepselen naar hun doel kunnen leiden?

— Hij zou zulks ongetwijfeld kunnen; maar het was beter, dat Hij zich aldus van de werkzaamheid, welke de schepselen op elkander uitoefenen, wilde bedienen om hen naar hun doel te leiden; want de schepselen zijn er volmaakter en Hij zelf blijkt er grooter door.

— Hoe zijn de schepselen daardoor volmaakter?

— Omdat zij deelhebben in de opperste werkzaamheid, welke God op zijne schepselen uitoefent om hen te leiden naar hun doel. (103, 6 ad 2.)

— Hoe blijkt God daardoor grooter?

— Omdat het een blijk is van grootheid en van macht of majesteit voor een vorst, dat hij een menigte dienaren ter zijner beschikking heeft om zijne volstrekte bevelen uit te voeren. (103, 6 ad 3.)

— Voeren dus alle schepselen de volstrekte bevelen van God uit, wanneer zij werkzaamheid uitoefenen op elkander?

— Ja, alle schepselen voeren de volstrekte bevelen van God uit, wanneer zij werkzaamheid uitoefenen op elkander; want hunne werkzaamheid kan nooit de volmaakte en opperste regeling van Gods bestuur ontgaan. (103, 7.)

— Kan er in 't geheel geen wanorde zijn in de werkzaamheid, welke de schepselen op elkander uitoefenen als werktuigen van God in zijn wereldbestuur?

— Neen ; want altijd wordt hunne werkzaamheid, welke ook, er toe geleid om onder Gods hoogste werkzaamheid mede bevorderlijk te zijn voor het welzijn van het heelal. (103, 8 ad 1, ad. 3.)

— Kunnen de schepselen door de werkzaamheid, welke zij op elkander uitoefenen, oorzaak zijn van eenig afzonderlijk kwaad ?

— Ja, de schepselen kunnen door de werkzaamheid, welke zij op elkander uitoefenen, oorzaak zijn van eenig afzonderlijk kwaad, hetzij in de natuurlijke orde, hetzij ook in de zedelijke orde ; want zij kunnen een storing brengen in een of andere ondergeschikte orde onder de schepselen, of zelfs onder de verschillende ondergeschikte regelingen van Gods wil en raadsbesluit. (103, 8 ad. 1.)

— Geschiedt zulk afzonderlijk kwaad tegen de orde van Gods bestuur in ?

— Neen, alles te samen genomen, geschiedt zulk afzonderlijk kwaad niet tegen de orde van Gods bestuur in.

— Waarom geschiedt zulk afzonderlijk kwaad, alles te samen genomen, niet tegen de orde van Gods bestuur in ?

— Omdat God zoo oppermachtig is, dat Hij zulk afzonderlijk kwaad onderwerpt aan een hoogere orde, krachtens welke het ook dienstbaar wordt voor het welzijn van het geheel. (ibid. ; 19, 6 ; 23, 5 ad 3.)

— Is dus alles wonderbaar geregeld in de werkzaamheid, welke de schepselen op elkander uitoefenen onder de hoogste en opperste werkzaamheid van Gods bestuur ?

— Ja, alles is wonderbaar geregeld in de werkzaamheid, welke de schepselen op elkander uitoefenen onder de hoogste en opperste werkzaamheid van Gods bestuur ;

want, zelfs al schijnt iets ongeregeld uit eenig ondergeschikt oogpunt, toch heeft het altijd een zeer wijze en diepzinnige reden in een meer verheven sfeer.

— Kunnen wij op deze aarde die wonderbare orde van Gods bestuur in de wereld begrijpen?

— Wij kunnen die volstrekt niet begrijpen; want daarvoor zou men de schepselen en de goddelijke plannen gezamenlijk moeten kennen.

— Waar zullen wij de schoonheid en eenstemmigheid van Gods wereldbestuur in al zijn luister zien?

— Eerst in den hemel zullen wij de schoonheid en eenstemmigheid van Gods wereldbestuur in al zijn luister zien.

§ 22. De werkzaamheid onder de engelen. — De hierarchieën en de rangorden.

— Bestaat de werkzaamheid, welke de schep elen op elkander uitoefenen, ook in de wereld der zuiver geesten of onder de engelen?

— Ja, die werkzaamheid bestaat ook in de wereld der zuiver geesten of onder de engelen.

— Welken naam geeft men aan de werkzaamheid, welke de zuiver geesten op elkander uitoefenen?

— Men geeft aan die werkzaamheid den naam van verlichting. (106, 1.)

— Waarom geeft men den naam van verlichting aan de werkzaamheid, welke de zuiver geesten op elkander uitoefenen?

— Omdat de zuiver geesten in zooverre werkzaamheid

op elkander uitoefenen, dat zij op elkaar het licht overbrengen, hetwelk zij van God ontvangen omtrent de leiding van zijn bestuur. (ibid.)

— Wordt dit licht van God aan de zuiver geesten trapsgewijze en ordelijk medegedeeld ?

— Ja, dit licht van God wordt trapsgewijze en wonderbaar geregeld aan de zuiver geesten medegedeeld.

— Wat bedoelt ge daarmede, dat het goddelijk licht aan de zuiver geesten op een wonderbaar geregelde wijze wordt medegedeeld ?

— Ik bedoel, dat God het eerst mededeelt aan hen, die het dichtst nabij Hem zijn, en deze aan de overige engelen rangsgewijze van de hoogsten tot de laagsten, zoodat de eersten hun werking mededeelen aan de laatsten door de middelsten. (106, 3.)

— Is er dus een volgorde van eersten, middelsten en laatsten bij deze werkzaamheid, welke de zuiver geesten op elkander uitoefenen, om het licht, dat van God op hen afdaalt, aan elkaar mede te deelen ?

— Ja, er is een volgorde van eersten, middelsten en laatsten bij deze werkzaamheid, welke de zuiver geesten op elkander uitoefenen om het licht, dat van God op hen afdaalt, aan elkaar mede te deelen. (108, 2.)

— Zoudt ge deze volgorde van werkzaamheid der zuiver geesten onderling door eene vergelijking kunnen ophelderen ?

— Men zou ze kunnen vergelijken met een zuiveren lichtstroom, die van de eene rotshoogte op de andere neervloeit, voortdurend gevoed door de wateren van een schoon meer boven op den hoogsten top van den berg.

— Zijn er in die volgorde der engelen onderling verschillende groepen te onderscheiden?

— Ja, in die volgorde der engelen onderling zijn verschillende groepen te onderscheiden. (108.)

— Hoeveel soorten van groepen zijn er?

— Er zijn twee soorten van groepen.

— Hoe worden die twee soorten van groepen genoemd, waarin de engelen onderling gerangschikt zijn?

— Men noemt ze hierarchieën en rangorden of koren van engelen. (108.)

— Wat verstaat ge door het woord „hierarchie"?

— Het woord „hierarchie" is ontleend aan het grieksch, en beteekent „heilig bestuur of gezag".

— Wat omvat het woord „bestuur"?

— Het woord „bestuur" omvat twee dingen: den bestuurder of gezagvoerder zelf en de menigte, die onder hem is gesteld. (108, 1.)

— En wat verstaat men door „heilig bestuur"?

— „Heilig bestuur" in zijn volledige en volmaakte beteekenis genomen, duidt de gansche menigte der redelijke schepselen aan, die geroepen zijn om deel te hebben in heilige zaken onder het eenige bestuur van God, den hoogsten Gezagvoerder en oppersten Koning van die gansche menigte. (ibid.)

— Dus zou er in de wereld, die door God bestuurd wordt, maar êên enkel heilig bestuur en één hierarchie zijn?

— Ja, als men het heilig bestuur beschouwt van Gods

kant, den hoogsten Gezagvoerder en oppersten Koning van alle redelijke schepselen, dan is er maar één enkel heilig bestuur of één hierarchie, die én de engelen én de menschen omvat. (108, 1.)

— In welken zin spreekt men dan van hierarchieën in 't meervoud, en wel in 't bijzonder alleen in de wereld der zuiver geesten of engelen ?

— Omdat van den kant der menigte, die onder den gezagvoerder gesteld is, het bestuur verschilt naar de verschillende wijzen, waarop de menigte door den gezagvoerder bestuurd wordt. (108, 1.)

— Kunt ge een voorbeeld aanhalen van zulk verschil in menschelijke zaken ?

— Ja, zoo b. v. staan onder eenzelfden koning verschillende gebiedsdeelen of provinciën, die door verschillende wetten en verschillende gevolmachtigden bestuurd worden. (108, 1.)

— Is er een verschillende hierarchie voor de menschen en voor de engelen ?

— Ja, zoolang de menschen hier op aarde zijn, is er een verschillende hierarchie voor de menschen en voor de engelen. (108, 1.)

— Waarom zegt ge : zoolang de menschen op de aarde zijn ?

— Omdat in den hemel de menschen zullen opgenomen worden in de hierarchie der engelen. (108, 8.)

— Zijn er meerdere hierarchiëen onder de engelen ?

— Ja, er zijn meerdere hierarchieën onder de engelen. (108, 1.)

— Hoeveel hierarchieën zijn er onder de engelen?
— Er zijn onder de engelen drie hierarchieën. (108, 1.)

— Hoe worden die drie hierarchieën onder de engelen onderscheiden?
— Die drie hierarchieën onder de engelen worden onderscheiden naar eene drievoudige wijze, waarop de regelingen van Gods bestuur door hen gekend worden. (108, 1.)

— Op welke wijze kent de eerste hierarchie de regelingen van Gods bestuur?
— De eerste hierarchie kent die regelingen, naar dat deze uitgaan van het eerste algemeen Begin, n.m.l. van God. (108, 1.)

— Wat volgt daaruit voor de engelen van deze eerste hierarchie?
— Daaruit volgt voor de engelen der eerste hierarchie, dat zij dicht bij God zijn, zooals men zegt, zoodat al de rangen dezer hierarchie hunne namen ontleenen aan eenig ambt, waarvan God zelf het voorwerp is. (108, 1. 6.)

— Op welke wijze kent de tweede hierarchie de regelingen van Gods bestuur?
— De tweede hierarchie kent die regelingen, voor zoover deze afhangen van geschapen algemeene oorzaken. (108, 1)

— Wat volgt daaruit voor de engelen dezer tweede hierarchie?
— Daaruit volgt voor de engelen dezer tweede hierarchie, dat zij hunne verlichting ontvangen van de eerste hierarchie, en dat hunne rangen den naam ontleenen aan eenig ambt, dat betrekking heeft op het algemeen bestuur der schepselen. (108, 1.6.)

— Op welke wijze kent de derde hierarchie de regelingen van Gods bestuur?

— De derde hierarchie kent die regelingen in hunne afzonderlijke toepassingen, en voor zoover ze afhangen van de eigen, onmiddellijke oorzaken. [1]) (108, 1.)

— Wat volgt daaruit voor de engelen dezer derde hierarchie?

— Daaruit volgt voor de engelen van deze derde hierarchie, dat zij het goddelijk licht ontvangen naar bijzondere kenvormen, waardoor zij in staat zijn zich met ons menschelijk begripvermogen in verbinding te stellen, en dat hunne rangorden den naam ontleenen aan handelingen, die beperkt zijn tot één mensch, zooals de engelenbewaarders, of tot ééne provincie, zooals de Vorstendommen. (108, 1. 6.)

— Is er in de aardsche zaken een voorbeeld te vinden van deze drievoudige hierarchie?

— Ja, men kan in de aardsche zaken een voorbeeld vinden van deze drievoudige hierarchie; zoo b. v. zijn er in dienst des konings kamerheeren, raadgevers, en andere hovelingen, die altijd bij den persoon van den vorst zijn; vervolgens de leden der rijksregeering, tot wie de algemeene zaken van het gansche rijk behooren; en eindelijk de gevolmachtigden, die aangesteld zijn over een bepaald gedeelte van het koninkrijk (108, 6.)

---

[1]) Deze drievoudige wijze van kennen kan aldus verduidelijkt worden. Volgens de verklaring van Ferrariensis kent de eerste hierarchie b.v. het eeuwig heil van Petrus of Paulus onmiddellijk uit Gods wilsbesluit; de tweede hierarchie kent dit uit Christus' lijden, — een geschapen algemeene oorzaak; de derde hierarchie kent zulks uit Petrus' marteldood, — de naaste oorzaak.

— Zijn onder de engelen de rangorden onderscheiden van de hierarchieën ?

— Ja, de rangorden zijn onderscheiden van de hierarchieën onder de engelen. (108, 2.)

— Waarin bestaat dat verschil van rangorden en hierarchieën onder de engelen ?

— Dat verschil bestaat hierin, dat de hierarchieën verschillende menigten van engelen uitmaken, die elk een verschillend bestuur vormen onder hetzelfde goddelijk bestuur ; terwijl de rangorden verschillende klassen daarstellen in elk der menigten, die eene hierarchie vormen. (108, 2.)

— Hoeveel rangorden zijn er in elke hierarchie ?

— In elke hierarchie zijn drie rangorden. (108, 2.)

— Waarom zijn er in elke hierarchie drie rangorden ?

— Omdat ook bij ons de verschillende klassen, waarin de menschen van eenzelfde stad onderscheiden zijn, worden teruggebracht tot de drie voornaamste, welke zijn : de aanzienlijken, de burgerij en het mindere volk. (108, 2.)

— Zijn er dus in elke hierarchie hoogere engelen, middensoorten en lagere engelen ?

— Ja, en dat noemt men de drie rangorden in elke hierarchie. (108, 2.)

— Moet men dus in 't geheel negen rangorden van engelen onderscheiden ?

— Ja, in 't geheel zijn er negen voornaamste rangorden van engelen. (108, 5. 6.)

— Waarom zegt ge : voornaamste ?

— Omdat er in elke rangorde nog verdere rangschikking is tot bijna in 't oneindige, want elke engel heeft zijne onderscheiden plaats en zijn afzonderlijk ambt; maar 't is ons niet gegeven die te kennen hier op aarde. (108, 3.)

— Zijn de negen rangorden hetzelfde als de negen koren der engelen?

— Ja, de negen rangorden zijn hetzelfde als de negen koren der engelen.

— Waarom heeft men aan de rangorden der engelen de benaming van koren gegeven?

— Omdat de verschillende rangorden bij de vervulling van hun ambt in 't goddelijk bestier, elk op zich afdeelingen vormen vol eenstemmigheid, die Gods glorie in zijn werk wonderbaar doen uitblinken.

— Welke zijn de namen der negen engelenkoren?

— In volgorde genoemd zijn het deze: Serafijnen, Cherubijnen, Tronen, Heerschappijen, Krachten, Machten, Vorstendommen, Aartsengelen en Engelen. (108, 5.)

— Zijn de rangorden gebleven onder de duivelen?

— Ja, de rangorden zijn gebleven onder de duivelen; want ze zijn geëvenredigd naar de natuur der engelen, en de natuur is in de duivelen dezelfde gebleven.

— Zijn dus de duivelen onderling gerangschikt, gelijk zij het waren voor hun val?

— Ja, de duivelen blijven onderling gerangschikt, gelijk zij het waren voor hun val. (109. 1. 2.)

— Heeft die rangschikking onder de duivelen ooit eenige werking ten goede?

— Neen, die rangschikking onder de duivelen werkt slechts ten kwade. (109, 3.)

— Is er dus geene verlichting onder de duivelen ?
— Onder de duivelen is slechts de duisternis van het kwaad ; en daarom wordt hun rijk het rijk der duisternissen genoemd. (ibid.)

§ 23. **Werkzaamheid der goede engelen ten opzichte van de lichamelijke wereld.**

— Bedient God zich van de engelen voor het bestier der lichamelijke wereld ?
— Ja, God bedient zich van de engelen voor het bestier der lichamelijke wereld ; omdat de lichamelijke wereld minder is dan de engelen, en omdat in elk geregeld bestier de lagere wezens door de hoogere bestuurd worden. (110, 1.)

— Tot welke rangorde behooren de engelen, die de lichamelijke wereld besturen ?
— Zij behooren tot de rangorde der Krachten. (110, 1 ad 3.)

— Wat is de taak der engelen, die dienst doen bij het bestuur der lichamelijke wereld ?
— De engelen, die dienst doen bij het bestuur der lichamelijke wereld, waken over de volmaakte vervulling van het goddelijk plan en den goddelijken wil in alles wat er voorvalt onder de verschillende wezens, die de lichamelijke wereld uitmaken. (110, 1, 2, 3.)

— Volvoert God door tusschenkomst der engelen van de rangorde der Krachten alle veranderingen, welke er plaats

hebben in de wereld der lichamen, met inbegrip van de wonderen?

— Ja, door tusschenkomst der engelen van de rangorde der Krachten volvoert God alle veranderingen, welke er plaats hebben in de wereld der lichamen, met inbegrip van de wonderen. (110, 4.)

— Wanneer God zich van zijne engelen bedient om eenig wonder te verrichten, wordt dat wonder dan verricht door de eigen kracht der engelen?

— Neen, het wordt verricht door Gods kracht; maar de engelen kunnen er toe medewerken bij wijze van voorspraak of als werktuigen. (110, 4 ad 1.)

§ 24. **Werkzaamheid der goede engelen ten opzichte van den mensch. — De engelenbewaarders.**

— Kunnen de engelen werkzaamheid uitoefenen op den mensch?

— Ja, de engelen kunnen werkzaamheid uitoefenen op den mensch ter oorzake van hunne geestelijke natuur, die van een hoogere orde is. (111.)

— Kunnen de engelen het verstand van den mensch verlichten?

— Ja, de engelen kunnen het verstand van den mensch verlichten door deszelfs kracht te versterken en binnen zijn bereik te brengen de zuivere waarheid, welke zij zelf aanschouwen. (111, 1.)

— Kunnen de engelen 's menschen wil veranderen door rechtstreeksche inwerking?

— Neen, de engelen kunnen 's menschen wil niet ver-

anderen door rechtstreeksche inwerking, want de wilsbeweging is eene innerlijke neiging, die rechtstreeks slechts afhankelijk is van den wil zelf of van God, Die aan den mensch den wil gaf. (III, 2.)

— Kan dus God alleen door rechtstreeksche inwerking 's menschen wil veranderen?

— Ja, God alleen kan door rechtstreeksche inwerking 's menschen wil veranderen. (III, 2.)

— Kunnen de engelen werking uitoefenen op de verbeelding van den mensch en op zijne andere zinnelijke vermogens?

— Ja, de engelen kunnen werking uitoefenen op de verbeelding van den mensch en op zijne andere zinnelijke vermogens; want deze vermogens zijn aan organen gebonden, en bijgevolg afhankelijk van de lichamelijke wereld, welke onderworpen is aan de werkzaamheid der engelen. (III, 3.)

— Kunnen de engelen werking uitoefenen op de zintuigen van den mensch?

— Ja, en om dezelfde reden kunnen de engelen werking uitoefenen op de uitwendige zintuigen van den mensch en indrukken eraan geven, gelijk het hen behaagt, als ten minste, wat de booze engelen aangaat, hunne werkzaamheid niet belet wordt door die der goede engelen. (III, 4.)

— Kunnen dus de goede engelen de werkzaamheid der booze engelen verhinderen en tegengaan?

— Ja, de goede engelen kunnen de werkzaamheid der booze engelen verhinderen en tegengaan; de orde van Gods rechtvaardigheid toch heeft vastgesteld, dat de booze engelen om hunne zonde onderworpen zouden zijn aan de heerschappij der goede engelen. (III, 4.)

— Kunnen de goede engelen door God in dienst gezonden worden bij de menschen?

— Ja, de goede engelen kunnen door God in dienst gezonden worden bij de menschen; God toch bedient zich van hunne werkzaamheid bij de menschen om het welzijn dezer laatsten te bevorderen, of zijne plannen ten hunnen opzichte uit te voeren. (112, 1.)

— Kunnen alle goede engelen door God in dienst gezonden worden bij de menschen?

— Neen, niet alle goede engelen kunnen door God in dienst gezonden worden bij de menschen. (112, 2.)

— Welke engelen worden nooit bij de menschen in dienst gezonden?

— De engelen, die tot de eerste hierarchie behooren. (112, 2, 3.)

— Waarom wordt geen dezer engelen bij de menschen in dienst gezonden?

— Omdat hunne hierarchie het voorrecht heeft zich gestadig bij God op te houden. (112, 3.)

— Hoe worden de engelen der eerste hierarchie ter wille van dit voorrecht genoemd?

— Ze worden genoemd de engelen, die voor God staan. (112, 3.)

— Kunnen alle engelen der twee andere hierarchieën bij de menschen in dienst gezonden worden?

— Ja, alle engelen der twee andere hierarchieën kunnen bij de menschen in dienst gezonden worden; zoo nochtans dat de Heerschappijen de leiding hebben bij de uitvoering

der goddelijke plannen, terwijl de overigen, de Krachten, de Machten, de Vorstendommen, de Aartsengelen en de engelen zich onledig houden met de rechtstreeksche uitvoering. (112, 4.)

— Zijn er engelen, die door God gezonden worden naar de menschen om hen te bewaren?

— Ja, er zijn engelen, die tot de menschen gezonden worden om hen te bewaren; in Zijne voorzienige bestiering heeft God gewild, dat de mensch, zoo veranderlijk van gedachten en zoo zwak van wil, op zijn weg naar den hemel zou worden bijgestaan door een der gelukzalige geesten, die voor altijd bevestigd zijn in het goede. (113, 1.)

— Zendt God eenzelfden engel af ter bewaring van meerdere menschen, of heeft elke mensch een afzonderlijken bewaarengel?

— Elke mensch heeft een afzonderlijken bewaarengel, want elke menschenziel is God dierbaarder dan het de verschillende soorten van stoffelijke schepselen kunnen zijn, en over deze soorten is nochtans een afzonderlijke engel aangesteld om te waken over hun welzijn. (113, 2.)

— Tot welke rangorde behooren de engelen, die door God ter bewaring van iederen mensch worden afgezonden?

— De engelen, die door God ter bewaring van iederen mensch worden afgezonden, behooren allen tot het laatste der negen koren van engelen. (113, 3.)

— Zijn alle menschen zonder uitzondering door God toevertrouwd aan de hoede van een Zijner engelen?

— Ja, alle menschen zonder uitzondering zijn door God toevertrouwd aan de hoede van een zijner engelen, zoolang

zij op deze aarde leven ; omdat allen een gevaarvollen weg hebben af te leggen alvorens den eindpaal te bereiken. (113, 4.)

— Heeft onze Heer Jezus Christus als mensch ook een engel gehad om Hem te bewaren ?

— Neen, dewijl Hij God in persoon was, paste het niet aan onzen Heer Jezus Christus, dat Hij een engel had om Hem te bewaren ; maar voor Hem waren engelen aangesteld om Hem eer te bewijzen en Hem te dienen. (113, 4 ad 1.)

— Wanneer ontvangt iedere mensch van God zijn engel bij zich om hem te bewaren ?

— Zoodra hij ter wereld komt, ontvangt iedere mensch zijn engel bij zich, die door God belast is om hem te bewaren. (113, 5.)

— Verlaat de engelbewaarder somtijds den mensch, ter wiens hoede hij is aangesteld ?

— Neen, de engelbewaarder verlaat nooit den mensch, over wiens hoede hij aangesteld is, en onafgebroken gaat hij voort met waken over hem tot het laatste oogenblik van zijn aardsche leven. (113, 6.)

— Worden de engelen bedroefd over het kwaad, dat hun beschermelingen overkomt ?

— Neen, want na gedaan te hebben wat zij konden om het te beletten, als het toch gebeurt, aanbidden zij daarin evenals in alles, de diepte van Gods raadsbesluiten. (113, 7.)

— Is het goed en aanbevelenswaardig om zich dikwijls en in alles aan de bescherming van zijn engelbewaarder toe te vertrouwen ?

— Ja, het is uitstekend en ten zeerste aanbevelenswaardig om zich dikwijls en in alles aan de bescherming van zijn engelbewaarder toe te vertrouwen.

— Wanneer men die bescherming inroept, is zij ons dan altijd onfeilbaar verzekerd?

— Ja, wanneer men die bescherming inroept, is zij ons altijd onfeilbaar verzekerd, in dienst evenwel van Gods eeuwige plannen en ondergeschikt aan zijne glorie. (113, 8.)

§ 25. **Werkzaamheid der booze engelen of duivelen.**

— Kunnen de duivelen de menschen aanvallen en bekoren?

— Ja, de duivelen kunnen de menschen aanvallen en bekoren.

— Waarom kunnen de duivelen de menschen aanvallen en bekoren?

— De duivelen kunnen de menschen aanvallen en bekoren om hunne boosheid en omdat God die bekoring zelve aanwendt tot welzijn van zijne uitverkorenen. (114, 1.)

— Is het aan de duivelen eigen de menschen te bekoren?

— Ja, de menschen bekoren is eigen aan de duivelen.

— In welken zin is het aan de duivelen eigen de menschen te bekoren?

— De menschen bekoren is aan de duivelen eigen in dezen zin, dat zij met hun bekoring altijd en alleen ten doel hebben de menschen te schaden en in het verderf te storten. (114, 2.)

— Kunnen de duivelen wonderen doen, om de menschen te bekoren en hen te verleiden ?

— Neen , de duivelen kunnen geen ware wonderen doen om de menschen te bekoren en hen te verleiden, maar alleen schijnwonderen.

— Wat verstaat ge door schijnwonderen ?

— Daardoor versta ik verschijnselen, die de gewone handelwijze der ons omringende wezens te boven gaan, doch die niet reiken boven de natuurlijke macht der schepselen gezamenlijk. (114, 4.)

— Aan welk teeken vooral herkent men de valsche wonderen, welke door de duivelen verricht worden ?

— Men herkent ze vooral aan dit teeken, dat ze altijd iets verkeerds met zich brengen, en dus niet zooals de ware wonderen, God tot oorzaak kunnen hebben. (114, 4 ad 3.).

§ 26. **Werkzaamheid der stoffelijke wereld of van den gezamenlijken kosmos.**

— Zijn alleen de goede en de booze geesten medewerkzaam in Gods wereldbestuur ?

—Neen, de goede en de booze geesten zijn niet alleen medewerkzaam in Gods wereldbestuur.

— Welke zijn de andere wezens, die er nog toe medewerken ?

— Dat zijn alle werkende oorzaken in de wereld, welker krachten door God in beweging gezet, medehelpen tot het doel van zijn bestuur. (115, 1.)

— Is zoo de gansche wereldloop in de natuur in Gods bestierende hand ?

— Ja, de gansche wereldloop in de natuur met al hare wetten te samen is in Gods bestierende handen.

— Is het dus ter verwezenlijking en in dienst van Gods plannen, dat iederen dag de zon verschijnt, dat de dagen met de nachten, en de jaargetijden met elkander afwisselen, dat de dagen, de maanden, de jaren en de eeuwen in onveranderde orde voortgaan ?

— Ja, ter verwezenlijking en in dienst van Gods plannen verschijnt iederen dag de zon, wisselen de dagen met de nachten, en de jaargetijden met elkander af, gaan de dagen, de maanden, de jaren en de eeuwen in onveranderde orde voort.

— Kan men zeggen, dat God om den mensch en om 's menschen welzijn te bevorderen den wereldloop in de natuur zoo heeft geregeld en in zijn regelmatigen gang houdt ?

— Ja, men kan en moet zeggen, dat God om den mensch en om 's menschen welzijn te bevorderen den wereldloop in de natuur zoo heeft geregeld en in zijn regelmatigen gang houdt.

— Hebben dus alle andere schepselen als 't ware van God last gekregen om in 's menschen behoeften te voorzien ?

— Ja, alle andere schepselen hebben als 't ware van God last gekregen om in 's menschen behoeften te voorzien.

— Waarom heeft God aldus met den mensch gehandeld ?

— God heeft aldus met den mensch gehandeld, omdat de mensch het zwakste zijner schepselen is, en aan alles behoefte heeft voor het welzijn van zijn ziel en van zijn lichaam.

§ 27. **Werkzaamheid van den mensch zelven.**

— Kan de mensch ondanks zijne zwakheid toch ook medewerkzaam zijn in Gods wereldbestuur?

— Ja, ondanks zijne zwakheid kan de mensch ook krachtig medehelpen in Gods wereldbestuur.

— Hoe kan de mensch medewerkzaam zijn in Gods wereldbestuur?

— De mensch is medewerkzaam in Gods wereldbestuur door zelf ook mee te werken tot 's menschen welzijn.

— Hoe kan de mensch zelf ook medewerken tot 's menschen welzijn?

— De mensch werkt mede tot 's menschen welzijn, doordat hij een werktuig is in Gods hand met betrekking tot de ziel en het lichaam van den mensch.

— Hoe is de mensch een werktuig in Gods hand met betrekking tot de menschelijke ziel?

— De mensch is een werktuig in Gods hand met betrekking tot de menschelijke ziel, omdat bij gelegenheid van den menschelijken voortplantingsakt God de ziel schept van ieder kind, dat ter wereld komt; en omdat die ziel zich vervolgens ontwikkelt en in volmaking toeneemt onder leiding en door onderricht van een leermeester. (117, 118.)

— En hoe is de mensch een werktuig in Gods hand met betrekking tot het menschelijk lichaam?

— Omdat God volgens de natuurwetten door Hem vastgesteld, gewild heeft, dat het lichaam van het kind ge-

vormd wordt en ter wereld komt door de liefelijke tusschenkomst van een vader en een moeder. (119.)

§ 28. Waar geheel het goddelijk bestuur als in een middenpunt samenloopt.

— Zien wij dus rondom de wieg van het kind al het liefelijke van Gods wereldbestuur als in zijn middenpunt uitblinken?

— Ja, rondom de wieg van het kind zien wij al het liefelijke van Gods wereldbestuur als in zijn middenpunt uitblinken, want alles is in de wereld voor het welzijn van het kind geregeld: vader en moeder, die het omringen, de gansche natuur, die het doet leven, de engelen, die het ter zijde staan, en God, Die het bestemt voor de glorie des hemels.

— Is er onder de menschen een wieg of geboorte van een kind geweest, waar al de glans van Gods wereldbestuur op onvergelijkelijke wijze heeft uitgeblonken?

— Ja, bij de geboorte of de wieg van het kind, dat ons weldra verschijnen zal als de weg bij 's menschen opgaan naar God. (119, 2 ad 4.)

— En wat ziet men bij de geboorte van dit Kind?

— Bij de geboorte van dit Kind ziet men eene ontvangenis, welke door de geheel bovennatuurlijke werking van den heiligen Geest geschiedde; eene Moeder, die Maagd gebleven is; koningen of wijzen, die door eene ster geleid werden, en eene menigte van hemelsche geesten, die God loofden en zongen: Glorie aan God in den hoogen; en vrede op aarde aan de menschen van goeden wil.

— Hoe heet dat Kind der zegening?

— Dat Kind is geen ander dan de Emmanuel of God met ons, en het heet: Jesus.

TWEEDE GEDEELTE.

DE MENSCH.

(in zijn opgang tot God).

EERSTE AFDEELING.

's Menschen opgang tot God in 't algemeen beschouwd.

---

§ 1. **Gelijkenis van den mensch met God in het vrije beheer over zich zelven.**

— Heeft de mensch in zijne handelingen eene bijzondere gelijkenis met God?

— Ja, de mensch heeft in zijne handelingen eene bijzondere gelijkenis met God.

— Waarin bestaat deze bijzondere gelijkenis, welke de mensch met God heeft in zijne handelingen?

— Deze bijzondere gelijkenis bestaat hierin, dat, gelijk God naar zijn wil en goedvinden en in volle vrijheid beschikt over het gansche heelal, hetwelk van Hem afhankelijk is, zoo ook de mensch naar wil en goedvinden en in volle vrijheid beschikt over hetgeen van hem afhankelijk is. (voorwoord.)

§ 2. **Over het laatste doel van den mensch bij al zijne handelingen, nml. het geluk.**

— Heeft de mensch altijd een doel bij elke handeling?

— Ja, de mensch heeft altijd een doel bij elke zijner handelingen, wanneer hij handelt als mensch en niet als een werktuig, of uit louter natuurlijke of instinktmatige aandrift en reactie. (I, I.)

— Heeft in de stoffelijke wereld alleen de mensch een doel bij zijne handelingen?

— Ja, in de stoffelijke wereld heeft alleen de mensch een doel bij zijne handelingen. (I, 2.)

— Volgt hieruit, dat alle andere wezens in de stoffelijke wereld zonder eenig doel handelen?

— Neen, hieruit volgt niet, dat alle andere wezens in de stoffelijke wereld zonder eenig doel handelen; integendeel allen handelen altijd om een zeer bepaald doel; maar zij kunnen zich zelven dat doel niet stellen, God heeft het voor hen gesteld. (I, 2.)

— Handelen dus alle andere wezens om een doel of ter bereiking van een doel, dat hun door God gesteld is?

— Ja, alle andere wezens handelen om een doel of ter bereiking van een doel, dat hun door God gesteld is. (I, 2.)

— Heeft God den mensch ook een doel gesteld, waarvoor hij handelen moet?

— Ja, God heeft den mensch ook een doel gesteld, waarvoor hij handelen moet.

— Wat is dan het verschil tusschen het handelen van den mensch en dat der overige wezens in de stoffelijke wereld?

— Dit, dat de mensch onder de hoogere werking van God en afhankelijk van die werking zich zelven het doel kan stellen, waarvoor hij handelt; terwijl de overige wezens der stoffelijke wereld door hun natuur of hun instinkt slechts blindelings uitvoeren, wat God als doel hunner handeling heeft gesteld. (I, 2.)

— Waarvan komt dit verschil tusschen het handelen van den mensch en dat der overige stoffelijke wezens?

— Dit verschil komt hiervan, dat de mensch verstand heeft, en de overige wezens niet. (1, 2.)

— Stelt de mensch zich een hoogste of laatste doel bij zijne handelingen?

— Ja, de mensch stelt zich altijd een hoogste of laatste doel bij zijne handelingen; daar hij zonder dat laatste of hoogste doel niets zou kunnen willen. (1, 4, 5.)

— Regelt de mensch alles naar dit laatste of hoogste doel, dat hij zich stelt bij zijne handelingen?

— Ja, de mensch regelt alles naar dit laatste of hoogste doel, dat hij zich stelt bij zijne handelingen, is het niet altijd bewust en uitdrukkelijk bepaald, dan toch minstens verondersteld en door een soort van verstandelijk instinkt. (1, 6.)

— Welk is het laatste of hoogste doel, dat de mensch zich altijd stelt en waarheen hij alles richt bij zijne handelingen?

— Dat laatste of hoogste doel, dat de mensch zich altijd stelt en waarheen hij alles richt bij zijne handelingen, is het geluk. (1, 7.)

— Wil dus de mensch noodzakelijk gelukkig zijn?

— Ja, de mensch wil noodzakelijk gelukkig zijn.

— Is het volstrekt onmogelijk een mensch te ontmoeten, die ongelukkig wil zijn?

— 't Is volstrekt onmogelijk een mensch te ontmoeten, die ongelukkig wil zijn. (5, 8.)

— Kan de mensch zich vergissen omtrent het voorwerp van zijn geluk?

— Ja, de mensch kan zich vergissen omtrent het voorwerp van zijn geluk ; omdat hij het kan zoeken in meerdere en verscheidene goederen, en zoo zich vergissen kan omtrent het ware goed. (1, 7.)

— Wat gebeurt er, als de mensch zich vergist omtrent het voorwerp van zijn geluk ?

— Als de mensch zich vergist omtrent het voorwerp van zijn geluk, zal hij in plaats van door zijne handelingen het geluk te vinden, zeer ongelukkig zijn.

— Is het dus voor den mensch van het hoogste belang zich niet te vergissen omtrent het voorwerp van zijn geluk ?

— Niets is van hooger belang voor den mensch dan zich niet te vergissen omtrent het voorwerp van zijn geluk.

§ 3. **Voorwerp van het geluk.**

— Wat is het voorwerp van 's menschen geluk ?

— Het voorwerp van 's menschen geluk is een goed, dat boven hem staat en waarin alleen hij zijn volmaaktheid kan vinden. (2, 1—8.)

— Zijn de rijkdommen het voorwerp van 's menschen geluk ?

— Neen, de rijkdommen zijn het niet ; want deze staan beneden den mensch en zijn niet genoegzaam om zijn volkomen geluk te verzekeren. (2, 1.)

— Zijn het de eerbewijzingen ?

— Neen, niet de eerbewijzingen ; omdat de eerbewijzingen de volmaaktheid niet geven, maar veronderstellen, als ze ten minste niet valsch zijn ; en als ze valsch zijn, zijn zij niets. (2, 2.)

— Is het de roem of de faam ?

— Neen, want deze hebben geen waarde, of ze moeten verdiend zijn ; en daarenboven zijn ze zeer broos en zeer ijdel bij de menschen. (2, 3.)

— Is het de macht ?

— Neen, omdat de macht voor het welzijn van anderen is, en aan hun grilligheid en verzet is prijsgegeven. (2, 4.)

— Is het de gezondheid of schoonheid des lichaams ?

— Neen ; omdat die goederen te broos zijn, en overigens slechts strekken ter volmaking van 's menschen uiterlijk, maar niet van zijn ziel of van zijn innerlijk. (2, 5.)

— Zijn het de genoegens, waarin het lichaam deel kan hebben ?

— Neen, niet de genoegens, waarin het lichaam deel kan hebben, gelet op de zeer geringe beteekenis dezer genoegens, als men ze vergelijkt met de hoogere geestelijke geneuchten, die aan de ziel eigen zijn. (2, 6.)

— Bestaat dan 's menschen geluk in een goed der ziel ?

— Ja, 's menschen geluk bestaat in een goed der ziel. (2, 7.)

— En welk is dat goed der ziel, waarin 's menschen geluk bestaat ?

— Het goed der ziel, waarin 's menschen geluk bestaat, is God, het hoogste en oneindig Goed. (2, 8.)

§ 4. **Het bezit van het geluk.**

— Hoe kan de mensch tot het bezit en het genieten van God, zijn hoogste Goed, geraken ?

— Tot het bezit en het genieten van God, zijn hoogste Goed, kan de mensch geraken door een akt van zijn verstand, dat hiertoe bewogen wordt door zijn wil. (3, 4.)

— Wat is er noodig, opdat de mensch zijn volmaakt geluk vinde in dezen akt van zijn verstand?

— Opdat de mensch zijn volmaakt geluk vinde in dezen akt van zijn verstand, moet God door het verstand gekend worden, zooals Hij in zich zelven is, en niet enkel zooals Hij kan gekend worden met behulp der schepselen, welke dan ook. (3, 5—8.)

— Hoe wordt die akt van het verstand genoemd, waardoor God gekend wordt, zooals Hij in Zich zelven is?

— Die akt wordt genoemd de aanschouwing Gods. (3, 8.)

— Bestaat dus het volmaakt geluk van den mensch in de aanschouwing Gods?

— Ja, in de aanschouwing Gods bestaat het volmaakt geluk van den mensch. (3, 8.)

— Zal de aanschouwing Gods aan den mensch, wanneer hij ze eenmaal bezit, alle volmaaktheid aanbrengen in zijne ziel, in zijn lichaam en in al wat hem omgeeft?

— Ja, wanneer de mensch de aanschouwing Gods eenmaal bezitten zal, zal deze hem noodzakelijk alle volmaaktheid aanbrengen in zijne ziel, in zijn lichaam en in al wat hem omgeeft, want uit deze hoogste bron van 's menschen goed vloeit alles voort, wat den mensch kan volmaken en zijne verlangens vervullen. (4, 1—8.)

— Zal dus de aanschouwing Gods voor den mensch zijn het bezit van alle goed en de uitsluiting van alle kwaad?

— Ja, zij zal voor den mensch zijn het bezit van alle goed en de uitsluiting van alle kwaad. (ibid.)

§ 5. **Het middel om zich het bezit van alle goed te verzekeren, of de goede handelingen, waardoor het verdiend, en de slechte handelingen, waardoor het verloren wordt.**

— Kan de mensch de aanschouwing Gods of zijn volmaakt geluk op deze aarde en in dit leven hebben ?

— Neen, de mensch kan op deze aarde en in dit leven de aanschouwing Gods of het volmaakt geluk niet hebben, want de staat van het tegenwoordig leven met zijn ellenden kan niet samengaan met zulk een volheid van geluk. (5, 3.)

— Hoe zal de mensch de aanschouwing Gods, welke zijn volmaakt geluk moet uitmaken, bereiken ?

— Deze aanschouwing Gods, welke zijn volmaakt geluk zal uitmaken, zal de mensch ontvangen van God zelven. (5, 5.)

— Zal God dit geven aan den mensch, zonder dat hij zich ertoe voorbereidt en het verdient ?

— Neen, God zal deze aanschouwing aan den mensch niet geven, zonder dat hij zich ertoe voorbereidt en het verdient. (5, 7.)

— Wat heeft dus de mensch op deze aarde en in dit leven te doen ?

— Op deze aarde en in dit leven moet de mensch zich door zijne verdiensten voorbereiden om eens de aanschouwing van God te ontvangen met al wat ermede verbonden is, wanneer God aan den mensch zijne belooning zal geven.

§ 6. Hoe de menschelijke handeling moet zijn om goed en verdienstelijk te zijn, en wanneer die handeling slecht en strafwaardig is.

—Zoudt ge mij kunnen zeggen, waardoor de mensch op deze aarde en in dit leven zich kan voorbereiden om eens de aanschouwing Gods als belooning van God te ontvangen?
— Ja, enkel door zijne daden of zijne handelingen. (6. voorw.)

— Door welke handelingen kan de mensch op deze aarde en in dit leven zich voorbereiden om eens de aanschouwing Gods als belooning van God te ontvangen ?
— Door zijne deugdzame handelingen.

— Wat zijn deugdzame handelingen ?
— Dat zijn handelingen, welke de mensch onder Gods genadewerking met zijn wil stelt in gelijkvormigheid met den goddelijken wil. (6—114.)

— Wat is er noodig, opdat 's menschen handelingen met zijn wil geschieden ?
— Daarvoor is noodig, dat de mensch die handelingen verricht uit eigen beweging en met volle kennis. (6, 1—8.)

— Wat bedoelt ge daarmede, dat hij die handelingen moet verrichten uit eigen beweging ?
— Daarmede bedoel ik, dat hij ze moet verrichten, uit zich zelven, zonder er toe genoodzaakt of gedwongen te worden. (6, 1, 4, 5, 6.)

— Hoe kan de mensch genoodzaakt of gedwongen worden om iets te doen tegen zijn wil ?

— De mensch kan op twee manieren genoodzaakt of gedwongen worden om iets tegen zijn wil te doen, te weten : door geweldpleging en door vreesaanjaging. (6, 4, 5, 6.)

— Wat verstaat ge door geweld ?

— Daardoor versta ik een kracht van buiten, die 's menschen ledematen aan banden legt en hem belet te handelen zooals hij zou willen, of hem voor het uiterlijk doet verrichten, wat zijn wil weerstreeft. (6, 4, 5.)

— En wat verstaat ge door vrees ?

— Daardoor versta ik een innerlijke beweging, die den mensch er toe brengt iets te willen, wat hij in andere omstandigheden niet zou willen, maar waarin hij in deze omstandigheden toestemt, om een dreigend kwaad te ontkomen. (6, 6.)

— Is hetgeen men doet onder den drang van geweld, geheel en al onvrijwillig ?

— Ja, hetgeen men doet onder den drang van uiterlijk geweld, is geheel en al onvrijwillig. (6, 5.)

— Waarom zegt ge onder den drang van uiterlijk geweld?

— Omdat het woord geweld ook somtijds genomen wordt voor de innerlijke beweging der gramschap.

— Kan men in dat geval en bij andere innerlijke bewegingen, die den wil aanzetten of neigen, ook van onvrijwillig spreken ?

— Neen, in die verschillende gevallen kan men niet van onvrijwillig spreken, of die innerlijke bewegingen zouden zoo hevig moeten zijn, dat zij het gebruik der rede zouden verhinderen. (6, 7.)

— En wanneer men uit vrees handelt, is die handeling dan onvrijwillig ?

— Wanneer men uit vrees handelt, is de handeling vrijwillig, maar met zekere onvrijwilligheid vermengd ; in dezen zin, dat men wel wil hetgeen men doet, maar tegen zijn zin en om eenig kwaad te vermijden. (6, 6.)

— Ge hebt ook gezegd, dat 's menschen handelingen om met zijn wil te geschieden, geschieden moeten met volle kennis ?

— Ja ; en dat wil zeggen, dat hetgeen men in vergissing doet, niet vrijwillig is. (6, 8.)

— Is zulks dan onvrijwillig ?

— Ja, als men het anders niet zou gedaan hebben. (6, 8.)

— Kan evenwel, hetgeen men doet of niet doet om de onwetendheid of vergissing, waarin men verkeert, toch soms vrijwillig zijn ?

— Ja ; en dat zal het altijd zijn, als men voor zijne onwetendheid of zijne vergissing aansprakelijk is. (6, 8.)

— En wanneer is men aansprakelijk voor zijne onwetendheid of zijne vergissing ?

— Wanneer men ze rechtstreeks gewild heeft, of wanneer ze het gevolg is van een schuldige veronachtzaming. (6, 8)

— Doen zich bij 's menschen vrije handeling zekere omstandigheden voor, waarmede men rekening moet houden en die kunnen bijdragen tot den aard der handeling ?

— Ja ; en niets is van meer belang dan het in aanmerking nemen van deze omstandigheden om den menschelijken

wilsakt naar behoorlijke waarde te schatten. (7, 1, 2.)

— Welke zijn deze omstandigheden?
— Het zijn de omstandigheden van persoon, van zaak, of van gevolg, van plaats, van beweegreden, van hulpmiddel, van tijd. (7, 3.)

— Wat moet men onder deze verschillende omstandigheden verstaan?
— Deze verschillende omstandigheden betreffen den aard of de hoedanigheid van den persoon, die handelt, — hetgeen hij doet en hetgeen uit zijne handeling volgt, — de plaats waar hij handelt, — het doel waarvoor hij handelt, — de middelen welke hij gebruikt, — den tijd waarop hij handelt. (7, 3.)

— Welke is de belangrijkste van deze omstandigheden?
— De beweegreden, waarom men handelt, of het doel, dat men zich voorstelt bij zijn handeling. (7, 4.)

— Komen de menschelijke handelingen altijd van den wil?
— Ja, altijd van den wil; maar somtijds van den wil alleen, en andere malen worden ze voortgebracht door andere vermogens of door de uiterlijke ledematen van het lichaam, maar onder aandrijven en op bevel van den wil. (8—17.)

— Wordt dus, met het oog op de verkrijging of het verlies van het hemelsch geluk, bij de menschelijke handelingen altijd alles teruggebracht tot den wil?
— Ja, met het oog op de verkrijging of het verlies van het hemelsch geluk, wordt bij de menschelijke handelingen

altijd alles teruggebracht tot den wil; en dat wil zeggen, dat de menschelijke handeling slechts in zooverre waarde heeft als deze voortkomt van den wil; hetzij de wil zelf de handeling voortbrengt, of daartoe de andere vermogens of ledematen die ze voortbrengen, beweegt. (8—21.)

— Welke is de belangrijkste van alle innerlijke wilsakten, die 's menschen volle verantwoordelijkheid wegdraagt?
— Het kiezen of de keuze (13, 1—6.)

— Waarom is het kiezen of de keuze zoo belangrijk?
— Omdat door de keuze de wil met volle kennis en na beraad zich tot dit of dat bepaalt, hetwelk de wil aanvaardt en met voorkeur van iets anders tot het zijne maakt. (13, 1)

— Is de keuze de eigen akt van den vrijen wil?
— Ja, de keuze is de eigen akt van den vrijen wil. (13, 6.)

— Krijgt dus de mensch door de keuze, welke hij in alles doet, zijn waar zedelijk karakter en zijne wezenlijke waarde met het oog op het verkrijgen of verliezen van zijn eeuwig geluk?
— Ja, door de keuze, welke hij in alles doet, krijgt de mensch zijn waar zedelijk karakter en zijn wezenlijke waarde met het oog op de verkrijging of het verlies van zijn eeuwig geluk.

— Hoe wordt die keuze van den mensch verdeeld?
— Zij wordt verdeeld in goede keuze en slechte keuze. (18—21.)

— Welke is de goede keuze?
— Die keuze, die een goede zaak betreft, met het oog

op een goed doel, en waarvan alle omstandigheden, welke er mede vergezeld gaan, goed zijn. (18. 19.)

— Wanneer zijn de zaak en het doel en de omstandigheden goed?

— Wanneer dit alles in overeenstemming is met de rechte rede. (19, 3—6.)

— Wat verstaat ge door de rechte rede?

— Daardoor versta ik de rede, die bestraald is met al het licht, dat van God gekomen is, of die ten minste niet wetens daarmede in strijd is.

— Wanneer dus de mensch iets wil of kiest in overeenstemming met de rechte rede, om een doel door de rechte rede goedgekeurd, en onder omstandigheden, die allen eveneens overeenstemmend zijn met de rechte rede, — is dan die handeling, welke de mensch wil en verricht, een goede handeling?

—Ja; dan, en dan alleen is 's menschen handeling een goede handeling. Maar als in een dezer punten 's menschen handeling niet overeenstemt met de rechte rede, is het geen goede handeling meer en wordt het, ofschoon naar verscheidenen graad, een slechte handeling. (18—21.)

— Hoe heet de slechte handeling?

— De slechte handeling wordt zonde genoemd. (21, 1.)

§ 7. **Aandoeningen en bewegingen in den mensch, welke men hartstochten noemt.**

— Zijn alle strevingen in den mensch, welke kunnen bijdragen tot de waarde van zijn leven, wilsakten?

— Neen, er zijn nog andere streefakten in den mensch.

— Welke zijn die andere streefakten in den mensch?
— Dat zijn de hartstochten. (22—48.)

— Wat verstaat ge door hartstochten?
— Door hartstochten versta ik aandoeningen en bewegingen van het zinnelijk gedeelte in den mensch.

— Heeft alleen de mensch deze zinnelijke aandoeningen en bewegingen?
— Neen, deze zinnelijke aandoeningen en bewegingen worden in alle dieren aangetroffen. (22, 1, 2, 3.)

— Hebben deze zinnelijke aandoeningen en bewegingen zedelijke waarde in de dieren?
— Neen, deze zinnelijke aandoeningen en bewegingen hebben in de dieren geen zedelijke waarde; deze waarde hebben ze alleen in den mensch.

— Waarom hebben deze zinnelijke aandoeningen en bewegingen alleen in den mensch een zedelijke waarde?
— Omdat ze alleen bij den mensch in betrekking staan tot de hoogere akten van den vrijen wil en aan hun bevel onderworpen zijn. (25 of 24, 1—4.)

— Wat zijn die zinnelijke aandoeningen en bewegingen in den mensch, welke men hartstochten noemt?
— Die zinnelijke aandoeningen en bewegingen in den mensch, welke men hartstochten noemt, zijn gemoedsbewegingen zich richtend naar het goed of zich afkeerend van het kwaad, hetwelk de zinnen ons voorhouden. (23—24 of 25.)

— Hoeveel van deze gemoedsbewegingen zijn er ?
— Elf. (22, 4.)

— Hoe heeten ze ?
— Hunne namen zijn: liefde, verlangen, genot of vreugde; haat, afkeer, droefheid ; hoop, durf, vrees, wanhoop, toorn. (22, 4.)

— Nemen deze gemoedsbewegingen een groote plaats in in 's menschen leven ?
— Ja, deze gemoedsbewegingen nemen een groote plaats in in 's menschen leven.

— Waarom nemen deze gemoedsbewegingen eene zoo groote plaats in in 's menschen leven ?
— Omdat de mensch een dubbele natuur heeft, te weten : een redelijk-zinnelijke natuur ; en de zinnelijke natuur het eerst bewogen wordt door de inwerking der zinnelijke wereld, in 't midden waarvan wij leven, en waar wij al onze gegevens halen zelfs van ons redelijk leven.

— Zijn dus de gemoedsbewegingen of de hartstochten niet altijd en uit zich zelven verkeerd ?
— Neen, de gemoedsbewegingen of de hartstochten zijn niet altijd en uit zich zelven verkeerd.

— Wanneer zijn deze gemoedsbewegingen of hartstochten verkeerd ?
— Als zij niet volgens de rechte rede zijn.

— En wanneer zijn ze niet volgens de rechte rede ?
— Als zij, het oordeel der rede voorkomend of in strijd zijnde met dat oordeel, zich richten op een zinnelijk goed, of zich afkeeren van een zinnelijk kwaad. (25 of 24, 3.)

— Zijn er alleen in het zinnelijk gedeelte bewegingen van liefde, van verlangen, van vreugde, van haat, van afkeer, van droefheid, van hoop, van durf, van vrees, van wanhoop en van gramschap ?

— Neen, deze bewegingen zijn ook in den wil. (26, 1.)

— Welk verschil is er tusschen deze bewegingen, naar gelang ze in het zinnelijke gedeelte of in den wil zijn ?

— Er is dit verschil, dat aan de bewegingen van het zinnelijk gedeelte het organisme of het lichaam altijd deel heeft, terwijl die bewegingen in den wil zuiver geestelijk zijn. (31, 4.)

— Wanneer men spreekt van gemoedsbewegingen, gaat het dan over de bewegingen van het zinnelijk gedeelte of over die van den wil ?

— In eigenlijken zin gaat het over de bewegingen van het zinnelijk gedeelte ; maar overdrachtelijk ook over die van den wil.

— Kan het dus slaan op beiderlei bewegingen, wanneer men spreekt van het gemoed of het hart van den mensch ?

— Ja, wanneer men spreekt van het gemoed of het hart van den mensch, kan zulks slaan op beiderlei bewegingen.

— En wanneer men van een mensch zegt, dat hij een hart heeft, wat wil men daardoor zeggen ?

— Soms wil men daardoor zeggen, dat hij gevoelig en teeder is, hetzij het gaat over louter zinnelijk gevoel of over gevoel van een hoogere orde ; en andere malen, dat hij moed, energie heeft.

— Wat wil men daarmee zeggen, dat men moet waken over zijn hart ?

— Daarmee wil men zeggen, dat men op zijn hoede moet zijn om niet onbedacht de eerste gevoelsbewegingen te volgen, vooral de zinnelijke, welke ons aandrijven te zoeken hetgeen ons behaagt of te vluchten hetgeen ons mishaagt.

— Ook spreekt men soms van de vorming van het hart, wat wil men daarmee zeggen ?

— Daarmee wil men zeggen, dat men zich moet toeleggen om slechts goede gevoelens en bewegingen in zich te hebben.

— Is die vorming des harten zoo verstaan, van veel belang ?

— Die vorming des harten zoo verstaan, vat in 't kort geheel de oefening van den mensch te saam om de deugd te verkrijgen en de ondeugd te vluchten.

§ 8. Over de deugden, die in den mensch het beginsel kunnen zijn van zijne goede handelingen.

— Wat verstaat ge door de verkrijging der deugd ?

— Daardoor versta ik de verkrijging of de volmaking van al de goede hebbelijkheden, welke den mensch aandrijven om goed te handelen. (49—58.)

— Wat zijn die goede hebbelijkheden, welke den mensch aandrijven om goed te handelen ?

— Dat zijn gesteltenissen of neigingen, die zich in zijne verschillende vermogens bevinden en maken, dat de akten van die vermogens goed zijn. (55, 1—4.)

— Vanwaar komen die gesteltenissen of die neigingen, welke zich in de verschillende vermogens van den mensch bevinden en dezelve aanzetten om goed te handelen ?

— Nu eens komen zij, gedeeltelijk althans, van de natuur

zelve ; dan van handelingen in den geest der deugd ; soms ook rechtstreeks van God, Die ze in de ziel voortbrengt door Zijne bovennatuurlijke werking. (63, 1—4.)

— Zijn er van die gesteltenissen of goede hebbelijkheden en deugden in het verstand van den mensch ?

— Ja, in het verstand van den mensch zijn er van die neigingen of goede hebbelijkheden en deugden. (56, 3.)

— Welke uitwerking hebben die deugden in het verstand van den mensch ?

— Zij zetten het aan om zich enkel te uiten voor de waarheid. (56, 3.)

— Welke zijn de verstandelijke deugden ?

— Dat zijn : verstandigheid, wetenschap, wijsheid, kunstvaardigheid en voorzichtigheid. (57, 1—6.)

— Wat is het voorwerp van elk dezer verstandelijke deugden ?

— De eerste schenkt de kennis der beginselen; de tweede de kennis van de gevolgtrekkingen uit beginselen ; de derde de kennis van de diepste gronden; de vierde geeft leiding bij de uitvoering van uiterlijke werken ; de vijfde schenkt leiding voor gansch het zedelijk leven. (57, 1—6)

— Is dus de voorzichtigheid het belangrijkst in de beoefening van het zedelijk leven ?

— Ja, de voorzichtigheid is het belangrijkst in de beoefening van het zedelijk leven. (57, 5.)

— Zijn er in het verstand van den mensch slechts deze deugden ?

— Neen, in het verstand van den mensch is nog een andere deugd van heel hooger orde. (62, 1—4.)

— Welke is die andere deugd in het verstand van den mensch, die van geheel hooger orde is?
— Dat is de deugd van geloof. (ibid.)

— Zijn er ook deugden van dezelfde orde in den wil?
— Ja, er zijn ook deugden van dezelfde orde in den wil. (ibid.).

— Hoe noemt men die deugden van dezelfde orde, die in den wil zijn?
— Men noemt ze de hoop en de liefde. (ibid.)

— Dragen deze deugden van geloof, hoop en liefde een bijzonderen naam?
— Ja, men noemt ze goddelijke deugden. (ibid.)

— Wat wil men met dien naam van goddelijke deugden te kennen geven?
— Men wil daarmee te kennen geven, dat de deugden van geloof, hoop en liefde God zelf tot voorwerp hebben, en ook van God als van hun eenige bronwel komen. (62, 1.)

— Is er nog een andere deugd in den wil?
— Ja, in den wil is ook nog de deugd van rechtvaardigheid met haar onderhoorige deugden. (56, 6; 59, 4; 60, 2, 3.)

— Zijn er nog andere vermogens in den mensch, waarin zich deugden bevinden?
— Ja, de zinnelijke streefvermogens. (56, 4; 60, 4.)

— Welke deugden bevinden zich in de zinnelijke streefvermogens?

— De deugden van sterkte en matigheid met andere onderhoorige deugden.

— Hoe noemt men de deugden van rechtvaardigheid, sterkte en matigheid, en ook van voorzichtigheid?

— Men noemt ze zedelijke deugden. (58, 1.)

— Worden ze niet bovendien kardinale deugden genoemd?

— Ja, ze worden bovendien nog genoemd kardinale deugden. (61, 1—4.)

— Wat wil men zeggen met kardinale deugden?

— Daarmede wil men zeggen, dat het deugden zijn van bijzonder belang, waaromheen alle andere deugden zich bewegen, uitgenomen de goddelijke deugden; even als een deur met haar hengsels zich beweegt om de duimen. [1]) (ibid.)

— Moeten er in den mensch, ter volmaking van zijn zedelijke handelingen, behalve de natuurlijke of verworven deugden, hetzij verstandelijke of zedelijke, nog overeenkomende deugden zijn van bovennatuurlijke orde, die door God worden ingestort?

— Ja; want alleen deze ingestorte deugden zijn geevenredigd met de bovennatuurlijke zedelijke handelingen, welke de mensch moet stellen overeenkomstig het bovennatuurlijk einddoel, hetwelk de goddelijke deugden binnen zijn bereik brengen. (63, 3, 4.)

— Zijn al deze deugden, goddelijke en zedelijke, noodzakelijk voor den mensch om goed te leven?

[1]) kardinale — van het Latijnsche woord: cardo — duim.

— Ja, al deze deugden zijn voor den mensch noodzakelijk om goed te leven. (65, 1—5.)

— En als de mensch een van deze deugden mist, kan hij dan niet deugdzaam genoemd worden?

— Neen; want als de mensch een van deze deugden mist, is hetgeen hij aan deugden hebben mag, toch nooit volmaakte deugd. (65, 4.)

§ 9. **Over de gaven, die de deugden bekronen en aanvullen.**

— Is het voldoende, dat de mensch alle deugden bezitte, waarover gesproken is, opdat zijn leven een weg zij naar den hemel?

— Neen, hij moet nog de gaven van den heiligen Geest hebben. (68, 2.)

— Wat verstaat ge door de gaven van den heiligen Geest?

— Daardoor versta ik blijvende gesteldheden, die in den mensch zijn door de werking van den heiligen Geest, en die hem leerzaam en volgzaam maken voor alle ingevingen en innerlijke bewegingen, waarmede de heilige Geest den mensch aanzet tot het bezitten van God in den hemel. (68, 1, 2, 3.)

— Waarom worden, behalve de deugden reeds aangeduid, nog daarenboven deze gaven van den heiligen Geest vereischt?

— Omdat de mensch, die geroepen is als kind van God te leven, niet tot de volmaaktheid van dat leven komen kan, of God Zelf moet door zijn eigen werking, waartoe de gaven geschikt maken, datgene voltooien, wat de

mensch met behulp der deugden slechts kan ontwerpen. (68, 2.)

— Hoeveel gaven van den heiligen Geest zijn er?
— Er zijn zeven gaven van den heiligen Geest. (68, 4.)

— Welke zijn de zeven gaven van den heiligen Geest?
— Het zijn de gaven van wijsheid, van verstand, van wetenschap, van raad, van godsvrucht, van sterkte en van de vreeze Gods. (68, 4.)

§ 10. Over de zaligheden en de vruchten van den heiligen Geest, die het gevolg zijn van de deugden en de gaven.

— Wanneer de mensch aldus voorzien is met deugden en gaven, heeft hij dan voor zijn behoefte al het noodige om een volmaakt leven te leiden en den hemel te bekomen?
— Ja, wanneer de mensch aldus voorzien is met deugden en gaven, heeft hij voor zijne behoefte al het noodige om een volmaakt leven te leiden en den hemel te bekomen.

— Kan men zelfs zeggen, dat hij hier op aarde eenigermate reeds een begin heeft van het leven des hemels?
— Ja, men kan zelfs zeggen, dat hij hier op aarde eenigermate reeds een begin heeft van het leven des hemels; en in dezen zin spreekt men van zaligheden op deze aarde, en van vruchten van den heiligen Geest. (69, 70.)

— Wat verstaat men door de zaligheden?
— Door de zaligheden verstaat men de akten van de deugden en de gaven, die door O. H. Jesus Christus in het Evangelie worden opgesomd, en die door hunne aanwezigheid in de ziel of door de verdiensten, welke zij er hebben

achtergelaten, voor ons als het onderpand vormen van de toekomstige zaligheid, aan elk dier akten beloofd. (69, 1).

— En wat verstaat men door de vruchten van den heiligen Geest ?

— Door de vruchten van den heiligen Geest verstaat men goede handelingen, die uiteraard genoegen verschaffen aan den deugdzamen mensch, wanneer hij onder invloed van den heiligen Geest handelt. (70, 1).

— Zijn de vruchten onderscheiden van de zaligheden ?

— Als zij al datgene omvatten, wat in volstrekten zin het meest volmaakt is voor den mensch, dan zijn ze hetzelfde als de hemelsche zaligheid, de vrucht bij uitnemendheid. Ook kunnen zij hetzelfde zijn als de zaligheden dezer aarde ; maar ze zijn in dezen zin ervan onderscheiden, dat voor hen niet die volmaaktheid en uitstekendheid gevorderd wordt gelijk voor de zaligheden. (70, 2).

— Welke zijn de zaligheden en hunne beloonigen ?

— Deze : Zalig de armen van geest, want hun behoort het rijk der hemelen ; — zalig de zachtmoedigen, want zij zullen de aarde bezitten ; — zalig zij, die weenen, want zij zullen getroost worden ; — zalig, die hongeren en dorsten naar de rechtvaardigheid, want zij zullen verzadigd worden ; — zalig de barmhartigen, want zij zullen barmhartigheid verwerven ; — zalig de zuiveren van hart, want zij zullen God zien ; — zalig de vreedzamen, want zij zullen kinderen Gods genoemd worden. (69, 2—4.)

— Welke zijn de vruchten van den heiligen Geest ?

— De vruchten van den heiligen Geest zijn : liefde, blijdschap, vrede, geduldigheid, goedertierenheid, goedheid,

lankmoedigheid, zachtmoedigheid, getrouwheid, zedigheid, ingetogenheid, en kuischheid. (70, 3.)

— Waar vindt men de vruchten van den heiligen Geest opgesomd?

— Men vindt ze opgesomd in den brief van den heiligen Paulus aan de Galaten. Hoofdst. 5. vers. 22—23.

— En waar vindt men de zaligheden opgesomd?

— Men vindt de zaligheden opgesomd bij den heiligen Matthaeus Hoofdstuk 5, vers 3—10; en minder volledig bij den heiligen Lucas Hoofdst. 6, vers. 20—22.

— Is er bij den heiligen Matthaeus niet een achtste zaligheid, die ook bij den heiligen Lucas gevonden wordt?

— Ja, de zaligheid van hen, die vervolging lijden om de rechtvaardigheid; maar deze wordt teruggebracht tot de zeven eersten, en is er als 't ware de korte samenvatting of het gevolg van. (69, 3 ad 5.)

— Kan er dus op deze aarde niets beters zijn voor den mensch dan een leven te leiden, ontspruitend uit de deugden en gaven, en ontluikend in de zaligheden en de vruchten van den heiligen Geest?

— Neen, er kan op deze aarde niets beters zijn voor den mensch, dan een leven te leiden, ontspruitend uit de deugden en gaven, en ontluikend in de zaligheden en de vruchten van den heiligen Geest.

§ 11. Over de ondeugden, die in den mensch het beginsel kunnen zijn van zijne slechte handelingen.

— Is er een ander leven, dat de mensch op deze aarde kan leiden, tegenovergesteld met het leven, dat ontspruit

uit de deugden en gaven, en ontluikt in de zaligheden en de vruchten van den heiligen Geest?

— Ja, het leven der zonde of van de ondeugd. (71—89.)

— Wat verstaat ge door de ondeugd?

—Door de ondeugd versta ik den staat van den mensch, die in zonde leeft. (71, 1—6.)

— Wat is de zonde?

— De zonde is eene vrijwillige slechte handeling of een vrijwillig verzuim, dat slecht is. (71, 5, 6.)

— Wanneer is een handeling of een vrijwillig verzuim slecht?

— Wanneer die handeling of dat verzuim strijdig is tegen God, of tegen den evenmensch, of tegen den mensch zelven. (72, 4.)

— Hoe komt het, dat de mensch iets kan willen, wat strijdig is tegen God, of tegen den evenmensch, of tegen zich zelven?

— Omdat hij eenig ander goed kan willen tegenovergesteld met het goddelijk goed, of met het goed van den evenmensch, of met zijn eigen goed. (71, 2; 77, 4.)

— En welk is dat ander goed, dat de mensch kan willen, en dat tegenovergesteld is met het goddelijk goed, of met het goed van den evenmensch, of met zijn eigen goed?

— Het goed, dat zijne zinnen, of zijn eerzucht, of zijn hoogmoed streelt. (72, 2, 3; 77, 5.)

— Vanwaar komt het, dat de mensch datgene kan willen, wat zijne zinnen, of zijn eerzucht, of zijn hoogmoed streelt?

— Dat komt hiervandaan, dat zijne zinnen zich kunnen keeren naar hetgeen hun behagelijk is, daarbij voorkomend en meesleepend het verstand en den wil, die zich niet verzetten, als zij het konden en moesten. (71, 2 ad 3.)

— Ligt dus voor den mensch in het onbehoorlijk streven naar zinnelijke en tijdelijke goederen het begin en eenigszins de reden van al zijne zonden ?

— Ja, in het onbehoorlijk streven naar zinnelijke en tijdelijke goederen ligt voor den mensch het begin en eenigszins de rede van al zijne zonden.

— Hoe noemt men die overhelling in den mensch om onbehoorlijk de zinnelijke en tijdelijke goederen te zoeken ?

— Die noemt men de geneigdheid tot het kwaad of de begeerlijkheid. (77, 1—5.)

§ 12. De erfzonde ; — hare gevolgen of de wonden van de menschelijke natuur.

— Had de mensch deze begeerlijkheid in den staat, waarin hij door God geschapen werd ?

— Neen, in den staat, waarin hij door God geschapen werd, had de mensch deze begeerlijkheid niet.

— Waarom heeft hij ze dan nu ?

— Omdat hij in den staat van den gevallen mensch is. (81—83.)

— Wat bedoelt ge met den staat van den gevallen mensch?

— Ik bedoel den staat, die op de zonde van den eersten mensch en ter oorzake van die zonde gevolgd is. (81, 1 ; 82, 1.)

— Waarom is nu ieder van ons in dien staat, die op de

zonde van den eersten mensch en ter oorzake van die zonde gevolgd is?

— Ieder van ons is nu in dien staat, omdat wij onze natuur van den eersten mensch ontvangen hebben. (81, 1.)

— Als de eerste mensch niet gezondigd had, zouden wij dan onze natuur in een anderen staat van hem ontvangen hebben?

— Ja, als de eerste mensch niet gezondigd had, zouden wij van hem onze natuur ontvangen hebben in den staat van ongeschondenheid en van oorspronkelijke rechtvaardigheid. (81, 2.)

— Is de staat, waarin wij nu onze natuur van den eersten mensch ontvangen, een staat van zonde?

— Ja, de staat, waarin wij nu onze natuur van den eersten mensch ontvangen, is een staat van zonde. (81, 1; 82, 1.)

— Waarom is de natuur, welke wij nu van den eersten mensch ontvangen, in een staat van zonde?

— Omdat wij ze van hem ontvangen zoodanig als zij ter oorzake en als gevolg van zijne zonde is. (81, 1.)

— En hoe wordt die zondestaat van onze natuur genoemd?

— Die staat wordt genoemd de erfzonde. (ibid.)

— Gaat dus op ieder onzer de erfzonde over door het feit zelve, dat wij in dezen staat onze natuur van Adam ontvangen?

— Ja, door het feit zelve, dat wij in dezen staat onze natuur van Adam ontvangen, gaat op ieder onzer de erfzonde over. (ibid.).

— Wat omvat voor ieder onzer die staat van zonde, welken men erfzonde noemt ?

— Die zondestaat omvat voor ieder onzer de berooving van alle bovennatuurlijke of onverschuldigde gaven, welke God aan onze natuur geschonken had in den persoon van den eersten mensch, onzen algemeenen vader. (82, 1.)

— Welke waren die bovennatuurlijke of onverschuldigde gaven, wier berooving in ons den zondestaat uitmaakt, welke erfzonde heet ?

— Die bovennatuurlijke gaven waren : vooreerst de heiligmakende genade met de bovennatuurlijke ingestorte deugden en de gaven van den heiligen Geest ; en ook het voorrecht van ongeschondenheid, dat met deze bovennatuurlijke gaven verbonden was.

— Wat bevatte dat voorrecht der ongeschondenheid, aan onze natuur geschonken ?

— Dat bevatte de volkomen onderwerping van de zinnen aan de rede, en van het lichaam aan de ziel.

— Wat volgde uit deze volkomen onderwerping van de zinnen aan de rede, en van het lichaam aan de ziel ?

— Daaruit volgde, dat de mensch geen ongeregelde beweging van het zinnelijk streven kon hebben ; en dat zijn lichaam onlijdelijk en onsterfelijk was.

— Zijn dus de dood en de andere lichamelijke ellenden het gevolg der zonde ?

— Ja, de dood en de overige lichamelijke ellenden zijn het gevolg der zonde. (85, 5.)

— Hoe noemt men de gevolgen der zonde met betrekking tot de ziel ?

— Men noemt ze de wonden der ziel.

— Welke zijn die wonden der ziel?
— Ze zijn : de onwetendheid, de boosheid, de zwakheid en de begeerlijkheid. (85, 3.)

— Wat verstaat ge door de onwetendheid?
— Daardoor versta ik dien toestand van het verstand, waarin het verstoken is van de behoorlijke verhouding tot het ware, zooals die verhouding was in den staat van ongeschondenheid. (85, 3.)

— Wat verstaat ge door de boosheid?
— Daardoor versta ik dien toestand van den wil, waarin hij verstoken is van de behoorlijke verhouding tot het goede, zooals die verhouding was in den staat van ongeschondenheid. (85, 3.)

— Wat verstaat ge door de zwakheid?
— Daardoor versta ik dien toestand van de zinnelijke streving, waarin deze verstoken is van de behoorlijke verhouding tot al hetgeen zwaar of moeilijk is, zooals die verhouding was in den staat van ongeschondenheid. (85, 3.)

— Wat verstaat ge door de begeerlijkheid?
— Daardoor versta ik dien toestand van de zinnelijke streving, waarin deze verstoken is van de behoorlijke verhouding tot het zinnelijk genot door de rede gematigd, zooals die verhouding was in den staat van ongeschondenheid. (85, 3.)

— Zijn deze vier wonden der natuur het eigenlijk gevolg van de zonde van den eersten mensch?

— Ja, deze vier wonden der natuur zijn het eigenlijk gevolg van de zonde van den eersten mensch. (85, 3.)

— Worden ze verergerd door de persoonlijke zonden van voorouders en door eigen persoonlijke zonden?

— Ja, ze worden verergerd door de persoonlijke zonden van voorouders en door eigen persoonlijke zonden. (85, 1—2.)

— Zijn er persoonlijke zonden, die een bijzonder slechten invloed hebben om den mensch er toe te brengen nog andere zonden te begaan?

— Ja, de hoofdzonden.

— Welke zijn deze?

— Deze zijn: de hoovaardigheid, de gierigheid, de gulzigheid, de onkuischheid, de traagheid, de nijd, de gramschap.

— Moeten wij zeggen dat, ondanks al deze oorzaken van zonden in den mensch, die voortkomen hetzij van de zonde van den eersten mensch, hetzij van volgende zonden in de verschillende menschen, de mensch in zijn zedelijke handelingen vrij blijft en nooit genoodzaakt wordt om te zondigen?

— Ja, ondanks al deze oorzaken van zonden in den mensch, die voortkomen hetzij van de zonde van den eersten mensch, hetzij van volgende zonden in de verschillende menschen, moeten wij zeggen, dat de mensch in zijne zedelijke handelingen vrij blijft en nooit genoodzaakt wordt om te zondigen.

— Wat zou er noodig zijn, opdat de mensch ter oorzake van al deze gevolgen der zonde, zou ophouden vrij te zijn in zijne handelingen?

— Daarvoor zou noodig zijn, dat zij voor uitwerking hadden, dat de mensch het verstand verloor. (77, 7.)

— Blijft dus de mensch, tenzij hij zijn verstand verliest, altijd vrij in zijne handelingen, zoodat het van hem afhangt niet te zondigen?

— Ja; altijd blijft de mensch, tenzij hij zijn verstand verliest, vrij in zijn handelingen, zoodat het van hem afhangt niet te zondigen.

— Kan evenwel deze vrijheid van den mensch ter oorzake van die gevolgen der zonde minder volkomen zijn, zoodat de mensch minder schuldig is, wanneer hij nog zondigt?

— Ja, ter oorzake van die gevolgen der zonde is de vrijheid van den mensch minder volkomen, zoodat de mensch minder schuldig is, wanneer hij nog zondigt; tenzij die vermindering van zijne volkomen vrijheid voor een gedeelte zou te wijten zijn aan zijne persoonlijke zonden zelve. (77, 6.)

§ 13. Over de verschillende zwaarte der zonden en over de straffen der zonden.

— Zijn dus alle zonden, welke de mensch bedrijft, niet even zwaar?

— Neen, alle zonden, welke de mensch bedrijft, zijn niet even zwaar.

— Hoe kunnen de zonden, welke 'n mensch bedrijft, meer of minder zwaar zijn?

— De zonden, welke 'n mensch bedrijft, kunnen meer of minder zwaar zijn, naargelang het goed, waarmede de zonde strijdig is, van hooger of minder rang is; en ook

al naargelang de zonde een meer of minder vrijwillige handeling is. (73, 1—8.)

— Verdient elke zonde uit haar aard gestraft te worden ?
— Ja, elke zonde verdient uit haar aard gestraft te worden. (87, 1.)

— Waarom verdient elke zonde uit haar aard gestraft te worden ?
— Omdat elke zonde uit haar aard van den kant van den wil een toeeigening is van iets, dat hem rechtens niet toekomt ; en de straf is als de teruggave door den wil gedaan, van hetgeen hij wederrrechtelijk genomen had. (87, 1.).

— Is dus de straf der zonde volgens de strikte rechtvaardigheid ?
— Ja, de straf der zonde is volgens de strikte rechtvaardigheid.

— En hoe krijgt de zonde haar straf ?
— De zonde krijgt haar straf volgens de drievoudige orde of regel, welke door de zonde kan gekwetst worden. [1]) (87, 1.)

— Welke is die drievoudige orde of regel, welke door de zonde kan gekwetst worden ?
— Dat is vooreerst altijd de orde of regel, die door God is vastgesteld ; dan de regel van menschelijk gezag voor zaken, die van dat gezag afhankelijk zijn gesteld ; en verder

*) De zonde is een ongeregelde handeling ; en dus iedereen, die zondigt, handelt tegen een of anderen regel.

de regel van het verstand in den zondaar zelf naar den graad van verantwoordelijkheid, welken hij in de zonde heeft. (87, 1.)

— Hoe krijgt de zonde haar straf voor het schenden van den regel van het verstand?

— Op twee manieren: door wroeging en door vrijwillige boetedoening. (87, 1.)

— Hoe krijgt de zonde haar straf wegens het schenden van den regel van menschelijk gezag?

— Wegens het schenden van den regel van menschelijk gezag krijgt de zonde haar straf bij wijze van tuchtiging of lijfstraf. (87, 1.)

— En hoe krijgt de zonde haar straf wegens het schenden van Gods regel?

— Wegens het schenden van Gods regel kan de zonde op twee manieren gestraft worden: middellijk en onmiddellijk.

— Wat bedoelt ge er mede, dat de zonde wegens het schenden van Gods regel middellijk kan gestraft worden?

— Daarmee bedoel ik, dat de zonde door God kan gestraft worden door middel van de wroeging, welke de zondaar in zich ondervindt, en door middel van de bestraffing, welke voor de zonde opgelegd wordt door menschelijk gezag. (87, 1.)

— Waarom zegt ge, dat de zonde door God kan gestraft worden door middel van de wroeging, welke de zondaar in zich ondervindt; en door middel van de bestraffing, welke voor de zonde wordt opgelegd door menschelijk gezag?

— Omdat de wroeging, welke de zondaar in zich ondervindt, en de bestraffing, welke voor de zonde opgelegd wordt door menschelijk gezag, afhankelijk geschieden van God en eenigermate als zijne werktuigen dienst doen. (87, 1.)

— Is er nog een andere manier, waarop de zonde wegens het schenden van Gods regel middellijk gestraft wordt?
— Ja, door middel van de schepselen zelve of van den gang der dingen, dien de zondaar door zijne zonde verstoort. (87, 1.)

— Kan men in dezen zin spreken van een zekere inwonende rechtvaardigheid?
— Ja; men kan in dezen zin spreken van een zekere inwonende rechtvaardigheid, waardoor de dingen zelve als werktuigen van de goddelijke gerechtigheid, de bedreven zonde wreken door het tegenstrijdige, wat de zondaar in hen vindt, en wat het gevolg van zijn zonde is. (87, 1).

— Wat bedoelt ge er mede, dat de zonde wegens het schenden van Gods regel onmiddellijk kan gestraft worden?
— Daarmede bedoel ik de bijzondere, bovennatuurlijke tusschenkomst van God, waarbij Hij zelf optreedt als wreker van de inbreuk, door den zondaar op de bovennatuurlijke orde gedaan. (87, 3—5.)

— Wat in 't bijzonder betreft de bovennatuurlijke tusschenkomst van God, waarbij Hij zelf optreedt als wreker van de inbreuk, door den zondaar op de bovennatuurlijke orde gedaan?
— Zij betreft, althans voor sommige zonden, straffen, die eeuwig zullen zijn. (87, 3. 5.)

§ 14. **Doodzonden en dagelijksche zonden.**

— Voor welke zonden legt God eeuwige straffen op ?
— Voor de doodzonden. (87, 3.)

— Wat verstaat ge door doodzonden ?
— Door doodzonden versta ik zonden, die den dood der ziel veroorzaken door het verlies der liefde, die het begin van haar bovennatuurlijk leven is. (88, 1.)

— Waarom legt God voor deze zonden eeuwige straffen op ?
— Omdat deze zonden, waardoor het leven der ziel verloren wordt, dat God alleen kan geven, door den zondaar niet kunnen goedgemaakt worden ; en daar dus de zonde altijd blijft, moet de straf insgelijks blijven. (ibid.)

— Zijn alle zonden, welke de mensch bedrijft, doodzonden ?
— Neen, alle zonden, welke de mensch bedrijft, zijn geen doodzonden. (88, 1. 2.)

— Hoe noemt men de zonden, die geen doodzonde zijn ?
— Men noemt ze dagelijksche zonden. (ibid.)

— Wat zijn dagelijksche zonden ?
— Zonden, die minder zwaar zijn, die het begin van het bovennatuurlijk leven, dat de liefde of de genade is, niet wegnemen, en bijgevolg kunnen goedgemaakt worden door een tegenovergestelde beweging van den zondaar zelf onder de gewone genadewerking ; en hierom is hunne straf slechts tijdelijk, en noemt men ze vergeefbare, of gemakkelijk te vergeven zonden. (88, 1.)

— Als de dagelijksche zonden echter begaan zijn door iemand in staat van doodzonde, en die mensch sterft in dien staat, zullen dan zijne dagelijksche zonden een eeuwige straf hebben ?

— Ja, ter oorzake van zijnen staat en omdat hij niet in de liefde zijnde, zijne zonden niet heeft kunnen herstellen, die dus na zijn dood voor eeuwig onherstelbaar blijven.

— Vanwaar komt het, dat sommige zonden doodzonden en andere dagelijksche zonden zijn ?

— Dat komt van den aard der wanorde door de verschillende zonden teweeggebracht ; of ook van de meer of mindere vrijheid van den kant van dengene, die zondigt. (88, 2.)

— Wat wil het zeggen, dat dit komt van den aard der ongeregeldheid, door die zonden teweeggebracht ?

— Dat wil zeggen, dat er zonden zijn, die uit zich zelven lijnrecht in tegenstelling zijn met de bovennatuurlijke liefde tot God, het begin van het leven der ziel, of met die liefde niet kunnen samengaan ; terwijl andere zonden slechts een lichte toevallige ongeregeldheid veroorzaken, bestaanbaar met die bovennatuurlijke liefde tot God in de ziel. (ibid.)

— Welke zonden zijn uit zich zelven lijnrecht in tegenstelling met de bovennatuurlijke liefde tot God, het begin van het leven der ziel, of kunnen met die liefde niet samengaan ?

— Dat zijn de zonden, die de verwerping der bovennatuurlijke liefde Gods betreffen, of die een ongeregeldheid in zich opsluiten, welke noodzakelijk de orde verstoort

van den mensch tot God, of van de menschen onder elkander, of in den mensch zelven.

— Kunt ge enkele van die zonden noemen ?

— Ja ; b. v. de verachting der bovennatuurlijke liefde Gods, of de zonde tegen de eer van God, of de zonden van diefstal, van moord, van overspel, of de zonden tegen de natuur.

— Welk is het zekerste en beste middel om de verschillende zonden met hun zwaarte te kennen ?

— Het beste middel is om die zonden te beschouwen in verband met elke deugd afzonderlijk genomen.

— Zal er gelegenheid zijn te spreken over het verband, waarin de ondeugden of de zonden staan tot elk der deugden afzonderlijk genomen ?

— Ja ; wanneer we zullen afgehandeld hebben over hetgeen er in het algemeen vereischt wordt voor den mensch, om een leven van deugd te leiden en het leven der zonde of van de ondeugd te vermijden.

— Wat valt er nog te beschouwen, alvorens we afgehandeld hebben over hetgeen er in het algemeen vereischt wordt voor den mensch, om een leven van deugd te leiden en het leven der zonde of van de ondeugd te vermijden ?

— Nog blijven te beschouwen de uiterlijke hulpmiddelen, welke de mensch hiertoe noodig heeft.

— Welke zijn die uiterlijke hulpmiddelen, die de mensch hiertoe noodig heeft ?

— Deze zijn : de wet, die hem leiding geeft ; en de genade, die zijn opgang ondersteunt. (90—114.)

§ 15. Het uiterlijk hulpmiddel of beginsel, dat den mensch leiding geeft bij zijne handelingen, of de wet.

— Wat verstaat ge door de wet ?

— Daardoor versta ik een regeling van het verstand, die het algemeen welzijn beoogt, van wettig gezag uitgaat en door hetzelve ter kennis is gebracht. (90, 1—4.)

— Is een regeling, die met het verstand strijdt, geen wet ?

— Neen, een regeling of verordening strijdig met het verstand, is nooit een wet ; maar een handeling van willekeur of gewelddadigheid. (90, 1 ad 3.)

— En wat bedoelt ge met te zeggen, dat de wet een regeling is van het verstand, die het algemeen welzijn beoogt ?

— Dat beduidt, dat de wet eerst en vooral moet voorzien in het welzijn van het geheel ; en zich niet bezig houdt met het onderdeel of met den enkeling, tenzij voor zoover deze moet medewerken voor het welzijn van het geheel. (90, 2.)

— Welk is het gezag, waarvan de wet uitgaat ?

— Dat is de rede, op wie de plicht rust voor het welzijn van het algemeen te waken evengoed als voor eigen welzijn. (90, 3.)

— Moet een wet openbaar gemaakt en bekend zijn, eer zij verplicht ?

— Ja, eer een wet verplicht, moet zij openbaar gemaakt en bekend zijn. (90, 4.)

— Kan het een verontschuldiging zijn om aan een wet niet

te gehoorzamen, als men deze door zijne schuld niet kent?

— Neen, als men door zijne schuld een wet niet kent, kan zulks geen verontschuldiging zijn om er niet aan te gehoorzamen.

— Is het dus van groot belang kennis te nemen van de wetten, die op ons betrekking kunnen hebben?

— Ja, het is van het hoogste belang kennis te nemen van de wetten, die op ons betrekking kunnen hebben.

§ 16. **Over de verschillende wetten. — De eeuwige wet.**

— Zijn er meerdere soorten van wetten, die op ons betrekking kunnen hebben en het inderdaad ook hebben?

— Ja, er zijn meerdere soorten van wetten, die op ons betrekking kunnen hebben en het inderdaad ook hebben.

— Welke zijn de verschillende soorten van wetten, die op ons betrekking kunnen hebben en het inderdaad ook hebben?

— Dat zijn: de eeuwige wet, de natuurwet, de menschelijke wet en de goddelijke wet. (91, 1—5.)

— Wat verstaat ge door de eeuwige wet?

— Door de eeuwige wet versta ik de hoogste wet, die alles bestuurt, en waarvan alle andere wetten afhangen, en slechts uitvloeisels of afzonderlijke bekendmakingen zijn. (93, 1. 3.)

— Waar bevindt zich de eeuwige wet?

— De eeuwige wet bevindt zich in God. (93, 1.)

— Hoe is die wet bekend gemaakt in de dingen?

— Die wet is in de dingen bekend gemaakt door de orde zelve der dingen, zooals deze zich ontvouwt in de wereld. (93, 4—6.)

§ 17. **De natuurwet.**

— Is er in den mensch een afdruk van de eeuwige wet?
— Ja, in den mensch is een afdruk van de eeuwige wet. (93, 6.)

— Hoe wordt die bekendmaking of die afdruk der eeuwige wet in den mensch genoemd?
— Zij wordt genoemd de natuurwet. (94, 1).

— Wat verstaat ge door de natuurwet?
— Daardoor versta ik het ingeboren licht van 's menschen praktisch verstand, waardoor de mensch zich zelven leiding geeft en wetens zijn handelingen stelt; welke handelingen derhalve een bewuste uitvoering zijn der eeuwige wet, gelijk natuurlijke verrichtingen, uitgaande van natuurlijke werkkrachten, een onbewuste uitvoering dierzelfde wet zijn. (94, 1.)

— Is er in den mensch een allereerst beginsel van het praktisch verstand, of een allereerst voorschrift van de natuurwet?
— Ja, het beginsel, dat berust op het goede als zoodanig, gelijk het allereerste beginsel van het speculatief verstand berust op het zijnde als zoodanig. (94, 2).

— Hoe luidt dat allereerste beginsel van het praktisch verstand of dat allereerste voorschrift der natuurwet in den mensch?

— Het luidt : de mensch moet het goede doen en het kwade laten. (94,2.)

— Omvat dit allereerst beginsel of eerste voorschrift alle andere ?

— Ja, dit allereerst beginsel of eerste voorschrift omvat alle andere ; en alle andere voorschriften zijn daarvan slechts meer of minder onmiddelijke toepassingen. (94, 2).

— Welke zijn de eerste toepassingen hiervan in den mensch ?

— De eerste toepassingen hiervan in den mensch zijn vervat in hetgeen zijn rede hem doet kennen als overeenkomstig met de natuur en bijgevolg als goed. (94, 2).

— Wat doet 's menschen rede, krachtens het allereerste beginsel, hem kennen als overeenkomstig met zijn natuur ?

— Overeenkomstig de natuur en bijgevolg goed is, hetgeen 's menschen natuurlijk leven onderhoudt en bewaart ; ook hetgeen den mensch als soortelijk wezen in stand houdt; en verder al wat den mensch voegt als redelijk wezen. (94, 2.)

— Wat volgt uit deze uitspraken van het praktisch verstand ?

— Daaruit volgt, dat al wat hiermede in wezenlijk verband staat, door het praktisch verstand van iederen mensch eveneens als goed zal erkend worden, zoo nochtans dat hierbij op de eerste plaats in aanmerking komt hetgeen den mensch betreft als redelijk wezen, dan als soortelijk wezen, en ten laatste als afzonderlijk wezen. (94, 2.)

— Wat staat in wezenlijk verband met het behoud van 's menschen natuurlijk leven ?

— Dat de mensch zich moet voeden en nooit een aanslag op zijn eigen leven mag plegen. (94, 2).

— Wat staat in wezenlijk verband met de instandhouding van het menschelijk geslacht ?

— Dat er menschen moeten zijn, die de lasten en tevens de genoegens van het huwelijk op zich nemen ; en dat het nooit geoorloofd is iets te doen, wat rechtstreeks tegen het doel van het huwelijk ingaat. (94, 2).

— Wat staat in wezenlijk verband met hetgeen den mensch als redelijk wezen voegt ?

— Dat de mensch, — als schepsel Gods, van Wien hij alles heeft ontvangen, en als wezen met verstand begaafd en gemaakt om met andere menschen in gemeenschap te leven, — God moet eerbiedigen als zijn hoogsten Heer en Meester, en met andere menschen moet omgaan, naargelang de aard der betrekkingen, welke hij met hen kan hebben, zulks vraagt. (94, 2).

— Zijn alle andere voorschriften van het praktisch verstand in den mensch te beschouwen als gevolgtrekkingen van deze drie eerste beginselen ?

— Ja, alle andere voorschriften of bepalingen van het praktisch verstand, die den mensch aangeven wat hij voor zich te doen en te laten heeft, zijn te beschouwen als meer of minder verwijderde gevolgtrekkingen van deze drie eerste beginselen. (94, 2).

— Zijn die voorschriften of bepalingen van het praktisch verstand, die als meer of minder verwijderde gevolgtrekkingen te beschouwen zijn van de drie eerste beginselen der natuurwet, voor alle menschen dezelfde ?

— Neen, die andere voorschriften of bepalingen zijn niet voor alle menschen dezelfde ; want naargelang men zich meer verwijdert van de eerste beginselen, komt men op het gebied der positieve bepalingen, die zeer verscheiden kunnen zijn overeenkomstig het onderscheid van bijzondere omstandigheden bij verschillende menschen. (94, 4.)

— Wie maakt deze bepalingen, die zeer verscheiden kunnen zijn overeenkomstig het onderscheid van bijzondere omstandigheden bij verschillende menschen ?

— Deze worden gemaakt door ieders afzonderlijk verstand of door het bevoegde gezag van elke afzonderlijke gemeenschap van menschen.

§ 18. **De menschelijke wet.**

— Kunnen genoemde bepalingen stof of voorwerp zijn van een wet ?

— Ja, genoemde bepalingen kunnen stof of voorwerp zijn van een wet.

— Van welke wetten kunnen zij stof of voorwerp zijn ?

— Zij zijn de stof of het eigenlijke voorwerp der menschelijke wetten. (95—97.)

— Wat verstaat ge door menschelijke wetten ?

— Daardoor versta ik verordeningen van het verstand, die het algemeen welzijn beoogen van een bepaalde gemeenschap van menschen, welke verordeningen uitgaan van het hoogste gezag in die gemeenschap, en door dat gezag ter kennis zijn gebracht. (96, 1.)

— Moeten die verordeningen nagekomen worden door al degenen, die deel uitmaken van die gemeenschap ?

— Ja, die verordeningen moeten nagekomen worden door al degenen, die deel uitmaken van die gemeenschap. (96, 5.)

— Is dat een gewetenszaak, die verplicht voor God?
— Ja, dat is een gewetenszaak, die verplicht voor God. (96, 4.)

— Kunnen er gevallen zijn, waarin men aan een wet niet behoeft te gehoorzamen?
— Ja, er kunnen gevallen zijn, waarin men aan een wet niet behoeft te gehoorzamen. (96, 4.)

— Welke zijn die gevallen, waarin men niet behoeft te gehoorzamen aan een wet?
— Wanneer men in de onmogelijkheid verkeert, of wanneer men ontslagen is van de wet. (96, 4.)

— Wie kan ontslaan van een wet?
— Hij alleen kan ontslaan van een wet, die de wet gemaakt heeft, of die gelijke macht heeft als de wetgever, of die daartoe van hooger hand gemachtigd is. (96, 4.)

— Is men gehouden aan eene wet te gehoorzamen, als deze onrechtvaardig is?
— Neen, als een wet onrechtvaardig is, is men niet gehouden aan die wet te gehoorzamen, tenzij het weigeren van gehoorzaamheid ergernis zou veroorzaken of nog erger bezwaren zou meebrengen. (96, 4.)

— Wat verstaat ge door een onrechtvaardige wet?
— Daardoor versta ik een wet, die zonder bevoegd gezag gemaakt is, of in strijd is met het algemeen welzijn, of de

rechtvaardige rechten schendt van de leden der gemeenschap. (96, 4.)

— Als een wet onrechtvaardig is, omdat zij de rechten van God of van zijne Kerk aanrandt, zou men dan aan zulk een wet moeten gehoorzamen ?

— Neen, als een wet onrechtvaardig is, omdat zij de rechten van God of de wezenlijke rechten van zijne Kerk aanrandt, behoeft men nooit aan zulk een wet te gehoorzamen. (96, 4.)

— Wat verstaat ge door de rechten van God en de wezenlijke rechten der Kerk ?

— Daardoor versta ik alles, wat de eer en den dienst aangaat van God, schepper en Opperheer van alles ; en al wat betrekking heeft op de zending der Katholieke Kerk, nml. de heiliging der zielen door de prediking van de waarheid en de toediening van de sacramenten.

— Als dus eene menschelijke wet den godsdienst aanrandt, moet men dan aan die wet niet gehoorzamen ?

— Als eene menschelijke wet den godsdienst aanrandt, moet men voor geen geld aan die wet gehoorzamen. (96, 4.)

— Zou zulk een wet een ware wet zijn ?

— Neen, zulk een wet zou slechts een hatelijke dwingelandij zijn. (90, 1 ad 3.)

§ 19. **De goddelijke wet ; — de tien geboden.**

— Wat verstaat ge door de goddelijke wet ?

— Door de goddelijke wet versta ik de wet, welke God aan de menschen heeft gegeven door zich op bovennatuurlijke wijze aan hen te openbaren. (91, 4. 5.)

— Wanneer heeft God deze wet aan de menschen gegeven?

— God heeft deze wet aan de menschen gegeven, eerst op zeer eenvoudige wijze in het aardsch paradijs vóór den zondeval; later heeft Hij ze gegeven op meer bijzondere wijze door de tusschenkomst van Mozes en van de profeten; — en op veel volmaakter wijze nog door Jesus Christus en de apostelen. (91, 5).

— Hoe noemt men de wet, welke God aan de menschen gegeven heeft door de tusschenkomst van Mozes?

— Zij wordt genoemd de oude wet. (98, 6.)

— En hoe noemt men de wet, welke God aan de menschen heeft gegeven door Jesus Christus en de apostelen?

— Deze wordt genoemd de nieuwe wet. (106, 3, 4).

— Was de oude wet voor alle menschen?

— Neen, de oude wet was alleen voor het Joodschevolk. (98, 4, 5.)

— Waarom had God een bijzondere wet gegeven aan het Joodsche volk?

— Omdat dit volk bestemd was om in de oude wereld de komst voor te bereiden van den Verlosser der menschen, Die uit dat volk komen moest. (98, 4).

— Hoe worden de voorschriften genoemd, welke aan het Joodsche volk eigen waren, en slechts op hen betrekking hadden in de oude wet?

— Ze worden genoemd de rechterlijke voorschriften en de ceremonieele voorschriften. (99, 3, 4.)

— Waren er in de oude wet ook nog andere voorschriften, welke in de nieuwe wet gebleven zijn?

— Ja, in de oude wet waren ook voorschriften, welke in de nieuwe wet gebleven zijn.

— Hoe worden die voorschriften der oude wet genoemd, welke in de nieuwe wet gebleven zijn ?
— Zij worden genoemd de zedelijke voorschriften. (99, 1, 2.)

— Waarom zijn deze zedelijke voorschriften der oude wet in de nieuwe wet gebleven ?
— Omdat zij het wezenlijke en onvervreemdbare bestanddeel vormen in de regelen der zedelijkheid, welke op iederen mensch betrekking hebben, eenvoudig omdat hij mensch is. (100, 1.)

— Zijn dus deze zedelijke voorschriften altijd dezelfde geweest en zullen zij altijd dezelfde zijn voor alle menschen ?
— Ja, deze zedelijke voorschriften zijn altijd dezelfde geweest en zullen altijd dezelfde zijn voor alle menschen. (100, 8.)

— Zijn ze hetzelfde als de natuurwet ?
— Ja, deze zedelijke voorschriften zijn hetzelfde als de natuurwet. (100, 1.)

— Waarom maken zij dan deel uit van de goddelijke wet?
— Omdat God zelf, om aan die voorschriften meer kracht bij te zetten en om te verhinderen, dat de afgedwaalde menschelijke rede ze zou vergeten of vervalschen, ze plechtig heeft willen afkondigen, toen Hij zich ten tijde van Mozes aan zijn uitverkoren volk heeft geopenbaard ; en ook omdat God ze afgekondigd heeft met het oog op het bovennatuurlijk einddoel, waartoe iedere mensch door Hem is geroepen. (100, 3.)

— Hoe worden die zedelijke voorschriften genoemd, welke ten tijde van Mozes door God plechtig afgekondigd zijn ?

— Men noemt ze de tien geboden. (100, 3, 4.)

— Welke zijn die tien geboden ?

— Die tien geboden zijn de volgende :

1e. Gij zult buiten Mij geen andere goden hebben ;

2e. Gij zult den naam van den Heer, uw God niet ijdel gebruiken ;

3e. Gij zult den dag des Heeren heiligen ;

4e. Eer uw vader en uwe moeder ;

5e. Gij zult niet doodslaan ;

6e. Gij zult geen overspel doen ;

7e. Gij zult niet stelen ;

8e. Gij zult tegen uw naaste geen valsche getuigenis geven ;

9e. Gij zult de vrouw van uw naaste niet begeeren ;

10e. Gij zult niets begeeren van hetgeen uw naaste toebehoort. (100, 4, ,5 6.)

— Zijn deze tien geboden voldoende om het gansche zedelijk leven van den mensch overeenkomstig de deugd te regelen ?

— Ja ; zij zijn voldoende voor de voornaamste deugden, die de wezenlijke plichten betreffen van den mensch jegens God en jegens den evennaaste ; maar voor wat de volmaaktheid van alle deugden aangaat, moesten die geboden verklaard en aangevuld worden door het onderricht der profeten in de oude wet, en meer nog door het onderricht van Jezus Christus en van de Apostelen in de nieuwe wet. (100, 3, 11.)

— Welk is het beste middel om die geboden en datgene,

wat ze verklaart en aanvult ter volmaking van het zedelijk leven, goed te verstaan?

— Dat middel is die geboden te bestudeeren in verband met elk der deugden afzonderlijk beschouwd.

— Zal deze studie dan op een gemakkelijke manier geschieden?

— Ja, want de natuur zelve der deugd zal den aard en de verplichting van het gebod verklaren.

— Zal dit tegelijkertijd het middel zijn om de gansche volmaaktheid der nieuwe wet goed te begrijpen?

— Ja; omdat de volmaaktheid van deze wet juist bestaat in hare verhouding tot de voortreffelijkheid van alle deugden. (100, 2; 108).

— Neemt deze voortreffelijkheid van alle deugden een bijzonder karakter aan in de nieuwe wet?

— Ja, ze neemt er het karakter aan van raden, welke nog bij de geboden gevoegd zijn. (108, 4).

— Wat verstaat ge door de raden, welke nog bij de geboden gevoegd zijn?

— Daardoor versta ik de uitnoodigingen, door Jezus Christus gericht tot alle zielen van goeden wil, om, uit liefde voor Hem en om Hem volmaakter te genieten in den hemel, zich te onthechten aan die zaken, welke men kan verlangen zonder de eigenlijke deugd in gevaar te brengen, maar welke een hinderpaal kunnen zijn voor de volmaakte deugd. (108, 4).

— Tot hoeveel worden deze raden teruggebracht?

— Zij worden teruggebracht tot drie: nml. de armoede, de zuiverheid en de gehoorzaamheid. (108, 4.)

— Is er een bijzondere staat, waarin men deze raden uitmuntend beoefenen kan?

— Ja, in den kloosterlijken staat. (108, 4).

§ 20. **Het uiterlijk beginsel, dat den mensch ondersteunt bij het uitoefenen van goede handelingen, of de genade.**

— Is de leiding der wet voldoende voor den mensch om een leven van deugd te leiden, en het leven der zonde of der ondeugd te laten varen?

— Neen, hij heeft nog de hulp der genade noodig. (109, 114.)

— Wat verstaat ge door de genade?

— Door de genade versta ik een bijzondere hulp van God, welke den mensch ondersteunt om het goede te doen en het kwaad te vluchten.

— Is deze bijzondere hulp van God altijd noodzakelijk voor den mensch?

— Ja, deze bijzondere hulp van God is altijd noodzakelijk voor den mensch.

— Kan dus de mensch uit zich zelven nooit eenig goed doen of iets kwaads vermijden?

— Ja, de mensch kan uit zich zelven, — d.w.z. met de natuurlijke krachten hem door God gegeven, en met de andere natuurlijke hulpmiddelen, welke hem ten dienste staan, — het een of ander goed verrichten en een of ander kwaad vermijden, ook in de zedelijke orde; maar als God door zijne genade de menschelijke natuur, die gewond is door de zonde, niet komt genezen, zal de mensch, zelfs in de orde der natuurlijke deugd, niet al het goede kunnen

volbrengen en alle kwaad kunnen vermijden ; en in de orde der bovenatuurlijke deugd of om de zaligheid te bereiken, kan de mensch enkel met natuurlijke kracht, zonder de genade, volstrekt niets. (109, 1—10.)

— Wat omvat deze genade van bovennatuurlijke orde ?

— Deze genade van bovennatuurlijke orde omvat twee dingen : een blijvende toestand van den mensch ; en bovennatuurlijke bewegingen van den heiligen Geest zelven. (109, 6.)

— Wat verstaat ge door dien blijvenden toestand van den mensch ?

— Door dien blijvenden toestand versta ik verschillende hoedanigheden bijeen, die door God zelf in de ziel worden voortgebracht en bewaard, en die den mensch in zijn wezen en in zijne vermogens vergoddelijken. (110, 1—4.)

— Hoe wordt de hoedanigheid genoemd, die de grond is der overige hoedanigheden, en die den mensch vergoddelijkt in zijn wezen ?

— Die hoedanigheid wordt genoemd de heiligmakende genade. (110, 1, 2, 4.)

— En hoe worden de overige bovennatuurlijke hoedanigheden genoemd, die den mensch vergoddelijken in zijne vermogens ?

— Deze zijn de deugden en de gaven. (110, 3.)

— Zijn de deugden en de gaven verbonden met de heiligmakende genade ?

— Ja, de deugden en de gaven zijn verbonden met de heiligmakende genade ; en wel zoo, dat zij uit deze genade

voortvloeien, en deze laatste nooit in de ziel kan zijn, zonder dat eerstgenoemden in de vermogens zijn.

— Zijn deze genade, en deze deugden en gaven, die de ziel en hare vermogens vergoddelijken, iets groots en iets zeer kostbaar?

— Ja, want zij maken den mensch tot kind van God, en stellen hem in staat als zoodanig te kunnen handelen.

— Overtreft dan 'n mensch, die bekleed en versierd is met de genade, en met de deugden en gaven, de gansche geschapen wereld in volmaaktheid, wel te verstaan binnen de orde der natuur?

— Ja, en zonder zelfs de engelen hiervan uit te zonderen, als men hen enkel volgens hunne natuur beschouwt. (113, 9 ad 2.)

— Moet dus de mensch op deze aarde niets zoozeer verlangen, als het bezit van Gods genade met de deugden en de gaven?

— Neen, niets moet de mensch op deze aarde meer verlangen dan deze genade Gods met de deugden en de gaven te bezitten, en te bewaren, en alle dagen erin toe te nemen.

— Hoe kan de mensch op deze aarde Gods genade met de deugden en de gaven bezitten, en bewaren, en alle dagen erin toenemen?

— Door trouw te beantwoorden aan de bovennatuurlijke werking van den heiligen Geest, Die hem aanspoort om zich voor te bereiden tot het ontvangen der genade, als hij deze nog niet heeft, of daarin alle dagen toe te nemen, als hij ze reeds bezit. (112, 3; 113, 3, 5.)

— Hoe wordt die werking van den Heiligen Geest genoemd ?

— Die werking van den heiligen Geest draagt den naam van dadelijke genade. (109, 6 ; 112, 3.)

— Maken wij ons dus met de hulp of onder de werking van de dadelijke genade geschikt om de heiligmakende genade te ontvangen, als wij deze nog niet hebben, of erin toe te nemen, als wij ze reeds hebben ?

— Ja, met de hulp of onder de werking van de dadelijke genade maken wij ons geschikt om de heiligmakende genade te ontvangen, als wij deze nog niet hebben, of erin toe te nemen, als wij ze reeds hebben.

— Kan deze dadelijke genade hare volle uitwerking in ons hebben, zonder ons en tegen onzen wil ?

— Neen, deze dadelijke genade kan hare volle uitwerking in ons niet hebben, zonder ons en tegen onzen wil. (113, 3).

— Moet dus onze vrije wil medewerken met de werking van de dadelijke genade ?

— Ja, onze vrije wil moet medewerken met deze werking van de dadelijke genade.

— Hoe noemt men deze medewerking van onzen vrijen wil met de werking der dadelijke genade ?

— Deze medewerking noemt men de beantwoording aan de genade.

— Welk karakter neemt de handeling van onzen vrijen wil aan, wanneer hij aldus beantwoordt aan de werking der dadelijke genade, en de ziel tevens in de heiligmakende genade is ?

— Dan neemt die altijd het karakter aan van een verdienstelijke handeling. (114, 1, 2).

— Zijn er meerdere soorten van verdiensten voor onze handeling ?

— Ja, onze handeling kan gelijkwaardige verdienste hebben, of verdienste uit billijkheid. (114, 2.)

— Wat verstaat ge door gelijkwaardige verdienste ?

— Daardoor versta ik de verdienste, die een strikt recht geeft volgens de rechtvaardigheid om het loon te ontvangen. (114, 2).

— Wat is er noodig, opdat de handeling van den mensch gelijkwaardige verdienste hebbe, of verdienstelijk zij in eigenlijken zin ?

— Daarvoor is noodig, dat die handeling geschiede onder de beweging van de dadelijke genade ; dat zij onder invloed der deugd van liefde voortspruite uit de heiligmakende genade ; en dat zij strekke om voor hem persoonlijk het eeuwig leven te verkrijgen, of om in hem de genade en de deugden te vermeerderen. (114, 2, 4.)

— Kan men voor anderen het eeuwig leven, de heiligmakende genade, of de vermeerdering van deze genade niet verdienen in eigenlijken zin ?

— Neen, men kan deze goederen voor anderen slechts verdienen uit billijkheid, daar de eigenlijke of gelijkwaardige verdienste voor anderen alleen toekomt aan Jesus Christus, als Hoofd der Kerk. (114, 5, 8.)

— Wat verstaat gij door de verdienste uit billijkheid ?

— Daardoor versta ik de verdienste , waarbij God ter

wille van de vriendschap, welke Hem met de rechtvaardigen verbindt, het passend en billijk acht, om voor het genoegen, dat deze Hem geven door hunne goede werken, hen wederkeerig een pleizier te doen door hun toe te staan hetgeen zij Hem vragen, of hetgeen zij verlangen. (114, 6).

— Bestaat dus voor den mensch alle verdienste steeds in de innige vriendschap van God met de rechtvaardigen, of in het leven der genade en der deugden onder de werking van den heiligen Geest ?

— Ja, voor den mensch bestaat alle verdienste steeds in de innige vriendschap van God met de rechtvaardigen, of in het leven der genade en der deugden onder de werking van den heiligen Geest ; en al wat de mensch daarbuiten doet, zelfs al is het geen kwaad in zich, is geheel en al ijdel en zal hem tot niets dienen op den dag der groote vergelding. (114, 6).

— Zoudt ge mij dat leven der genade en der deugden onder de werking van den heiligen Geest, in bijzonderheden kunnen uiteenzetten ?

— Ja, en dit zal het voorwerp zijn van al hetgeen nog te zeggen valt bij de beschouwing van 's menschen opgaan tot God door zijne zedelijke handelingen.

INHOUD.

Eerste gedeelte.

GOD

(het hoogste Wezen, Schepper en Opperheer van alles.)

Tweede gedeelte.

DE MENSCH

(in zijn opgang tot God.)

Eerste afdeeling.

's Menschen opgang tot God in 't algemeen beschouwd.

Bladz.

CATECHISMUS

DER

THEOLOGISCHE SUMMA

VAN DEN

H. THOMAS VAN AQUINO

DOOR

P. MAG. TH. PÈQUES, O.P.

PROFESSOR IN DE THEOLOGIE AAN HET
COLLEGIUM ANGELICUM TE ROME

IN HET NEDERLANDSCH BEWERKT DOOR

J. QUAADVLIET, O. S. CR.

PROFESSOR IN DE THEOLOGIE IN HET
KLOOSTER VAN ST. AGATHA

DEEL II

TEULINGS' UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ
's-HERTOGENBOSCH
1921

IMPRIMI POTEST

fr. H. HOLLMANN, Mag. Gen. O. S. Cr.

Stae Agathae, die 13 Octobris 1921

IMPRIMATUR

Nihil Obstat,

A. A. v. LAARHOVEN,

Libr Cens.

Haaren, die 3 Octobris 1921

Evulgetur

J. POMPEN,

Vic. Gen.

Buscoduci, die 5 Octobris 1921

TWEEDE GEDEELTE.

DE MENSCH

(in zijn opgang tot God.)

TWEEDE AFDEELING.

's Menschen opgang tot God in bijzonderheden beschouwd.

---

§ 1. Over de bijzondere soorten van goede of slechte handelingen volgens den gewonen staat der menschen. De goddelijke deugden.

— Welke zijn de deugden, die onder alle de eerste plaats innemen, en wier akten van het hoogste gewicht zijn ?
— Deze zijn de goddelijke deugden.

— Waarom nemen deze deugden onder alle de eerste plaats in, en zijn hare akten van het hoogste gewicht ?
— Omdat deze deugden den mensch met zijn bovennatuurlijk einddoel in aanraking brengen, zoover het op deze aarde mogelijk en noodig is, om zijn gansche leven verdienstelijk te maken en eens in den hemel datzelfde einddoel als zijn eeuwig geluk te bezitten.

— Kan dus de mensch zonder de goddelijke deugden niets doen, wat bovennatuurlijk goed is ?
— Neen, zonder de goddelijke deugden kan de mensch in 't geheel niets doen, wat bovennatuurlijk goed is.

— Welke zijn de goddelijke deugden ?
— De goddelijke deugden zijn : het geloof, de hoop, en de liefde.

§ 2. **Het geloof, — natuur van het geloof; voorwaarden van den geloofsakt ; het symbolum ; korte formuul van den geloofsakt ; zonden tegen het geloof.**

— Wat is het geloof ?

— Het geloof is eene bovennatuurlijke deugd, waardoor ons verstand, ofschoon het niet ziet, vastelijk en zonder vrees van zich te bedriegen, aanneemt hetgeen God ons geopenbaard heeft, voornamelijk over Zich Zelven en over Zijn wil om eens Zich Zelven aan ons te geven als voorwerp van ons volmaakt geluk. (1, 2, 4.)

— Hoe kan ons verstand, ofschoon het niet ziet, vastelijk en zonder vrees van zich te bedriegen, aannemen hetgeen God geopenbaard heeft ?

— Door zich te gronden op het gezag van God, Die Zelf niet bedrogen kan worden, noch ons bedriegen kan. (1. 1.)

— En waarom kan God Zelf niet bedrogen worden, en kan Hij ons niet bedriegen ?

— Omdat Hij de Waarheid Zelve is. (1, 1 ; 4, 8.)

— Maar hoe weten wij, dat God ons iets geopenbaard heeft ?

— Dat weten wij door diegenen, aan wie Hij het heeft geopenbaard, en door hen, aan wie Hij den schat Zijner openbaring heeft toevertrouwd. (1, 6—10.)

— Wie zijn degenen, aan wie God Zich heeft geopenbaard ?

— Dat is vooreerst de eerste mensch zelf, aan wien God Zich rechtstreeks geopenbaard heeft ; vervolgens zijn het al de profeten van het Oude Verbond ; en eindelijk de apostelen ten tijde van Christus. (1, 7.)

— Hoe weten wij, dat God Zich heeft geopenbaard aan den eersten mensch, aan de profeten en aan de apostelen ?

— Dat weten wij door de geschiedenis, die het ons verhaalt en die ons ook spreekt van de teekenen of de wonderen, welke God gedaan heeft om de menschen te overtuigen van Zijne bovennatuurlijke tusschenkomst.

— Is het wonder een volstrekt bewijs van Gods tusschenkomst ?

— Ja, dewijl het wonder een teeken is, eigen aan God ; want geen schepsel kan het door eigen kracht volbrengen.

— Waar is de geschiedenis van Gods bovennatuurlijke tusschenkomst en van Zijne openbaring te vinden ?

— Die geschiedenis is vooral te vinden in de heilige Schrift of den Bijbel.

— Wat verstaat gij door de heilige Schrift of den Bijbel ?

— Daardoor versta ik eene verzameling van boeken, die in twee groepen verdeeld worden, welke men het Oude en het Nieuwe Testament noemt.

— Gelijken die boeken op alle andere boeken ?

— Neen, die boeken gelijken niet op alle andere boeken ; want andere boeken zijn geschreven door menschen, terwijl deze geschreven zijn door God Zelf.

— Wat wilt ge daarmede zeggen, dat deze boeken geschreven zijn door God Zelf ?

— Ik wil daarmede zeggen, dat God op de eerste plaats de maker is van die boeken ; en dat Hij Zich, om ze te schrijven, bediend heeft van menschen, als van zoovele werktuigen daartoe door Hem uitgekozen.

— Is dus al hetgeen die boeken bevatten, door God daarin gezet ?

— Ja, al hetgeen die boeken bevatten, is daarin gezet door God, — wel te verstaan van het eerste eigenhandige geschrift der gewijde schrijvers ; want de overige exemplaren zijn slechts in zooverre goddelijk, als zij gelijkvormig zijn aan het eerste.

— Is het dus alsof we God Zelf tot ons hooren spreken, wanneer wij die boeken lezen ?

— Ja, wanneer wij die boeken lezen, is het alsof wij God Zelf tot ons hooren spreken.

— Maar kunnen wij ons niet vergissen omtrent den zin van het woord Gods ?

— Ja, wij kunnen ons vergissen omtrent den zin van het woord Gods ; want al zijn er plaatsen, die op zich zelve zeer duidelijk zijn, daar zijn weer andere, die duister zijn.

— Van waar komt die duisterheid van Gods woord in de heilige Schrift of den Bijbel ?

— Die duisterheid komt vooreerst van de geheimen zelf, welke de Schriftuur bevat, daar het voornamelijk gaat over waarheden, die God alleen in Zich Zelven kent, en die ieder geschapen verstand te boven gaan ; ook komt zij van de oudheid dier boeken, die oorspronkelijk geschreven zijn voor volken, die noch onze taal, noch onze gewoonten hadden ; en eindelijk van de fouten, welke ingeslopen zijn hetzij in de afschriften uit de oorspronkelijke taal, hetzij in de vertalingen, die ervan gemaakt zijn en in de overschrijvingen dier vertalingen.

— Is er iemand, die zich niet vergissen kan omtrent den

zin van Gods Woord in de heilige Schrift, en omtrent de boeken, waarin dat woord te vinden is?

— Ja, dat is de Paus, en door hem de Katholieke Kerk in haar algemeene leering. (1, 10.)

— Waarom kan de Paus en door hem de Katholieke Kerk in haar algemeene leering zich niet vergissen omtrent den zin van Gods Woord in de heilige Schrift, en omtrent de boeken, waarin het bewaard wordt?

— Omdat God Zelf gewild heeft, dat zij onfeilbaar zouden zijn.

— En waarom heeft God gewild, dat zij onfeilbaar zouden zijn?

— Omdat anders de menschen de noodzakelijke middelen niet zouden hebben om zeker tot het bovennatuurlijke einddoel te komen, waartoe God hen roept. (1, 10.)

— Is dat bedoeld, als men zegt, dat de Paus en de Kerk onfeilbaar zijn in zaken, die geloof en zeden aangaan?

— Ja, dat is de juiste zin van deze uitdrukking, en men wil daardoor zeggen, dat de Paus en de Kerk, als zij aan de menschen het woord Gods overleveren of verklaren, zich nooit kunnen vergissen, noch ons kunnen bedriegen, voor zooverre het de wezenlijke waarheden betreft aangaande de zaken, welke wij moeten gelooven of doen om eens ons volmaakt geluk te bekomen.

— Is er een korte samenvatting van de waarheden, welke wij moeten gelooven, en die de grondslag zijn van hetgeen wij moeten doen om eens ons volmaakt geluk te bekomen?

— Ja, het symbolum der Apostelen of het symbolum des geloofs. (1, 6.)

— Zoudt ge mij het symbolum der Apostelen of het symbolum des geloofs kunnen opzeggen ?

— Hier volgt het, zooals de Katholieke Kerk het iederen dag bidt :

Ik geloof in God,
den almachtigen Vader,
Schepper van hemel en aarde ;
en in Jesus Christus, Zijn eenigen Zoon, onzen Heer ;
die ontvangen is van den Heiligen Geest ;
geboren uit de Maagd Maria ;
die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruist, gestorven en begraven ;
die nedergedaald is ter helle ;
den derden dag verrezen van de dooden ;
die opgeklommen is ten hemel, zit aan de rechterhand van God, den almachtigen Vader ;
vandaar zal Hij komen oordeelen de levenden en de dooden ;
Ik geloof in den Heiligen Geest ;
de heilige Katholieke Kerk, de gemeenschap der heiligen, de vergiffenis der zonden ;
de verrijzenis des vleesches, het eeuwig leven.
Amen.

— Is het opzeggen van dit symbolum der Apostelen de geloofsakt bij uitnemendheid ?

— Ja, het opzeggen van dit symbolum der Apostelen is de geloofsakt bij uitnemendheid ; en men kan zulks niet genoeg aanbevelen aan alle geloovigen als dagelijksche oefening.

— Zoudt gij mij nog een andere, korte en toch juiste formuul van den geloofsakt kunnen geven, die ook een

uitstekende akt van de bovennatuurlijke deugd van geloof zou zijn ?

— Ja ; en in een eerbiedigen vorm jegens God luidt ze aldus : *Mijn God, ik geloof op uw woord al wat Gij ons hebt geopenbaard over U zelven, Die eens ons volmaakt geluk wilt zijn.*

— Wie kunnen dezen geloofsakt stellen ?

— Zij alleen, die de bovennatuurlijke deugd van geloof hebben. (4—5.)

— Kunnen dus de ongeloovigen dezen geloofsakt niet stellen ?

— De ongeloovigen kunnen dezen geloofsakt niet stellen, omdat zij niet gelooven hetgeen God geopenbaard heeft over hun bovennatuurlijk geluk ; hetzij zij zulks niet weten en zich niet met vertrouwen overgeven aan de werking van God, Die hun volgens Zijn welbehagen hun heil kan en wil schenken ; hetzij ze Gods openbaring gekend hebben, doch geweigerd hebben dezelve met hun verstand aan te nemen. (10.)

— En kunnen de goddeloozen dezen geloofsakt stellen ?

— Neen, de goddeloozen kunnen dezen geloofsakt niet stellen ; omdat, zelfs al houden zij de door God geopenbaarde waarheden voor zeker om het gezag van God, Die niet bedrogen kan worden, noch bedriegen kan, deze erkenning van hun verstand niet het gevolg is eener bovennatuurlijke overeenstemming met het woord van God, waarvan zij integendeel een afschuw hebben, ofschoon zij zich eraan moeten onderwerpen. (5, 2 ad 2.)

— Zijn er menschen, die aldus kunnen gelooven, zonder

nochtans den geloofsakt te stellen der bovennatuurlijke deugd ?

— Ja, en zij doen hierin niets anders dan de duivelen navolgen. (5, 2.)

— Kunnen de ketters den geloofsakt der bovennatuurlijke deugd stellen ?

— Neen, de ketters kunnen den geloofsakt der bovennatuurlijke deugd niet stellen ; omdat, al nemen zij met hun verstand het een of ander punt der geopenbaarde leer aan, zij zulks niet aannemen op het woord van God, maar op hun eigen oordeel. (5, 3.)

— Blijven de ketters nog meer in gebreke ten opzichte van den geloofsakt, dan de goddeloozen of de duivelen ?

— Ja, omdat het woord van God of Zijn gezag zelfs niet de beweeggrond is van hetgeen zij met hun verstand aannemen.

— En kunnen de afvalligen van het geloof den geloofsakt stellen ?

— Neen, de afvalligen van het geloof kunnen den geloofsakt niet stellen ; omdat hun verstand geheel en al verworpen heeft datgene, waaraan zij eerst geloofd hadden op het woord van God. (12.)

— Kunnen de zondaars den geloofsakt stellen, ook als akt van de bovennatuurlijke deugd ?

— Ja, de zondaars kunnen den geloofsakt stellen, ook als akt der bovennatuurlijke deugd, wanneer zij deze deugd metterdaad hebben ; en zij kunnen die hebben, ofschoon onvolmaakt, al zijn ze niet in de liefde, maar in staat van doodzonde. (4, 1—4.)

— Is dus elke doodzonde geen zonde tegen het geloof?
— Neen, elke doodzonde is geen zonde tegen het geloof. (10, 1. 4.)

— Waarin bestaat juist de zonde tegen het geloof?
— De zonde tegen het geloof bestaat hierin, dat men zijn verstand niet wil onderwerpen aan het woord van God uit 'n gevoel van eerbied en van genegenheid voor dat woord. (10, 1—3.)

— Is het altijd de schuld van den mensch, als hij zijn verstand niet onderwerpt aan het woord van God uit 'n gevoel van eerbied en van genegenheid voor dat woord?
— Ja, 't is altijd de schuld van den mensch; omdat hij weerstaat aan de dadelijke genade van God, die hem uitnoodigt om dezen akt van onderwerping te stellen. (6, 1. 2.)

— Hebben alle menschen, die op deze aarde leven, altijd die dadelijke genade?
— Ja, alle menschen, die op deze aarde leven, hebben altijd die dadelijke genade, ofschoon in verschillenden graad, en naargelang het aan God in de plannen Zijner Voorzienigheid behaagt om ze uit te deelen.

— Is het een groote genade Gods de deugd van bovennatuurlijk geloof te hebben?
— Ja, de deugd van bovennatuurlijk geloof te hebben is in zekeren zin de grootste genade van God.

— Waarom is het de grootste genade van God het bovennatuurlijk geloof te hebben?
— Omdat men zonder het bovennatuurlijk geloof volstrekt niets kan in de orde der zaligheid; en men geheel

verloren is voor den hemel, als men het ten minste niet van God ontvangt alvorens te sterven. (2, 5—8 ; 4, 7.)

— Zou men zich grootelijks schuldig maken, wanneer men zich blootstelde aan het gevaar van zijn geloof te verliezen door omgang met personen of het lezen van boeken, die het geloof aanranden ?

— Ja, als men het wetens deed, zou men zich daardoor grootelijks schuldig maken ; en toch is het altijd zeer betreurenswaardig zulk gevaar te loopen, zelfs al was er in het eerst geen schuld bij.

— Is het dus van het hoogste belang een goede keuze te doen in zijn omgang en in het lezen van boeken om zich niet aan gevaar bloot te stellen, het groote goed van het geloof te verliezen, maar het daarentegen in zich te bewaren en te ontwikkelen ?

— Ja, dat is van het hoogste belang, vooral omdat in de tegenwoordige wereld met de toomelooze vrijheid van drukpers zooveel gelegenheden zich voordoen, die gevaar opleveren voor het geloof.

— Is er nog een andere zonde tegen het geloof ?

— Ja, de zonde van godslastering. (13.)

— Waarom is de godslastering een zonde tegen het geloof ?

— Omdat de godslastering rechtstreeks ingaat tegen den uitwendigen akt van het geloof, nml. de belijdenis des geloofs door onze woorden ; want iedere godslastering bestaat metterdaad in het uitspreken van eenig woord, dat beleedigend is voor God of voor Zijne Heiligen. (13, 1.)

— Is de godslastering een groote zonde ?

— De godslastering is altijd uit zich zelve een zeer groote zonde. (13, 2. 3.)

— Kan het een verontschuldiging of minder zware zonde zijn, wanneer men uit gewoonte gods of minder uitspreekt ?

— Integendeel, die gewoonte verzwaart ze veeleer, omdat men in plaats van zich te beteren, dat groote kwaad zoo diep heeft laten inwortelen. (13, 2 ad 3).

§ 3. **Over de gaven van den Heiligen Geest, die met het geloof overeenstemmen, nml. de gaven van verstand en van wetenschap. — Ondeugden, die tegenover deze gaven staan.**

— Is de deugd van geloof voldoende om ten volle de goddelijke waarheid te kennen, zooveel als het noodig is op deze aarde ?

— Ja, zij is voldoende, doch in zooverre zij enkele gaven van den Heiligen Geest ten haren dienste heeft. (8, 2.)

— Welke gaven van den Heiligen Geest staan ten dienste der deugd van geloof ?

— De gaven van verstand en van wetenschap. (8-9.)

— Hoe helpt de gave van verstand de deugd van geloof in het kennen van de goddelijke waarheid ?

— De gave van verstand helpt de deugd van geloof in het kennen van de goddelijke waarheid, doordat zij ons verstand onder de rechtstreeksche werking van den Heiligen Geest laat doordringen in den zin der termen, waarin de goddelijke getuigenissen vervat zijn, of in den zin van

alle stellingen, die er mede in verband kunnen staan, zoodat wij die stellingen of die getuigenissen ten volle verstaan, wanneer zij de kracht van ons verstand niet te boven gaan, of dat we, wanneer het eigenlijke geheimen betreft, ons onwrikbaar aan die geheimen vasthouden ondanks alle moeilijkheden, welke erdoor kunnen oprijzen. (8, 2.)

— Is dus de gave van verstand bij uitstek de gave van licht ?

— Ja, de gave van verstand is bij uitstek de gave van licht ; en alle helderheid en verstandelijk genot, dat de bovennatuurlijke waarheid ons reeds hier op aarde verschaft, hebben wij op de eerste plaats te danken aan deze gave van verstand, welke die kiemen van oneindige waarheden, — zijnde het eigen en rechtstreeksch voorwerp der deugd van geloof, — in onzen geest doet vrucht dragen. (8, 2.)

— Helpt de gave van verstand ook ter beoefening van het goede ?

— Ja, de gave van verstand helpt in hooge mate ter beoefening van het goede, omdat het de taak van deze gave is ons te verlichten omtrent het bovennatuurlijk goede, hetwelk de geopenbaarde waarheid ons doet kennen door het geloof, opdat 's menschen wil door de liefde als vergoddelijkt zich naar behooren kunne richten op dat goed, en de mensch zoo zijn bovennatuurlijk einddoel, nml. de aanschouwing Gods bereike. (8, 3, 4, 5.)

— Zoudt ge mij kunnen zeggen, hoe of waarin de gave van verstand onderscheiden is van het geloof en van andere gaven, zooals de gaven van wijsheid, van wetenschap en van raad ?

— Ja ; en hierover het volgende. — Het geloof stelt voor

's menschen geest waarheden, welke hem te boven gaan. Deze waarheden betreffen nu eens God Zelf, dan de schepselen, dan weer de handelingen van den mensch. Al kan nu de mensch door het geloof deze waarheden aannemen, gelijk het behoort, hij heeft hiermede nog niet het inzicht in die waarheden om er ook naar te leven, zooals het behoort. Hiertoe is noodig, dat hij de termen doorgrondt, waarin die waarheden vervat liggen, en dat hij omtrent deze waarheden het juiste en rechte oordeel heeft.

De gave van verstand nu heeft tot voorwerp het doordringen in den zin der termen, waarin de goddelijke waarheden liggen vervat. En wat het rechte oordeel aangaat, dit wordt volmaakt gevormd door de gave van wijsheid, voor zoover het de goddelijke zaken betreft ; door de gave van wetenschap, voor zoover het de schepselen betreft ; en door de gave van raad, wat betreft de handelingen van den mensch. (8, 6.)

— Zoudt ge mij nu het belang kunnen aantoonen en de taak der gave van wetenschap, de tweede gave, die in meer bijzonder verband staat met de deugd van geloof ?

— Ja, zooals volgt. — Door de gave van wetenschap vormt de geloovige mensch, in staat van genade zijnde, onder de rechtstreeksche werking van den Heiligen Geest met onfeilbare waarheid en zekerheid, en als instinktief en op aanschouwelijke wijze zonder redeneering, het juiste oordeel over het ware karakter der geschapen dingen in hunne verhouding tot de waarheden, welke wij moeten gelooven of die ons gedrag moeten regelen ; zoodat hij onmiddellijk ziet, wat al of niet in overeenstemming is met de hoogste Waarheid, Die voorwerp is van ons geloof en einddoel onzer handelingen. (9, 1—3.)

— Is deze gave tegenwoordig van geheel bijzonder belang voor de geloovigen ?

— Ja, want zij is het geneesmiddel bij uitnemendheid voor een der grootste kwalen, die het menschdom hebben getroffen, vooral sedert de renaissance.

— Welke is die kwaal ?

— Die kwaal is, dat sedert dien tijd zelfs onder de vroegere christenheid het rijk der valsche wetenschap de overhand heeft gekregen ; de valsche wetenschap, die de ware verhouding niet meer begrijpt van de schepselen tot God, de hoogste Waarheid en het einddoel van den mensch ; — maar die in de speculatieve orde de studie der schepselen tot een voortdurend beletsel heeft gemaakt voor de waarheid van het geloof, en in de praktische orde die vernieuwing van het oude heidensche bederf heeft verwekt, des te verderfelijker, omdat ze volgde op een meer bovennatuurlijken bloei van deugden, welke door de Heiligen beoefend werden.

— Is dat een der voorname oorzaken van het kwaad, dat er in de wereld heerscht en de tegenwoordige maatschappij heeft aangetast ?

— Ja, dat is een der voorname oorzaken van het kwaad, dat er in de wereld heerscht en de tegenwoordige maatschappij heeft aangetast.

— Bestaat dus in de deugd van geloof en in de gaven van verstand en van wetenschap, die haar, wanneer men in de genade is, vergezellen, een der machtigste geneesmiddelen tegen de kwaal der tegenwoordige, goddelooze en van God afgescheiden maatschappij ?

— Ja, in de deugd van geloof en in de gaven van ver-

stand en van wetenschap, die haar, wanneer men in de genade is, vergezellen, bestaat een der machtigste geneesmiddelen tegen de kwaal der tegenwoordige, goddelooze en van God afgescheiden maatschappij.

— Welke zijn de ondeugden, die tegenover deze wonderbare gaven van den Heiligen Geest staan?

— Deze zijn: de onwetendheid, die tegenover de gave van wetenschap staat; en de verblindheid van verstand met de stompzinnigheid, die tegenover de gave van verstand staan. (15, 1. 2.)

— Vanwaar komen deze verschillende ondeugden, vooral de twee laatste?

— Zij komen in 't bijzonder van de vleeschelijke zonden, die het leven des geestes uitdooven. (15, 3.)

§ 4. Voorschriften met betrekking tot het geloof. — Het catechetisch onderricht en de Summa van den Heiligen Thomas van Aquino.

— Zijn er in de goddelijke wet eenige voorschriften met betrekking tot het geloof?

— Ja, in de goddelijke wet, voornamelijk in de nieuwe wet zijn voorschriften met betrekking tot het geloof. (16, 1. 2.)

— Waarom zegt ge: voornamelijk in de nieuwe wet?

— Omdat er in de oude wet geen voorschriften waren, die betrekking hadden op bijzondere geloofspunten; God toch had de geloofspunten nog niet in bijzonderheden aangegeven om ze aan het gansche volk ten geloove op te leggen. (16, 1.)

— En waarom waren die bijzondere geloofspunten, die nu — minstens wat de beide geheimen van de Drieëenheid en van de Menschwording aangaat, — door alle menschen moeten geloofd worden, niet te gelooven opgelegd in het Oude Verbond?

— Omdat in het Oude Verbond het geheim van Gods Menschwording nog slechts in belofte en in voorafbeelding bestond, en het aan Jesus Christus zelven moest voorbehouden blijven, om bij Zijn verschijnen deze beide voornaamste geheimen van de Drieëenheid en van de Menschwording in geheel hunne volheid aan de menschen te openbaren.

— Wat waren dan de menschen in de oude wet gehouden te gelooven?

— Van deze beide geheimen behoefden zij niets uitdrukkelijk te gelooven; maar toch lag dit ingesloten in hun geloof aan Gods verhevenheid en aan de heilbeloften, welke God hun gedaan had en niet ophield voor hen te vernieuwen. (16, 1.)

— Was dat voldoende voor hen om den akt der goddelijke deugd van geloof te kunnen stellen?

— Ja, dat was voor hen voldoende om den akt der goddelijke deugd van geloof te kunnen stellen.

— Is de staat, waarin wij nu zijn, verkieselijk boven dien der menschen van de oude wet, wat het geloof aangaat?

— Wat het geloof aangaat, is de staat, waarin wij nu zijn, veel meer verkieselijk boven dien der menschen van de oude wet.

— Waarin bestaat die voorrang?

— Die voorrang bestaat hierin, dat de geheimen, wier klare aanschouwing ons eeuwig geluk zal uitmaken in den hemel, ons nu rechtstreeks en uitdrukkelijk geopenbaard zijn, hoewel nog niet ten volle ontsluierd ; terwijl ze in de oude wet slechts vaag of in voorafbeelding werden gekend.

— Is het in de nieuwe wet een bijzondere plicht voor ons te leven in de gedachte aan deze groote geheimen en ons er op toe te leggen om ze meer en beter te verstaan met behulp der gaven van wetenschap en van verstand ?

— Ja, in de nieuwe wet bestaat deze bijzondere plicht voor alle geloovigen, en om ons te helpen dien plicht beter te vervullen besteedt de Kerk zoo groote zorg aan het geloofsonderricht.

— Welke vorm van onderricht is voor allen toegankelijk en wordt door de Kerk meer bijzonder gebruikt ?

— Het catechismusonderricht.

— Bestaat er een ware plicht voor alle geloovigen om het catechismusonderricht te kennen en er zich zooveel het in hun vermogen is, op toe te leggen ?

— Ja, dat is een strikte plicht voor alle geloovigen.

— Heeft het catechismusonderricht een bijzondere waarde en gezag ?

— Ja, want het catechismusonderricht brengt binnen het bereik van allen de verhevenste en voortreffelijkste waarheden, die het voedsel van ons verstand zijn.

— Van wie gaat dit onderricht uit ?

— Van de Kerk zelf in den persoon van hare grootste vernuften en grootste Leeraars.

— Kan men zeggen, dat dit onderricht voortvloeit uit hetgeen in Gods Kerk de vrucht bij uitnemendheid is der gaven van wetenschap en van verstand. ?

— Ja, dit onderricht vloeit voort uit hetgeen in Gods Kerk de vrucht bij uitnemendheid is der gaven van wetenschap en van verstand ; want het is niets anders dan de hervoortbrenging, in verschillende graden, van de wonderbaarste dezer vruchten, nml. van de Theologische Summa van den heiligen Thomas van Aquino.

— Geniet de Theologische Summa van den heiligen Thomas van Aquino een bijzonder gezag in Gods Kerk ?

— Ja, en de Kerk beveelt aan al diegenen, die onderricht geven in haren naam, zulks te doen in den geest der Summa. (Kerkel. Wetb. can. 589 en 1366).

— Is er dus niets voortreffelijker dan te leven uit dit onderricht ?

— Niets is voortreffelijker dan te leven uit dit onderricht, want dan is men zeker, dat men leeft in het volle licht van de rede en van het geloof.

§ 5. **De hoop. Natuur van de hoop. — Ondeugden, die er tegenover staan. Formuul van den akt der hoop. Wie dezen akt kunnen stellen.**

— Welke is de tweede der goddelijke deugden ?

— De tweede der goddelijke deugden is de deugd der hoop.

— Wat is de deugd van hoop ?

— De deugd van hoop is die goddelijke deugd, waardoor onze wil, steunende op Gods hulp, zich tot God richt om Hem eenmaal als voorwerp van ons volmaakt geluk te bezitten. (17, 1. 2.)

— Is de deugd van hoop zonder het geloof mogelijk ?

— De deugd van hoop is volstrekt onmogelijk zonder het geloof, hetwelk zij noodzakelijk veronderstelt. (17, 7.)

— Waarom is de deugd van hoop onmogelijk zonder het geloof, en veronderstelt zij dit noodzakelijk ?

— Omdat de hoop haar voorwerp en de beweegreden, waarop zij steunt, enkel en alleen aan het geloof ontleent. (17, 7.)

— Wat is het voorwerp van de hoop ?

— Dat is vooreerst en boven alles God Zelf, als zijnde het voorwerp van Zijn eigen geluk, dat Hij ons wil mededeelen eens in den hemel om ons gelukkig te maken door eenzelfde geluk. (17, 1, 2.)

— Kan er ook iets anders, behalve God aldus beschouwd, voorwerp zijn van de deugd van hoop ?

— Ja, elk waar goed kan voorwerp zijn van de deugd van hoop, mits het maar ondergeschikt blijft aan het eerste en voornaamste voorwerp, dat God in Zich Zelven is. (17, 2 ad 2).

— Welke is de beweegreden, waarop de hoop steunt ?

— De beweegreden, waarop de hoop steunt, is geen andere dan God Zelf, Die ons helpen wil door Zich Zelven of door Zijne schepselen, opdat wij Hem eens in den hemel als belooning kunnen bezitten. (17, 2.)

— Betrekt de hoop dus noodzakelijk in de beweegreden, waarop zij steunt, onze deugdzame en verdienstelijke handelingen, welke wij onder Gods genadewerking verrichten, om met Zijne hulp Hem zelven eens te bezitten in den hemel ?

— Ja, de hoop betrekt noodzakelijk in de beweegreden, waarop zij steunt, onze deugdzame en verdienstelijke

handelingen, welke wij onder Gods genadewerking verrichten om met Zijne hulp Hem Zelven eens te bezitten in den hemel.

— Zou het eene zonde zijn tegen de hoop op het Godsbezit in den hemel te rekenen en zulks voor mogelijk te houden, zonder zich moeite te geven om door een leven van bovennatuurlijke deugd er zich toe voor te bereiden ?

— Ja, dat zou een zonde zijn tegen de hoop.

— Hoe wordt deze zonde genoemd ?

— Deze zonde wordt genoemd het vermetel vertrouwen. (21.)

— Is dit de eenige zonde, welke men bedrijven kan tegen de deugd van hoop ?

— Neen, er is nog een andere zonde, met name de wanhoop. (20.)

— Waarin bestaat de zonde van wanhoop ?

— De zonde van wanhoop bestaat hierin, dat men ter oorzake van zoo hoog een goed als het bezit van God in den hemel is, of ter wille van de moeilijkheden, welke men aan de beoefening van een leven van bovennatuurlijke deugd verbonden ziet, aan God de beleediging aandoet van te gaan denken, dat men er niet toe komen zal zulk een leven te beoefenen en zulk geluk te bereiken ; en dat men het opgeeft en er zich voortaan van onthoudt om nog een beroep te doen op Gods hulp en nog op Hem te rekenen, alsof Hij die hulp toch niet meer verleenen zou, wat men overigens ook al zou doen. (20, 1, 2.)

— Is de zonde van wanhoop eene bijzonder zware zonde?

— Deze zonde is in zekeren zin de zwaarste van alle

zonden ; want uit zich zelve maakt zij alle inspanning voor het bovennatuurlijk goed onmogelijk, en zij doet den zondaar eenigszins zich zelven verdoemen. (20, 3.)

— Heeft dus de mensch nooit het recht te wanhopen, hoe groot zijne zedelijke ellenden of zwakheid ook kunnen zijn ?

— Neen, de mensch heeft nooit het recht om te wanhopen ; omdat de barmhartigheid en de macht van God oneindig ver de menschelijke ellenden of zwakheid, hoe groot deze ook kunnen zijn, te boven gaan.

— Wat moet de mensch dan doen, wanneer hij zijne ellenden en zijne zwakheid duidelijk beseft en zich als overstelpt gevoelt onder hun gewicht ?

— Hij moet terstond beantwoorden aan de werking der genade, die hem altijd uitnoodigt om zich tot God te keeren, met het vaste vertrouwen, dat God medelijden met hem zal hebben, hem zal helpen om zich op te heffen en hem de kracht zal geven om een waar bovennatuurlijk leven te leiden ten einde te verdienen eens in den hemel God te bezitten.

— Zoudt ge mij een formuul van den akt van hoop kunnen geven, als akt der goddelijke deugd van dien naam ?

— Ja ; zooals hier volgt in eerbiedigen vorm jegens God : *Mijn God, ik hoop met een onwankelbaar vertrouwen, dat Gij door Uwe barmhartigheid en door Uwe macht mij altijd helpen zult met Uwe genade om mij waardig te maken door een waarlijk bovennatuurlijk leven, U eens te bezitten in den hemel ; alsmede dat Ge mij dit geluk inderdaad zult geven, als ik maar nooit wanhoop aan U en mij geheel overgeef aan de werking Uwer genade.*

— Kan deze formuul van den akt van hoop nog verkort worden ?

— Ja, b. v. zoo : *Mijn God, ik hoop op U met een heilig en onwankelbaar vertrouwen.*

— Wie kunnen dezen akt van hoop stellen ?

— Alle geloovigen, die nog op aarde zijn, kunnen dezen akt van hoop stellen.

— Hebben de gelukzaligen in den hemel de deugd van hoop niet meer ?

— De gelukzaligen in den hemel hebben de deugd van hoop niet meer ; omdat zij voor altijd het hoogste geluk bezitten, dat nog afwezig is voor al degenen, die er op hopen. (18, 2.)

— En hebben de verdoemden in de hel geen deugd van hoop meer ?

— Neen, de verdoemden in de hel hebben geen deugd van hoop meer ; omdat het hemelsch geluk, het voornaamste voorwerp dezer deugd, nooit of nimmer voor hen meer bereikbaar is. (18, 3.)

— Hebben de zielen in het vagevuur de deugd van hoop ?

— Ja, de zielen in het vagevuur hebben de deugd van hoop ; maar de akt dezer deugd is niet meer geheel en al dezelfde als voor de geloovigen, die op aarde leven. Immers al verwachten zij nog het hemelsch geluk, dat zij nog niet bezitten, zij hebben toch de goddelijke hulp niet meer noodig om het te verdienen, dewijl zij niet meer kunnen verdienen ; en zij zijn ook niet bevreesd het te verliezen, dewijl zij niet meer kunnen zondigen. (18, 3.)

§ 6. Over de gave van vrees, welke met de deugd van hoop overeenstemt. — De slaafsche vrees. De kinderlijke vrees.

— Moet dus de deugd van hoop slechts voor de geloovigen, die op aarde leven, tot uitwerking hebben, dat zij den wil wapent tegen de buitensporige vrees van eenmaal niet tot het bezit van God te zullen geraken ?

— Ja, slechts voor de geloovigen, die op aarde leven, moet de deugd van hoop tot uitwerking hebben, dat zij den wil wapent tegen de buitensporige vrees van eenmaal niet tot het bezit van God te zullen geraken. (18, 4.)

— Is er een vrees, die altijd wezenlijk goed is, en die in verband staat met de deugd van hoop ?

— Ja, er is eene vrees, die altijd wezenlijk goed is, en die in verband staat met de deugd van hoop.

— Hoe wordt de vrees genoemd, die altijd wezenlijk goed is, en die in verband staat met de deugd van hoop ?

— Dat is de vreeze Gods, welke men de kinderlijke vrees noemt. (19, 1, 2.)

— Wat verstaat ge door de vreeze Gods, welke men de kinderlijke vrees noemt ?

— Dat is de vrees, waardoor men met een heiligen eerbied vervuld is voor God om Zijne oneindige verhevenheid en majesteit, en waardoor men voor niets zoo zeer beducht is als om aan Hem te mishagen of zich aan het gevaar bloot te stellen om Hem te verliezen, omdat zulks ons zou beletten Hem voor eeuwig in den hemel te bezitten. (19, 2.)

— Is er nog een andere vreeze Gods, onderscheiden van de kinderlijke vrees ?

— Ja, en men noemt ze de slaafsche vrees. (19, 2.)

— Wat wil men aanduiden door deze woorden : slaafsche vrees ?

— Men duidt daardoor aan een gevoel van lager orde, dat eigen is aan slaven, en waardoor men beducht is voor zijn heer om de straffen of kastijdingen, welke hij kan opleggen. (19, 2.)

— Is de vrees voor de straffen of de kastijdingen, welke God kan opleggen, altijd een slaafsche vrees ?

— Ja, de vrees voor de straffen of de kastijdingen, welke God kan opleggen, is altijd een slaafsche vrees ; maar zij heeft niet altijd een zondig karakter. (19, 4.)

— Wanneer heeft zij dan een zondig karakter ?

— Wanneer de straf of de kastijding, of het verlies van eenig geschapen goed als het ergste kwaad gevreesd wordt. (19, 4.)

— En indien zulks gevreesd wordt, niet als het ergste, maar als een veel geringer kwaad, dan wel het verlies van God zou zijn, Dien men boven alles bemint, — is de slaafsche vrees dan slecht ?

— Neen, ze is zelfs goed, ofschoon wel van lager orde, en veel minder goed dan de kinderlijke vrees. (19, 4, 6.)

— Waarom is zij minder goed dan de kinderlijke vrees ?

— Omdat de kinderlijke vrees zich niet bekreunt om het verlies van geschapen goederen, mits haar het bezit

van het ongeschapen Goed, dat God Zelve is, maar verzekerd blijft. (19, 2, 5.)

— Is dus de kinderlijke vrees enkel maar beducht voor het verlies van het Oneindig Goed, dat God Zelve is, of voor al hetgeen het volmaakte bezit van God in gevaar zou brengen ?

— Ja, de kinderlijke vrees is enkel maar beducht voor het verlies van het Oneindig Goed, dat God Zelve is, of voor al hetgeen het volmaakte bezit van God in gevaar zou kunnen brengen. (19, 2.)

— Heeft de kinderlijke vrees eenig verband met de gave van den Heiligen Geest, welke men de gave van vrees noemt ?

— Ja, de kinderlijke vrees heeft het nauwste verband met de gave van den Heiligen Geest, welke men de gave van vrees noemt. (19, 9.)

— Staat dus de gave van den Heiligen Geest, welke men de gave van vrees noemt, in heel bijzondere betrekking tot de goddelijke deugd van hoop ?

— Ja, de gave van den Heiligen Geest, welke men de gave van vrees noemt, staat in heel bijzondere betrekking tot de goddelijke deugd van hoop. (19.)

— Waarin bestaat eigenlijk de gave van den Heiligen Geest, welke men de gave van vrees noemt ?

— Deze gave bestaat hierin, dat zij den mensch onderworpen maakt aan God en aan de werking van den Heiligen Geest, zoodat de mensch den Heiligen Geest niet weerstaat, maar Hem daarentegen eerbiedigt en vermijdt zich aan Hem te onttrekken. (19, 9.)

— Waarin juist ligt het verschil tusschen de gave van vrees en de deugd van hoop ?

— Dit verschil is hierin gelegen, dat de deugd van hoop rechtstreeks het Oneindig Goed betreft om dit met Gods hulp te bekomen ; terwijl de gave van vrees veeleer ziet op het kwaad of het ongeluk van God te verliezen, wanneer wij ons door de zonde zouden onttrekken aan Zijne goddelijke hulp, die ons tot Hem voeren moet. (19, 9 ad 2.)

— Is de deugd van hoop hooger dan de gave van vrees ?

— Ja, gelijk overigens alle goddelijke deugden hooger zijn dan de gaven ; en ook omdat de deugd van hoop het bezitten van het hoogste Goed betreft, terwijl de gave van vrees het kwaad betreft, dat in de berooving van zulk een Goed zou gelegen zijn.

— Is de vrees, die eigen is aan de gave van den Heiligen Geest, onafscheidelijk van de volmaakte liefde tot God ?

— Ja, de vrees, die eigen is aan de gave van den Heiligen Geest, is onafscheidelijk van de volmaakte liefde tot God ; want zij heeft deze liefde tot oorzaak. (19, 10.)

— Kan zij bestaan tegelijk met de slaafsche vrees, zonder dat deze evenwel verkeerd of zondig is ?

— Ja, in den beginne kan zij bestaan tegelijk met de slaafsche vrees, zonder dat deze evenwel verkeerd of zondig is ; en daarom noemt men haar alsdan beginnende vrees. Doch naar mate de liefde toeneemt, groeit zij ook aan en eindelijk verpuurt zij geheel in de kinderlijke of kuische vrees, die geheel doordrongen is van de liefde tot God, het eenig ware goed, welks verlies voor ons het grootste kwaad en in zekeren zin het eenig werkelijk kwaad zou zijn. (19, 8.)

— Zal deze vrees bestaan in het hemelsch vaderland ?

— Ja, deze vrees zal bestaan in het hemelsch vaderland ; maar in haar hoogsten graad van volmaaktheid en zonder dat zij volkomen denzelfden akt heeft als op deze aarde. (19, 11.)

— Welke zal de akt der kinderlijke vrees zijn in den hemel ?

— Deze zal altijd eenigermate een akt van heilige huivering zijn voor de oneindige grootheid van Gods majesteit ; doch niet meer een huiver van vrees, alsof het nog mogelijk was God te verliezen in de zaligheid des hemels, maar het zal een huiver van bewondering zijn, waardoor men God als oneindig boven al het mogelijke der natuur uitstaande bewonderen zal ; want eeuwig zal de gelukzalige het levendige bewustzijn hebben, dat zijn oneindig geluk slechts van God komt. (19, 11.)

§ 7. **Voorschriften, die betrekking hebben op de hoop.**

— Zijn er in de goddelijke wet eenige voorschriften, die betrekking hebben op de deugd van hoop en de gave van vrees ?

— Ja, er zijn in de goddelijke wet voorschriften, die betrekking hebben op de deugd van hoop en de gave van vrees ; maar deze voorschriften, zooals overigens de voorschriften, betreffende het geloof, nemen bij den aanvang der wetgeving een bijzonder kenmerk aan, onderscheiden van het kenmerk der eigenlijk gezegde voorschriften, die in de goddelijke wet vervat zijn. (22, 1, 2.)

— Welk is dat bijzonder kenmerk der voorschriften

over geloof en hoop bij den aanvang van de wetgeving?

— Dat bijzonder kenmerk is, dat zij niet gegeven zijn bij wijze van voorschriften; maar in den vorm van stellingen, voor zoover het geloof betreft; en in den vorm van beloften of bedreigingen, wat de hoop en de vrees aangaat. (22, 1).

— Waarom zijn deze voorschriften in dezen bijzonderen vorm gegeven?

— Omdat zij noodzakelijk de eigenlijk gezegde voorschriften der goddelijke wet moeten voorafgaan. (22, 1.)

— En waarom moeten de voorschriften betreffende het geloof en de hoop of de vrees, noodzakelijk de eigenlijk gezegde voorschriften der goddelijke wet voorafgaan?

— Omdat door den akt van geloof de mensch ertoe geneigd wordt het gezag van den Wetgever te erkennen, aan Wien men moet gehoorzamen; en door de hoop op belooning of de vrees voor straf de mensch er toe gebracht wordt om de voorschriften na te komen. (22, 1.)

— En welke zijn de eigenlijk gezegde voorschriften, die het wezenlijke van de wet uitmaken?

— Dat zijn die voorschriften, welke den mensch, nadat hij aldus onderworpen en bereid of geschikt gemaakt is tot gehoorzamen, worden opgelegd om zijn leven te regelen vooral volgens de deugd van rechtvaardigheid.

— Zijn deze laatste voorschriften dezelfde als de tien geboden?

— Ja, deze laatste voorschriften zijn dezelfde als de tien geboden.

— Behooren dus de voorschriften, die betrekking hebben op het geloof en de hoop, eigenlijk niet tot de tien geboden ?

— Neen, de voorschriften, die betrekking hebben op het geloof en de hoop, behooren eigenlijk niet tot de tien geboden ; maar zij gaan dezen in het eerst vooraf en openen hun den weg of maken hen mogelijk ; later in de aanvullingen of verklaringen, welke de profeten of Jesus Christus en de apostelen van de goddelijke wet gegeven hebben, doen ook zij zich voor in nieuwe vormen, en nemen op hun beurt het karakter aan van vermaningen of aanvullende en formeele voorschriften. (22, 1 ad 2.)

— Is dus niets noodzakelijker, noch strenger door God bevolen aan den mensch, dan de volstrekte onderwerping van zijn verstand aan God door het geloof, en vervolgens de akt van hoop, om door Gods hulp gesteund Hem Zelven te bereiken door een geheel bovennatuurlijk leven ?

— Neen, niets is noodzakelijker, noch strenger door God bevolen aan den mensch, dan de volstrekte onderwerping van zijn verstand aan God door het geloof, en vervolgens de akt van hoop, om door Gods hulp gesteund Hem Zelven te bekomen door een geheel bovennatuurlijk leven.

— Is er een bijzondere deugd, wier taak en zending juist is, den mensch een geheel bovennatuurlijk leven te doen leiden, opdat hij eens God Zelven bereike. ?

— Ja, en deze deugd heet de liefde.

§ 8. **De liefde, — natuur van de liefde; voornaamste akt der liefde; formuul van dezen akt.**

— Wat is de liefde ?

— De liefde is eene deugd, welke ons verheft tot een

leven van innige vriendschap met God, Dien wij beminnen om Hem zelven, voor zooverre Hij gelukkig is in Zich Zelven en ons dat geluk wil mededeelen. (23, 1.)

— Wat veronderstelt dat leven van innige vriendschap met God in ons, waartoe de deugd van liefde ons verheft ?

— Dat leven van innige vriendschap met God veronderstelt in ons twee zaken : vooreerst een deelhebben in de goddelijke natuur, waardoor onze natuur vergoddelijkt wordt, en wij verheven worden boven alle natuurlijke orde, hetzij van menschen of van engelen ; vervolgens beginselen van werking, geëvenredigd met die vergoddelijkte natuur, waardoor wij als ware kinderen Gods, handelingen kunnen stellen gelijk God Zelf, nml. Hem kennen gelijk Hij Zich Zelven kent, Hem beminnen gelijk Hij Zich Zelven bemint, en Hem kunnen genieten gelijk Hij Zich Zelven geniet. (23, 2.)

— Zijn genoemde bovennatuurlijke goederen onafscheidelijk verbonden met de aanwezigheid der liefde in de ziel ?

— Genoemde bovennatuurlijke goederen zijn onafscheidelijk verbonden met de aanwezigheid der liefde in de ziel ; en de liefde zelf is er de bekroning van.

— Is het dus altijd waar, dat alwie de liefde in de ziel heeft, ook de heiligmakende genade met de deugden en de gaven heeft ?

— Ja, alwie de liefde heeft in de ziel, heeft altijd noodzakelijk ook de heiligmakende genade met de deugden en de gaven. (23, 7.)

— Is de liefde de koningin van alle deugden ?

— Ja, de liefde is de koningin van alle deugden. (23, 6.)

— Waarom is de liefde de koningin van alle deugden ?

— Omdat zij aan alle deugden bevel geeft en ze tot handelingen brengt, welke ten doel hebben het bezit van God, Die het eigen voorwerp der liefde is. (23, 6.)

— Hoe vereenigt de liefde zich met God, haar eigen voorwerp ?

— De liefde vereenigt zich met God, haar eigen voorwerp, door den akt van beminnen. (27.)

— Waarin bestaat die akt van beminnen, waardoor de liefde zich met God, haar eigen voorwerp, vereenigt ?

— Die akt bestaat hierin, dat de mensch voor God het oneindige goed wil, dat God Zelf is; en voor zich datzelfde goed wil, nml. God, oneindig gelukkig in Zich Zelven. (25—27.)

— Welk verschil is er tusschen deze tweevoudige liefdestreving ?

— Er is dit verschil, dat de eene liefdestreving een welbehagen is in God, voor zoover Hij Zelf gelukkig is ; en de andere een welbehagen in God, voor zoover Hij ons geluk is.

— Zijn deze beide strevingen onafscheidelijk in de deugd van liefde ?

— Ja, deze beide strevingen zijn volstrekt onafscheidelijk in de deugd van liefde.

— Waarom zijn deze beide strevingen onafscheidelijk in de deugd van liefde ?

— Omdat zij elkander bevel geven en omdat zij wederzijds oorzaak zijn van elkander.

— Hoe toont ge aan, dat zij elkander bevel geven, en dat zij wederzijds oorzaak zijn van elkander ?

— Hierdoor, dat er inderdaad voor ons geen reden zou bestaan om God te beminnen, als Hij ons goed niet was ; en als het goed, dat God voor ons is, niet in Hem als in de hoogste bron gevonden werd, wij Hem niet bovenal en om Hem Zelven zouden beminnen. (25, 4.)

— Is elk dezer beide strevingen een zuivere en volmaakte liefde ?

— Ja, elk dezer beide strevingen is een zuivere en volmaakte liefde.

— Zijn zij beide akten van de deugd van liefde ?

— Ja, beide zijn ze akten van de deugd van liefde.

— Is er evenwel een zekere orde tusschen deze beide liefdestrevingen ; en welke neemt de eerste plaats in ?

— Ja, er is een zekere orde tusschen deze beide liefdestrevingen ; en de eerste plaats wordt ingenomen door de liefdestreving, die ons behagen doet scheppen in God om het oneindig Goed, dat Hij voor Zich Zelven is.

— Waarom moet deze de eerste plaats innemen ?

— Omdat het goed, dat God voor Zich Zelven is, boven het goed gaat, dat God voor ons is ; niet dat dit goed verschillend is, want 't is altijd God in Zich Zelven ; maar omdat het in God als in zijn bron en op oneindige wijze wordt gevonden, terwijl het in ons op eindige wijze is en slechts als een uitvloeisel.

— Betreft de deugd der liefde nog anderen dan God en ons zelven ?

— Ja, de deugd der liefde betreft al degenen, die reeds de gelukzaligheid in God bezitten, of die ze eenmaal kunnen bezitten. (25, 6—10.)

— Wie bezitten reeds de gelukzaligheid in God ?

— Alle engelen en alle uitverkorenen, die in den hemel zijn.

— En wie kunnen dat geluk eenmaal bezitten ?

— Alle zielen der rechtvaardigen, die in het vagevuur zijn, en alle menschen, die op aarde leven.

— Moet men dus alle menschen, die op aarde leven, uit de deugd van liefde beminnen ?

— Ja, men moet alle menschen, die op aarde leven, uit de deugd van liefde beminnen.

— Zijn er graden in de liefde, welke wij voor anderen zoowel als voor ons zelven moeten hebben ?

— Ja, er zijn graden in deze liefde ; want wij moeten eerst en vooral ons zelven beminnen ; dan anderen, naargelang zij in de bovennatuurlijke orde dichter bij God staan, of naargelang zij ons nader bestaan in de verschillende betrekkingen, welke ons met hen kunnen verbinden, zooals b.v. de banden des bloeds, of van vriendschap, of van levensgemeenschap, enz. (26.)

— Wat wil het zeggen, dat wij in de orde of de graden der liefde na God eerst en vooral ons zelven moeten beminnen ?

— Dat wil zeggen, dat wij voor alles en boven alles de gelukzaligheid Gods voor ons zelven moeten willen, met uitzondering alleen van God, voor Wien wij dit geluk op de

eerste plaats en met voorkeur boven ieder ander moeten willen.

— Moeten wij krachtens de liefde enkel de gelukzaligheid Gods voor ons zelven en ook voor anderen willen ?

— De gelukzaligheid Gods moeten wij voor alles en boven alles willen ; doch wij kunnen krachtens de liefde voor ons zelven en voor anderen ook willen, al wat tot dit geluk in God geordend is, of hieraan ondergeschikt blijft.

— Wat is rechtstreeks geordend tot dit geluk in God ?

— De akten der bovennatuurlijke deugden. (25, 2.)

— Moeten wij dus de akten der bovennatuurlijke deugden voor ons zelven en voor anderen willen onmiddellijk na het geluk in God en ter wille van dit geluk ?

— Ja, onmiddellijk na het geluk in God en ter wille van dit geluk moeten wij de akten der bovennatuurlijke deugden voor ons zelven en voor anderen willen.

— Kunnen wij krachtens de liefde voor ons zelven en voor anderen ook de tijdelijke goederen willen ?

— Ja, wij kunnen en somtijds moeten wij krachtens de liefde voor ons zelven en voor anderen ook de tijdelijke goederen willen.

— Wanneer moeten wij dergelijke goederen willen ?

— Wanneer ze voor ons leven op deze aarde en voor de beoefening der deugd onmisbaar zijn.

— Wanneer kunnen wij ze willen ?

— Wanneer ze niet onmisbaar, maar nuttig kunnen zijn.

— En als ze schadelijk zouden zijn voor het leven der deugd, kunnen wij ze dan voor ons zelven of voor anderen niet willen, zonder tegen de deugd van liefde te misdoen ?

— Neen, als dergelijke tijdelijke goederen een beletsel worden voor het leven der deugd en een oorzaak zijn van zonde, kunnen wij ze noch voor ons zelven, noch voor anderen willen, zonder tegen de deugd van liefde te misdoen.

— Zoudt ge mij een nauwkeurige en juiste formuul van den voornaamsten akt der deugd van liefde kunnen geven ?

— Ja, en hier volgt deze formuul in eerbiedigen vorm jegens God :

Mijn God, ik bemin U uit geheel mijn hart en boven alles, en wil voor mij geen ander geluk dan U, terwijl ik voor alles en boven alles ditzelfde geluk voor U Zelven wil, vervolgens voor al degenen, die U reeds bezitten, of die Gij U gewaardigt te roepen om U eens te bezitten.

§ 9. Bijkomende akten of uitwerkingen der liefde; de vreugde, de vrede, de barmhartigheid, de weldadigheid, de aalmoes, de broederlijke berisping.

— Wat volgt er in de ziel, als zij de deugd van liefde heeft, en den voornaamsten akt dier deugd metterdaad stelt ?

— Dan volgt als eerste uitwerking de vreugde. (28, 1.)

— Is deze vreugde, de uitwerking der liefde, volkomen en zonder eenige vermenging van droefheid ?

— Deze vreugde is volkomen en zonder eenige vermenging van droefheid, wanneer zij betreft het oneindige geluk, dat God voor Zich Zelven, of voor Zijne uitverkorenen in den hemel is ; doch zij is vermengd met droefheid, wanneer

zij het geluk in God betreft, dat nog afwezig is voor de zielen in het vagevuur, of voor ons en voor al degenen, die nog op aarde leven. (28, 2.)

— Waarom is in dit laatste geval de vreugde der liefde met droefheid vermengd ?

— In dit laatste geval is de vreugde der liefde vermengd met droefheid ter oorzake van het natuurlijk of zedelijk kwaad, dat hun, die zich nog in dien verschillenden toestand bevinden, overkomt of kan overkomen. (ibid.)

— Moet zelfs dan toch de vreugde overheerschende zijn in de deugd der liefde ?

— Ja, zelfs dan moet toch altijd de vreugde overheerschende zijn in de deugd der liefde ; omdat deze vreugde tot voornaamste voorwerp en eerste oorzaak heeft het oneindig geluk van den Goddelijken Vriend, Die Zich verheugt in het volkomen veilig bezit en eeuwig genot van 't Oneindig Goed, Dat Hij Zelf is. (ibid.)

— Is er nog een andere akt of andere uitwerking, welke in ons op den voornaamsten akt der liefde volgt ?

— Ja ; en deze andere akt of andere uitwerking wordt vrede genoemd. (29, 3.)

— Wat is de vrede ?

— De vrede is de rust der orde of de volmaakte samenstemming, die in ons en in alles ontstaat, wanneer al onze verlangens en neigingen en de neigingen van alle andere schepselen gericht zijn naar God, het hoogste voorwerp van ons volmaakt geluk. (29, 1.)

— Is er in ons, behalve de blijdschap en de vrede, nog

een andere innerlijke uitwerking of gevolg van den voornaamsten akt van liefde ?

— Ja, er is nog een andere innerlijke uitwerking of gevolg van dezen akt, die de barmhartigheid genoemd wordt. (30.)

— Wat verstaat ge door de barmhartigheid ?

— Door de barmhartigheid versta ik een afzonderlijke deugd, die onderscheiden is van de liefde, doch hare vrucht, en die ons medelijden doet hebben met den nood van een ander, daar men zelf in gelijke noodwendigheid kan komen, of ons ten minste den nood van een ander eenigszins als onze eigen noodwendigheid doet beschouwen ter wille van de vriendschap, die ons met hem verbindt. (30, 1—3.)

— Is de barmhartigheid een groote deugd ?

— Ja, en zij is zelfs bij uitstek de deugd, die eigen is aan God, niet wat het gevoel van smart of droefheid aangaat, hetwelk in Hem niet zijn kan, maar wat de gevolgen betreft, welke dit gevoel, door de liefde bewogen, naar buiten uitwerkt. (30, 4.)

— Is ook onder de menschen deze deugd vooral aan de meest volmaakten eigen ?

— Ja, ook onder de menschen is deze deugd eigen aan de meest volmaakten ; want hoe dichter een mensch nadert tot God, des te meer moet de barmhartigheid in hem heerschen, welke hem genegen maakt om overal en overeenkomstig de uitgestrektheid zijner middelen, geestelijke of tijdelijke, hulp te bieden in de nooden, welke hij rondom zich aantreft. (30, 4.)

— Zou de beoefening dezer deugd een groot hulpmiddel

zijn voor de vestiging en de versterking van den maatschappelijken vrede onder de menschen ?

— Ja, de beoefening dezer deugd zou bij uitstek het middel zijn om den maatschappelijken vrede onder de menschen te vestigen en te versterken.

— Zijn er ook uitwendige akten, die het gevolg zijn van den voornaamsten akt der deugd van liefde ?

— Ja, en onder deze uitwendige akten neemt de weldadigheid de eerste plaats in. (31, 1.)

— Wat is de weldadigheid ?

— De weldadigheid, gelijk het woord zelf aanduidt, is de akt van weldoen. (ibid.)

— Is deze akt altijd alleen aan de deugd van liefde eigen ?

— Ja, deze akt is altijd alleen aan de deugd van liefde eigen, wanneer men hem in zijn volstrekten zin van weldadigheid neemt. (ibid.)

— Kan hij ook de akt zijn van andere deugden, die onderscheiden zijn van de liefde, doch van haar afhankelijk ?

— Ja, hij kan ook de akt zijn van andere deugden, die onderscheiden zijn van de liefde, doch van haar afhankelijk, wanneer het goed, dat men doet, bovendien verschuldigd is, of noodig is en daaraan behoefte is. (ibid.)

— Door tusschenkomst van welke deugd geschiedt de akt van weldoen, wanneer het goed, dat men doet, bovendien verschuldigd is ?

— Door tusschenkomst van de deugd van rechtvaardigheid. (31, 1 ad 3.)

— En door tusschenkomst van welke deugd geschiedt dezelfde akt van wel doen, wanneer het goed, dat men doet, bovendien noodig is of daaraan behoefte is ?

— Door tusschenkomst der deugd van barmhartigheid. (ibid.)

— Hoe wordt de akt van liefde genoemd, die bestaat in wel te doen door tusschenkomst van de barmhartigheid ?

— Zulk een akt wordt genoemd de aalmoes. (32, 1.)

— Zijn er verschillende soorten van aalmoezen ?

— Ja, er zijn twee soorten van aalmoezen, te weten : de geestelijke aalmoezen en de lichamelijke aalmoezen. (32, 2.)

— Welke zijn de lichamelijke aalmoezen ?

— De lichamelijke aalmoezen zijn de volgende : de hongerigen spijzigen, de dorstigen laven, de naakten kleeden, den vreemdeling opnemen, de zieken bezoeken, de gevangenen vrijkoopen, de dooden begraven. (32, 2.)

— En welke zijn de geestelijke aalmoezen ?

— Deze zijn : het gebed, het onderwijs, de raadgeving, de vertroosting, de berisping, de vergeving van ongelijk, het verdragen der gebreken van anderen. (32, 2.)

— Zijn al deze aalmoezen van groot gewicht ?

— Ja, al deze aalmoezen zijn van groot gewicht, en wij zien uit het evangelie, dat deze op den dag des oordeels als beweegredenen zullen worden aangevoerd voor het vonnis der eeuwige vervloeking of der eeuwige belooning.

— Wanneer is het een strikte en zware plicht aalmoezen te geven ?

— Het is een strikte en zware plicht aalmoezen te geven, telkenmale als de evennaaste in een dringende behoefte, hetzij geestelijk of lichamelijk, verkeert, en hij niemand anders heeft om hem te helpen. (32, 5.)

— Is het toch, — ook al zou er niet onmiddellijk in eene bepaald dringende behoefte te voorzien zijn, — eene strikte en zware verplichting, om de geestelijke of tijdelijke gaven, welke men overvloedig van God heeft ontvangen, niet nutteloos te laten voor het welzijn van den evenmensch of van de gemeenschap ?

— Ja, ook al zou er niet onmiddellijk in eene bepaald dringende behoefte te voorzien zijn, het is toch eene strikte en zware verplichting om de geestelijke of tijdelijke gaven, welke men overvloedig van God heeft ontvangen, niet nutteloos te laten voor het welzijn van den evenmensch of van de gemeenschap. (32, 5. 6.)

— Is er onder de verschillende aalmoezen eene, die van belang, maar van bijzonder teeren aard is ?

— Ja, en dat is de broederlijke berisping. (33, 1.)

— Wat verstaat ge door de broederlijke berisping ?

— Daardoor versta ik die geestelijke aalmoes, die eigenlijk tot strekking heeft om dengene die zondigt, van de kwaal zijner zonde te genezen. (33, 1.)

— Is deze aalmoes een akt der deugd van liefde ?

— Deze aalmoes is in den hoogsten graad een akt van de liefde, door tusschenkomst der barmhartigheid en met medehulp van de voorzichtigheid, die de middelen in verhouding moet brengen tot het even zoo uitstekend als moeilijk te bereiken doel. (33, 1.)

— Is de broederlijke berisping geboden ?

— Ja, de broederlijke berisping is verplichtend en geboden ; doch slechts voor zooverre zij ons volgens de omstandigheden opgelegd wordt om onzen broeder van een verkeerdheid af te brengen, waarbij zijn zaligheid gevaar loopt. (33, 2.)

— Wie zijn gehouden tot de broederlijke berisping ?

— Ieder mensch, die bezield is met den geest van liefde, en die zich zelven geen verwijt heeft te maken van hetgeen hij in den evenmensch gewichtigs kan aanmerken, is gehouden zulk een evenmensch te vermanen, wie hij ook zij, zelfs al is hij zijn meerdere, op voorwaarde altijd, dat hij alle passende oplettendheden en blijken van eerbied in acht neemt, en mits er gegronde hoop bestaat, dat de evenmensch zich verbeteren zal ; anders is hij van zijne verplichting ontslagen en moet hij zich onthouden. (33, 3—6.)

§ 10. **Ondeugden, die tegenover de liefde en hare akten staan: de haat; de verkeerde droefheid of de geestelijke tegenzin en de traagheid; de nijd; de oneenigheid; de twist; het schisma; de oorlog; het gevecht (duel); de opstand; de ergernis.**

— Welk gevoelen moet voor alles verbannen worden uit het hart van den mensch, in zijne verhouding tot den evenmensch ?

— Het gevoelen van haat. (34.)

— Wat is de haat ?

— De haat is de grootste der ondeugden, rechtstreeks in tegenstelling met den voornaamsten akt der liefde, te weten : het beminnen van God en van den evenmensch. (34, 2—4.)

— Is het mogelijk, dat God gehaat wordt door een Zijner schepselen ?

— Ja, het is maar al te zeer mogelijk, dat God door een Zijner schepselen gehaat wordt. (34, 1.)

— Hoe verklaart ge, dat God, Die het oneindig Goed is, en van Wien alle goed voor Zijne schepselen voortvloeit, hetzij in de natuurlijke of in de bovennatuurlijke orde, door een Zijner schepselen kan gehaat worden ?

— Men verklaart dit door de zedelijke verwording van sommige Zijner schepselen, die God niet meer beschouwen als het oneindig Goed of als de Bron van alle goed, maar als den Wetgever, die het kwaad verbiedt, dat men wil doen, of als den Rechter, die het kwaad, dat men bedreven heeft, en waarover men geen berouw wil hebben of vergiffenis vragen, veroordeelt en straft. (34, 1.)

— Is het dus een soort van duivelsche verstoktheid in het kwaad, die redelijke schepselen haat doet hebben tegen God ?

— Ja, het is een soort van duivelsche verstoktheid in het kwaad, die redelijke schepselen haat doet hebben tegen God.

— Is de haat tegen God de grootste aller zonden ?

— De haat tegen God is zonder eenige vergelijking de grootste aller zonden. (34, 2.)

— Is het ooit geoorloofd 'n mensch te haten ?

— Neen, het is nooit geoorloofd 'n mensch te haten. (34, 3.)

— Maar heeft men het recht niet om de menschen te haten, die kwaad doen ?

— Neen, men heeft nooit het recht om de menschen te haten, die kwaad doen ; maar men moet het kwaad, dat zij doen, verafschuwen, juist om de liefde, welke men voor hen moet hebben. (34, 3.)

— Heeft men nooit het recht hun kwaad te willen ?

— Neen, nooit heeft men het recht hun kwaad te willen voor het kwaad ; maar met het oog op het ware goed, dat men wil voor hen of voor de gemeenschap en meer nog voor God, kan men willen, dat zij zekere rampen ondervinden, welke ten doel hebben om hen terug te brengen tot het goede, of om het welzijn van de gemeenschap en de glorie van God te beschermen. (34, 3.)

— Mag men ooit aan een mensch, die op aarde leeft, hoe schuldig hij ook moge zijn, de eeuwige verdoemenis toewenschen ?

— Neen, nooit mag men aan een mensch, die op aarde leeft, hoe schuldig hij ook moge zijn, de eeuwige verdoemenis toewenschen ; want dit zou rechtstreeks tegen den akt der deugd van liefde zijn, waardoor wij voor allen in het einde het eeuwig geluk in God moeten willen, met uitzondering alleen van de duivelen en van de verdoemden, die reeds in de hel zijn.

— Welke ondeugd staat bijzonder tegenover den tweeden akt van de liefde, met name de vreugde ?

— De ondeugd der droefheid, betreffende het geestelijk en bovennatuurlijk goed, dat het voorwerp der liefde is en dat, naar wij weten God Zelf is, ons volmaakt geluk. (35.)

— Hoe is zulk eene droefheid mogelijk ?

— Zulk een droefheid is mogelijk, omdat de mensch ter oorzake van zijn bedorven geestelijken smaak het goddelijk goed, dat het voorwerp der liefde is, kan houden voor iets, dat niet goed, maar hatelijk en bedroevend is.

— Is deze droefheid altijd eene doodzonde ?

— Deze droefheid is altijd eene doodzonde, als zij van het lagere en zinnelijke overgaat naar het hoogere en redelijke in den mensch. (35, 1.)

— Waarom is zij dan eene doodzonde ?

— Omdat zij rechtstreeks strijdig is met de liefde, die, daar zij er ons een plicht van maakt God boven alles te beminnen, ons bijgevolg ook een wezenlijken plicht oplegt om in God onze rust en al het genot van onze ziel te stellen. (35, 3.)

— Is deze verkeerde droefheid een hoofdzonde ?

— Ja, deze verkeerde droefheid is een hoofdzonde, omdat zij de menschen vele verkeerde dingen doet begaan en talrijke zonden bedrijven, hetzij om aan die droefheid te ontkomen, of omdat ze onder haren druk tot zekere slechte handelingen vervallen. (35, 4.)

— Hoe noemt men deze verkeerde droefheid, die eene der hoofdzonden is ?

— Men noemt ze de traagheid of de geestelijke lauwheid.

— Welke zijn de dochters der traagheid of de zonden, die eruit voortkomen ?

— Deze : de wanhoop ; de kleinmoedigheid ; de loomheid ten opzichte van de geboden ; de wrok ; de boosheid ; de afdoling der ziel naar ongeoorloofde dingen. (35, 4 ad 2.)

— Is de traagheid de eenige ondeugd, die tegenover de blijdschap der liefde staat ?

— Neen, er is nog een andere, die de nijd wordt genoemd. (36.)

— Welk verschil is er tusschen deze twee ondeugden, die beide tegenover de blijdschap der liefde staan ?

— Er is dit verschil tusschen deze twee ondeugden, dat de traagheid of de geestelijke laauwheid in tegenstelling is met de vreugde over het goddelijk goed, voor zooverre dit goed in God is en in ons zijn moet ; terwijl de nijd in tegenstelling is met de vreugde over het goddelijk goed, voor zooverre dit goed in den evenmensch is. (35, 36.)

— Wat is dus de nijd ?

— De nijd is de droefheid over het goed van een ander, niet omdat dit goed ons kwaad veroorzaakt, maar alleen omdat het van een ander, en niet het onze is. (36, 1. 2. 3.)

— Is deze droefheid van den nijd een zonde ?

— Ja, want het is een droefheid over iets, dat een reden van vreugde moet zijn, te weten : het goed van den evenmensch. (36, 2.)

— Is de nijd altijd een doodzonde ?

— Ja, de nijd is altijd van natuur een doodzonde, als wezenlijk in strijd zijnde met de vreugde der liefde ; slechts dan zou hij een dagelijksche zonde kunnen zijn, als het gaat over de eerste bewegingen, die geen volkomen vrije handelingen van den mensch zijn. (36, 3..)

— Is de nijd eene hoofdzonde ?

— Ja, de nijd is eene hoofdzonde ; omdat zijne verkeerde

droefheid den mensch tot ontelbare zonden brengt, hetzij om aan die droefheid te ontkomen, hetzij om er zich naar te schikken. (36, 4.)

— Welke zijn de dochters van den nijd of de zonden, die er uit voortkomen ?

— Dat zijn de volgende : de oorblazerij ; het kwaadspreken ; groote blijdschap bij den tegenspoed van den evenmensch ; droefheid bij zijn voorspoed ; de haat. (36, 4.)

— Zijn er ook ondeugden, die tegenover de liefde staan van den kant van den vrede ?

— Ja, er zijn verscheidene ondeugden, die tegenover de liefde staan van den kant van den vrede.

— Welke zijn die verscheidene ondeugden, die tegenover de liefde staan van den kant van den vrede ?

— Dat zijn : de oneenigheid of verdeeldheid in gevoelen ; de twist in woorden ; en in handelingen : het schisma ; het gevecht ; de opstand ; de oorlog. (37—42.)

— Waarin bestaat eigenlijk de oneenigheid, die een zonde tegen de liefde is ?

— Zij bestaat hierin, dat men opzettelijk niet wil, wat anderen willen, wanneer het bewezen is, dat anderen het goede willen, nml. wat voor de eer van God en het welzijn van den evenmensch is, en dat men het juist om deze reden niet wil ; — of ook wel, als men zonder rechtstreeks slechte bedoeling niet overeenstemt omtrent dingen, die uit zich zelven wezenlijk tot de eer van God en het welzijn van den evenmensch strekken ; — of nog, als men op ongepaste wijze hardnekkig blijft vasthouden bij een of andere on-

eenigheid, waarover die dan ook loopt en hoe oprecht de bedoeling ook zij. (37, 1.) ,

— En wat is de twist ?

— De twist is een woordenstrijd hebben met een ander. (38, 1.)

— Is de twist een zonde ?

— Ja, als zoo'n woordenstrijd met een ander enkel geschiedt om hem tegen te spreken ; en met meer reden nog zou het zonde zijn, als men het deed om den evenmensch of de waarheid, welke de evenmensch met zijn woorden wil verdedigen, schade toe te brengen ; ook dan, als men zelf de waarheid wil verdedigen, doch op een toon en met woorden, welke voor den evenmensch kwetsend zijn. (38, 1.)

— Wat verstaat ge door schisma ?

— Schisma is een breuk of een scheuring, waardoor men zich opzettelijk afscheidt van de eenheid der Kerk, hetzij door te weigeren om zich aan den Paus als het Hoofd van de geheele Kerk te onderwerpen, of door te weigeren met de leden der Kerk als zoodanig gemeenschap te houden. (39, 1.)

— Waarom rekent ge den oorlog onder de zonden, die met de liefde strijdig zijn ?

— Omdat de oorlog, wanneer hij onrechtvaardig is, een der grootste rampen is, waarvoor men ten opzichte van den evenmensch kan verantwoordelijk zijn.

— Kan het ooit geoorloofd zijn oorlog te voeren ?

— Ja, het kan geoorloofd zijn oorlog te voeren, wanneer

men het doet voor een rechtvaardige zaak en zonder in den loop van den oorlog onrechtvaardigheid te begaan. (40, 1.)

— Wat verstaat ge door een rechtvaardige zaak ?

— Daardoor versta ik de harde noodzakelijkheid om zelfs met geweld van wapenen de wezenlijke rechten aangaande de betrekkingen der menschen onderling te doen eerbiedigen, wanneer deze rechten geschonden zijn door een vreemde natie, die dezelve weigert te herstellen. (40, 1.)

— Is het dus dan alleen geoorloofd oorlog te voeren ?

— Ja, dan alleen is het geoorloofd oorlog te voeren. (40. 1.)

— Volbrengen zij een akt van deugd, die in een rechtvaardigen oorlog strijden, en zelf in den loop van den oorlog geen onrechtvaardigheid begaan ?

— Ja, zij die in een rechtvaardigen oorlog strijden en zelf in den loop van den oorlog geen onrechtvaardigheid bedrijven, volbrengen een akt van groote deugd, dewijl zij zich aan de grootste gevaren bloot stellen voor het welzijn der menschen, of voor de zaak van God, welke zij tegen aanvallers verdedigen.

— Wat verstaat ge door het gevecht, dat ook een zonde is tegen den vrede ?

— Door het gevecht versta ik een soort van afzonderlijken strijd tusschen bijzondere personen zonder eenige opdracht van het openbaar gezag ; en op dezen titel is het altijd uit zich eene zware zonde in hem, die er de aanstoker van is. (41, 1.)

— Kan men met deze zonde het duel in verband brengen ?

— Ja, met dit verschil, dat het duel of het tweegevecht meer in koelen bloede en minder onder den invloed van den hartstocht zijn verloop schijnt te hebben, wat overigens slechts een verzwarende omstandigheid is.

— Is het duel in zich zelven altijd slecht ?

— Ja, het duel is in zich zelven altijd slecht ; omdat men zijn eigen leven of het leven van den evenmensch er mede op het spel zet, hetgeen tegen Gods wil is, Die alleen de Heer van het leven is.

— En wat is de opstand onder de zonden tegen den vrede ?

— De opstand is een zonde, die partijen van een zelfde volk doet samenspannen en in oproer brengt tegen elkander of tegen het wettig gezag, dat belast is met de zorg voor het algemeen welzijn. (42, 1.)

— Is de opstand een groote zonde ?

— Ja, de opstand is altijd een zeer groote zonde ; want omdat de openbare orde het voortreffelijkste goed is in de menschelijke samenleving en eene onmisbare voorwaarde voor het verdere welzijn, is de misdaad van oproer bijgevolg, tegelijk met de misdaad van een onrechtvaardigen oorlog, en in zekeren zin misschien nog meer dan deze, de grootste der misdaden, welke tegen het welzijn der menschen kunnen begaan worden. (42, 2.)

— Is er een bijzondere ondeugd, die rechtstreeks strijdig is met den uitwendigen akt der liefde, te weten, den akt van weldoen ?

— Ja, en deze is de ondeugd of de zonde van ergernis. (43.)

— Wat is de ergernis ?

— De ergernis bestaat hierin, dat men iemand aanleiding geeft tot zonde ter oorzake van eenige daad of eenig gezegde ; of wel dat men ter oorzake van het gezegde of de daad van een ander aanleiding neemt tot zondigen. In het eerste geval ergert men, in het tweede wordt men geërgerd. (43, 1.)

— Worden alleen de zwakke zielen geërgerd ?

— Ja, alleen de zwakke zielen, die nog niet versterkt zijn in het goede, worden geërgerd in den eigenlijken zin van het woord ; ofschoon het kenmerkend is voor elke teergevoelige ziel, dat zij pijnlijk wordt aangedaan, wanneer zij eenige slechte handeling ziet gebeuren. (43, 5.)

— Zijn de rechtvaardige en deugdzame zielen niet in staat om ergernis te geven ?

— Neen, de rechtvaardige en deugdzame zielen zijn niet in staat om ergernis te geven, omdat zij vooreerst geen kwaad doen, dat werkelijk iemand ergeren kan, en als anderen geërgerd worden om hetgeen zij doen, dan komt dit van hun eigen boosheid, want de deugdzame zielen zelve handelen slechts gelijk zij moeten handelen. (43, 6.)

— Kan er somtijds voor de rechtvaardige en deugdzame zielen verplichting bestaan zekere dingen achterwege te laten om de zwakken niet te ergeren ?

— Ja, er kan somtijds voor de rechtvaardige en deugdzame zielen verplichting bestaan zekere dingen achterwege te laten om de zwakken niet te ergeren, mits het geen zaken betreft, die noodzakelijk zijn ter zaligheid. (43, 7.)

— Is men ooit gehouden eenig goed na te laten om de ergernis van slechten te vermijden ?

— Neen, nooit is men gehouden eenig goed na te laten om de ergernis der slechten te vermijden. (43, 7. 8.)

§ 11. Voorschriften, die betrekking hebben op de liefde.

— Is er in de goddelijke wet eenig voorschrift betreffende de deugd van liefde ?

— Ja, er is in de goddelijke wet een voorschrift of een gebod betreffende de deugd van liefde. (44, 1.)

— Welk is dat voorschrift of gebod ?

— Dat voorschrift of gebod is het volgende : *Gij zult uw God beminnen met geheel uw hart, en met geheel uw verstand, en met geheel uwe ziel, en met gansch uwe kracht.* (44, 4.)

— Wat willen deze woorden zeggen ?

— Deze woorden willen zeggen, dat bij onze handelingen geheel onze bedoeling zich moet richten naar God ; dat al onze gedachten Hem moeten onderworpen zijn ; dat al onze zinnelijke neigingen volgens Hem moeten geregeld worden ; dat al onze uitwendige handelingen de vervulling van Zijn Wil moeten zijn. (44, 4. 5.)

— Is dit gebod der liefde een groot gebod ?

— Dit gebod is het grootste van alle geboden, omdat het in wezen en kracht al de andere bevat, en alle andere geboden tot de liefde worden teruggebracht. (44, 1—3.)

— Is het liefdegebod als zoodanig maar één gebod, of zijn het er meer ?

— Het liefdegebod als zoodanig is maar één gebod, want men kan God niet beminnen zonder den evenmensch te

beminnen, dien wij moeten liefhebben om God ; maar omdat dit door iedereen niet even gemakkelijk wordt ingezien, is bij het eerste dit tweede gebod gevoegd : *Gij zult uw evennaaste beminnen gelijk u zelven* ; ofschoon dit met het eerste slechts één gebod uitmaakt. (44, 2. 3. 7.)

— Zijn deze geboden der liefde vervat in de tien geboden ?

— Neen, deze geboden der liefde zijn niet vervat in de tien geboden. Zij gaan aan deze vooraf en beheerschen hen ; want de tien geboden hebben ten doel om de vervulling van de geboden der liefde te verzekeren. (44, 1 ad 3.)

— Zijn deze geboden der liefde in de bovennatuurlijke orde uit zich zelven bekend, zonder dat afkondiging noodig is ?

— Ja, deze geboden der liefde zijn in de bovennatuurlijke orde uit zich zelven bekend, zonder dat afkondiging noodig is ; want gelijk het eene natuurwet is in de harten ingedrukt, dat God in de natuurlijke orde boven alles moet bemind worden en al het andere om Hem ; zoo is het ook eene wet in de bovennatuurlijke orde, dat God, van Wie deze gansche orde uitgaat, boven alles met een bovennatuurlijke liefde bemind moet worden, en al het andere om Hem.

— Is het dus tegen de orde der liefde, als men God niet boven alles en den evennaaste niet als zich zelven bemint ?

— Ja, het is tegen de orde der liefde, als men God niet boven alles en den evennaaste niet als zich zelven bemint.

§ 12. Over de gave van wijsheid, die met de deugd van liefde overeenstemt. — Ondeugd, die er tegenover staat.

— Is er een gave van den Heiligen Geest, die met de deugd van liefde overeenstemt ?

— Ja, er is een gave van den Heiligen Geest, die met de deugd van liefde overeenstemt; en deze is de volmaakste van alle gaven, te weten, de gave van wijsheid. (45.)

— Wat verstaat ge door de gave van wijsheid ?

— Daardoor versta ik die gave van den Heiligen Geest, waardoor de mensch onder rechtstreeksche werking van den Heiligen Geest, met zijn verstand over alle dingen oordeelt, hierbij als norm of regel nemende de hoogste en verhevenste aller oorzaken, te weten, de Goddelijke Wijsheid Zelve, zooals Zij door het geloof Zich aan ons heeft gewaardigd te openbaren. (45, I.)

— Zoudt ge mij kunnen zeggen, waarin de gave van wijsheid onderscheiden is van de verstandelijke deugd, die denzelfden naam heeft ; — en waarin van de gaven van verstand, van wetenschap en van raad ; — verder waarin deze weer onderscheiden zijn van de deugden van verstandigheid, wetenschap en voorzichtigheid ?

— Ja ; en hierover het volgende. — Met betrekking tot de geloofswaarheden zijn er van den kant van het verstand meerdere akten, die wezenlijk onderscheiden zijn en waaraan geëvenredigde deugden of gaven beantwoorden, die insgelijks van elkander onderscheiden zijn. — Door de deugd van geloof neemt het verstand de door God geopenbaarde waarheden aan. Op dezen voornaamsten akt volgen als bijkomende en aanvullende akten, die het verstand met betrekking tot de geloofswaarheden vervolmaken, het inzicht en het oordeel. — Het inzicht nu is maar één akt, en hieraan beantwoordt of de deugd van verstandigheid of in hooger rang van volmaaktheid de gave van verstand. — Het oordeel is drievoudig, naargelang het in 't algemeen geschiedt volgens de diepste gronden en de eerste oorzaak, of volgens geschapen gronden en menschelijke oorzaken ;

of naargelang het de toepassing maakt op bijzondere gevallen. — Aan de eerste wijze van oordeel beantwoordt de verstandelijke deugd van wijsheid, en in hooger orde de gave van wijsheid. - Aan de tweede wijze de verstandelijke deugd van wetenschap, en in hooger orde de gave van wetenschap. — Aan de derde wijze de verstandelijke deugd van voorzichtigheid, en in hooger orde de gave van raad.

— Zoudt ge aan de hier uiteengezette leer een algemeene benaming kunnen geven ?

— Ja, men zou ze in zekeren zin kunnen noemen de inrichting en samenhang van ons bovennatuurlijk zieleleven in de orde der geloofszaken.

— Is dit eene bijzonder volmaakte leer ?

— Ja, want wij danken ze aan den heiligen Thomas van Aquino ; en zelf heeft hij ons opgemerkt, dat hij die leer in geheel hare samenstemmende schoonheid niet achterhaald had dan na oplettende en rijpe overdenkingen. (8,6)

— Welke dezer deugden of gaven, die het verstand vervolmaken in de kennis der waarheid, neemt de eerste plaats in ?

— De deugd van geloof, waarvan heel de rest afhangt, en welke door de heele rest moet ter zijde gestaan en geholpen worden in het kennen van de waarheid.

— En wat is na de deugd van geloof het volmaaktste ?

— Na de deugd van geloof is de gave van wijsheid het volmaaktste.

— Waarin bestaat die volmaaktheid der gave van wijsheid, voornamelijk in verband met de gave van wetenschap ?

— Die volmaaktheid bestaat hierin, dat de gave van

wetenschap ons op voortreffelijke wijze de dingen doet beoordeelen volgens hun eigen, geschapen en onmiddellijke oorzaken ; terwijl de gave van wijsheid ons een uitmuntend oordeel schenkt over alle dingen volgens de hoogste oorzaak, waarvan alle andere oorzaken afhangen, en die zelve van geen andere afhankelijk is.

— Komt men dus door de gave van wijsheid tot den hoogsten graad van kennis, waartoe men zich op deze aarde kan verheffen ?

— Ja, door de gave van wijsheid komt men tot den hoogsten graad van kennis, waartoe men zich op deze aarde kan verheffen.

— Heeft deze zoo verheven en zoo schoone gave eene ondeugd tegenover zich ?

— Ja, en het is juist gebrek aan wijsheid, het laatste oordeel over iets uit te spreken, zonder rekening te houden met Gods verheven raadsplannen, — of met verachting derzelve. (46.)

— Hoe moet deze ondeugd genoemd worden ?

— Deze ondeugd kan maar één passenden naam hebben, en die is de hoogste zotheid en de grootste dwaasheid. (46, 1.)

— Komt deze ondeugd veel voor onder de menschen ?

— Ja ; dewijl zij praktisch de ondeugd is van al degenen, die hun leven buiten of tegen alle beschouwing van het goddelijke inrichten.

— Kan zij voorkomen zelfs bij menschen, die overigens zeer ontwikkeld zijn in menschelijke zaken ?

— Ja, zij kan voorkomen bij menschen, die overigens zeer ontwikkeld zijn in menschelijke zaken.

— Is er een onoverbrugbare tegenstelling tusschen de wijsheid van de wereld en de wijsheid van God ?

— Ja, er is eene onoverbrugbare tegenstelling tusschen de wijsheid van de wereld en de wijsheid van God, daar de eene in de oogen der andere dwaasheid is.

— Waarin bestaat die onoverbrugbare tegenstelling ?

— Zij bestaat hierin, dat de wereld hen voor wijs houdt, die hun leven zoo inrichten, dat zij op deze aarde niets te kort komen, en die derhalve hun laatste doel stellen in de goederen dezer wereld met verachting van het hoogste Goed, Dat ons voor het andere leven beloofd is ; terwijl de wijsheid der kinderen Gods alle dingen van het tegenwoordig leven ondergeschikt maakt aan het toekomstige Godsbezit in den hemel.

— Zijn deze twee levenswijzen noodzakelijk geheel en gansch onderscheiden ?

— Ja, deze twee levenswijzen zijn noodzakelijk geheel en gansch onderscheiden, omdat het laatste doel van elk hunner volstrekt anders is, en juist het laatste doel alles in een leven beheerscht.

— Streeft dus de mensch door de beoefening alleen der goddelijke deugden van geloof, hoop en liefde, en van de gaven, die er mede overeenstemmen, naar zijn waar einddoel, en kan hij enkel op die wijze aan alle handelingen van zijn leven de behoorlijke richting geven ?

— Ja, door de beoefening alleen der goddelijke deugden van geloof, hoop en liefde, en van de gaven, die ermede overeenstemmen, streeft de mensch naar zijn waar einddoel, en enkel op die wijze kan hij aan alle handelingen van zijn leven de behoorlijke richting geven.

§ 13. **Over de zedelijke deugden. — De voorzichtigheid, — natuur van de voorzichtigheid ; bestanddeelen ; aanverwante deugden ; soorten van voorzichtigheid.**

— Wat moet de mensch doen om zich waardig te maken eens in den hemel God Zelven als belooning te bezitten ?

— Hij moet tegelijk met de voortdurende oefening der goddelijke deugden en der gaven, die met haar overeenstemmen, ook nog al de zedelijke deugden met de daarmee overeenstemmende gaven in werking stellen.

— Welke is de eerste dezer zedelijke deugden ?

— De deugd van voorzichtigheid. (47.)

— Wat verstaat ge door deze deugd ?

— Daardoor versta ik een beginsel van zedelijke handeling, dat het praktisch verstand van den mensch vervolmaakt, opdat hij bij elk zijner handelingen alles naar behooren kunne schikken en regelen door aan zich zelven of aan zijne ondergeschikten bevel te geven, wat er ieder oogenblik gedaan moet worden tot de volmaakte oefening van elke deugd. (47, 1—9.)

— Is deze deugd van groot belang in het zedelijk leven van den mensch ?

— Deze deugd is van het grootste belang in het zedelijk leven van den mensch ; want zonder haar is het onmogelijk, dat er in het zedelijk leven van den mensch eenige deugdzame handeling zij. (47, 13.)

— Is zij voldoende om geheel 's menschen leven tot een deugdzaam leven te maken ?

— Ja, verondersteld dat deze deugd aanwezig is en haar akt op uitstekende wijze gesteld wordt, dan is zij voldoende om geheel 's menschen leven tot een deugdzaam leven te maken. (47, 14.)

— Waarom wordt aan de voorzichtigheid dit voorrecht toegeschreven ?

— Omdat in haar alle andere deugden vereenigd worden gevonden, want geene deugd kan bestaan zonder haar en zij zelve kan niet bestaan zonder medehulp van alle andere.

— Worden er, wil deze deugd volmaakt zijn, met betrekking tot haar voornaamsten en eigen akt, verschillende voorafgaande voorwaarden vereischt ?

— Ja, wil deze deugd volmaakt zijn, dan worden er met betrekking tot haar voornaamsten en eigen akt verschillende voorafgaande voorwaarden vereischt.

— Welke zijn de voorwaarden, die vereischt worden tot den volmaakten akt der deugd van voorzichtigheid ?

— Die voorwaarden zijn vooreerst, om zoo te spreken, eenige bestanddeelen, welke deze deugd uitmaken, of zonder welke zij niet zijn kan ; *) vervolgens andere deugden, die op haar gericht zijn en haar voornaamsten en eigen akt voorbereiden ; en eindelijk de verdeeling der voorzichtigheid volgens de verschillende ondergeschikten, die bestuurd of geregeerd moeten worden. (48—51.)

— Welke zijn de bestanddeelen, die deze deugd uitmaken, of zonder welke zij niet zijn kan ?

— Dat zijn : de herinnering aan het verledene ; de kennis van het tegenwoordige of het heldere inzicht van de zedelijkheidsbeginselen, hetzij in het algemeen, hetzij in het bijzonder ; de leerzaamheid en de eerbied ten opzichte van hetgeen vroeger door wijze mannen is vastgesteld ; de schranderheid om zelf het doeltreffend middel te vinden, wanneer men het in een onverhoeds voorval niet aan een

*) Want dit zijn geen eigenlijke bestanddeelen, daar eene hebbelijkheid of deugd niet uit deelen is samengesteld ; doch ze worden zoo genoemd, omdat zonder hen de volmaakte akt der deugd niet kan gesteld worden.

ander kan vragen ; de vaardigheid van gezonde redeneering om de beginselen toe te passen op bijzondere omstandigheden, die zich zoo velerlei en zoo verscheiden bij de handeling kunnen voordoen ; het doorzicht der toekomst of de beslissing, die op het oogenblik van handelen de geschikte is voor elke handeling afzonderlijk ; de omzichtigheid ten opzichte van alles, wat met de handeling vergezeld gaat ; de behoedzaamheid om alles te vermijden, wat een beletsel zou kunnen zijn of het nut der handeling in gevaar brengen. (49, 1—8.)

— Welke zijn de andere deugden, die op de voorzichtigheid gericht zijn en haar voornaamsten en eigen akt voorbereiden ?

— Deze : de deugd van goed overleg ; en de beide deugden, die het juiste oordeel waarborgen : de eene in de gewone gevallen des levens en rekening houdende met de vastgestelde wetten ; de andere in buitengewone gevallen en wanneer men zijn toevlucht moet nemen tot de hoogere beginselen enkel van het natuurrecht. (51, 1—4.)

— Hoe heet de eigen akt, dien de voorzichtigheid in gevolge der akten van het goed overleg en het goed oordeel moet regelen ?

— Dat is de akt van het bevel, waardoor de handeling gelast wordt. (47, 8.)

— Is de voorzichtigheid dus eigenlijk de deugd van bevel ?

— Ja, de voorzichtigheid is eigenlijk de deugd van bevel.

— Maar heeft het niet integendeel den schijn, dat zij de deugd van overleg is, daar men gewoonlijk die menschen voorzichtig noemt, die alvorens te handelen de noodige maatregelen treffen ?

— Men noemt zulke menschen slechts voorzichtig om het overleg, dat inderdaad aan het bevel voorafgaat ; maar de eigenlijke deugd van voorzichtigheid bestaat in den akt zelf van bevel geven of van gebieden met kracht en beslistheid op het juiste oogenblik, waarop men moet handelen. (47, 8 ad 2.)

— Zijn er meerdere soorten van de deugd van voorzichtigheid ?

— Ja, er zijn zooveel soorten van voorzichtigheid als er akten van bevel zijn, die een bijzondere moeilijkheid voor deze deugd met zich medebrengen.

— Hoeveel van zulke akten zijn er ?

— Zulke akten zijn er vier, te weten : de akt van bevel geven aan zich zelven ; de akt van bevelen geven in het huisgezin ; de akt van bevelen geven in de staatsgemeenschap ; en de akt van bevelen geven in het leger. (50, 1—4.)

— Hoe noemt men de verschillende soorten van voorzichtigheid, die aan deze verschillende akten van bevel geven beantwoorden ?

— Men noemt ze : de persoonlijke voorzichtigheid ; de voorzichtigheid in het huiselijk bestier ; de voorzichtigheid in het staatsbestuur ; en de voorzichtigheid in het legerbestuur. (50, 1—4.)

— Wat verstaat ge door de persoonlijke voorzichtigheid ?

— Daardoor versta ik die soort van voorzichtigheid, die in ieder persoonlijk vereischt wordt voor het bestuur van zijn zedelijk leven met het oog op zijn eigen persoonlijk welzijn.

— Wat verstaat ge door de voorzichtigheid in het huiselijk bestier ?

— Daardoor versta ik die soort van voorzichtigheid, die voor alle leden van het huisgezin noodzakelijk is, opdat elk hunner in zijn aangewezen taak en onder leiding van het hoofd van het gezin, voor het welzijn van het gezin zorg drage. (50, 3.)

— Wat verstaat ge door de voorzichtigheid in het staatsbestuur ?

— Daardoor versta ik die soort van voorzichtigheid, die noodzakelijk is voor het hoofd van een volmaakte staatsgemeenschap, b. v. van een onafhankelijke stad of van een natie en een koninkrijk, om zooals het behoort die staatsgemeenschap te besturen. (50, 1.)

— Is het voldoende voor het welzijn eener stad of eener natie, dat hij die bestuurt of zij die besturen, deze voorzichtigheid hebben ?

— Neen, want in hen, die bestuurd worden, moet ook een soort voorzichtigheid zijn, geëvenredigd met die van het hoofd of van het bestuur der gemeenschap. (50, 2.)

— Waarin bestaat de voorzichtigheid van hen, die bestuurd worden ?

— Zij bestaat hierin, dat elk lid der staatsgemeenschap met betrekking tot de maatschappelijke orde, de verkrijging van het algemeen welzijn vergemakkelijke door vol-

maakte onderwerping aan de bevelen of aan de leiding van het hoofd of het bestuur van den staat. (50, 2.)

— Is de voorzichtigheid in het legerbestuur insgelijks gericht op de verkrijging van het algemeen welzijn in den staat ?

— Ja, en deze voorzichtigheid is van het meeste belang voor het welzijn van den staat, dewijl zij door het goede bevel van de legerhoofden en de gewillige tucht der ondergeschikten tot den minsten soldaat toe, de verdediging van het land moet verzekeren tegen de aanvallen of de onrechtvaardigheden van buitenlandsche vijanden. (50, 4.)

§ 14. **Over de gave van raad, die met de voorzichtigheid overeenstemt.**

— Is er een bijzondere gave van den Heiligen Geest, die met de deugd van voorzichtigheid overeenstemt ?

— Ja ; de gave van raad. (52.)

— Wat verstaat ge door de gave van raad ?

— Daardoor versta ik die bovennatuurlijke gesteltenis, die het praktisch verstand van den mensch vervolmaakt door het vaardig en volgzaam te maken om, bij het nagaan en overleggen eener handeling, het noodige licht en de noodige hulp van den Heiligen Geest te ontvangen. Want 's menschen verstand, al is het toegerust met alle verworven of ingestorte deugden om goed te kunnen overleggen, en zoo verder goed te oordeelen en volmaakt bevel te geven, blijft toch onderhevig aan dwaling of aan verrassing in de bijna eindelooze verwikkelingen van omstandigheden, die den akt kunnen betreffen, welken het, met het oog op den hemel, hetzij voor zich zelven, hetzij voor anderen, te stellen heeft. (52, 1. 2.)

— Zal de gave van raad na dit leven in den hemel blijven voortbestaan ?

— Ja ; maar op eene bijzonder uitstekende wijze. (52, 3.)

— Op welke wijze zal de gave van raad in den hemel blijven voortbestaan ?

— Op deze wijze, dat nml. alle verstand wonderbaar verlicht zal worden door God omtrent de kennis der handelingen, die in overeenstemming zijn met het bereikte doel ; hetzij het handelingen betreft, die voor eeuwig uit de bereiking zelve van dat doel voortvloeien, hetzij het gaat over hulpverleening aan hen, die nog moeten arbeiden ter bereiking van dat doel. (52, 3.)

§ 15. **Ondeugden, die tegenover de voorzichtigheid staan: de onvoorzichtigheid; de overhaasting; de onbezonnenheid; de wankelmoedigheid ; de achteloosheid ; de valsche voorzichtigheid ; de voorzichtigheid des vleesches; de sluwheid ; de arglistigheid ; het bedrog ; de valsche bekommering.**

— Zijn er ondeugden, die tegenover de deugd van voorzichtigheid staan ?

— Ja, er zijn ondeugden, die tegenover de deugd van voorzichtigheid staan ; sommige door tekortkoming, andere door overdrijving.

— Hoe noemt men de groep der ondeugden, die tegenover de deugd van voorzichtigheid staan door tekortkoming ?

— Die noemt men met den algemeenen naam van onvoorzichtigheid. (53.)

— Wat is de onvoorzichtigheid in het algemeen beschouwd ?

— Onvoorzichtig in het algemeen noemt men elke handeling van het praktisch verstand, welke door den mensch verricht wordt met afwijking van de regelen, die volgens de voorzichtigheid moesten in acht genomen worden. (53, 1.)

— Kan een handeling van onvoorzichtigheid doodzonde zijn ?

— Ja ; en dit is het geval, wanneer 's menschen verstand een handeling verordent tegen Gods regelingen in ; b.v. wanneer iemand met verachting en verwerping van Gods waarschuwing in overijling handelt. (53, 1.)

— En wanneer zou dit slechts dagelijksche zonde zijn ?

— Wanneer de mensch buiten Gods regelingen handelt, doch zonder dat er van zijn kant verachting bestaat en zonder datgene, wat ter zaligheid noodzakelijk is, in gevaar te brengen. (53, 1.)

— Is elke andere zonde tevens een zonde van onvoorzichtigheid ?

— Ja, elke andere zonde is tevens een zonde van onvoorzichtigheid ; want als een handeling niet onvoorzichtig was, zou ze geen zonde zijn. Toch kan de onvoorzichtigheid ook op zich zelve een zonde zijn, onderscheiden van andere zonden. (53, 2.)

— Wanneer is de onvoorzichtigheid op zich zelve een zonde, en onderscheiden van andere zonden ?

— Telkens als men met overhaasting, of onbezonnen, of wankelmoedig, of achteloos handelt, al is hetgeen men doet, niet kwaad, of zelfs in zich goed. (53, 2.)

— Wat verstaat ge door de overhaasting ?

— De overhaasting is die zonde tegen de voorzichtigheid, die alvorens te handelen, de zaak niet nagaat, wanneer en zooals dit zou moeten geschieden. (53, 3.)

— En wat is de onbezonnenheid ?

— Dat is een zonde tegen de juistheid van oordeel door datgene te verachten en te verwaarloozen, wat het goede oordeel bij de handeling waarborgt. (53, 4.)

— Waarom is de wankelmoedigheid een ondeugd, die tegenover de voorzichtigheid staat ?

— Omdat zij tekort blijft in den akt van bevel geven, die de voornaamste akt der voorzichtigheid is. Inderdaad wankelmoedig is hij, die bij gebrek aan 'n flink en vast bevel, in de handeling niet verwezenlijkt, wat na beraad of overleg besloten was. (53, 5.)

— Is dat de eenige tekortkoming bij den voornaamsten akt der voorzichtigheid ?

— Neen, er is nog een andere met betrekking tot de zorg, welke men moet aanwenden, en dat is de achteloosheid. (54.)

— Wat is de achteloosheid ?

— De achteloosheid is een gebrek aan vaardigheid of vlugheid in 't gelasten der onmiddellijke uitvoering van datgene, wat na beraad of overleg omtrent de deugdzame handeling besloten is. (54, 1.)

— Is de zonde van achteloosheid een zeer groote zonde ?

— Ja ; men kan zeggen, dat deze zonde zeer groot is in dien zin, dat zij in zake de deugdzame handeling alles

verlamt; want of wel belet zij deze handeling, of zij maakt, dat deze traag en langzaam geschiedt, zoodat het grootste deel van haar verdienste en waarde verloren gaat. (54, 3.)

— Hoe noemt men de achteloosheid, wanneer zij zich aldus uitstrekt tot de uitwendige handeling, en deze vertraagt en ontzenuwt ?

— Men noemt ze luiheid en traagheid. (54, 2 ad. 1.)

— Zijn deze beide ondeugden onderscheiden van de eigenlijk gezegde achteloosheid in zich beschouwd ?

— Ja ; want de achteloosheid in strikten zin bestaat eigenlijk in de afwezigheid of in het gebrek aan vaardigheid en kracht bij het bevel geven, voor zoover dit gebrek voortkomt van een innerlijke verslapping van den wil. (54, 2.)

— Is het van belang tegen deze ondeugd waakzaam te zijn en zich er niet door te laten overmeesteren ?

— Ja, dat is van het hoogste belang, omdat de zonde van achteloosheid de oorzaak zelf der handeling raakt en den voornaamsten akt betreft van het praktisch verstand, waarvan alles afhangt in elke oefening van deugd ; waaruit volgt, dat deze zonde zich uitstrekt over het gansche leven en alles met haar vergift kan besmetten.

— Kan deze ondeugd somtijds doodzonde zijn ?

— Ja, dat is zij altijd, wanneer ze oorzaak is, dat men in dingen, die noodzakelijk zijn ter zaligheid, geen besluit neemt ; maar dan zelfs, als zij geen doodzonde is en men er zich niet op toelegt ze zonder ophouden te bestrijden, veroorzaakt zij een ziekelijke kwijning, die noodlottig leiden moet tot verval en tot den geestelijken dood. (54, 3.)

— Hoe noemt men de ondeugden, die tegenover de voorzichtigheid staan door overdrijving?
— Die noemt men de valsche voorzichtigheid en de valsche bekommering (55.)

— Wat verstaat ge door de valsche voorzichtigheid?
— Daardoor versta ik al die ondeugden tezaam, die het ware karakter der voorzichtigheid misvormen, door een slecht doel te dienen, of verkeerde middelen aan te wenden. (55, 1—5.)

— Welke ondeugd misvormt het ware karakter der voorzichtigheid door het dienen van een slecht doel?
— De voorzichtigheid des vleesches. (55, 1.)

— Waarin bestaat de voorzichtigheid des vleesches?
— Zij bestaat daarin, dat men het menschelijk leven inricht volgens de belangen des vleesches, en deze voor doel neemt. (55, 1.)

— Is de voorzichtigheid des vleesches eene doodzonde?
— Ja, wanneer zij de belangen des vleesches als laatste doel neemt; doch als zij deze belangen slechts als een bijdoel neemt, hetwelk voor het oogenblik niet op het ware en en laatste doel gericht is, zonder evenwel zich af te keeren van het laatste doel, dan is het slechts eene dagelijksche zonde. (55, 2.)

— En welke ondeugden gaan de perken te buiten in het aanwenden der middelen?
— De sluwheid en de hiermede verwante ondeugden van arglistigheid en bedrog. (55, 3—5.)

— Wat verstaat ge door de sluwheid ?

— Daardoor versta ik die valsche voorzichtigheid, die gebruik maakt van bedriegelijke en valsche middelen, en deze regelt hetzij tot een goed doel, hetzij tot een slecht doel. (55, 3.)

— En wat is de arglistigheid ?

— De arglistigheid is een ondeugd, die door woord of daad de plannen ten uitvoer brengt, welke de sluwheid heeft uitgedacht. (55, 4.)

— Welk verschil is er tusschen de arglistigheid en het bedrog ?

— Tusschen de arglistigheid en het bedrog is dit verschil, dat, terwijl beide op de uitvoering der sluwheid gericht zijn, de arglistigheid hierop gericht is onverschillig hoe, hetzij door woorden of door daden, maar het bedrog enkel door daden. (55, 5.)

— Zijn de sluwheid, de arglistigheid en het bedrog hetzelfde als de leugen ?

— Neen ; want de leugen beoogt het valsche als doel ; terwijl de sluwheid, de arglistigheid en het bedrog het valsche als middel beoogen. Als zij bedriegen, dan is het om een zeker doel te bereiken, dat zij zich voorstellen.

— Wat volgt uit dit verschil ?

— Daaruit volgt, dat in de zedelijke orde de leugen eene afzonderlijke zonde is enkel tegen de deugd van waarheidsliefde ; terwijl de sluwheid, de arglistigheid en het bedrog in verschillende soorten van ondeugden of zonden kunnen aangetroffen worden, daar zij geen onderscheiden zonden zijn tegen eenige bijzondere deugd, doch alleen in het algemeen

tegen de voorzichtigheid zijn, aan wie het eigen is in alle andere deugden deel te hebben.

— Wat verstaat ge door de zonde van valsche bekommering ?

— Daardoor versta ik de bekommering, waardoor men al zijne zorg of een overtollige zorg stelt in het najagen van tijdelijke zaken, of een overdreven vrees heeft aan deze zaken gebrek te hebben. (55, 6.)

— Is er een bekommering voor tijdelijke zaken, die goed kan zijn ?

— Ja, de bekommering, die een gematigde zorg voor deze zaken aanwendt, door ze te regelen naar het doel der liefde en te vertrouwen op de goddelijke Voorzienigheid. (55, 6.)

— Wat moet men denken over de bekommering voor de toekomst ?

— Deze bekommering is altijd verkeerd, wanneer zij zich bezighoudt met hetgeen eigenlijk de zorg van een anderen tijd uitmaakt. (55, 7.)

— Wanneer zal dan de bekommering voor de toekomst goed zijn ?

— Wanneer zij zich tevreden stelt met in de dingen der toekomst te voorzien, voor zoover deze afhankelijk zijn van de zaken, welke ons op het oogenblik moeten bezig houden ; het overlatend aan de tijden, die later komen zullen, wat ons dan zal moeten bezig houden. (55, 7.)

§ 16. **Voorschriften, die betrekking hebben op de voorzichtigheid.**

— Is er onder de tien geboden eenig gebod betreffende de deugd van voorzichtigheid ?

— Neen, onder de tien geboden is geen gebod betreffende de deugd van voorzichtigheid ; omdat de tien geboden, die de uitdrukking zijn van hetgeen door het natuurlijk verstand gezegd wordt, moesten slaan op de doeleinden van het menschelijk leven, die het voorwerp zijn van andere deugden, doch niet van de voorzichtigheid, welke zich eigenlijk bezig houdt met datgene, wat naar het doel leidt. Maar de tien geboden hebben alle betrekking op de voorzichtigheid, voor zoover deze zelf de leiding moet hebben bij alle akten der deugden. (56, 1.)

— Zijn dan de voorschriften, die rechtstreeks betrekking hebben op de deugd van voorzichtigheid, aanvullende voorschriften, die later gegeven zijn ?

— Ja ; en deze zijn te vinden in de andere teksten der heilige Boeken van het Oude Testament, en nog voortreffelijker in het Nieuwe Testament. *) (56, 1.)

— Zijn er zelfs in het Oude Testament geen bijzonder nadrukkelijke voorschriften om zekere ondeugden te verbieden, die tegenover de deugd van voorzichtigheid staan ?

— Ja ; de voorschriften met betrekking tot de sluwheid, de arglistigheid en het bedrog. (56, 2.)

— Waarom waren deze ondeugden in 't bijzonder verboden ?

— Omdat zij hun uitwendige toepassing vooral hebben in zaken, die tot de rechtvaardigheid behooren, welke deugd de tien geboden rechtstreeks ten doel hebben. (56, 2.)

*) Zoo b.v. in het Boek der Spreuken 16, 16. : Verwerf u de voorzichtigheid, want zij is kostelijker dan zilver ; — in het Matthaeus' evangelie 10, 16. : Weest voorzichtig als de slangen, en eenvoudig als de duiven ; — in den eersten brief van Petrus 4, 7. : Weest derhalve voorzichtig en waakt in gebeden.

§ 17. De rechtvaardigheid. — Natuur van de rechtvaardigheid. Het recht. — Verschillende soorten van recht. — Wettelijke rechtvaardigheid. Bijzondere rechtvaardigheid. — Tegenoverstaande ondeugd.

— Is de deugd van rechtvaardigheid na de voorzichtigheid de belangrijkste onder de overige zedelijke deugden ?

— Ja, na de deugd van voorzichtigheid, — die een afzonderlijke plaats inneemt in de orde der zedelijke deugden, en zonder welke geen dezer bestaan kan, — is de deugd van rechtvaardigheid onder alle overige deugden de belangrijkste. (57—121.)

— Wat verstaat ge door de deugd van rechtvaardigheid ?

— Daardoor versta ik die deugd, welke tot voorwerp heeft het recht of wat rechtvaardig is. (57, 1.)

— Wat wilt ge daarmede zeggen, dat de rechtvaardigheid tot voorwerp heeft het recht of wat rechtvaardig is ?

— Daarmede wil ik zeggen, dat zij tot voorwerp heeft onder de menschen de behoorlijke betrekkingen te doen heerschen, die berusten op de eerbiediging van hetgeen een ieder rechtens en wettig toekomt. (57, 1.)

— En hoe weet men, wat onder de menschen aan een ieder rechtens en wettig toekomt ?

— Dat weet men uit hetgeen het natuurlijk verstand van iederen mensch zegt ; en uit hetgeen met gemeenschappelijke overeenstemming bepaald is door verschillende menschen, of door hen, die gezag hebben om de betrekkingen der menschen onderling te regelen. (57, 2—4.)

— Hoe noemt men het recht, dat gegrond is op hetgeen het natuurlijk verstand van iederen mensch zegt ?

— Dat noemt men het natuurrecht. (57, 2.)

— En hoe noemt men het recht, dat vastgesteld is door de overeengekomen bepalingen van verschillende menschen of van hen, die gezag hebben om de betrekkingen der menschen onderling te regelen ?

— Dat noemt men het positief of stellig recht, hetwelk verdeeld wordt in privaat recht en in openbaar recht ; dit laatste wederom kan zijn nationaal of internationaal, naargelang het gaat over bijzondere overeenkomsten of wetten van een land, of wel over overeenkomsten en wetten, die tusschen verschillende naties vastgesteld zijn. (57, 2.)

— Spreekt men ook niet van burgerlijk recht en van kerkelijk recht ?

— Ja ; en deze rechten worden onderscheiden, naargelang het gaat over de onderlinge betrekkingen van menschen, welke vastgesteld zijn door het burgerlijk gezag , of door het kerkelijk gezag.

— Ziet het recht, dat het voorwerp is der deugd van rechtvaardigheid, enkel op de betrekkingen van bijzondere personen onder elkander ; of slaat het ook op de betrekkingen van bijzondere personen ten overstaan van de gemeenschap ?

— Het slaat op beiderlei betrekkingen. (58, 5—7.)

— Hoe noemt men de deugd van rechtvaardigheid in het laatste geval ?

— Men noemt ze wettelijke rechtvaardigheid. (58, 5.)

— En hoe noemt men de deugd van rechtvaardigheid in het eerste geval ?

— Men noemt ze bijzondere rechtvaardigheid. (58, 7.)

— Zoudt ge mij nu een juiste bepaling kunnen geven van de deugd van rechtvaardigheid ?

— De deugd van rechtvaardigheid is die volmaaktheid van 's menschen wil, welke hem aanzet om uit eigen beweging en standvastig in alles te willen en te behartigen het welzijn der gemeenschap, waarvan hij op deze aarde deel uitmaakt ; en ook al datgene, waarop een van zijn medemenschen, tot wie hij in betrekking staat, recht kan hebben. (58, 1.)

— Hoe heet de ondeugd, welke tegenover deze deugd staat ?

— Die ondeugd heet de onrechtvaardigheid : onrechtvaardigheid, die nu eens tegenover de wettelijke rechtvaardigheid staat, omdat zij het algemeen welzijn voorbijziet, hetwelk de wettelijke rechtvaardigheid beoogt ; en dan eens tegenover de bijzondere rechtvaardigheid, wanneer zij de gelijkheid aanrandt, welke de bijzondere rechtvaardigheid wil handhaven onder de verschillende menschen. (59.)

— Waarin bestaat eigenlijk deze laatste zonde van onrechtvaardigheid ?

— Zij bestaat hierin, dat men wetens en willens het recht van een ander schendt ; d. w. z. dat men onrechtmatig inbreuk doet op hetgeen zijn redelijke wil natuurlijkerwijze willen moet. (59, 3.)

§ 18. **De akt van de bijzondere rechtvaardigheid, nml. het oordeelen.**

— Is er een akt der deugd van rechtvaardigheid, welke haar, vooral als bijzondere rechtvaardigheid eigen is ?

— Ja, dat is de akt van oordeelen. (60.)

— Waarin bestaat deze akt van oordeelen ?

— Deze akt bestaat in juist te bepalen, wat aan een ieder volgens billijkheid toekomt ; hetzij dit ambtshalve geschiedt, wanneer b. v. een rechter aan partijen, die in geschil zijn, hun recht geeft ; hetzij dit geschiedt door elkeen, die uit liefde voor het recht ten allen tijde zelfs ook inwendig wil hooghouden, wat aan eenieder rechtens en wettig toekomt. (60, 1.)

— Moet deze akt der deugd van rechtvaardigheid de twijfelachtige zaken liefst ten goede uitleggen ?

— Ja, wanneer het gaat over den evenmensch en zijne daden, dan wil de rechtvaardigheid, dat men nooit, hetzij innerlijk, hetzij uiterlijk naar vaste meening uitspraak doet ten kwade, als er hieromtrent eenige twijfel overblijft. (60, 4.)

— Mag men evenwel geen wantrouwen hebben en voorzorgen nemen, wanneer er twijfel bestaat over dingen, die ons of anderen zouden kunnen schaden ?

— Ja, de wettelijke rechtvaardigheid, de voorzichtigheid, en de liefde willen, dat wij, om voor ons zelven of voor anderen iets kwaads te voorkomen, ons weten te hoeden door somtijds het kwaad als mogelijk te veronderstellen van den kant van sommige menschen, zelfs door

het eenvoudig te gissen en zonder daaromtrent volkomen zekerheid te hebben. (60, 4 ad 3.)

— Moet men evenwel zelfs dan niet eenig voorbehoud maken ?

— Ja, zelfs in het geval, waarin het noodzakelijk kan zijn om voor zich of voor anderen de vereischte voorzorgen te nemen, moet men zich zorgvuldig wachten, dat men omtrent personen geen formeel oordeel vormt of uitspreekt ten hunnen ongunste. (ibid.)

— Zoudt ge mij een voorbeeld kunnen geven ?

— Ja, als ik bij voorbeeld iemand zie met een verdacht uiterlijk, dan heb ik nog niet het recht om hem voor een dief te houden, nog minder om hem als zoodanig te behandelen ; doch als hij om mijn huis of het huis van mijn buurman rondsluipt, dan heb ik het recht en zelfs eenigszins den plicht om een wakend oog te houden, of alles goed bewaard en in veiligheid is.

§ 19. **Soorten van de bijzondere rechtvaardigheid : de verdeelende rechtvaardigheid ; de ruilrechtvaardigheid.**

— Zijn er meerdere soorten van de bijzondere rechtvaardigheid ?

— Ja, er zijn twee soorten van de bijzondere rechtvaardigheid, te weten : de verdeelende rechtvaardigheid en de ruilrechtvaardigheid 1) (61, 1.)

[1]) Zoo genoemd, omdat zij vooral hare beoefening vindt in het ruilverkeer, zooals bij koop en verkoop enz.

— Wat verstaat ge door de verdeelende rechtvaardigheid ?

— Daardoor versta ik die soort van de bijzondere rechtvaardigheid, die voor de gelijkheid zorgt in de betrekkingen, welke de gemeenschap heeft tot de leden, die haar samenstellen. (61, 1.)

— En wat verstaat ge door de ruilrechtvaardigheid ?

— Daardoor versta ik die soort van de bijzondere rechtvaardigheid, die voor de gelijkheid zorgt in de betrekkingen, welke de leden der gemeenschap tot elkander hebben. (61, 1.)

— En hoe heet de rechtvaardigheid, die voor de gelijkheid zorgt in de betrekkingen, welke de leden der gemeenschap tot de gemeenschap zelve hebben ?

— Dat is de wettelijke rechtvaardigheid. (61, 1 ad 4.)

§ 20. **De akt der ruilrechtvaardigheid, nml. de teruggave.**

— Is er een akt, die uitsluitend eigen is aan de ruilrechtvaardigheid ?

— Ja, de teruggave. (62, 1.)

— Wat verstaat ge door de teruggave ?

— Daardoor versta ik dien akt, waardoor de gelijkheid tusschen menschen onderling weer hersteld wordt, als die verbroken was, doordat iemand hunner het zijne niet heeft. (62, 1.)

— Is dus de teruggave niet altijd het herstel eener onrechtvaardigheid ?

— Neen ; want zij is ook de akt van den rechtvaardigen mensch, die met stipte getrouwheid aanstonds teruggeeft hetgeen van een ander is, wanneer dit moet teruggegeven worden.

— Zoudt ge mij de regels kunnen aangeven, volgens welke de teruggave moet geschieden ?

— Ja ; en deze zijn de volgende, zooals de natuurlijke billijkheid ze oplegt. Door de teruggave wordt aan iemand gegeven of wederom gegeven, wat hij onrechtvaardig te kort komt of te kort zou komen. Hetgeen aldus moet teruggegeven worden, is de zaak zelve of haar juiste waarde, niets meer of niets minder. Nu kan dit iets zijn, wat iemand reeds in werkelijk bezit had, of waarop hij recht had, alvorens de inbezitname geschied is ; daarbij zal men dan rekening hebben te houden met alle gevolgen, welke ten nadeele van den wettigen bezitter kunnen zijn. — Aan dezen persoonlijk moet de zaak worden teruggegeven, en niet aan een ander, of die andere zou de eerste wettige bezitter moeten zijn. — Dan, hij die terug moet geven, is alwie de zaak in bezit houdt, of de verantwoordelijkheid draagt der handeling, waardoor de gelijkheid der rechtvaardigheid verbroken is. — Eindelijk mag de teruggave niet worden uitgesteld tenzij in geval van onmogelijkheid. (62, 2—8.)

§21. Ondeugden, die tegenover de verdeelende rechtvaardigheid en tegenover de ruilrechtvaardigheid staan.

— Is er onder de ondeugden, die tegenover de deugd van rechtvaardigheid staan, 'n ondeugd, die strijdig is met de verdeelende rechtvaardigheid ?

— Ja, en deze is het aanzien van personen. (63.)

— Wat verstaat ge door het aanzien van personen?

— Daardoor versta ik die ondeugd, waardoor aan eenig lid van de gemeenschap iets wordt gegeven of wordt geweigerd, of wel een last wordt opgelegd, zonder daarbij in aanmerking te nemen, of zoo iemand de geschiktheid heeft en de last voor hem dragelijk is, maar alleen omdat hij deze of die persoon is. (63, 1.)

— Welke ondeugden zijn strijdig met de ruilrechtvaardigheid?

— Deze ondeugden zijn talrijk en worden in twee groepen verdeeld. (64—78.)

— Welke behooren tot de eerste groep?

— Tot de eerste groep behooren die ondeugden of zonden, waardoor aan den evenmensch een nadeel wordt toegebracht, geheel en al tegen zijn wil. (64—76.)

— Welke is de eerste dezer zonden?

— De eerste van deze zonden is de moord, waardoor de evenmensch metterdaad getroffen wordt in zijn voornaamste goed, doordat hem het leven wordt ontnomen. (64.)

— Is de moord een groote zonde?

—De moord is de grootste van de zonden tegen den evennaaste.

— Is het nooit geoorloofd een aanslag te plegen op het leven van den evenmensch?

— Het is nooit geoorloofd een aanslag te plegen op het leven van den evenmensch.

— Is het leven van den mensch een goed, dat men hem nooit ontnemen mag?

— Het leven van den mensch is een goed, dat men hem nooit ontnemen mag, tenzij hij om eenige misdaad verdiend heeft er van beroofd te worden. (64, 2. 6.)

— En wie heeft het recht om het leven te ontnemen aan iemand, die om eenige misdaad verdiend heeft ervan beroofd te worden ?

— Alleen het openbaar gezag in de gemeenschap heeft het recht om het leven te ontnemen aan iemand, die om eenige misdaad verdiend heeft ervan beroofd te worden. (64, 3.)

— Van waar heeft het openbaar gezag dit recht ?

— Het openbaar gezag heeft dit recht van wege den plicht, die op dat gezag rust om te waken voor het algemeen welzijn in de gemeenschap. (64, 3.)

— Kan het algemeen welzijn der gemeenschap eischen, dat iemand ter dood gebracht wordt ?

— Ja, het algemeen welzijn der gemeenschap kan eischen, dat iemand ter dood gebracht wordt ; hetzij omdat er geen ander middel krachtdadig genoeg is om de misdaden in de gemeenschap tegen te houden ; hetzij omdat de openbare meening deze gerechte voldoening kan eischen voor sommige misdaden, die bijzonder verfoeielijk en gruwelijk zijn. (64, 2.)

— Kan iemand alleen ter oorzake van een misdaad ter dood gebracht worden door het openbaar gezag in de gemeenschap ?

— Ja, alleen ter oorzake van een misdaad kan iemand ter dood gebracht worden door het openbaar gezag in de gemeenschap. (64, 6.)

— Zou het openbaar belang in sommige gevallen den dood van een onschuldige kunnen rechtvaardigen of wettigen ?

— Neen, nooit kan het openbaar belang den dood van een onschuldige rechtvaardigen of wettigen; omdat het hoogste goed in een gemeenschap van menschen altijd het goed der deugd is. (64, 6.)

— Heeft een particulier persoon, die zich zelven of het zijne tegen een aanvaller verdedigt, het recht niet om dezen te dooden ?

— Neen, nooit heeft een particulier persoon het recht om zulk een aanvaller te dooden ; tenzij het zijn eigen leven of het leven der zijnen geldt en er volstrekt geen ander middel ter verdediging is dan den aanvaller te dooden. Maar zelfs dan moet hij, die zich aldus verdedigt, geenszins de bedoeling hebben om een ander te dooden, doch alleen om zijn eigen leven of het leven der zijnen te verdedigen. (64, 7.)

— Welke zijn de andere zonden tegen den persoon van den evenmensch ?

— Deze : de verminking, waardoor de gave staat van zijn lichaam geschonden wordt ; het slaan, waardoor de gewone rustigheid en welstand van het lichaam wordt verstoord ; de opsluiting, waardoor de evenmensch van zijn vrijheid beroofd wordt. (65, 1—3.)

— Wanneer zijn deze handelingen zonden ?

— Telkens als ze volvoerd worden door hen, die geen gezag hebben over dengene, die zulke handeling ondergaat ; of die in de uitoefening van hun gezag de vereischte maat niet houden. (ibid.)

§ 22. **Over het eigendomsrecht en de verplichtingen, welke het medebrengt. — Schending van dit recht ; — de diefstal en de roof.**

— Welke is na de zondige aanranding van den persoon des evennaasten, de grootste zonde, welke tegen hem door een handeling bedreven wordt ?

— Dat is de zonde , waardoor zijn bezit wordt aangerand. (66.)

— Heeft de mensch het recht om iets in eigendom te bezitten ?

— Ja, de mensch kan het recht hebben om iets in eigendom te bezitten en het te beheeren gelijk hij het wil, zonder dat anderen er zich mede hebben in te laten tegen zijn wil. (66, 2.)

— Van waar heeft de mensch dit recht ?

— De mensch heeft dit recht van zijne natuur zelve. Want daar hij een redelijk wezen is en gemaakt om in gemeenschap te leven, vraagt zijn eigen welzijn, als vrij wezen, het welzijn van zijn gezin en dat der gansche gemeenschap, dat dit recht van eigendom onder de menschen bestaat. (66, I. 2.)

— Hoe bewijst ge, dat 's menschen eigen welzijn, het welzijn van het gezin en dat der gansche gemeenschap vragen, dat het recht van eigendom onder de menschen bestaat ?

— Dit wordt hierdoor bewezen, dat de eigendom van goederen, welke de mensch bezit, eene voorwaarde van vrijheid voor hem is ; voor het gezin de beste manier om zich volmaakt samen te stellen en door de tijden heen te

blijven voortbestaan in de staatsgemeenschap ; en dat juist door het bezit van eigendom, in de staatsgemeenschap zelve de goederen met meer zorg en op geregelder wijze beheerd worden, met minder stoornis of geschillen. (66, 2.)

— Zijn er evenwel aan het eigendomsrecht geen verplichtingen verbonden ?

— Ja, aan het eigendomsrecht zijn zeer groote verplichtingen verbonden.

— Welke verplichtingen zijn voor den mensch aan het eigendomsrecht verbonden ?

— De volgende : vooreerst bestaat de verplichting om de goederen, welke men bezit, vruchtbaar en winstgevend te maken, en tot hoogeren bloei te brengen. Dan, naar mate deze goederen vruchten afwerpen voor hunne bezitters, mogen deze laatsten, als zij hiervan hebben afgenomen hetgeen zij persoonlijk voor zich en hun gezin noodig hebben, het overschot niet meer beschouwen als hun eigen goed, door de gemeenschap der menschen, in wier midden zij leven, van deelname hierin uit te sluiten. Zij zijn volgens de rechtvaardigheid verplicht het overschot van hun goederen zoo goed mogelijk te verdeelen, of om zich heen den arbeid van anderen te vergemakkelijken, opdat de nooden van particulieren daardoor verlicht worden en het algemeen welzijn toeneme.

Het algemeen welzijn machtigt ook den Staat zelf om van de goederen van particulieren af te nemen al wat noodzakelijk of nuttig geoordeeld wordt voor het welzijn der gemeenschap. In dit laatste geval moet men zich onderwerpen aan de wetten, die door den Staat uitgevaardigd zijn ; dat is een plicht van strikte rechtvaardigheid. In hoeverre men de nooden van anderen moet verlichten,

wordt door geen positieve menschelijke wet aangegeven ; er bestaat dus geen mogelijkheid langs gerechtelijken weg hiertoe te dwingen. Maar de natuurwet behoudt haar volle gestrengheid. En men zou rechtstreeks tegen een immer geldende verplichting van deze wet misdoen, — de verplichting nml. om het welzijn van zijne gelijken te willen, — wanneer men, zelf overvloed hebbend, zich niet om hunne behoeften zou bekommeren. Deze verplichting, die reeds zoo streng is enkel krachtens de natuurwet, neemt een geheel en al gewijd karakter aan krachtens de positieve goddelijke wet, vooral krachtens de evangeliewet. God Zelf is persoonlijk tusschenbeide gekomen om een voorschrift, dat door Hem reeds diep in het menschenhart gegrift was, door Zijne goedkeuring en bekrachtiging te versterken en dringender te maken. (66, 2—7 ; 32, 5. 6.)

— Als zij, die bezitten, zulke verplichtingen hebben ten opzichte van andere menschen, welke verplichtingen hebben dan deze laatsten ten opzichte van de eersten ?

— Deze laatsten hebben ten opzichte van hen, die bezitten, de verplichting om hun eigendommen te eerbiedigen en er nooit tegen hun wil de hand naar uit te steken. (66, 5. 8.)

— Hoe wordt de handeling genoemd, waarbij het goed, dat anderen in eigendom bezitten, tegen hun wil wordt aangerand ?

— Die handeling wordt genoemd diefstal of roof. (66, 3, 4.)

— Wat is diefstal ?

— Diefstal bestaat hierin, dat men heimelijk en in 't verborgen zich meester maakt van het goed van een ander. (66, 3.)

— En wat is roof ?

— Door roof versta ik die handeling, waarbij men, in plaats van iemand buiten zijn weten iets te ontvreemden zooals door den diefstal, hem integendeel rechtstreeks aanrandt, en hem openlijk en met geweld ontneemt, wat hem toebehoort. (66, 4.)

— Welk van beide is de zwaarste zonde ?

— De roof is een zwaardere zonde dan de diefstal ; maar de diefstal is toch altijd in zich een doodzonde gelijk de roof ; tenzij het gestolene de moeite niet waard is. (66, 9.)

— Moet men zich ten zeerste onthouden van alles, wat onder de menschen ook maar in de verste verte den schijn van diefstal zou hebben ?

— Ja, het is van het hoogste belang voor het welzijn der gemeenschap, dat de menschen zich ten zeerste onthouden van alles, wat ook maar in de verste verte een schijn van diefstal onder hen zou hebben.

§ 23. **Zonden, die tegen de rechtvaardigheid door woorden bedreven worden. Vooreerst in eene gerechtelijke uitspraak, — van den kant van den rechter ; — van den kant van de aanklacht ; — van den kant van den beschuldigde ; — van den kant van den getuige ; — van den kant van den advocaat.**

— Zijn er, behalve de zonden, die door handelingen tegen de rechtvaardigheid geschieden, nog andere zonden, die door woorden bedreven worden ten opzichte van den evenmensch ?

— Ja; en deze worden in twee groepen verdeeld: zonden, die bedreven worden bij een gerechtelijke uitspraak of voor het gerecht; en zonden, die in het gewone leven begaan worden. (67—76.)

— Welke is de eerste der zonden, die bij een gerechtelijke uitspraak bedreven worden?

— Dat is de zonde van den rechter, die niet volgens de rechtvaardigheid oordeelt. (67.)

— Wat is er noodig van den kant des rechters om volgens de rechtvaardigheid te oordeelen?

— Daarvoor is noodig, dat hij zich beschouwe als een soort van levende rechtvaardigheid, die tot taak heeft om in naam zelf der gemeenschap, welke hij vertegenwoordigt, aan iedereen, die beroep doet op zijn gezag, z'n geschonden recht te hergeven. (67, 1.)

— Wat volgt hieruit voor den rechter in de vervulling van zijn ambt?

— Hieruit volgt, dat een rechter slechts diegenen kan oordeelen, die tot zijn rechtsgebied behooren; en dat hij bij de uitvaardiging van zijn vonnis zich slechts kan gronden op de gegevens der zaak, zooals de partijen die voor hem blootleggen en gerechtelijk vaststellen. Overigens mag hij nooit tusschenbeide treden, tenzij een der partijen zich beklaagt en recht vraagt; maar dan ook moet hij altijd dat recht volkomen schenken zonder valsch medelijden met den schuldige, welke straf hij dan ook tegen dezen moet uitspreken in naam van het recht, dat door God of door de menschen is vastgesteld. (67, 2—4.)

— Welke is de tweede zonde, die bij een gerechtelijke

uitspraak of in verband daarmede tegen de rechtvaardigheid bedreven wordt ?

— Dat is de zonde van hen, die te kort komen in hun plicht om een aanklacht in te dienen of die onrechtvaardig aanklagen. (68.)

— Wat verstaat ge door den plicht om een aanklacht in te dienen ?

— Daardoor versta ik den plicht, die rust op elken mensch, die in een gemeenschap leeft, om een vergrijp ten nadeele dier gemeenschap strekkende, aan den rechter over te brengen, opdat hierover recht gedaan worde ; en van deze verplichting is men slechts ontslagen, als men in de onmogelijkheid verkeert om de waarheid van het feit gerechtelijk vast te stellen. (68, 1.)

— Wanneer is de aanklacht onrechtvaardig ?

— De aanklacht is onrechtvaardig, wanneer men uit louter kwaadwilligheid iemand valsche misdaden toedicht ; of als men de aanklacht, die reeds begonnen is, niet voortzet volgens den eisch der gerechtigheid, hetzij door op bedriegelijke wijze met de tegenpartij te handelen, hetzij door zonder reden van de aanklacht af te zien. (68, 3.)

— Welke is de derde zonde, die bij een gerechtelijke uitspraak tegen de rechtvaardigheid bedreven wordt ?

— Dat is de zonde van den aangeklaagde, die zich niet onderwerpt aan de regelen van het recht. (69.)

— Welke zijn de regelen van het recht, waaraan de aangeklaagde zich moet onderwerpen om niet tegen de rechtvaardigheid te zondigen ?

— Dat hij de waarheid moet zeggen aan den rechter,

wanneer deze hem krachtens zijn gezag ondervraagt ; en dat hij zich niet mag verdedigen door gebruik te maken van slinksche middelen. (69, 1, 2.)

— Mag een beschuldigde, als hij veroordeeld is, van zijn vonnis in beroep gaan ?

— Daar een beschuldigde zich niet op een bedriegelijke wijze mag verdedigen, heeft hij het recht niet in beroep te gaan van een rechtvaardig vonnis enkel met het doel de uitvoering van het vonnis te vertragen. Hij kan slechts dan in beroep gaan, als hij het slachtoffer is van klaarblijkelijke onrechtvaardigheid. Ook zal hij van zijn recht gebruik moeten maken binnen de perken, die door de wet zijn vastgesteld. (69, 3.)

— Heeft een ter dood veroordeelde het recht om zich te verzetten tegen het vonnis, dat hem veroordeelt ?

— Een mensch, die onrechtvaardig ter dood veroordeeld is, mag zich verzetten, zelfs met geweld; onder voorbehoud alleen, dat hij ergernis vermijdt. Maar als hij rechtvaardig veroordeeld is, moet hij zonder eenigen weerstand zijn straf ondergaan ; hij zou evenwel, als hij daartoe de kans had, mogen ontsnappen, want niemand is gehouden aan zijn eigen strafvoltrekking mede te werken. (69, 4.)

— Welke is de vierde zonde, die bij een gerechtelijke uitspraak tegen de rechtvaardigheid bedreven wordt ?

—De zonde van den getuige, die in zijn plicht te kort blijft. (70.)

— Hoe kan een getuige in zijn plicht te kort komen bij een gerechtelijke uitspraak ?

— Een getuige kan bij een gerechtelijke uitspraak in zijn plicht te kort komen, hetzij door valsche getuigenis af

te leggen ; hetzij door zich van getuigenis te onthouden, wanneer hij opgeroepen is door het gezag der overheid, waaraan hij in de dingen, die tot de rechtvaardigheid behooren, moet gehoorzamen, of wanneer zijn getuigenis voor iemand een nadeel verhinderen kan. (70, 1. 4.)

— Is de valsche getuigenis voor de rechtbank gegeven altijd een doodzonde?

— De valsche getuigenis voor de rechtbank gegeven is altijd een doodzonde, is het al niet om de leugen, die soms dagelijksche zonde kan zijn, dan toch altijd om den meineed en ook ter oorzake van de onrechtvaardigheid, als het tegen een rechtvaardige zaak gaat. (70, 4.)

— Welke is de laatste zonde, die bij een gerechtelijke uitspraak tegen de rechtvaardigheid bedreven wordt?

— Dat is de zonde van den advokaat, die weigert zijne bescherming te verleenen aan eene rechtvaardige zaak, welke slechts door hem verdedigd kan worden ; of die een onrechtvaardige zaak verdedigt, voornamelijk op het gebied van burgerlijke zaken ; of die voor zijne bescherming eene onrechtvaardige vergoeding eischt. (71, 1. 3. 4.)

§ 24. **Zonden, die door woorden begaan worden in het gewone leven: de beleediging; het kwaadspreken en de laster; de oorblazerij; de bespotting; de verwensching.**

— Welke zijn de zonden van onrechtvaardigheid, die in het gewone leven tegen den evenmensch door woorden begaan worden?

— Deze zonden zijn : de beleediging ; het kwaadspreken en de laster ; de oorblazerij ; de bespotting ; en de verwensching. (72—76.)

— Wat verstaat ge door de beleediging ?

— De beleediging, (hetzij smaad of hoon, hetzij 'n onrechtvaardig verwijt of blaam), duidt een onbehoorlijk en smadelijk optreden aan, waardoor men een persoon, op wien men het gemunt heeft, in zijn eer en in de hoogachting, welke men hem verschuldigd is, kwetst door de gebaren, welke men maakt, of door de woorden, welke men spreekt. (72, 1.)

— Is dat een doodzonde ?

— Ja, wanneer men met zulke gebaren of woorden, die uit hun aard een grove aanranding zijn van iemands eer, de uitdrukkelijke bedoeling heeft om werkelijk die eer aan te tasten. 't Zou slechts een lichte fout zijn, als iemands eer metterdaad niet ernstig ware aangetast, of als men zelf de bedoeling niet had om die eer op grove wijze aan te randen. (72, 2.)

— Is het voor iederen mensch een strikte plicht van rechtvaardigheid om andere menschen, wie het ook zijn, te behandelen met den eerbied en de hoogachting, welke hun verschuldigd zijn ?

— Ja, voor iederen mensch is dit een strikte plicht van de rechtvaardigheid, die van het hoogste belang is voor de overeenstemming in de gemeenschapsbetrekkingen, welke de menschen onderling moeten hebben. (72, 1—3.)

— Waarop steunt deze plicht, die van zooveel belang is ?

— Deze plicht steunt hierop, dat de eer een van de goederen is, waaraan de menschen het meest hechten. Zelfs de geringste onder hen wil en moet met eerbied behandeld worden, naar gelang zijn staat het medebrengt. Hem de verschuldigde oplettendheden niet bewijzen in gebaren of in woorden, is hem krenken in wat hij het dierbaarste heeft. (ibid.)

— Moet men dus met de grootste zorg vermijden om in tegenwoordigheid van iemand iets te zeggen of te doen, dat hem kan bedroeven of vernederen, of op welke wijze ook hinderlijk kan zijn ?

— Ja, men moet dit met de grootste zorg vermijden. (ibid.)

— Kan het ooit geoorloofd zijn anders te handelen ?

— Zulks kan slechts geoorloofd zijn aan een meerdere ten opzichte van zijn mindere, en alleen met het doel om den mindere te verbeteren, wanneer hij het werkelijk verdient, en op voorwaarde, dat men het nooit doet onder den invloed van den hartstocht, of op een overdreven en onbescheiden manier. (72, 2 ad 2.)

— En wat moet men doen ten opzichte van hen, die zelf in eerbied te kort blijven ?

— Ten opzichte van hen, die zich zelf zouden schuldig maken aan een zonde van beleediging jegens ons of jegens diegenen, wier eer ons hetzij rechtstreeks, hetzij zijdelings, is toevertrouwd, kan de liefde of ook de rechtvaardigheid van ons vragen, dat wij hunne vermetelheid niet ongestraft laten. Maar in dat geval moet men bij het verweer alle vormen in acht nemen, welke volgens de orde van het recht zijn, en zorgvuldig oppassen, dat men zich zelf niet in het ongelijk stelt. (72, 3.)

— Wat moet men verstaan door kwaadspreken ?

— Kwaadspreken, in eigenlijken en juisten zin genomen, onderstelt de bedoeling om door woorden den goeden naam van den evenmensch aan te randen, of hem geheel of gedeeltelijk de achting te ontnemen, welke hij in de gedachte van anderen geniet, wanneer er geen rechtvaardige reden bestaat om zulks te doen. (73, 1.)

— Is kwaadspreken een groote zonde?
— Ja, dewijl men daardoor aan den evenmensch onrechtvaardig een goed ontneemt kostbaarder dan het goed van den rijkdom, hetwelk hem door den diefstal ontnomen wordt. (73, 2. 3.)

— Op hoeveel manieren wordt de zonde van kwaadspreken bedreven ?
— Rechtstreeks wordt deze zonde op vier manieren bedreven : of door aan den evenmensch valsche zaken toe te dichten; — of door de gebreken, welke hij mag hebben, te vergrooten ; — of door dingen te openbaren, die onbekend waren en die voor hem ongunstig zijn ; — of door hem twijfelachtige, zoo niet slechte bedoelingen toe te schrijven, die het beste wat hij doet, bederven. (73, 1 ad 3.)

— Kan men nog op een andere manier den evenmensch benadeelen door zonde van kwaadspreken ?
— Ja, op een zijdelingsche manier, door het goede in den evenmensch te ontkennen, of met sluwheid te verzwijgen, of te verkleinen. (73, 1. ad 3.)

— Wat verstaat gij door de zonde van oorblazerij ?
— Daardoor versta ik de zonde, die het goed der vriendschap aanrandt met de rechtstreeksche bedoeling om door dubbelzinnige en valsche woorden misverstand te brengen onder hen, die door vriendschapsbanden in wederzijdsch vertrouwen vereenigd zijn. (74, 1.)

— Is deze zonde zeer groot ?
— Van alle zonden, welke tegen den evenmensch door woorden bedreven worden, is deze zonde de hatelijkste,

de zwaarste en de meest afkeuringswaardige voor God zoowel als voor de menschen. (74, 2.)

— Wat moet men verstaan door de bespotting ?

— De bespotting of beleedigende spotternij is eene zonde door woorden tegen de rechtvaardigheid begaan, welke zonde hierin bestaat, dat men met den evenmensch den spot drijft door hem verkeerdheden of gebreken onder de oogen te brengen, die hem het vertrouwen doen verliezen, hetwelk hij in zich zelven had in zijne betrekkingen tot anderen. (75, 1.)

— Is dat een groote zonde ?

— Ja, zeker ; want zij sluit een verachting van personen in, welke een van de verfoeielijkste en afkeurenswaardigste dingen is. (75, 2.)

— Is de ironie of bedekte spotternij ten opzichte van anderen altijd een zonde van bespotting, en even zwaar als deze ?

— De ironie of bedekte spotternij kan een lichte zonde zijn, als het gaat over lichte gebreken of tekortkomingen, waarmede men den spot drijft om zich te vermaken, zonder dat het eenige verachting voor de personen insluit. Zelfs kan zij geen zonde zijn, wanneer ze geschiedt bij wijze van onschuldige ontspanning en men geen gevaar loopt hem, die er het voorwerp van is, te bedroeven. Nochtans is het een bedenkelijke wijze van ontspanning, waarmede men uiterst voorzichtig moet zijn. (75, 2 ad 1.)

— Kan de ironie of bedekte spotternij somtijds een akt van deugd zijn ?

— Ja, als zij aangewend wordt zooals het behoort, en

bij wijze van berisping van den kant van een meerdere ten opzichte van een mindere, of ook onder gelijken bij wijze van broederlijke berisping.

— Wat wordt er in een dergelijk geval vereischt bij het gebruik maken van de ironie ?

— Altijd wordt er een zeer groote omzichtigheid vereischt. Want, al kan het goed zijn, dat zij, die tot een te groot vertrouwen op zich zelven overhellen, tot een juister gevoelen omtrent hun eigen waarde worden teruggebracht, toch moet men zich wel wachten om dat vertrouwen niet te schokken, voor zoover het wettig kan zijn ; anders zou men elke spontane opwelling van lust en vurigheid kunnen benemen, doordat de persoon, die het slachtoffer van de ironie wordt, gansch ontzenuwd of zelfs verachtelijk gemaakt wordt door het overdreven wantrouwen, dat men hem omtrent zich zelven inboezemt.

— In welke betrekking staan de zonden van beleediging, van kwaadspreken, van oorblazerij, van bespotting tot de zonde van verwensching ?

— Al deze zonden hebben onderling dit gemeen, dat ze door woorden het goed van den evenmensch aanranden ; maar, terwijl de overige dit doen door op stellige wijze kwaad te zeggen, of door het goed te ontkennen, doet de verwensching zulks bij wijze van kwaad te wenschen. (76, 1, 4.)

— Is dat in zich volstrekt verkeerd ?

— Ja, dat is in zich volstrekt verkeerd, telkenmale als men iemand kwaad voor kwaad wenscht ; en zulk een akt is uit zich zelf altijd een zware zonde. (76, 3.)

§ 25. **Zonden, waardoor men den evenmensch bedriegt en misbruik van hem maakt. Het bedrog en de woeker.**

— Welke is de laatste soort van zonden, die tegen de ruilrechtvaardigheid begaan worden ?

— Dat zijn de zonden, waarbij men den evenmensch op onbehoorlijke wijze tot toestemming overhaalt in zaken, die ten zijnen nadeele zijn. (77. voorwoord.)

— Hoe noemt men deze zonden ?

— Men noemt ze het bedrog en den woeker. (77. 78.)

— Wat verstaat gij door het bedrog ?

— Door bedrog versta ik die handeling van onrechtvaardigheid, die begaan wordt in de overeenkomsten van koop of verkoop, en die op bedriegelijke wijze den evenmensch tot inwilliging brengt van hetgeen voor hem een schade is. (77.)

— Op hoeveel manieren kan de zonde van bedrog geschieden ?

— Deze zonde kan bedreven worden : van wege den prijs, als men iets beneden de waarde koopt, of boven de waarde verkoopt ; van wege de verkochte zaak, als deze niet is, wat zij schijnt te zijn, hetzij de verkooper het weet of niet weet ; van wege den verkooper, die een gebrek, dat hem bekend is, verzwijgt ; van wege het doel, nml. om het winstbejag. (77, 1—4.)

— Mag men nooit wetens een zaak beneden de waarde koopen, of boven de waarde verkoopen ?

— Neen ; want de prijs van de zaak, welke men koopt

of verkoopt, moet altijd in de overeenkomsten van koop en verkoop, aan de juiste waarde der zaak zelve beantwoorden. Wetens meer vragen of minder geven is in zich volstrekt onrechtvaardig, en zulks verplicht tot teruggave of schadevergoeding. (77, 1.)

— Is het tegen de rechtvaardigheid eene zaak te verkoopen voor wat zij niet is, of een zaak te koopen, die anders is dan men meent ?

— Ja, eene zaak koopen of verkoopen, die anders is dan wat zij schijnt, hetzij in haar soort, of in hare hoeveelheid, of in hare hoedanigheid, is strijdig met de rechtvaardigheid ; en het is eene zonde, als men het wetens doet, en men is verplicht tot schadevergoeding. Ook al heeft men er niet mede gezondigd, bestaat toch deze verplichting tot schadevergoeding, zoodra men bemerkt, hoe het met de gekochte of verkochte zaak gesteld is. (77, 2.)

— Is de verkooper altijd gehouden om de gebreken der zaak, welke hij verkoopt, bekend te maken, voor zoover hij ze kent ?

— Ja, de verkooper is altijd gehouden om de gebreken der zaak, welke hij verkoopt, bekend te maken, wanneer deze gebreken verborgen zijn en voor den kooper gevaar of schade kunnen opleveren. (77, 3.)

— Mag men handel drijven enkel om er winst uit te trekken ?

— Handel om den handel heeft iets onbetamelijks of iets strijdigs met de welvoegelijkheid ; omdat de handel op zich de liefde voor de winst begunstigt, welke geen grenzen kent, maar ten doel heeft om zonder ophouden meer te krijgen. (77, 4.)

— Wat zal er dan noodig zijn, opdat de handel geoorloofd en welvoegelijk zij ?

— Daarvoor is noodig, dat de winst niet om haar zelve gezocht worde, maar om een eerzaam doel. Zoo b.v. wanneer men de gematigde winst, welke men met den handel beoogt, besteedt om zijn eigen huisgezin te onderhouden, of wel om behoeftigen te hulp te komen ; of wanneer men handel drijft met het oog op het algemeen nut, opdat in het land of onder de menschen de noodzakelijke levensbehoeften niet ontbreken, en wanneer men de winst niet zoekt als doel, maar als loon voor zijn arbeid. (77, 4.)

— Wat verstaat ge door de zonde van woeker ?

— Daardoor versta ik die handeling van onrechtvaardigheid, waardoor men misbruik maakt van den nood, waarin iemand zich bevindt, door hem geld te leenen, of iets anders wat geldswaarde heeft, — doch wat bestemd als het is voor de noodwendigheden van het oogenblik, door het gebruik tevens verbruikt wordt, — terwijl men hem de verplichting oplegt om dat geld of die zaak op gestelden datum terug te geven met een bijbetaling op titel van woeker of waarde voor het gebruik. (78, 1. 2. 3.)

— Is woeker hetzelfde als leenen met rente ?

— Neen ; want al is alle woeker een leening met rente, alle leening met rente is daarom nog geen woeker.

— Waarin is leenen met rente onderscheiden van woeker ?

— Leening met rente is van woeker hierin onderscheiden, dat in de leening het geld beschouwd wordt als iets, dat winst kan opleveren ter oorzake van de sociale en eco-

nomische omstandigheden, waarin de menschen tegenwoordig leven.

— Wat is er noodig, opdat de leening met rente geoorloofd blijve en geen gevaar loope in woeker te veranderen ?

— Daarvoor zijn twee zaken noodig : 1e. dat de rentebepaling niet boven de tax ga, die door de wet is voorgeschreven of door een billijk gebruik is vastgesteld ; 2e. dat de rijken, die overvloed hebben, zich niet veeleischend toonen tegenover de armen, die leenen niet met het doel om met het geld handel te drijven, maar enkel voor het verbruik en om in de noodwendigheden van hun leven te voorzien.

§ 26. **Bestanddeelen der deugd van rechtvaardigheid : het goede doen en het kwaad vermijden ; — tegenoverstaande ondeugden : het verzuim en de overtreding.**

— Kunnen wij, handelend over de deugd van rechtvaardigheid, behalve hare verschillende soorten nog, om zoo te spreken, zekere bestanddeelen beschouwen, die haar uitmaken, evenals van de voorzichtigheid gezegd is ?

— Ja ; en deze bestanddeelen zijn geen andere dan hetgeen men noemt : het goede doen en het kwaad vermijden. (79, 1.)

— Waarom zijn deze beide bestanddeelen aan de deugd van rechtvaardigheid eigen ?

— Omdat er geen reden is om ze te onderscheiden bij de andere zedelijke deugden, zooals bij de sterkte of de matigheid, daar bij deze het niet-bedrijven-van-'t-kwaad gelijkstaat met het doen-van-'t-goede ; terwijl bij de deugd van rechtvaardigheid het doen-van-'t-goede bestaat in te

zorgen, dat door onze handelingen de gelijkheid heerscht tusschen ons en den evenmensch ; en het niet-bedrijven-van-'t-kwaad bestaat in niets te doen, wat tegen deze gelijkheid zijn kan. (79, 1.)

— Hoe wordt de zonde genoemd tegen de eerste manier van handelen ?

— Zij wordt het verzuim genoemd. (79, 3.)

— En hoe wordt de zonde genoemd tegen de tweede manier van handelen ?

— Die wordt de overtreding genoemd. (79, 2.)

— Welke dezer twee zonden is de zwaarste ?

— In zich is de zonde van overtreding het zwaarste ; ofschoon in een bepaald geval 'n verzuim zwaarder kan zijn dan een overtreding. Zoo b.v. is het zwaarder iemand te beleedigen, dan hem den verschuldigden eerbied niet te bewijzen ; doch wanneer het een hoogstaand persoon geldt, zal het zwaarder zijn aan zoo iemand, vooral in het openbaar, het uiterlijk teeken van eerbied niet te schenken, dan wel een gering teeken van verachting of een licht kwetsend woord zou zijn ten overstaan van een persoon van lagen stand in de gemeenschap. (79, 4.)

§ 27. **Deugden, die verwant zijn aan de rechtvaardigheid: de godsdienstigheid; de piëteit; de hoogachting; de dankbaarheid; de zorg om het kwaad te wreken of te bestraffen; de waarheidsliefde; de vriendelijkheid of beleefdheid; de vrijgevigheid; de natuurlijke billijkheid.**

— Heeft de deugd van rechtvaardigheid ook onderhoorige deugden, die op haar betrekking hebben en die als deelen bij haar hooren ?

— Ja, de deugd van rechtvaardigheid heeft van die bijbehoorende deelen.

— Maar hoe of waarin zijn deze onderhoorige deugden van de eigenlijk gezegde rechtvaardigheid onderscheiden?

— Zij zijn er van onderscheiden hierin, dat de eigenlijk gezegde rechtvaardigheid tot voorwerp heeft aan een ander volgens volmaakte gelijkheid te geven, hetgeen hem streng verschuldigd is; terwijl deze onderhoorige deugden, ofschoon ze hierin met de rechtvaardigheid overeenkomen, dat ze evenals zij betrekking hebben op een ander, evenwel tot voorwerp hunner akten hebben, — ofwel het geven van iets, dat aan een ander slechts in een ruimen zin verschuldigd is en niet met die gestrengheid, dat het in naam van het recht kan worden opgeeischt voor de rechtbank; — ofwel het geven van iets, dat streng verschuldigd is, doch dat slechts op 'n onvolmaakte wijze en zonder volle gelijkheid gegeven kan worden. (80, 1.)

— Hoeveel van die deugden zijn er, en welke?

— De negen volgende: de godsdienstigheid, — de piëteit, — de hoogachting, — de dankbaarheid, — de zorg om het kwaad te wreken of te bestraffen, — de waarheidsliefde, — de vriendelijkheid of beleefdheid, — de vrijgevigheid, — en de natuurlijke billijkheid. (80, 1.)

— Zoudt ge de orde dezer deugden kunnen aantoonen?

— Ja, zooals volgt. — De acht eerste hebben betrekking op de bijzondere rechtvaardigheid; de negende op de algemeene of wettelijke rechtvaardigheid. — En van de acht eerste zijn er drie, die bezijden de strikte rechtvaardigheid blijven, niet wijl er geen strenge schuld aanwezig is, maar wijl het onmogelijk is, om in de kwijting der schuld tot de

gelijkheid te komen, zoo de godsdienstigheid met betrekking tot God ; de piëteit met betrekking tot ouders en bloedverwanten en tot het vaderland ; de hoogachting met betrekking tot deugdzame menschen, of tot hen, die een waardigheid bekleeden. — De vijf andere hebben een tekort van den kant der schuld ; want zij slaan niet op iets, dat wettelijk verschuldigd is en dat volgens de bepaling der wet gerechtelijk kan worden opgevorderd voor de menschelijke rechtbank, maar alleen op iets, dat zedelijkerwijze verschuldigd is en waarvan de bepaling of kwijting is overgelaten aan ieders deugdzaamheid. Nochtans is dit gevorderd voor de welvoegelijkheid van het menschelijk leven, of voor de goede verstandhouding in de betrekkingen der menschen onder elkander, hetzij het noodzakelijkerwijze gevorderd wordt, zooals het voorwerp van de waarheidsliefde, van de dankbaarheid, van de zorg om het kwaad te wreken of te bestraffen, hetzij op grond van meer volmaaktheid, zooals het voorwerp van de vriendelijkheid of beleefdheid en van de vrijgevigheid. (80, 1).

§ 28. **De godsdienstigheid ; natuur van de godsdienstigheid.**

— Wat is de deugd van godsdienstigheid ?

— De deugd van godsdienstigheid, — de band bij uitnemendheid, welke den mensch moet hechten aan God, Die de bron van alle goed voor hem is, — is eene volmaaktheid van den wil, waardoor deze ertoe gebracht wordt om te erkennen, zooals het behoort, de afhankelijkheid van den mensch ten opzichte van God, het eerste begin en laatste doel van alles, Die ten hoogste volmaakt in Zich zelven is, en van Wien alle andere volmaaktheid afhangt. (81, 1—5)

— Welke zijn de akten dezer deugd ?

— Alle akten, die uit zich ten doel hebben 's menschen afhankelijkheid ten opzichte van God te erkennen, vallen onder het eigen voorwerp der deugd van godsdienstigheid. Maar zij kan de akten van alle andere deugden ook tot ditzelfde doel richten ; en in dat geval maakt zij van het gansche leven van den mensch één akt van eeredienst jegens God. (81, 7—8.)

— Hoe noemt men ze dan ?

— Dan noemt men ze heiligheid. Want de heilige mensch is juist diegene, wiens gansche leven is omgezet in éen akt van godsdienstigheid. (81, 8.)

— Is de deugd van godsdienstigheid bijzonder voortreffelijk ?

— De deugd van godsdienstigheid is de voortreffelijkste van alle deugden, uitgezonderd de goddelijke deugden. (81, 6.)

— Waarom is deze deugd zoo voortreffelijk ?

— Omdat onder alle zedelijke deugden, wier eigen voorwerp het is den mensch in geheel zijne bewuste werkzaamheid te vervolmaken om God als einddoel te bereiken, geen andere deugd 'n voorwerp heeft, hetwelk dit doel zoo nabij komt. Want terwijl de andere deugden 's menschen gedrag regelen met betrekking tot hem zelven, of tot de overige schepselen, regelt de godsdienstigheid zijn gedrag met betrekking tot God ; zij toch doet den mensch, zooals het behoort, Gods opperste majesteit erkennen ; zij doet den mensch door zijne akten God eerbiedigen en dienen, gelijk moet geëerd en gediend worden Hij, Wiens voortreffelijkheid alles en ook in alle opzichten oneindig te boven gaat. (81, 6.)

§ 29. **Inwendige akten der godsdienstigheid: de toewijding en het gebed. — Natuur en noodzakelijkheid van het gebed. Het Onze Vader of het gebed des Heeren. Krachtdadigheid van het gebed.**

— Welke is de eerste akt van de godsdienstigheid?
— De eerste akt van de godsdienstigheid is de inwendige akt, die toewijding genoemd wordt. (82, 1, 2.)

— Wat verstaat ge door de toewijding?
— Door de toewijding versta ik een zekere wilsbeweging, waardoor de mensch zich zelven en al het zijne geeft aan den dienst van God, en zich ten allen tijde en in alles met een heiligen ijver daarmee bezig houdt. (82, 1, 2.)

— Welk is na de toewijding, de eerste akt in den mensch, die zich aldus op den dienst van God toelegt?
— Het gebed.

— Wat is het gebed?
— Het gebed, opgevat in zijn hoogsten zin en voor zoover het gericht wordt tot God, is een akt van het praktisch verstand, waardoor wij onder den vorm van een vraag of verzoek God willen bewegen om te doen, wat wij wenschen. (83, 1).

— Maar is dat redelijk en mogelijk?
— Ja, zeker; en op deze aarde is zelfs niets redelijker of meer in overeenstemming met onze natuur. (83, 2.)

— Hoe kunt ge dit aantoonen?
— Door de volgende beschouwing. — Als redelijke en zelfbewuste wezens hebben wij er in de hoogste mate be-

hoefte aan om goed te beseffen wat God is en wat wij zijn.
Welnu, wij zijn slechts nietigheid, en God is de bron van alle goed. Hoe meer wij ons nu bewust zullen zijn van onze nietigheid en van al onze behoeften, en hoe beter we zullen inzien, dat we alleen van God de noodige hulpverleening kunnen ontvangen, des te meer zullen we zijn wat we moeten zijn, d. w. z. wat onze natuur vordert. En dat is juist de akt van bidden.

Deze akt is des te volmaakter, naar mate hij ons meer besef doet hebben van onze nietigheid en van Gods goedheid, Die ons te hulp komt. En dat God in Zijne barmhartigheid gewild heeft, dat wij zouden bidden, is ook hierom goed, omdat Hij bepaald heeft, dat sommige zaken ons niet zullen geschonken worden, tenzij wij er Hem om zullen vragen. (83, 2.)

— Volbrengen wij dus ten zeerste Gods wil, als we door ons gebed Hem trachten te bewegen om te doen, wat wij willen ?

— Ja, wij volbrengen ten zeerste Gods wil, als we ons best doen om door ons gebed Hem te bewegen tot het vervullen onzer wenschen, altijd wanneer datgene wat wij wenschen, tot ons werkelijk heil strekt.

— Verhoort God ons dan altijd ?

— Ja, God verhoort ons altijd, wanneer wij onder de werking van zijn heiligen Geest Hem vragen, wat tot ons werkelijk heil strekt. (83, 15.)

— Is er een vorm van gebed, waardoor wij altijd zeker ons waarachtig welzijn vragen ?

— Ja, de gebedsvorm bij uitnemendheid, welke het

Onze Vader, of het Gebed des Heeren genoemd wordt. (83, 9).

— Wat verstaat ge door het gebed des Heeren ?
— Daardoor versta ik het gebed, dat Onze Heer Jesus Christus ons in het evangelie geleerd heeft.

— Kunt ge mij dat gebed opzeggen ?
— Ja. — *Onze Vader, die in de hemelen zijt ; geheiligd worde Uw Naam ; laat toekomen Uw Rijk ; Uw Wil geschiede op aarde zooals in den hemel ; geef ons heden ons dagelijksch brood ; en vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven aan onze schuldenaren ; en leid ons niet in bekoring ; maar verlos ons van den kwade. Amen.*

— Bevat dit gebed op zich alleen alle vragen of beden, welke wij tot God kunnen en moeten richten ?
— Ja, dit gebed op zich alleen bevat alle vragen of beden, welke wij tot God kunnen en moeten richten ; en alles, wat wij aan God ook vragen, kan, indien wij vragen wat noodig is, tot een dezer beden van het Onze Vader teruggebracht worden. (83, 9.)

— Is er nog een andere voortreffelijkheid, welke dit gebed geheel en al eigen heeft ?
— Ja ; en deze voortreffelijkheid bestaat hierin, dat het ons alle verlangens, welke wij behooren te hebben, op de lippen legt, volgens de orde zelve, waarin die verlangens in ons hart moeten zijn. (83, 9.)

— Zoudt ge mij die orde in de beden van het Onze Vader kunnen aantoonen ?
— Ja, zooals volgt. — Het eerste van al onze verlangens

moet zijn, dat God verheerlijkt worde, dewijl de verheerlijking van God het doel van alles is ; maar daarna, en om zelve op de uitstekendste wijze tot die verheerlijking mede te werken, moeten wij wenschen eens te worden opgenomen in den hemel om voor eeuwig in dezelve deel te hebben. En dat is de zin der twee eerste beden van het Onze Vader, als wij zeggen : *Geheiligd worde Uw Naam ; laat toekomen Uw Rijk.* — Deze verheerlijking van God in Hem Zelven en van ons in Hem zal eens de eindterm van ons leven zijn. Op deze aarde en gedurende het tegenwoordig leven moeten wij werken om de opneming in de heerlijkheid te verdienen. Daartoe hebben wij slechts ééne zaak te doen, te weten : in alles zoo volmaakt mogelijk den wil van God te volbrengen. Dat vragen wij, als wij zeggen : *Uw Wil geschiede op aarde zooals in den hemel.* — Maar, om dien wil op 'n volmaakte manier te volbrengen, hebben wij de hulp van God noodig ter ondersteuning onzer zwakheid, hetzij in tijdelijke, hetzij in geestelijke noodwendigheden. Deze hulp vragen we, als we zeggen : *Geef ons heden ons dagelijksch brood.* — En dat zou voldoende zijn, als wij niet hadden uit den weg te ruimen het kwaad, dat een beletsel zijn kan, hetzij voor de verkrijging van het Rijk Gods, hetzij voor het volbrengen van Gods Wil, hetzij voor de toereikendheid der dingen, waaraan wij in het tegenwoordig leven behoefte hebben. Tegen dit drievoudig kwaad zeggen wij tot God : *Vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven aan onze schuldenaren ; en leid ons niet in bekoring ; maar verlos ons van den kwade.* (83, 9.)

— Waarom zeggen wij bij den aanvang van dit gebed : *Onze Vader, die in de hemelen zijt ?*

— Om ons op te wekken tot een onbeperkt vertrouwen, dewijl Hij, tot Wien wij ons richten, een Vader is ; en de-

wijl Hij in de hemelen heerscht en alles in Zijn macht heeft. (83, 9, ad 5.)

— Moet men dikwijls het Onze Vader bidden ?

— Men moet voortdurend in den geest van dit gebed leven, en het ook bidden van tijd tot tijd, zelfs zoo dikwijls mogelijk, naargelang de omstandigheden van ons leven het ons veroorloven. (83, 14.)

— Is het op zijn minst passend, in welken staat men zich ook bevindt, om geen dag te laten voorbijgaan zonder het Onze Vader te bidden ?

— Ja, het is op zijn minst passend, in welken staat men zich ook bevindt, om geen dag te laten voorbijgaan zonder het Onze Vader te bidden.

— Moeten wij onze gebeden alleen tot God richten ?

— Ja, wij moeten onze gebeden alleen tot God richten, als tot Hem, van Wien wij al ons goed verwachten ; doch wij kunnen ons wenden tot sommige schepselen om hun te vragen ten onzen gunste te willen optreden bij God. (83, 4.)

— Welke zijn die schepselen, tot wie wij ons kunnen wenden om hun te vragen ten onzen gunste te willen optreden bij God ?

— Dat zijn de engelen of de heiligen, die in den hemel zijn, en de rechtvaardigen, die op de aarde leven. (83, 11.)

— Is het goed zich aan heilige zielen aan te bevelen en hunne gebeden te vragen ?

— Ja, het is uitstekend om zich in de godvruchtige voor-

spraak van heilige zielen aan te bevelen en hunne gebeden bij God te vragen.

— Is er onder alle schepselen een, welks voorspraak wij op een geheel bijzonderen titel moeten vragen in ons gebed?
— Ja, de glorievolle Maagd Maria, de Moeder van Gods mensch geworden Zoon, Onzen Heer Jesus Christus.

— Hoe heeft men de Allerheiligste Maagd Maria genoemd ter wille van hare geheel bijzondere voorspraak ?
— Men heeft haar de smeekende Almacht genoemd.

— En wat heeft men door deze woorden willen te kennen geven ?
— Men heeft daardoor willen te kennen geven, dat al diegenen, voor wie Zij bij God ten beste spreekt, door Hem verhoord worden in hunne gebeden.

— Is er een gebedsvorm, die meer bijzonder uitmunt om de voorspraak van de Allerheiligste Maagd Maria bij God te vragen ?
— Ja, het Wees gegroet.

— Zoudt ge mij dat gebed kunnen opzeggen ?
— Ja. — *Wees gegroet, Maria, vol van genade, de Heer is met U ; gezegend zijt gij onder de vrouwen, en gezegend is de Vrucht uws lichaams, Jesus. Heilige Maria, Moeder Gods, bid voor ons, zondaars, nu en in het uur van onzen dood. Amen.*

— Wanneer is het goed dit gebed op te zeggen ?
— 't Is goed om dit gebed zoo dikwijls mogelijk op te

zeggen, en bijzonder na het Onze Vader, wanneer men dit afzonderlijk bidt.

— Is er een bijzonder uitstekende manier om deze twee gebeden samen te voegen, opdat ze des te grooter kracht hebben ?

— Ja, dat is de rozenkrans.

— Wat verstaat ge door den rozenkrans ?

— Eene wijze van gebed, waarbij men zich de vijftien voornaamste geheimen onzer Verlossing in herinnering brengt, en bij de herinnering van elk dier geheimen eenmaal het Onze Vader zegt, gevolgd door tienmaal het Weesgegroet, waarna men er bij voegt : *Glorie zij den Vader, en den Zoon en den heiligen Geest, gelijk het was in het begin en nu en altijd en in de eeuwen der eeuwen. Amen.*

§ 30. **Uitwendige akten van godsdienstigheid : de aanbidding; het offer; giften of bijdragen voor den eeredienst; de gelofte; de eed; de aanroeping van Gods heiligen Naam.**

— Welke zijn na de inwendige akten van toewijding en van gebed, de andere akten der deugd van godsdienstigheid ?

— Dat zijn al de uitwendige akten, welke uit zich geschikt zijn om God te eeren. (84—91.)

— Welke zijn die akten ?

— Dat zijn vooreerst gebaren of lichaamsbewegingen, zooals hoofdbuigingen, kniebuigingen, ter-aarde-werpingen of alle andere akten, welke men onder den algemeenen naam van aanbidding samenvat. (84.)

— Waarin bestaat de voortreffelijkheid dezer akten ?

— Hierin, dat zij het lichaam zelf doen deel hebben in de Godsvereering, en dat zij, wanneer ze behoorlijk volbracht worden, in de hoogste mate een hulpmiddel kunnen daarstellen om beter de inwendige akten te verrichten. (84, 2.)

— Is het enkel ons lichaam, dat wij aldus moeten dienstbaar maken om God te eeren door de deugd van godsdienstigheid ?

— Neen, er zijn ook nog uitwendige zaken, welke wij aan God als eerbewijs kunnen aanbieden, onder den vorm van offer of van godvruchtige bijdrage. (85—87.)

— Is er in de nieuwe wet slechts ééne offerande in den strikten zin van het woord, waarbij nml. een slachtoffer opgedragen wordt ?

— Ja, de heilige offerande der Mis, waarin onder de sacramenteele gedaanten van brood en wijn opgedragen wordt Hij, Die sedert de bloedige kruisofferande, het eenige Slachtoffer is, Dat aan God wordt opgedragen en Hem behagelijk is. (85, 4.)

— Is het een akt van godsdienstigheid, Gode aangenaam, om volgens zijn vermogen te geven en bij te dragen tot meerdere opluistering van den uitwendigen eeredienst, of voor het onderhoud van zijne bedienaren ?

— Ja, dat alles is akt van godsdienstigheid, en God houdt het voor bijzonder aangenaam. (86-87.)

— Kan men nog op een andere manier 'n akt van godsdienstigheid stellen dan door aldus aan God iets te geven voor zijn eeredienst of voor zijne bedienaren ?

— Men kan ook 'n akt van godsdienstigheid stellen door aan God iets te beloven, hetwelk uiteraard Hem aangenaam is. (88.)

— Hoe noemt men zulk een toezegging ?
— Men noemt ze gelofte. (88, 1-2.)

— Is men verplicht een gedane gelofte te houden ?
— Ja, men is verplicht eene gedane gelofte te houden, tenzij men in de onmogelijkheid verkeert of dispensatie heeft. (88, 3. 10.)

— Is er nog een soort van akten van godsdienstigheid ?
— Ja ; de akten, waarbij men, met het doel om God te eeren, van iets gebruik maakt, dat God Zelven aangaat. (89.)

— Wat kan zulks zijn, dat God aangaat en dat wij kunnen benuttigen om Hem te eeren en hulde te brengen ?
— Dat zijn de heilige zaken ; en de heilige Naam van God.

— Wat verstaat ge door heilige zaken ?
— Daardoor versta ik al wat van Godswege door bemiddeling Zijner Kerk een wijding of bijzondere zegening heeft ontvangen ; zooals de aan God gewijde personen ; de sacramenten ; en de sacramentaliën, b.v. gewijd water of voorwerpen van godsvrucht ; en verder ook de plaatsen van eeredienst. (89, voorwoord.)

— Hoe kan men bij wijze van eerbetoon aan God, gebruik maken van zijn heiligen Naam ?
— Men kan bij wijze van eerbetoon aan God, gebruik maken van zijn heiligen Naam, als men dien Naam aan-

roept tot getuige van hetgeen men zegt, of hem uitspreekt bij wijze van lofprijzing. (89—91.)

— Hoe noemt men de handeling, waarbij men God tot getuige roept van hetgeen men zegt, of van hetgeen men belooft ?

— Die handeling wordt de eed genoemd. (89, 1.)

— Is de eed in zich goed en aanbevelenswaard ?

— De eed is slechts goed in groote noodzakelijkheid, en niet dan met het uiterst voorbehoud moet men er gebruik van maken. (89, 2.)

— En wat is de bezwering ?

— De bezwering is een akt, waarbij men een beroep doet op den heiligen Naam van God of op een heilige zaak, om iemand te bewegen tot handelen of niet te handelen, naargelang wij willen. (90, 1.)

— Is dat geoorloofd ?

— Ja ; wanneer het geschiedt met eerbied en volgens dat de hoedanigheid der wezens, welke wij bezweren, het vereischt. (ibid.)

— Is het goed om dikwijls den heiligen Naam van God aan te roepen ?

— Ja ; mits men het doet met den grootsten eerbied en bij wijze van lofprijzing. (91, 1.)

§ 31 Ondeugden, die tegenover de godsdienstigheid staan: het bijgeloof; de waarzeggerij; — de ongodsdienstigheid: het op-de-proef-stellen van God; de meineed; de heiligschennis.

— Welke zijn de ondeugden, die tegenover de deugd van godsdienstigheid staan ?

— Er zijn twee soorten van ondeugden, die tegenover de deugd van godsdienstigheid staan : de eene door overdrijving, welke men bijgeloof ; de andere door tekortkoming, welke men ongodsdienstigheid noemt. (92, voorwoord.)

— Wat verstaat ge door bijgeloof ?

— Daardoor versta ik verschillende ondeugden bijeen, waardoor aan God een vereering gebracht wordt, welke Hem niet aangenaam kan zijn, of waardoor aan anderen dan aan God de eer gebracht wordt, welke Hem alleen toekomt. (92. 93, 94.)

— Is er een manier, waarop deze laatste soort van ondeugden meer bijzonder voorkomt ?

— Ja, en wel het onmatig verlangen om de toekomst of verborgen zaken te kennen, waardoor men zich overgeeft aan veelvoudige praktijken van waarzeggerij of tooverij. (95—96.)

— Wat omvat de ongodsdienstigheid ?

— De ongodsdienstigheid omvat twee dingen, te weten : zaken, welke den dienst of de vereering van God betreffen, niet met den passenden eerbied behandelen ; of zich geheel van elken akt van godsdienstigheid onthouden.

— Is deze laatste ondeugd 'n bijzonder groot kwaad ?

— Deze laatste ondeugd is 'n zeer groot kwaad, omdat zij insluit de verachting of het smadelijk vergeten van Hem, aan Wien wij het meest verplicht zijn, en Dien iedere mensch strikt gehouden is te eeren en te dienen.

— Onder welken bijzonderen vorm doet zich deze laatste ondeugd tegenwoordig voor ?

— Zij doet zich voor onder den vorm van laïcisme.

— Wat verstaat ge door het laïcisme ?

— Daardoor versta ik dat levensstelsel, hetwelk God geheel en al ter zijde stelt ; hetzij door God of al wat van Hem is, te verjagen en te vervolgen overal waar men Hem aantreft ; hetzij door geen rekening met Hem te houden bij de inrichting van het persoonlijk leven, van het familieleven of van het maatschappelijk leven.

— Waaruit spruit deze groote ondeugd van het laïcisme voort, in zijn stelligen en in zijn ontkennenden vorm ?

— De stellige vorm spruit voort uit den haat of uit sectarisme ; de ontkennende vorm uit een soort van verstandelijke en zedelijke verstomptheid in de bovenzinnelijke en bovennatuurlijke orde.

— Moet men zich uit alle kracht tegen het laïcisme verzetten ?

— Daar is geen grootere plicht dan zich uit alle kracht tegen het laïcisme te verzetten, en het te bestrijden met alle middelen, welke men in zijn macht heeft.

— Welke zijn de andere zonden van ongodsdienstigheid ?

— Deze zijn : het op-de-proef-stellen van God en de

meineed, welke zonden tegen God Zelf of tegen Zijn heiligen Naam zijn ; dan de heiligschennis en de simonie, welke tegen de heilige zaken zijn. (97—99.)

— Wat verstaat ge door het op-de-proef-stellen van God ?

— Daardoor versta ik die zonde tegen de deugd van godsdienstigheid, waardoor men te kort komt in den eerbied jegens God door een beroep te doen op Zijne tusschenkomst, hetzij als om zich van Zijne macht te vergewissen ; ofwel in omstandigheden, welke Hem niet veroorloven om tusschen beide te komen zonder tegen hetgeen Hij aan Zich Zelven verschuldigd is, in te gaan. (97, 1.)

— Is het God op de proef stellen, wanneer men op eene bijzondere hulp van zijn kant rekent zonder zelf te doen, wat men kan ?

— Ja, zoo te handelen is God op de proef stellen, en men moet het met de grootste zorg vermijden. (97, 1. 2.)

— Wat verstaat ge door den meineed ?

— Daardoor versta ik die zonde tegen de deugd van godsdienstigheid, welke bestaat in 'n beroep te doen op Gods getuigenis voor een valsche zaak, of in niet te houden, wat men onder eede beloofd heeft. (98, 1.)

— Is het een zonde, welke in verband staat met den meineed, wanneer men telkens en onbedacht den heiligen Naam van God aanroept ?

— Ja, 't is een gebrek aan eerbied jegens Gods heiligen Naam, hetwelk, zonder eigenlijk meineed te zijn, ermede in verband staat, en hetwelk men niet met te groote zorg zou kunnen vermijden.

— Wat verstaat ge door de heiligschennis ?

— Daardoor versta ik de schending van personen, of

van zaken of plaatsen, die een bijzondere wijding of heiliging hebben ontvangen, waardoor ze aan den dienst van God toegewijd zijn. (99, 1.)

— Is de heiligschennis een groote zonde ?

— Ja, de heiligschennis is een groote zonde ; want de zaken van God aanraken, is op eenige wijze God zelven aanraken, en God legt voor deze zonde zelfs hier op aarde de grootste straffen weg. (99, 2—4.)

— Wat verstaat ge door de simonie ?

— Daardoor versta ik die bijzondere zonde van ongodsdienstigheid, waardoor in navolging der goddeloosheid van Simon den toovenaar onrecht wordt aangedaan aan heilige zaken, door deze te behandelen als geringe stoffelijke zaken, waarover de menschen als heer en meester beschikken, en welke zij voor geldswaarde koopen of verkoopen. (100, 1.)

— Is de simonie een groote zonde ?

— Ja, de simonie is een groote zonde, welke door de Kerk zeer streng gestraft wordt. (100, 6.)

§ 32. **De piëteit jegens de ouders en jegens het vaderland.**

— Welke van de deugden, die aan de rechtvaardigheid onderhoorig zijn, is na de godsdienstigheid de grootste ?

— De deugd van piëteit. (101.)

— Wat verstaat ge door de deugd van piëteit ?

— Daardoor versta ik die deugd, welke tot voorwerp heeft aan ouders en aan het vaderland den eerbied en de

liefde te bewijzen, [1]) welke hun verschuldigd zijn voor de groote weldaad van het bestaan, dat zij ons geschonken hebben, alsmede voor al het goed, dat het bestaan volgt om hetzelven te behouden en te volmaken. (101, 1—3.)

— Zijn de plichten der deugd van piëteit jegens ouders en jegens het vaderland bijzonder heilig?

— Ja, na de plichten jegens God zijn er geen, welke heiliger zijn. (101, 1.)

— Welke zijn de plichten der deugd van piëteit jegens de ouders?

— Deze zijn: eerbied en achting ten allen tijde; gehoorzaamheid, wanneer men onder hun gezag leeft; bijstand in geval van nood. (101, 2.)

— En welke zijn de plichten der deugd van piëteit jegens het vaderland?

— Deze: eerbied en ontzag jegens hen, die het verpersoonlijken of het vertegenwoordigen; gehoorzaamheid aan de wetten; en de gave van zich zelven tot aan het offer van zijn eigen leven in geval van een rechtvaardigen oorlog tegen de vijanden des lands.

§ 33. De hoogachting jegens zijn meerderen.

— Is er nog een andere deugd, waarbij gehoorzaamheid kan gevorderd zijn, behalve bij de deugden van godsdienstigheid en van piëteit?

— Ja, de deugd van hoogachting. (102.)

[1]) Onder de liefde voor de ouders valt ook de genegenheid voor bloedverwanten, en onder de liefde voor het vaderland de achting voor alle medeburgers. S. Thom. l. c.

— Wat verstaat ge door de deugd van hoogachting ?

— Daardoor versta ik eene deugd, welke tot voorwerp heeft het regelen der verhouding van minderen tot meerderen, met uitzondering van de meerderheid, die aan God toekomt, of aan de ouders en aan de gezaghebbenden, die het vaderland vertegenwoordigen. (102—103.)

— Regelt de deugd van hoogachting de verhouding van leerlingen tot leermeesters, van gezellen tot patroons, of van alle andere minderen tot hun meerderen ?

— Ja, de deugd van hoogachting regelt de verhouding van leerlingen tot leermeesters, van gezellen tot patroons, of van alle andere minderen tot hun meerderen. (103, 3.)

— Sluit de deugd van hoogachting altijd de deugd van gehoorzaamheid in ?

— Neen ; de deugd van gehoorzaamheid is slechts dan door de deugd van hoogachting gevorderd, als het meerderen geldt, die gezag hebben over hun minderen.

— Zijn er nog andere meerderheidsrangen buiten die, welke gezag meebrengen over de minderen ?

— Ja, zooals b.v. de meerderheid van talent, van vernuft, van rijkdom, van leeftijd, van deugd en andere soortgelijke. (103, 2.)

— Bestaat er in al die rangen gelegenheid om de deugd van hoogachting te beoefenen ?

— Ja, de deugd van hoogachting doet den mensch aan al zijn meerderen, welke ook, de verschuldigde eerbewijzing brengen ; zoo nochtans, dat zij die eerbewijzing op de eerste plaats schenkt aan de meerderen in gezag, aan wie zij tevens het verschuldigde dienstbetoon brengt. (ibid.)

— Is dat van belang voor het welzijn van de maatschappij ?

— Ja, dat is van het hoogste belang voor het welzijn van de maatschappij ; omdat elke maatschappij veelheid en op eeniger wijze ondergeschiktheid medebrengt, en elke ondergeschikte de deugd van hoogachting moet beoefenen op straffe van de schoonheid en de samenstemming te verstoren, die de bekoorlijkheid uitmaken van het leven der menschen onderling.

— Moet iedere mensch de deugd van hoogachting beoefenen ?

— Ja ; omdat er geen mensch is, welke meerderheid hij in een zekere orde ook hebbe, die niet in een andere orde minder is dan een ander. (103, 2 ad 3.)

§ 34. **De dankbaarheid of de erkentelijkheid.**

— Welke is de eerste van die onderhoorige deugden der rechtvaardigheid, die niet tot voorwerp hebben een strikte schuld, welke onmogelijk ten volle kan worden afgedaan, doch een zekere zedelijke schuld, welke nochtans noodzakelijkerwijze voor het welzijn der gemeenschap gevorderd wordt ?

— Dat is de deugd van erkentelijkheid of dankbaarheid. (106.)

— Wat is de taak dezer deugd ?

— De taak dezer deugd is ons alle bijzondere weldaden, welke wij van iemand kunnen ontvangen hebben, naar behooren te doen erkennen en te vergelden. (106, 1.)

— Is dat een groote deugd ?

— Ja ; want de tegenovergestelde ondeugd, te weten

de ondankbaarheid, is uiterst hatelijk en wordt door alle menschen veroordeeld. (107.)

— Moet men zich bij de deugd van dankbaarheid of erkentelijkheid toeleggen om meer terug te geven dan men ontvangen heeft ?

— Ja, men moet zich toeleggen om meer terug te geven dan men heeft ontvangen, om zoodoende zelf de daad van zijn weldoener na te volgen. (106, 6.)

§ 35. **De zorg om het kwaad te wreken of te bestraffen.**

— En is er uit oogpunt van deugd iets te doen tegen kwaaddoeners of tegen al degenen, die schadelijk zijn en binnen de sfeer van onze waakzaamheid vallen ?

— Ja, een bijzondere deugd, nml. de zorg om het kwaad te wreken, moet ons aanzetten om het kwaad niet ongestraft te laten, wanneer het goede, waarvoor wij te waken hebben, vraagt, dat het kwaad metterdaad gestraft worde. (108.)

§ 36. **De waarheidsliefde ; — ondeugden, die er tegenover staan : de leugen ; de huichelarij ; de schijnheiligheid.**

— Welke andere deugd is er nog gevorderd voor het welzijn der menschelijke samenleving, juist niet meer ter wille van anderen, maar ter wille van hem zelf, die handelt ?

— De deugd van waarheidsliefde. (109.)

— Wat verstaat ge door de deugd van waarheidsliefde ?

— Daardoor versta ik die deugd, die ons neigt om ons in alles, in onze woorden en in onze handelingen, te toonen zooals we zijn. (109, 1—4.)

— Welke ondeugden staan tegenover deze deugd ?
— De leugen, de huichelarij en de schijnheiligheid. (110—113.)

— Wat verstaat ge door de leugen ?
— Door de leugen versta ik het feit van zoo te spreken of te handelen, dat men wetens uitdrukt of te kennen geeft wat niet is. (110, 1.)

— Is dat kwaad ?
— Dat is in zijn wezen kwaad, en kan nooit goed worden ter wille van eenig doel of eenig voorwendsel. (110, 3.)

— Maar is men dan altijd gehouden door zijne woorden of door zijne handelingen al wat is, te zeggen of te kennen te geven ?
— Neen, men is niet altijd gehouden om al wat is, te zeggen of te kennen te geven ; maar men moet nooit wetens zeggen of te kennen geven wat niet is. (110, 3.)

— Hoeveel soorten van leugens zijn er ?
— Er zijn drie soorten van leugens, te weten : de leugen uit scherts, de noodleugen en de schade-leugen. (110, 2.)

— Waarin zijn deze drie soorten van leugens onderscheiden ?
— Deze drie soorten van leugens zijn hierin onderscheiden, dat de leugen uit scherts ten doel heeft om den evenmensch te vermaken ; de noodleugen om hem van dienst te zijn ; en de schade-leugen om hem nadeel toe te brengen. (110, 2.)

— Is deze laatste leugen de ergste van allen?

— Ja, van alle soorten van leugens is de schade-leugen het ergste; en terwijl de twee andere slechts dagelijksche zonden kunnen zijn, is zij altijd uit zich eene doodzonde, welke slechts dan een dagelijksche zonde kan zijn, als zij een geringe schade beoogt. (110, 4.)

— Wat verstaat ge door de huichelarij en de schijnheiligheid?

— De huichelarij bestaat hierin, dat men zich uitwendig voordoet voor wat men inwendig niet is; en de schijnheiligheid is die huichelarij, waarbij men het oogmerk heeft door te gaan voor een rechtvaardigen of heiligen mensch, wanneer men het innerlijk niet is. (111, 1. 2.)

— Is men, om niet in deze ondeugden te vervallen, verplicht om uitwendig het kwaad of minder goede te toonen, wat men in zich heeft?

— Geenszins; en 't is integendeel een plicht om niets naar buiten te laten blijken, hetzij om aan zich zelven geen schade toe te brengen in de meening van anderen, hetzij om anderen niet te ontstichten of te ergeren. Wat de deugd van waarheidsliefde vordert, is dat men niet beoogt om door zijn uitwendig leven iets te kennen te geven, hetzij ten goede, hetzij ten kwade, dat niet beantwoorden zou aan hetgeen men werkelijk is. (111, 3. 4.)

— Is men door de deugd van waarheidsliefde verplicht om zich van elk teeken in woord of daad te onthouden, dat aanleiding geven zou tot een valschen uitleg, of is men verplicht dien valschen uitleg te voorkomen?

— Neen; men zou hiertoe slechts gehouden zijn, als de valsche uitlegging van nature 'n kwaad zou veroorzaken, dat we verplicht zijn te verhinderen. (111, 1.)

— Kan men op meerdere manieren zonden bedrijven van leugen, of van huichelarij en schijnheiligheid, welke soortelijk onderscheiden zonden uitmaken ?

— Ja ; men kan zondigen door zich te verheffen boven hetgeen men werkelijk is, en dat is de zonde van zwetserij ; of door zich te vernederen beneden hetgeen men is, te denken gevend, dat men het goede, hetwelk men heeft, niet bezit, en dat is de zonde van onbehoorlijke zelfverkleining. (112. 113.)

§ 37. **De vriendelijkheid of beleefdheid ; — tegenovergestelde ondeugden : de minachting ; de vleierij.**

— Is er nog een andere zedelijke schuld, waarvan men zich kwijten moet in de menschelijke gemeenschap, ofschoon niet met dezelfde gestrengheid als van die, welke de dankbaarheid, de zorg om het kwaad te wreken of de waarheidsliefde ons opleggen ?

— Ja, de schuld der vriendelijkheid of beleefdheid. (114, 2.)

— Wat verstaat ge door de vriendelijkheid of beleefdheid ?

— Daardoor versta ik een deugd, die maakt, dat de mensch in zijne betrekkingen tot anderen er zich op toelegt om in geheel zijn uiterlijk, in zijne woorden zoowel als in zijne handelingen, met anderen om te gaan zooals het behoort, om daardoor het gemeenschappelijk leven zooveel mogelijk te veraangenamen. (114, 1.)

— Is dat een deugd van groote waarde in de betrekkingen, welke de menschen onderling hebben ?

— Ja ; dat is bij uitstek de deugd der samenleving, en

men zou haar kunnen noemen als de bloem of de heerlijke geur zoowel van de deugd van rechtvaardigheid als van de deugd van liefde.

— Op welke manier kan men tegen deze deugd misdoen ?

— Men kan op twee manieren tegen deze deugd misdoen : ofwel door tekortkoming, wanneer men zich weinig of in het geheel niet bezig houdt met hetgeen aan anderen genoegen of misnoegen kan verschaffen ; ofwel door overdrijving, wanneer men in de ondeugd der vleierij vervalt, of als het noodig mocht zijn, z'n afkeuring niet weet te betuigen, welke de handelingen of de woorden van hen, met wie men samenleeft, kunnen verdienen. (115—116.)

§ 38. De vrijgevigheid ; — tegenovergestelde ondeugden : de gierigheid en de verkwisting.

— Welke is de laatste deugd, die in verband staat met de bijzondere rechtvaardigheid en ten doel heeft om zich in laatste opzicht te kwijten van hetgeen voor de betrekkingen der menschen onderling zedelijkerwijze kan verschuldigd zijn ?

— De deugd van vrijgevigheid. (117, 5.)

— Wat verstaat ge door deze deugd ?

— Daardoor versta ik eene gesteldheid der ziel, die maakt, dat de mensch aan de uiterlijke zaken, welke ten nutte van het leven der menschen onderling kunnen dienstig zijn, niet gehecht is tenzij in een mate zoo volmaakt geregeld, dat hij altijd bereid is om die zaken, en voornamelijk geld, dat hun plaats inneemt, ten beste van het gemeenschapsleven af te staan. (117, 1—4.)

— Is de vrijgevigheid een groote deugd ?

— Genomen in haar onmiddellijk voorwerp, te weten het goed van den rijkdom, is zij de minste deugd ; maar genomen in hare gevolgen bezit zij de waardigheid van alle andere deugden, want zij kan tot het goed van elk hunner bijdragen. (117, 6.)

— Welke ondeugden staan tegenover deze deugd ?

— De gierigheid en de verkwisting. (118—119.)

— Wat verstaat ge door de gierigheid ?

— Daardoor versta ik een bijzondere zonde, die in de ongeregelde liefde tot den rijkdom bestaat. (118, 1. 2.)

— Is zij een groote zonde ?

— Te beschouwen naar het menschelijk goed, dat zij bederft, is zij de minste der zonden, want zij bederft slechts de liefde van den mensch voor de uitwendige goederen, nml. den rijkdom ; maar te beschouwen naar de ongelijke verhouding tusschen de ziel en den rijkdom, waaraan deze ondeugd onbehoorlijk doet hechten, is zij de schandelijkste en de verachtelijkste van alle ondeugden ; want zij doet de ziel onderworpen zijn aan wat het meest beneden haar staat. (118, 4. 5.)

— Is deze ondeugd bijzonder gevaarlijk ?

— Ja ; deze ondeugd is bijzonder gevaarlijk, want de liefde tot den rijkdom kent geen perken ; en om hem op te hoopen kan men komen tot het bedrijven van alle misdaden tegen God, tegen den evenmensch en tegen zich zelven. (118, 5.)

— Is de gierigheid een hoofdzonde ?

— Ja, de gierigheid is een hoofdzonde ; omdat zij in zich of in haar voorwerp een der voorwaarden heeft voor het geluk, dat elkeen verlangt, te weten : den overvloed van goederen, waaraan alles gehoorzaamt. (118, 7.)

— Welke zijn de dochters der gierigheid ?

— Dochters der gierigheid zijn : de ongevoeligheid des harten, welke geen mededoogen meer kent ; de onrust ; de geweldpleging ; de valschheid ; de meineed ; het bedrog ; het verraad. Immers de ongeregelde liefde tot den rijkdom kan te ver gaan in het voor-zich-houden of in het verkrijgen van rijkdom ; en wat dit laatste betreft, kan zij te ver gaan in het verlangen om rijkdom te bezitten ; of door hem met geweld te nemen ; of door het gebruiken van list hetzij in gewoon gesprek, hetzij met bijvoeging van een eed ; of door list aan te wenden met daden : ten opzichte van zaken, of ten opzichte van personen. (118, 8.)

— Is de verkwisting, — de andere ondeugd, die tegenover de vrijgevigheid staat, — insgelijks in tegenstelling met de gierigheid ?

— Ja ; want terwijl de gierigheid te ver gaat en geheel in beslag genomen wordt door de liefde voor den rijkdom, welken zij niet genoeg door schenking ten nutte wil maken, houdt de verkwisting daarentegen zich niet genoegzaam bezig met de zorg voor den rijkdom, en is te zeer geneigd om hem weg te schenken. (119, 1. 2.)

— Welke van deze beide ondeugden is de grootste ?

— De gierigheid ; omdat deze meer in tegenstelling is met de deugd van vrijgevigheid, aan welke het eigen is liever te geven dan voor zich te houden. (119, 3.)

— Zoudt ge mij bij wijze van beknopte samenvatting kunnen zeggen, hoe de onderhoorige deugden der bijzondere rechtvaardigheid ordelijk zijn ingedeeld en gerangschikt met het oog op hen, die er het voorwerp van zijn ?

— Ja, zooals hier volgt. Op de eerste plaats komt de godsdienstigheid, welke den dienst en de vereering betreft, welke men verschuldigd is aan God als den Schepper en oppersten Heer en Meester van alles ; — dan de piëteit ten opzichte van ouders en van het vaderland voor de groote weldaad des levens, welke wij aan hen te danken hebben ; — vervolgens de hoogachting ten opzichte van meerderen in gezag of in waardigheid en in welke orde van voortreffelijkheid dan ook ; — verder de dankbaarheid of de erkentelijkheid ten opzichte van onze bijzondere weldoeners ; — de zorg om het kwaad te wreken of te bestraffen, als het boosdoeners betreft of degenen, die ons hebben kunnen benadeelen op een wijze, welke beteugeld dient te worden ; — eindelijk de waarheidsliefde, de vriendelijkheid of beleefdheid, en de vrijgevigheid, welke wij aan ieder menschelijk wezen verschuldigd zijn om wille van ons zelven.

§ 39. **De natuurlijke billijkheid.**

— Hadt ge niet gezegd, dat er ook een onderhoorige deugd was van de algemeene of wettelijke rechtvaardigheid ?

— Ja ; en dat is de deugd, welke men den algemeenen naam van natuurlijke billijkheid geven kan. (120.)

— Wat is de rol of taak aan deze deugd eigen ?

— Deze deugd heeft voor rol en eigen taak den wil te bewegen om in alles en in alle opzichten de rechtvaardigheid te zoeken buiten en boven de letter der wet of buiten

de bestaande gewoonten onder de menschen, wanneer het natuurlijk verstand krachtens zijn allereerste beginselen aantoont, dat in een of ander bepaald geval de letter der wet of de bestaande gewoonten niet kunnen noch moeten toegepast worden. (120, 1.)

— Is deze deugd van veel belang ?

— Deze deugd is in de orde van de rechtvaardigheid, of van alle deugden, die 's menschen betrekkingen tot anderen regelen, de belangrijkste en de kostbaarste van alle deugden, daar zij ze allen eeniger mate beheerscht en ze allen handhaaft binnen de orde van het maatschappelijk welzijn, in wat het diepste wezen van die orde raakt. (120, 2.)

§ 40. **Over de gave van godsvrucht, die met de rechtvaardigheid en hare onderdeelen overeenstemt.**

— Welke gave van den heiligen Geest stemt overeen met de deugd van rechtvaardigheid ?

— De gave van godsvrucht. (121.)

— Waarin bestaat juist de gave van godsvrucht ?

— De gave van godsvrucht bestaat in een blijvende-gesteldheid van den wil, die den mensch geschikt maakt om de rechtstreeksche en persoonlijke werking van den heiligen Geest te ontvangen ; welke werking hem aandrijft om met God om te gaan als met een Vader, Die teeder en kinderlijk vereerd, gediend en gehoorzaamd wordt ; en om met alle andere menschen of met alle andere redelijke schepselen, in zijne uitwendige betrekkingen tot hen, om te gaan volgens den eisch van het goddelijk genadegoed, dat hen allen vereenigt met God als met den Vader van de groote goddelijke familie. (121, 1.)

— Moet men zeggen, dat de gave van godsvrucht het volmaakte zegel drukt op de uitwendige betrekkingen, welke de menschen onder elkander of tot God kunnen hebben ?

— Ja, de gave van godsvrucht drukt het volmaakte zegel op de uitwendige betrekkingen, welke de menschen onder elkander of tot God kunnen hebben ; zij is de bekroning der deugd van rechtvaardigheid en van al hare onderhoorige deugden ; en indien allen door volmaakt te beantwoorden aan deze gave, de bewegingen en de werking van den heiligen Geest ten uitvoer brachten, dan zou het leven der menschen op deze aarde het leven zijn van één groote goddelijke familie en als 'n voorsmaak van het leven der uitverkorenen in den hemel.

§ 41. Voorschriften met betrekking tot de rechtvaardigheid, welke vervat zijn in de tien geboden.

— Zijn er voorschriften, die betrekking hebben op de deugd van rechtvaardigheid en op haar onderhoorige deugden met de gave van godsvrucht, welke ze bekroont ?

— Ja ; en deze voorschriften zijn alle vervat in de tien geboden. (122, 1.)

— Hebben de tien geboden slechts betrekking op deze deugden ?

— Ja, de tien geboden hebben slechts op deze deugden betrekking ; en voorschriften, welke op andere deugden betrekking hebben, zijn eerst later gekomen, als nadere bepalingen of verklaringen van de eersten. (122, 1.)

— Waarom is dit zoo ?

— Omdat de tien geboden, die de allereerste voorschriften der zedewet uitmaken, moesten slaan op datgene wat

aanstonds, klaarblijkelijk en voor allen als verplichtend geldt ; en dit de betrekkingen zijn tot anderen, zooals die geregeld worden door de deugd van rechtvaardigheid met haar onderhoorige deugden. (122, 1.)

— Hoe worden de tien geboden verdeeld ?

— Ze worden verdeeld in twee gedeelten, welke men de twee tafelen der wet noemt.

— Wat bevat de eerste tafel ?

— De eerste tafel bevat de drie eerste geboden, welke betrekking hebben op de deugd van godsdienstigheid, die 's menschen betrekking ten opzichte van God regelt.

— Hoe zijn deze drie geboden der eerste tafel gerangschikt ?

— Ze zijn op zulke wijze gerangschikt, dat de twee eerste de twee voornaamste beletselen voor de godsvereering uitsluiten, te weten : de bijgeloovigheid of den dienst van valsche goden, en de ongodsdienstigheid of het gebrek aan eerbetooning ten opzichte van den waren God; vervolgens bepaalt het derde gebod de stellige zijde van den goddelijken eeredienst. (122, 2. 3.)

— Wat omvat het derde gebod ?

— Het derde gebod omvat twee dingen : de onthouding van slafelijke werken, en de zorg om met goddelijke zaken bezig te zijn. (122, 4 ad 3.)

— Wat verstaat men door de onthouding van slafelijke werken ?

— Door onthouding van slafelijke werken verstaat men de verplichting om op bepaalde dagen allen handenarbeid achterwege te laten, die niet gevorderd is voor het

onderhoud of voor de goede orde van het stoffelijk leven, of die niet door een dringende noodzakelijkheid vereischt wordt ; deze bepaalde dagen zijn, één dag in de week, die nu de Zondag is, en de verplichte feestdagen, die voor de geheele Kerk zijn : Kerstmis, Nieuwjaar, Driekoningen, Hemelvaartsdag, Sacramentsdag, Onbevlekte Ontvangenis van Maria, Ten-hemel-opneming van Maria, feestdag van den H. Joseph, feestdag der H.H. Apostelen Petrus en Paulus, en Allerheiligen. (122, 3 ad 3 ; Kerkel. Wetb. can. 1247.)

— En wat omvat de zorg om met goddelijke zaken bezig te zijn ?

— Die zorg omvat op zeer uitdrukkelijke wijze en op straf van zware zonde, het bijwonen van de heilige Offerande der Mis op de Zondagen en op de boven aangegeven feestdagen. (122, 3 ad 4.)

— Is men tot eenige andere oefening van godsvrucht gehouden, als men op die dagen de Mis niet kan bijwonen ?

— Men is niet tot eenige bepaalde oefening van godsvrucht gehouden ; maar zeker zou men te kort schieten in de stellige verplichting om die dagen te heiligen, als men ze liet voorbijgaan zonder eenigen akt van godsdienstigheid te verrichten.

— Welke geboden bevat de tweede tafel ?

— De tweede tafel bevat de geboden, die betrekking hebben op de deugd van piëteit jegens de ouders, en op de deugd van strikte rechtvaardigheid jegens den evenmensch, wie hij ook zij. (122, 5. 6.)

§ 42. **De sterkte, — wat zij is; de akt van het martelaarschap. Tegenoverstaande ondeugden: de vreesachtigheid; de onverschilligheid; de roekeloosheid.**

— Welke deugd komt na de rechtvaardigheid als de derde van de kardinale deugden ?

— De deugd van sterkte. (123—140.)

— Wat verstaat ge door de deugd van sterkte ?

— Daardoor versta ik die zedelijke volmaaktheid van het zinnelijk gedeelte in den mensch, welke hem in doodsgevaren, voortkomend uit een rechtvaardigen strijd, stand doet houden tegen de grootste vrees ofwel de stoutste bewegingen van durf in hem matigt, zoodat de mensch daarbij nooit afwijkt van zijn plicht. (123, 1—6.)

— Is er een bijzondere akt dezer deugd, waarin geheel hare voortreffelijkheid en volmaaktheid uitschijnt ?

— Ja, de akt van het martelaarschap. (124.)

— Wat verstaat ge door den akt van het martelaarschap?

— Daardoor versta ik dien akt der deugd van sterkte, waardoor men in dat soort van afzonderlijken strijd, welken men heeft te doorstaan tegen de vervolgers van den christennaam of van al wat daarop betrekking heeft, niet vreest den dood te aanvaarden om getuigenis te geven aan de waarheid. (124, 1—5.)

— Welke ondeugden staan tegenover de deugd van sterkte ?

— Deze zijn : van den eenen kant, de vrees, welke niet genoeg stand houdt tegen de doodsgevaren, of de onverschilligheid voor het gevaar, die in gebreke blijft hetzelve

te vermijden, wanneer het moet vermeden worden ; en van den anderen kant, de roekeloosheid, die in strijd met de behoorlijke voorzichtigheid het gevaar te gemoet loopt. (125—127.)

— Kan men dan zondigen door overmaat van moed ?

— Men zondigt nooit door overmaat van moed ; maar men kan, door een te groote stoutheid gedreven, zich laten vervoeren tot daden, welke geen akten zijn van waren moed, doch er slechts den schijn van hebben. (127, 1 ad 2.)

§ 43. Deugden, die verwant zijn aan de sterkte. De grootmoedigheid ; — tegenoverstaande ondeugden : het vermetel zelfvertrouwen, de eerzucht, de zucht naar ijdelen roem ; — de kleinmoedigheid.

— Zijn er deugden, die aan de sterkte verwant zijn, wijl ze den akt dezer deugd navolgen, hoewel in een minder moeilijke zaak ?

— Ja ; en deze zijn : van een kant, de grootmoedigheid en de prachtlievendheid ; en van den anderen kant, het geduld en de volharding. (128.)

— Waarin zijn deze twee soorten van deugden onderscheiden ?

— Hierin, dat de twee eerste deugden verwant zijn aan de sterkte in het aandurven van wat moeilijk of lastig is ; terwijl de twee andere met haar verwantschap hebben in het stand houden tegen de grootste vrees. (128.)

— Wat is het eigen voorwerp van de grootmoedigheid ?

— Het eigen voorwerp van de grootmoedigheid is de beweging der hoop versterken tot het volvoeren van groot-

sche daden, voor zoover daaruit groote eer of groote roem voortspruit. (129, 1. 2.)

— Is dus alles groot in de grootmoedigheid ?

— Ja, alles is groot in deze deugd ; en zij is bij uitstek aan groote zielen eigen.

— Staat er eenige ondeugd tegenover ?

— Ja, er staan verschillende ondeugden tegenover, hetzij door overdrijving, hetzij door tekortkoming.

— Welke ondeugden staan er tegenover door overdrijving ?

— Deze : het vermetel zelfvertrouwen, de eerzucht, en de zucht naar ijdelen roem. (130—132.)

— Hoe zijn deze verschillende ondeugden van elkander onderscheiden ?

— Zij zijn hierin onderscheiden, dat het vermetel zelfvertrouwen aanzet tot het verrichten van daden, die iemands krachten of deugd te boven gaan ; de eerzucht een grooter eer beoogt dan iemands staat of verdiensten het meebrengen ; en de zucht naar ijdelen roem een roem zoekt zonder voorwerp, of 'n roem, die geen waarde heeft, of die niet teruggebracht wordt tot het ware doeleinde, nml. de glorie van God en het heil der menschen. (ibid.)

— Is de zucht naar ijdelen roem een hoofdzonde ?

— Ja, de zucht naar ijdelen roem is eene hoofdzonde ; omdat zij de bekendmaking van eigen voortreffelijkheid insluit, hetwelk de menschen in alles zoeken, en hetwelk hen tot vele zonden brengen kan. (132, 4.)

— Welke zijn de dochters der ijdele roemzucht ?

— Deze : de zwetserij, de schijnheiligheid, de halsstarrigheid, de oneenigheid, de twist, de ongehoorzaamheid. (132,5.)

— Welke ondeugd staat tegenover de grootmoedigheid door tekortkoming ?
— De kleinmoedigheid. (133.)

— Waarom is de kleinmoedigheid een zonde ?
— Omdat zij strijdig is met de natuurwet, die elk wezen tot een ontplooien van werkzaamheid neigt, naargelang zijn kracht of middelen het hiertoe geschikt maken. (133, 1.)

— Is het dus werkelijk laakbaar, als men uit mistrouwen in zich zelven of door een onbehoorlijke houding ten opzichte van eer en roem, geen gebruik maakt van de krachten of de middelen om te werken, welke men van God ontvangen heeft ?
— Ja, dat is werkelijk te laken en men moet zich wel wachten dit niet te verwarren met de ware nederigheid, waarover we weldra zullen spreken. (ibid.)

§ 44. **De prachtlievendheid. — Tegenoverstaande ondeugden: de bekrompenheid; de overdreven uitgaven.**

— Waarin bestaat de deugd van prachtlievendheid ?
— De deugd van prachtlievendheid bestaat in eene gesteldheid van het zinnelijk gedeelte, die de beweging der hoop versterkt of regelt aangaande de moeilijkheden der onkosten en uitgaven, welke noodig zijn om groote werken tot stand te brengen. (134, 1. 2.)

— Veronderstelt deze deugd grooten rijkdom en geschikte gelegenheid tot het doen van uitgaven voor het openbaar welzijn ?
— Ja, deze deugd veronderstelt grooten rijkdom, en

tevens dat men in de gelegenheid is om dien te besteden voornamelijk tot luister van den goddelijken eeredienst of voor het openbare welzijn in de gemeente of in den Staat. (134, 3.)

— Is zij dus eigenlijk de deugd der rijken en der grooten ?
— Ja ; zij is eigenlijk de deugd der rijken en der grooten.

— Welke ondeugden staan tegenover deze deugd ?
— De ondeugd van bekrompenheid, welke den mensch neigt om beneden de uitgaven te blijven, die voor een te ondernemen werk gevorderd zijn ; en dan de ondeugd van de overdreven uitgave, welke den mensch er toe brengt om zonder reden uitgaven te doen, die hooger zijn dan de grootheid van het werk vereischt. (135, 1. 2.)

§ 45. Het geduld ; — de lankmoedigheid en de standvastigheid.

— Wat is aan de deugd van geduld eigen ?
— Het is eigen aan de deugd van geduld om met het oog op het toekomstig leven alle droefenissen te verdragen, die ieder oogenblik van ons tegenwoordig leven kunnen veroorzaakt worden door de zwarigheden, welke aan dit leven onafscheidelijk verbonden zijn, en bijzonder door de handelingen van andere menschen in hunne betrekkingen tot ons. (136, 1—3.)

— Is het geduld hetzelfde als de lankmoedigheid en de standvastigheid ?
— Neen ; want al helpen ze alle drie om tegen de droefheden van dit leven bestand te zijn, het geduld houdt voor-

al stand tegen het ongenoegen en de moeilijkheden, welke voortkomen uit onze dagelijksche betrekkingen met andere menschen ; terwijl de lankmoedigheid stand houdt tegen de droefheid, welke ons veroorzaakt wordt door het uitstel onzer verwachtingen ; en de standvastigheid tegen de droefenis, welke veroorzaakt wordt door de verveling, die ons bij de gestage beoefening van het goede kan overkomen. (136, 5.)

§ 46. **De volharding. — Tegenoverstaande ondeugden : de weekelijkheid, de hardnekkigheid.**

— Welk verband heeft de volharding met de boven vermelde deugden ?

— De volharding slaat niet op de droefheid, maar veeleer op de vrees voor de vermoeienis, welke ons veroorzaakt wordt door den langen duur der beoefening van het goede. (137, 1—3.)

— Staan er ondeugden tegenover de deugd van volharding ?

— Ja ; en deze zijn het gebrek aan weerstand of de weekelijkheid, die doet wijken voor de minste moeite of de geringste inspanning ; en de hardnekkigheid, die onverzettelijk maakt en niet wijken wil, wanneer het daarentegen redelijk zou zijn om dit te doen. (138, 1. 2.)

§ 47. **Over de gave van sterkte, die met de deugd van sterkte overeenstemt.**

— Is er een gave van den heiligen Geest, welke met de deugd van sterkte overeenstemt ?

— Ja, de gave, welke denzelfden naam draagt en de gave van sterkte genoemd wordt. (139.)

— Zoudt ge mij kunnen uitleggen, waarin de gave van sterkte verschilt van de deugd, welke denzelfden naam draagt ?

— Ja, en hierover het volgende. — Evenals de deugd, betreft deze gave de vrees en eenigszins ook de stoutmoedigheid. Doch, terwijl de vrees en de stoutmoedigheid, voor zooverre ze door de deugd van sterkte gematigd worden, slechts de gevaren betreffen, welke de mensch kan te boven komen of doorstaan; betreffen de vrees en het vertrouwen, voor zooverre ze door de gave van sterkte worden in bedwang gehouden of opgewekt, de gevaren of de onheilen, welke de mensch in 't geheel niet kan te boven komen. En hier wordt bedoeld de scheiding van alle goederen van het tegenwoordig leven, welke de dood aanbrengt, zonder dat die dood uit zich zelven het eenig hooger goed schenkt, dat tegen al het andere opweegt en al het andere in oneindige mate vervangt, daar het alle goed aanbrengt en alle kwaad uitsluit, te weten, de daadwerkelijke verkrijging van het eeuwig leven. Deze daadwerkelijke verkrijging van het eeuwig leven in plaats van al de ellenden van het tegenwoordig leven, — ondanks alle moeilijkheden of alle gevaren, die er, met inbegrip van den dood, kunnen in den weg komen, — is uitsluitend het gevolg van de eigen werking des heiligen Geestes. Daarom ook komt het Hem alleen toe de ziel van den mensch daadwerkelijk hiertoe te bewegen, zoodat de mensch in zich het vaste en stellige vertrouwen bezit, hetwelk hem de grootste vrees doet verachten en in zekeren zin den dood zelf doet uitdagen, niet om te bezwijken ditmaal, maar om er over te zegevieren. En 't is overeenkomstig de gave van sterkte, dat de mensch aldus bewogen

wordt door den heiligen Geest. En zoo zou men als het eigen voorwerp dezer gave kunnen aanwijzen : de overwinning over den dood. (139, 1.)

§ 48. **Over de voorschriften met betrekking tot de sterkte.**

— Zijn er in de goddelijke wet voorschriften, die betrekking hebben op de deugd van sterkte ?

— Ja ; en deze voorschriften zijn naar behooren gegeven. Want vooral in de nieuwe wet, waar alles er toe leidt om den geest van den mensch in God te vestigen, wordt de mensch uitgenoodigd, door voorschriften in ontkennenden vorm, om de tijdelijke rampen niet te vreezen ; en door voorschriften in stelligen vorm om zonder ophouden te strijden tegen den duivel, zijn doodvijand. (140, 1.)

— En worden er in de goddelijke wet insgelijks voorschriften gegeven met betrekking tot de andere deugden, die verwant zijn aan de sterkte ?

— Ja ; doch er zijn slechts stellige voorschriften gegeven ten opzichte van het geduld en de volharding, daar deze deugden de gewone dingen des levens betreffen ; ten opzichte van de prachtlievendheid en de grootmoedigheid, die zaken betreffen, veeleer tot de volmaaktheid behoorende, zijn er daarentegen geen voorschriften gegeven, doch alleen raadgevingen. (140, 2.)

§ 49. **De matigheid ; — de onthouding ; de vasten. Tegenoverstaande ondeugd : de gulzigheid.**

— Welke is de laatste der groote zedelijke deugden, die

's menschen leven moeten vervolmaken in zijn opgang tot God ?

— De deugd van matigheid. (141—170.)

— Wat verstaat ge door de deugd van matigheid ?

— Daardoor versta ik die deugd, welke in alles de zinnelijke neiging binnen de perken der rede houdt, opdat deze neiging zich niet onbehoorlijk keere tot de genoegens, welke in 't bijzonder het zintuig des gevoels betreffen bij handelingen, die noodzakelijk zijn tot de instandhouding van het lichamelijk leven. (141, 1—5.)

— Welke zijn deze genoegens ?

— Dat zijn de genoegens van spijs en drank of van het huwelijk. (141, 4.)

— Hoe noemt men de deugd van matigheid, wanneer zij de genoegens van spijs en drank betreft ?

— Men noemt haar de onthouding of de soberheid. (146—149.)

— Waarin bestaat de onthouding ?

— De onthouding bestaat in het regelen der zinnelijke neiging met betrekking tot eten en drinken, opdat men hiervan geen gebruik make dan in overeenstemming met de rede. (146, 1.)

— Welken bijzonderen vorm kan de oefening der deugd van onthouding aannemen ?

— Den vorm van vasten. (147.)

— Wat verstaat ge door het vasten ?

— Het vasten bestaat feitelijk hierin, dat men zich een gedeelte onttrekt van hetgeen regelmatig voor zijn dagelijksche voeding gevorderd wordt. (147, 1. 2.)

— Maar is dat niet ongeoorloofd ?

— Neen ; en het vasten kan integendeel iets uitstekends zijn ; want het dient om de begeerlijkheid te onderdrukken ; het maakt den geest vrijer om met goddelijke zaken bezig te zijn ; en het voldoet voor de zonde. (147, 1.)

— Wat is er noodig, opdat het vasten goed en uitstekend zij ?

— Daarvoor is noodig, dat het altijd door de voorzichtigheid geregeld worde, en dat het nooit de gezondheid in gevaar brenge of een beletsel worde tot het vervullen der plichten van zijn staat. (147, 1 ad 2.)

— Is iedere mensch, die het gebruik der rede heeft, tot het vasten gehouden ?

— Iedere mensch, die het gebruik van de rede heeft, is gehouden tot een zekeren vorm van vasten of derving, geëvenredigd met de behoefte aan deugd in zijn zedelijk leven ; maar niet tot de vasten, welke door de Kerk is voorgeschreven. (147, 3. 4.)

— Wat verstaat ge door de vasten, welke door de Kerk is voorgeschreven ?

— Daardoor versta ik een bijzonderen vorm van vasten, welke door de Kerk bepaald is en voorgeschreven van af een zekeren leeftijd en voor zekere dagen van het jaar. (147, 5—8.)

— Waarin bestaat deze bijzondere vorm van vasten ?

— Hierin, dat men slechts een enkelen eigenlijk gezegden maaltijd op den dag mag nemen. (147, 6.)

— Is het uur van dezen maaltijd volstrekt en onveranderlijk vastgesteld ?

— Neen ; want men kan dezen maaltijd nemen of des middags of des avonds.

— Mag men iets nemen buiten dezen eigenlijk gezegden maaltijd ?

— Ja ; men mag des morgens en des avonds een kleine hoeveelheid spijs gebruiken. (Kerkel. Wetb. can. 1251.)

— Wie zijn gehouden tot de vasten, welke door de Kerk voorgeschreven is ?

— Alle christenen, die gedoopt zijn en die hun een en twintigste jaar bereikt hebben tot ze den leeftijd van negen en vijftig jaren hebben voleind. (Kerkel. Wetb. Can. 1254.)

— Wat is er noodig, opdat men alsdan niet behoeft te vasten ?

— Daarvoor is noodig, dat men verhinderd is om een klaarblijkende reden, hetzij om gezondheidsreden, of wegens zwaren arbeid ; of dat men, bij twijfel hierover, dispensatie heeft van het wettig gezag. (147, 4.)

— Wie kan deze dispensatie geven ?

— In den regel is het voldoende om deze te vragen aan de onmiddellijke kerkelijke overheid.

— Op welke dagen is men gehouden tot de kerkelijke vasten ?

— Op alle dagen der veertigdaagsche vasten, uitgenomen de Zondagen ; op de quatertemperdagen van het jaar; en op de vigiliedagen van Pinksteren, van de Ten-Hemelopneming van Maria, van Allerheiligen en van Kerstmis. Als deze vigiliedagen op een Zondag vallen, behoeft men ze niet te vervroegen. (Kerkel. Wetb. Can. 1252.)

— Is er behalve de vastenwet nog een kerkelijke onthoudingswet ?

— Ja ; en deze wet bestaat in de verplichting om zich van vleesch en vet te onthouden alle Vrijdagen des jaars, Aschwoensdag, en iederen Zaterdag der veertigdaagsche vasten tot aan den middag van Zaterdag der goede week ; dan nog de Quatertemperwoensdagen en -Zaterdagen. (Kerkel. Wetb. Can. 1250 en 1252.)

— Wie zijn tot deze onthoudingswet verplicht ?

— Alle geloovigen, die den leeftijd van zeven jaren bereikt hebben. (Kerkel. Wetb. Can. 1254.)

— Welke ondeugd staat tegenover de deugd van onthouding ?

— De gulzigheid. (148.)

— Wat verstaat ge door de gulzigheid ?

— Daardoor versta ik een ongeregelde neiging tot eten en drinken. (148, 1.)

— Zijn er meer soorten van gulzigheid ?

— Ja ; want deze ongeregelde neiging tot eten en drinken kan den aard of de hoedanigheid der spijzen betreffen, — of hunne hoeveelheid, — of wel hunne bereiding, — of ook het gebruik zelve van voedsel door het gestelde uur

niet af te wachten, — of door met te groote begeerlijkheid te eten. (148, 4.)

— Is de gulzigheid een hoofdzonde ?

— Ja, de gulzigheid is een hoofdzonde ; want zij betreft een der genoegens, welke uiteraard het verlangen van den mensch het meest opwekken en hem in die richting doen handelen. (148, 5.)

— Welke zijn de dochters der gulzigheid ?

— Deze : de verstomping van het verstand, de ongepaste vreugd, de ongebondenheid in gesprek, de onkiesche scherts, de onzuiverheid. (148, 6.)

— Zijn deze ondeugden bijzonder leelijk ; en waarom komen zij voornamelijk van de gulzigheid ?

— Ja ; deze ondeugden zijn bijzonder leelijk, omdat zij nog meer dan andere het verstand verminderen en als 't ware benemen ; en zij komen van de gulzigheid, omdat, als het verstand, onder den loomen druk dezer ondeugd als ingedommeld of in slaap gebracht, niet meer met vaste hand het roer houdt, alles in den mensch van z'n koers afwijkt. (ibid.)

§ 50. **De soberheid. — Tegenoverstaande ondeugd : de dronkenschap.**

— Is er behalve de onthouding nog een andere deugd, welke den mensch helpt om zulke gevolgen te voorkomen ?

— Ja, de deugd van soberheid of nuchterheid. (149.)

— Wat verstaat ge door de deugd van soberheid of nuchterheid ?

— Daardoor versta ik eene afzonderlijke deugd, die den mensch neigt om slechts een behoorlijk gebruik te maken van allen bedwelmenden drank. (149, 1. 2.)

— Welke ondeugd staat tegenover deze deugd ?

— De ondeugd, die in het gebruik van dergelijke dranken de maat zoo te buiten gaat, dat men in beschonken of dronken toestand geraakt. (150.)

— Wat verstaat ge door beschonken of dronken toestand ?

— Daardoor versta ik een lichamelijken toestand, waarin de overmaat van drank het gebruik van het verstand heeft doen verliezen. (150, 1.)

— Is deze beschonken of dronken toestand altijd een zonde ?

— Deze toestand is altijd een zonde, wanneer men er door zijne schuld ingekomen is, het buitenmatige drinken niet latend, als men den bedwelmenden aard van den drank toch kon en moest vermoeden. (150, 1.)

— Wat is er voor noodig, opdat deze toestand een doodzonde zij ?

— Daarvoor is noodig, dat men voorzien heeft, dat het bovenmatig drinken kon leiden tot beschonkenheid, en dat men dit mogelijk gevolg aanvaard heeft liever dan zich het genot te ontzeggen, hetwelk in dezen drank gelegen is. (150, 2.)

— Hoe wordt deze zonde genoemd, wanneer ze tot een gewoonte overslaat ?

— Dan wordt ze de dronkenschap genoemd.

— Is de dronkenschap een bijzonder leelijke en verlagende ondeugd ?

— Ja, de dronkenschap is eene bijzonder leelijke en verlagende ondeugd ; omdat zij den mensch wetens berooft van het gebruik van zijn verstand, en hem meer of minder herhaalde malen in een toestand brengt, zelfs beneden dien van het dier, dat ten minste toch altijd zijn instinkt bewaart, waardoor het geleid wordt. (150, 3.)

§ 51. **De kuischheid ; de maagdelijkheid. — Tegenoverstaande ondeugd: de onkuischheid.**

— Welke is, na de onthouding en de soberheid, de andere groote deugd, die ook een soort uitmaakt van de matigheid ?

— De deugd van kuischheid. (151.)

— Wat verstaat ge door de deugd van kuischheid ?

— Daardoor versta ik die volmaaktheid der zinnelijke neiging, waardoor de mensch meester is over al de bewegingen, welke hem aandrijven tot de zaken van het huwelijk. (151, 1.)

— Is er met betrekking tot de kuischheid nog eene afzonderlijke deugd, die er de bekroning en de hoogste volmaking van is ?

— Ja, de maagdelijkheid. (152.)

— Wat verstaat ge door de maagdelijkheid ?

— Daardoor versta ik het vaste en volstrekte voornemen, door een gelofte geheiligd, om voor altijd aan de genoegens van het huwelijk vaarwel te zeggen. (152, 1—3.)

— Welke ondeugd staat tegenover de deugd van kuischheid ?

— De onkuischheid. (153.)

— Waarin bestaat de ondeugd der onkuischheid ?

— De ondeugd der onkuischheid bestaat hierin, dat men, hetzij door handelingen, of door begeerten, of door vrijwillige en behagennemende gedachten gebruik maakt van de zaken, welke de natuur tot instandhouding van het menschelijk geslacht geordend heeft, enkel om het genot, dat ermede verbonden is, tegen de orde der natuur of der welvoegelijkheid in, welke het gebruik dezer zaken regelt. (153, 1—3.)

— Zijn er verschillende soorten van onkuischheid ?

— Ja, er zijn zooveel soorten van onkuischheid, als er onderscheiden ongeregeldheden in zake deze ondeugd kunnen voorkomen. (154.)

— Welke soorten van ongeregeldheid kunnen er bij deze ondeugd voorkomen ?

— De volgende : de gewone hoererij, welke rechtstreeks strijdig is met de goede orde van de zaken des huwelijks, in wat aanbelangt het welzijn en de opvoeding der kinderen, die ter wereld komen ; — of, wat het ergste van alles is, de ondeugd tegen de natuur, welke rechtstreeks en geheel en al strijdig is met het eerste en wezenlijke doel van het huwelijk, nml. de komst zelve van het kind ; — verder de bloedschande, de echtbreuk, de onteering en de schaking, welke slaan op het misbruiken van naaste bloedverwanten, of van gehuwde personen, of van hen, die nog onder de vaderlijke macht staan, en die men bedriegt of geweld aandoet;

— eindelijk de heiligschennis, welke bestaat in het misbruiken van aan God toegewijde personen. (154, 1—12.)

— Is de onkuischheid eene hoofdzonde ?

— Ja, de onkuischheid is eene hoofdzonde, daar de menschen er zich uiterst toe gedreven voelen om de bijzondere hevigheid van het wellustgenot. (153, 4.)

— Welke zijn de dochters van de onkuischheid ?

— Deze : de verblindheid van het verstand ; de overhaasting ; de onbezonnenheid ; de onstandvastigheid ; de liefde voor zich zelven ; de haat tegen God ; de gehechtheid aan het tegenwoordig leven ; de schrik voor het toekomstig leven. (153, 5.)

— Hebben deze dochters der onkuischheid allen iets gemeen, dat van bijzonder ernstigen aard is ?

— Ja ; allen hebben zij, ofschoon in verschillenden graad, dit gemeen, dat zij den geest geheel door het vleesch laten overheerschen ; en daarin ligt ook de bijzonder ernstige aard van elk dezer dochters en van haar moeder, de onkuischheid, dat de mensch van zijn koningschap vervalt om zich te verlagen beneden het redelooze dier. (153, 4.)

§ 52. **Deugden, die verwant zijn aan de matigheid: de zelfbeheersching. — Tegenoverstaande ondeugd: de onbedwongenheid.**

— Zijn er behalve de genoemde soorten van matigheid, nog andere deugden, die aan haar verwant zijn ?

— Ja ; de deugden, die den akt der matigheid of haar wijze van handelen navolgen, te weten : de matiging van datgene wat van nature medesleept of medevoert, doch in

zaken, die gemakkelijker te beheerschen zijn ; — of die niet reiken tot de volmaaktheid van haren akt. (155.)

— Welke zijn deze andere deugden ?

— Dat zijn : de zelfbeheersching of het zelfbedwang ; de goedertierenheid en de zachtmoedigheid ; en de bescheidenheid. (155—170.)

— Wat verstaat ge door de zelfbeheersching of het zelfbedwang ?

— Daardoor versta ik die deugd, waardoor men weerstaat aan de hevige bewegingen van den hartstocht, die zou medesleepen, doch dien men niet volgt om een beweegreden van het verstand. (155, 1.)

— Is deze deugd als deugd wel volmaakt ?

— Neen, als deugd is zij eigenlijk onvolmaakt. (ibid.)

— Waarom is zij als deugd onvolmaakt ?

— Omdat de volmaakte deugd de bewegingen van den hartstocht onderworpen houdt of als onderworpen veronderstelt, terwijl het zelfbedwang niets anders doet dan weerstaan aan die bewegingen. (ibid.)

— Staat er een ondeugd tegenover deze onvolmaakte deugd ?

— Ja, en die ondeugd is de onbedwongenheid. (156.)

— Waarin bestaat de onbedwongenheid ?

— Zij bestaat hierin, dat de mensch wijkt voor de hevigheid van den hartstocht en er zich eenigszins door laat medesleepen. (156, 1.)

— Wie van beiden zondigt het zwaarst, hij, die onmatig is of hij, die geen zelfbeheersching heeft ?

— De onmatige ; want gelijk onder de deugden de zelfbeheersching minder volmaakt is dan de matigheid ; zoo is ook onder de ondeugden de onbedwongenheid minder volmaakt of minder slecht dan de onmatigheid. (156, 3.)

§ 53. De goedertierenheid en de zachtmoedigheid. — Tegenoverstaande ondeugden: de gramschap en de wreedheid of woestheid.

— Wat verstaat ge door de goedertierenheid en de zachtmoedigheid ?

— De goedertierenheid en de zachtmoedigheid zijn twee deugden, waarvan de eerste de uitwendige bestraffing matigt, opdat deze de perken van het verstand niet te buiten ga ; en de andere de inwendige beweging van den hartstocht der gramschap regelt. (157, 1.)

— Staan de goedertierenheid en de gestrengheid, of ook de zachtmoedigheid en de zorg om het kwaad te wreken tegenover elkander ?

— Geenszins ; want zij hebben niet dezelfde beweegredenen ; en in verschillende gevallen en om verschillende beweegredenen streven zij allen naar hetgeen volgens de rede is. (157, 2 ad 1.)

— Welke ondeugden staan tegenover de goedertierenheid en de zachtmoedigheid ?

— Deze : de zondige gramschap, en de wreedheid of de woestheid. (158—159.)

— Wat verstaat ge door de zondige gramschap ?

— Daardoor versta ik een beweging van het weervermogen, die zich keert tot eene onrechtvaardige wraakneming, of tot eene rechtvaardige wraakneming, maar met te veel opgewondenheid. (158, 2.)

— Zijn er meerdere soorten van gramschap ?

— Ja, er zijn drie soorten van gramschap : de gramschap der prikkelbaren, die om een nietigheid zich kwaad maken ; de gramschap der verbitterden, die de aangedane beleediging lang in hun gedachte bewaren ; en de gramschap der onhandelbaren, die de wraakneming zonder uitstel doorzetten. (158, 5.)

— Is de gramschap een hoofdzonde ?

— Ja, de gramschap is een hoofdzonde ; omdat haar voorwerp iets is, waartoe de menschen zich geheel in 't bijzonder laten vervoeren, te weten : de wraakneming of het kwaad, dat den schijn van goed en van rechtmatig heeft. (158, 6.)

— Welke zijn de dochters der gramschap ?

— Deze : de verontwaardiging ; de opgeblazenheid van gemoed ; het getier ; de godslastering ; de beschimping ; de ruzie. (158, 7.)

— Staat er een ondeugd tegenover die der gramschap ?

— Ja ; en dit is geen gramschap te hebben, wanneer wij ze volgens de rede en uit den rechtvaardigen wil om te straffen moeten hebben. (158, 8.)

— Wat verstaat ge door de wreedheid, welke tegenover de goedertierenheid staat ?

— Daardoor versta ik een zekere ruwheid van gemoed,

welke aanzet tot het vergrooten der straf buiten de rechtmatige perken, die door de rede zijn vastgesteld. (159, 1.)

— En wat is de woestheid ?

— De woestheid is iets wilds, iets volslagen onmenschelijks, dat behagen doet scheppen in het lijden van een ander, niet voor zoover dit een rechtvaardige straf is, maar enkel en alleen voor zoover het smart en lijden is. De woestheid is rechtstreeks in strijd met de gave van godsvrucht. (159, 2.)

— Maar is dat mogelijk ?

— Hoe onmogelijk dat ook moest zijn, toch kan de bedorven menschelijke natuur tot zulke buitensporigheid komen ; en men heeft eertijds geheele naties, zelfs die in schijn het meest beschaafd waren, hun hoogste genot zien vinden in de gruwzaamste tooneelen van het amphitheater.

§ 54. De bescheidenheid. — De nederigheid; — tegenoverstaande ondeugd: de hoovaardigheid. De zonde van Adam en Eva. Het naturalisme en het laïcisme.

— Welke is de laatste der deugden, die aan de matigheid verwant zijn ?

— Dat is de bescheidenheid. (160—170.)

— Wat verstaat ge door de bescheidenheid ?

— Daardoor versta ik een deugd, die de zinnelijke neiging intoomt of matigt en regelt in minder moeielijke zaken dan wel die, welke het voorwerp zijn, hetzij van de matigheid, hetzij zelfs van de zelfbeheersching, of van de goedertierenheid en de zachtmoedigheid. (160, 1. 2.)

— Welke zijn die minder moeielijke zaken, waarin de

bewegingen der zinnelijke neiging moeten beheerscht of gematigd en geregeld worden ?

— In afdalende orde zijn het : het verlangen naar eigen grootheid ; de begeerte om te kennen ; de handelingen of de uitwendige bewegingen van het lichaam ; eindelijk het uitwendig voorkomen, wat de wijze van kleeding aangaat. (160, 2.)

— Hoe worden de deugden genoemd, die de zinnelijke neiging regelen ten opzichte van deze verschillende zaken ?

— Men noemt ze : de nederigheid ; de leergierigheid of de deugd der leergragen ; en de bescheidenheid in strikten zin. (160, 2.)

— Wat verstaat ge door de nederigheid ?

— Daardoor versta ik die deugd, welke den mensch neigt om, in aanmerking genomen de opperste heerschappij van God, de hoop op grootheid en verheffing in zich te onderdrukken en te regelen, zoodat hij niet hooger streeft dan hem toekomt of passend is volgens den rang of de plaats, welke God hem heeft aangewezen. (161, 1. 2.)

— Wat volgt hieruit voor den mensch in zijne betrekking tot anderen ?

— Hieruit volgt, dat de mensch zich nietswaardig acht, als hij let op hetgeen van hem zelf is, en niet in aanmerking neemt wat van God is ; want van zich zelven heeft hij niets tenzij de zonde ; verder dat hij aan anderen daarentegen alles verschuldigd acht, en wel naar de mate van het goed, hetwelk zij van God ontvangen hebben en waardoor zij aan Zijn machtsgebied onderworpen zijn. Als er sprake is over hetgeen hij zelf van God ontvangen heeft, dan zal hij niets anders willen dan wat hem past volgens de plaats

en den rang, welken hij inneemt onder alle overige wezens, die evenals hij aan Gods machtsgebied onderworpen zijn. (161, 3.)

— Is dus de nederigheid een zaak van strikte waarheid, en is het volkomen volgens de waarheid, dat de mensch zich door de nederigheid beneden alle anderen kan en moet stellen ?

— Ja, de nederigheid is een zaak van strikte waarheid ; en het is alleszins volgens de waarheid, dat de mensch zich door de nederigheid beneden alle anderen kan en moet stellen.

— Hoe heet de ondeugd, die tegenover de nederigheid staat ?

— Die ondeugd heet de hoovaardigheid. (162.)

— Wat verstaat ge door de hoovaardigheid ?

— Daardoor versta ik die bijzondere, en ook eenigszins algemeene ondeugd, die met verachting van God en van den regel van afhankelijkheid, welke door Hem in zijn werk of in zijn gebied is vastgesteld, over alles wil heerschen en in eigen grootheidswaan zich boven alles wil verheffen. (162, 1. 2.)

— Waarom is de hoovaardigheid een bijzondere, en ook eenigszins een algemeene ondeugd ?

— Omdat zij een eigen en onderscheiden voorwerp heeft, nml. de zelfverheffing ; en omdat de liefde of de zucht tot eigen grootheid, met verachting van God en van den door Hem vastgestelden regel, den mensch er toe brengt om alle andere zonden te begaan. (ibid.)

— Is de hoovaardigheid een groote zonde ?

— Zij is de grootste van alle zonden om de verachting van God, welke zij rechtstreeks in zich opsluit ; en uit dezen hoofde maakt zij alle andere zonden, hoe zwaar deze reeds uit zich zelve zijn, nog grooter en zwaarder. (162. 6.)

— Is de hoovaardigheid de eerste van alle zonden ?

— Ja, de hoovaardigheid is de eerste van alle zonden ; want om de verachting van God, welke zij in zich opsluit, is zij het, die bij alle zonden het eigenlijke wezen der zonde voltooit, namelijk dat de mensch zich afkeert van God ; zoodat er geen enkele zware zonde kan bestaan, welke geen hoovaardigheid in zich opsluit of veronderstelt, al is die zonde niet altijd in zich zelve of om de haar eigen beweegreden een zonde van hoovaardij. (162, 7.)

— Is de hoovaardigheid eene hoofdzonde ?

— De hoovaardigheid is meer dan eene hoofdzonde ; want zij is de koningin van alle zonden en van alle ondeugden. (162, 8.)

— Was de eerste zonde van onze eerste ouders een zonde van hoovaardij ?

— Ja, de eerste zonde van onze eerste ouders was eene zonde van hoovaardij, gelijk ook de zonde der booze engelen eene zonde van hoovaardigheid was. (163, 1.)

— Maar was de eerste zonde van Adam en Eva niet veeleer een zonde van gulzigheid, of van ongehoorzaamheid, of van ijdele weetgierigheid, of van gebrek aan geloof aan Gods woord ?

— Al deze zonden, die inderdaad in de zonde van onze eerste ouders liggen opgesloten, waren slechts een gevolg

van de zonde van hoovaardigheid, zonder welke geen andere zonde kon bedreven worden. (163, 1.)

— Waarom kon zonder de zonde van hoovaardigheid geen andere zonde bedreven worden door onze eerste ouders ?

— Omdat hun staat van ongeschondenheid alles in hen volmaakt onderworpen deed zijn, zoolang hun geest onderworpen bleef aan God ; en hun geest zich niet anders kon onttrekken aan God dan uit een beweegreden van hoovaardigheid, door namelijk voor zich een grootheid te willen, die hun niet toekwam. (163, 1. 2.)

— Is het naturalisme en laïcisme, dat overal tegenwoordig eeniger mate heerscht, vooral sedert de protestantsche Hervorming, de heidensche Renaissance en de goddelooze Revolutie der achttiende eeuw, — ook heel in 't bijzonder een zonde van hoovaardij ?

— Ja ; en hierom is het een zoo buitengewoon groot kwaad, want het is een navolging van de verachting en van den opstand, die eerstens de zonde van Satan of van de booze engelen, en vervolgens de zonde van onze eerste ouders was.

§ 55. **De leergierigheid. — Tegenoverstaande ondeugd: de nieuwsgierigheid.**

— Wat verstaat ge door de leergierigheid, de tweede der deugden, die aan de matigheid verwant zijn onder den algemeenen naam van bescheidenheid ?

— Daardoor versta ik een deugd, die in den mensch het verlangen om te kennen of te leeren matigt volgens de rechte rede. (166, 1.)

— En hoe wordt de ondeugd genoemd, die er tegenover staat ?

— Die ondeugd wordt de nieuwsgierigheid genoemd. (167.)

— Wat is de nieuwsgierigheid ?

— De nieuwsgierigheid is het ongeregeld verlangen om te kennen of te weten, wat men niet noodig heeft te weten, of wat voor iemand gevaarlijk zijn kan ter wille van zijne zwakheid. (167, 1. 2.)

— Kan men gemakkelijk zondigen door nieuwsgierigheid ?

— Ja ; de zonde van nieuwsgierigheid kan veelvuldig voorkomen en komt veelvuldig voor, hetzij in het algemeen bij iedere kennis, hetzij meer bijzonder bij de kennis, welke de zintuigen trekt of de hartstochten opwekt. (167, 1. 2.)

— Behoort tot deze zonde ook het onmatig verlangen om te lezen, vooral om feuilletons en romans te lezen, en verder het bezoeken van schouwburgen, bioscope's en dergelijke dingen ?

— Ja ; dat alles kan tot de zonde van nieuwsgierigheid behooren, evenals tot de zonde van zinnelijkheid of van onkuischheid ; en men kan zich niet te veel moeite geven om hier het geneesmiddel aan te brengen.

§ 56. **De uitwendige bescheidenheid.**

— Welke is de laatste van de deugden, die onder den algemeenen naam van bescheidenheid aan de matigheid verwant zijn ?

— Dat is de deugd van bescheidenheid in strikten zin. (167—170.)

— Wat verstaat ge door deze deugd ?

— Door deze deugd versta ik die volkomenheid in iemands innerlijke gesteltenis, waardoor in zijn uiterlijk alles — wat betreft zijne bewegingen of zijne gebaren, zijne woorden, den toon van zijn stem, zijn houding of zijn voorkomen — geregeld wordt zooals het past aan den persoon, de omgeving, den staat, de handeling, die verricht wordt, zoodat niets stoot of van de goede vormen afwijkt, maar alles in iemands uiterlijk volkomen samenstemt. En hierom is de deugd van bescheidenheid verwant aan de beleefdheid of voorkomendheid en aan de waarheidsliefde. (168, 1.)

— Moet men al wat op spel en ontspanning betrekking heeft in de menschelijke samenleving, terugbrengen tot de deugd van bescheidenheid ?

— Ja ; en deze deugd neemt alsdan den bijzonderen naam van vroolijkheid aan, waardoor men bij spel en ontspanning van den eenen kant alle buitensporigheid en van den anderen kant het tegenovergestelde tekort vermijdt. (168, 2—4.)

— Strekt de bescheidenheid zich ook uit tot de kleeding ?

— Ja ; de bescheidenheid strekt zich ook uit tot de kleeding ; en dan heet ze zelfs de bescheidenheid in geheel strikten zin of de zedigheid in kleeding. (169.)

— En wat doet de deugd van bescheidenheid of zedigheid in dit opzicht ?

— Zij regelt de innerlijke neiging ten opzichte van de kleeding, en doet hierin de juiste maat houden, welke tegelijkertijd de overdreven zorg en de misplaatste verwaarloozing uitsluit. (169, 1.)

— Misdoen in 't bijzonder tegen de deugd van bescheidenheid of zedigheid de wereldsche personen, die in de buitensporigheden van de zoogenaamde mode geen maat weten te houden en die daardoor in hunne omgeving aanleiding kunnen geven tot zonde ?

— Ja ; dergelijke personen misdoen geheel bijzonder tegen de deugd van bescheidenheid of zedigheid in kleeding, en tegelijker tijd ook tegen de kuischheid ; en men kan niet genoeg de buitensporigheden laken, welke in dit opzicht begaan worden. (169, 2.)

§ 57. **Over de gave, die met de deugd van matigheid overeenstemt.**

— Is er een gave van den heiligen Geest, welke met de deugd van matigheid overeenstemt ?

— Ja, de gave der vrees. (141, 1 ad 3.)

— Maar is vroeger niet gezegd, dat de gave van vrees met de goddelijke deugd van hoop overeenstemt ?

— Inderdaad, de gave van vrees stemt overeen met de goddelijke deugd van hoop, en tegelijk met de kardinale deugd van matigheid ; maar niet onder hetzelfde opzicht of om dezelfde reden. (ibid.)

— Waarin bestaat dit verschil ?

— Hierin, dat de gave van vrees met de goddelijke deugd van hoop overeenstemt, voor zoover de mensch God eerbiedigt rechtstreeks om Zijne oneindige grootheid en derhalve het vermijdt om Hem te beleedigen ; terwijl zij met de kardinale deugd van matigheid overeenstemt, voorzoover de eerbied of het ontzag, dat zij ten opzichte van Gods grootheid inboezemt, die zaken doet vermijden, welke het meest tot het beleedigen van God brengen, te weten de zinnelijke genoegens. (ibid.)

— Maar doet de deugd van matigheid dat niet reeds vermijden ?

— Ja, maar in minder volledige mate. Want als de deugd van matigheid zulks doet vermijden, dan is dit het werk van den mensch, die voorgelicht door de rede of door het geloof zelf handelt ; terwijl als de gave van vrees het doet vermijden, zulks de vrucht is van den heiligen Geest Zelf, Die persoonlijk den mensch door Zijne machtvolle werking beweegt en hem om het ontzag of den eerbied voor de goddelijke majesteit alle zingenot en al wat er betrekking op heeft, als nietigheid en vuilnis doet houden.

§ 58. **Voorschriften, die betrekking hebben op de matigheid en op hare deelen.**

— Is er in de goddelijke wet een voorschrift, dat betrekking heeft op de matigheid ?

— Ja, onder de tien geboden zelf vinden wij er twee, die betrekking hebben op de deugd van matigheid. (170.)

— Welke zijn die twee geboden ?

— Het zesde en het negende gebod : *Gij zult geen overspel doen ; — gij zult de vrouw van uw naaste niet begeeren.*

— Waarom is er enkel sprake van overspel ; en waarom zijn er met betrekking tot het overspel twee onderscheiden geboden ?

— Omdat van alles wat met de matigheid in verband staat, het overspel wel het meest 's menschen betrekkingen tot zijn evennaaste raakt, vooral uit oogpunt der rechtvaardigheid, welke deugd de tien geboden ten doel hebben ; en omdat het van belang is, het groote kwaad van overspel reeds in zijn eerste begin tegen te houden, zijn er hieromtrent twee onderscheiden geboden gegeven. (170, 1.)

— Heeft er ook een van de tien geboden betrekking op de deelen van de matigheid ?

— Neen, op de deelen van de matigheid heeft geen gebod rechtstreeks betrekking ; want uit zich zelven zijn deze deelen van geen gewicht voor 's menschen betrekkingen ten opzichte van God of van den evennaaste. Toch worden zij om hunne gevolgen zijdelings aangeraakt, hetzij in de geboden van de eerste tafel, hetzij in die van de tweede tafel. En inderdaad, 't is ter oorzake van de hoovaardigheid, dat de mensch aan God of aan zijn evennaaste de verschuldigde eerbewijzing niet schenkt ; en 't is ter oorzake van de gramschap, die tegenover de zachtmoedigheid staat, dat de mensch zich aan den persoon van zijn evennaaste vergrijpt door zelfs een aanslag op diens leven te plegen. (170, 2.)

— Zou het passend zijn, als men in de tien geboden iets op stellige wijze vond aangegeven met betrekking tot de matigheid of hare deelen ?

— Neen ; omdat de tien geboden alleen de eerste voorschriften moesten bevatten der goddelijke wet, welke op alle menschen van alle tijden toepasselijk zijn ; en wat betrekking heeft op de stellige zijde van deugden, zooals de onthouding of de wijze van spreken, van handelen, van zich gedragen enz., zulks kan veel afwisselen overeenkomstig het verschil van menschen, van tijden en van plaatsen. (170, 1 ad 3.)

— Aan wie komt het toe om in de nieuwe wet deze zaken met een bijzonder gezag te bepalen ?

— Aan de Kerk komt het toe om door aanpassende voorschriften de gedragslijn der geloovigen hierin vast te stellen.

— Bevat de heilige Schrift in hare verklaringen van de goddelijke wet eene bijzondere uitnoodiging, bij wijze van gebed, om zich te verlaten op de gave van vrees, voor zoover deze overeenstemt met de matigheid ?

— Ja, en dat is de schoone tekst van den 118en psalm : *Confige timore tuo carnes meas — Dat uwe vreeze in mij de weerspannigheid des vleesches geheel en al onderdrukke.*

§ 59. Taak en genoegzaamheid der deugden. — Tweevoudig leven : werkend en beschouwend leven; de staat van volmaaktheid. Het kloosterleven; — de kloosterorden in de Kerk.

— Hebben we nu voldoende kennis van alle deugden, welke de mensch kan te beoefenen hebben om in den hemel te komen ; en van alle ondeugden, welke hij moet vermijden om den hemel niet te verliezen en naar de hel te gaan ?

— Ja, wij hebben nu daarvan voldoende kennis. Want wij kennen de drie voorname deugden van geloof, hoop en liefde, welke deugden den mensch met zijn bovennatuurlijk einddoel in aanraking brengen, zooveel als noodig is op deze aarde, om aan zijn zedelijk leven leiding en richting te geven.

Ook kennen wij de vier zedelijke of kardinale deugden, te weten : de voorzichtigheid, de rechtvaardigheid, de sterkte en de matigheid met al hare onderhoorige deugden, niet enkel beschouwd in de natuurlijke orde of als verworven deugden, doch meer nog in de bovennatuurlijke orde of als ingestorte deugden, die geëvenredigd aan de goddelijke deugden, den mensch alles doen regelen in zijn zedelijk leven, hetzij ten opzichte van anderen, hetzij ten opzichte van zich zelven, opdat alles in behoorlijke overeenstemming zij met zijn bovennatuurlijk einddoel. Zoo dus zal het vol-

doende zijn voor den mensch, dat hij al deze deugden in verbinding met de gaven, welke ermede overeenstemmen, in beoefening brengt om zeker de aanschouwing Gods te bekomen, die gedurende de gansche eeuwigheid zijn geluk in den hemel moet uitmaken. Alleen als hij tegen een dezer deugden zondigt, zal hij door een nieuwe deugd, nml. de boetvaardigheid, waarvan we in het Derde Gedeelte zullen spreken, — voor zijne zonde moeten voldoen in vereeniging met de voldoening van Jesus Christus.

— Kan de beoefening van al deze deugden, vereenigd met de gaven, geschieden volgens twee onderscheiden en zelfs eenigszins gescheiden levensvormen ?

— Ja, en deze twee levensvormen noemt men het beschouwend leven en het werkend leven. (179—182.)

— Wat verstaat ge door het beschouwend leven ?

— Daardoor versta ik dien levensvorm, waarbij de mensch, vrij van bedorven hartstochten en van het gewoel der uitwendige handelingen, en gedreven door liefde voor God, zijn tijd doorbrengt, naar mate het mogelijk is op deze aarde, met God te beschouwen in Hem zelven of in Zijne werken, terwijl hij in die beschouwing en genieting van God zijn hoogste volmaaktheid vindt, wat hem doet leven afgescheiden van alle andere zaken buiten God alleen. (180,1—8)

— Veronderstelt het beschouwende leven alle deugden ?

— Ja ; het beschouwende leven veronderstelt alle deugden en draagt er toe bij om ze te vervolmaken ; doch zelf bestaat het in een zekere eigen werking, waarbij al de verstandelijke en goddelijke deugden te pas komen, ofschoon die werking toch altijd in de hoogste mate ter beschikking blijft van de persoonlijke werking des heiligen Geestes door middel van de gaven. (180,2.)

— En wat omvat het werkende leven ?

— Het werkend leven omvat eigenlijk alle akten der zedelijke deugden en wel in 't bijzonder de akten der deugd van voorzichtigheid ; daar het eigen voorwerp dezer deugd is alle zaken, die op dit leven betrekking hebben, in zich te regelen en te schikken naargelang het in de noodwendigheden van dit aardsche leven passend is. (181, 1—4.)

— Welk is de volmaakste dezer beide levenswijzen ?

— Het beschouwende leven is beslist het volmaakste, want het geeft op deze aarde reeds een voorsmaak van den hemel. (182, 1.)

— Kan elk dezer beide levenswijzen onder de menschen worden aangetroffen in een tweevoudigen staat ?

— Ja ; zij kunnen worden aangetroffen volgens den gewonen staat der menschen, of volgens den staat van volmaaktheid.

— Wat is de staat van volmaaktheid ?

— De staat van volmaaktheid is een zekere levensstaat, waarin de mensch zich voor vast en blijvend geplaatst ziet, los van alle banden, welke hem slaaf maken van de noodwendigheden van het tegenwoordig leven, en vrij om uitsluitend en met geheel zich zelven bezig te zijn met goddelijke zaken. (183, 1—4.)

— Is de staat van volmaaktheid hetzelfde als de volmaaktheid zelf ?

— Neen ; want de volmaaktheid bestaat in iets innerlijks ; terwijl de staat van volmaaktheid, waarover gesproken is, een levensstaat daarstelt, welke liever als 'n geheel of samenvatting van uitwendige handelingen beschouwd wordt. (184, 1.)

— Kan men de volmaaktheid van de deugden en de gaven of van het leven der goddelijke liefde hebben, zonder in den staat van volmaaktheid te zijn ; en omgekeerd, kan men in den staat van volmaaktheid zijn zonder de volmaakte liefde te bezitten ?

— Ja, dat is beide mogelijk. (184, 4.)

— Waarom dan zijn toevlucht genomen tot den staat van volmaaktheid ?

— Omdat de staat van volmaaktheid op uitstekende wijze het verkrijgen der volmaaktheid zelve vergemakkelijkt ; en omdat juist in dien staat over het algemeen de volmaaktheid gevonden wordt.

— Wat stelt dan den staat van volmaaktheid daar ?

— Het feit, dat men zich op een zekere plechtige wijze voor altijd verbindt tot die zaken, welke, in zoover zij de uitwendige inrichting van het leven aangaan, tot de volmaaktheid behooren. (184, 4.)

— En wie zijn in den staat van volmaaktheid ?

— De bisschoppen en de kloosterlingen. (184, 5.)

— Waarom zijn de bisschoppen in den staat van volmaaktheid ?

— Omdat de bisschoppen op het oogenblik, waarop zij hun ambt of hun herderlijken plicht aanvaarden, zich verbinden om hun leven te geven voor hunne kudde, en omdat zulks geschiedt met de plechtigheid der bisschopswijding. (184, 6.)

— En waardoor zijn de kloosterlingen in den staat van volmaaktheid ?

— Doordat zij zich onder eeuwigdurende gelofte ver-

binden om de wereldsche zaken, waarvan zij een geoorloofd gebruik konden maken, te laten varen om vrijer met goddelijke zaken bezig te kunnen zijn ; en omdat zij zulks doen met een zekere plechtigheid van professie of inzegening. (184, 5.)

— Welke is de volmaaktste dezer beide staten ?
— De staat der bisschoppen. (184, 7.)

— Waarom is de staat van volmaaktheid, waarin de bisschoppen zijn, volmaakter dan die der kloosterlingen ?
— Omdat de eerste in verhouding staat tot den laatsten als hij die geeft tot hem die ontvangt. De bisschoppen inderdaad moeten volgens hun staat de volmaaktheid bezitten, waarnaar de kloosterlingen volgens hun staat streven. (184, 7.)

— Hoe streven de kloosterlingen volgens hun staat naar de volmaaktheid ?
— De kloosterlingen streven volgens hun staat er naar om de volmaaktheid te bekomen, voor zoover zij zich ter wille van de drie geloften van armoede, zuiverheid en gehoorzaamheid als 't ware in de gelukkige onmogelijkheid bevinden om te zondigen en in de gelukkige noodzakelijkheid om in alles wel te handelen. (186, 1—10.)

— Is het wezenlijke van den staat van volmaaktheid, waarin de kloosterlingen zijn, gelegen in de drie geloften ?
— Ja ; het wezenlijke van den staat van volmaaktheid, waarin de kloosterlingen zijn, is gelegen in de drie geloften ; zoodat zonder de geloften, de kloosterlijke staat niet zou kunnen bestaan. (186, 2—7.)

— Kunnen er verschillende kloosterorden zijn, die alle de wezenlijke voorwaarden hebben voor den kloosterlijken staat vereischt ?

— Ja ; er kunnen verschillende kloosterorden zijn, die alle de wezenlijke voorwaarden hebben voor den kloosterlijken staat vereischt. (188.)

— Waarin bestaat dan het onderscheid der kloosterorden, als ze alle overeenkomen in de wezenlijke voorwaarden van den kloosterstaat ?

— Dat onderscheid bestaat hierin, dat er verschillende zaken zijn, waarin de mensch zich geheel aan den dienst van God kan wijden ; en dat de mensch zich hiertoe geschikt kan maken op verschillende manieren en volgens verschillende oefeningen. (188, 1.)

— Welke zijn de twee voorname soorten van kloosterorden ?

— De twee voorname soorten van kloosterorden zijn die, welke ontstaan zijn uit de twee levenswijzen, waarover we gesproken hebben, te weten : het beschouwende leven en het werkende leven. (188, 2—6.)

— Zijn er dus kloosterorden, die een werkend leven en andere, die een beschouwend leven leiden ?

— Ja ; er zijn kloosterorden, die een werkend leven, en andere die een beschouwend leven leiden.

— Wat verstaat ge door de kloosterorden, die een werkend leven leiden ?

— Daardoor versta ik die kloosterorden, waar het grootste gedeelte van de handelingen der leden, die haar uitmaken, ten doel heeft den evenmensch te dienen om God. (188, 2.)

— En wat verstaat ge door de kloosterorden, die een beschouwend leven leiden ?

— Die kloosterorden, waar al de handelingen van de leden, die haar uitmaken, tot den dienst van God Zelf gericht zijn. (188, 2 ad 2.)

— Welke van deze twee soorten van kloosterorden zijn de volmaakste ?

— De kloosterorden, die een beschouwend leven leiden ; hoewel de volmaakste van allen nochtans die orden zijn, die voor het grootste gedeelte zich wijden aan de beschouwing van goddelijke zaken of aan de eer en den dienst van God Zelf, maar om vervolgens de volheid van hunne beschouwing in den evenmensch over te storten en hem ook te brengen tot den dienst van God. (188, 6.)

— Is het bestaan der verschillende kloosterorden in de Kerk en in 't midden van de wereld een zeer groot goed ?

— Niets is uitstekender dan het bestaan der verschillende kloosterorden in de Kerk en in 't midden van de wereld ; want, behalve dat zij uitgelezen brandpunten vormen, waar alle deugden in de grootste volmaaktheid worden beoefend, dragen zij krachtig bij tot grooter welzijn van het menschdom door hunne werken van liefde of van apostolaat en door hun leven van opoffering aan God.

— Vanwaar hebben de kloosterorden in de Kerk zulk een voortreffelijkheid, wat de beoefening aangaat van alle deugden tot in de hoogste volmaaktheid ?

— Omdat zij er zich openlijk en krachtens hun roeping of ambt op toeleggen om den weg te bewandelen, welken ieder mensch bewandelen moet om dezelfde deugden in beoefening te brengen en het geluk des hemels te bereiken.

— Welke is die weg, buiten welken geen opgang tot God door ware deugdenoefening ooit mogelijk is ?

— Die weg is geen andere dan Jesus Christus of het geheim zelf van het vleeschgeworden Woord. Met Hem zullen wij ons nu gaan bezig houden ; en Hem te leeren kennen zal het onderwerp uitmaken van het Derde Gedeelte.

INHOUD.

Tweede gedeelte.

DE MENSCH

(in zijn opgang tot God).

Tweede afdeeling.

'S Menschen opgang tot God in bijzonderheden beschouwd.

Bladz.

CATECHISMUS

DER

THEOLOGISCHE SUMMA

VAN DEN

H. THOMAS VAN AQUINO

DOOR

P. MAG. TH. PÈGUES, O.P.
PROFESSOR IN DE THEOLOGIE AAN HET
COLLEGIUM ANGELICUM TE ROME

IN HET NEDERLANDSCH BEWERKT DOOR

J. QUAADVLIET, O.S.Cr.
PROFESSOR IN DE THEOLOGIE IN HET
KLOOSTER VAN ST. AGATHA

DEEL III

TEULINGS' UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ
'S-HERTOGENBOSCH
1922

IMPRIMI POTEST

fr. H. HOLLMANN, Mag. Gen. O. S. Cr.

Stae Agathae, die 20 Sept. 1922

IMPRIMATUR

Nihil Obstat, Evulgetur

A. A. v. LAARHOVEN, J. POMPEN.

Libr. Cens. Vic. Gen.

Haaren, die 25 Oct. 1922 Buscoduci, die 26 Oct. 1922

DERDE GEDEELTE.

JESUS CHRISTUS

(de weg bij 's menschen opgang tot God.)

§ 1. Het geheim van het Vleeschgeworden Woord.

— Wat verstaat ge door het geheim van het Vleeschgeworden Woord?

— Daardoor versta ik het voor ons volstrekt onbegrijpelijke feit, dat de tweede Persoon der Allerheiligste Drieëenheid, het Woord of de eenige Zoon van God, van alle eeuwigheid met den Vader en den Heiligen Geest dezelfde eenig ware God zijnde, door Wien alles is geschapen en Die als opperste Heer alles bestuurt, — in den tijd op onze aarde is gekomen door Zijne Menschwording in den schoot der Maagd Maria, uit wie Hij geboren is. Verder kan men er door verstaan, hoe Gods Menschgeworden Zoon ons sterfelijk leven geleid heeft, het Joodsche volk van Palestina, waartoe Hij persoonlijk gezonden was door Zijn Vader, heeft geleeraard; door dat volk is miskend, verraden en overgeleverd aan den romeinschen landvoogd Pontius Pilatus; hoe Hij veroordeeld en ter dood gebracht is op een kruis, begraven is, ter helle is neergedaald, den derden dag van de dooden verrezen en veertig dagen daarna ten hemel is opgeklommen, waar Hij gezeten is aan de rechterhand van God den Vader. Vervolgens dat Hij van uit den hemel de Kerk bestuurt, welke Hij gesticht heeft en waaraan Hij Zijn Geest heeft gezonden, Die ook de

Geest des Vaders is ; dat Hij die Kerk heiligt door de genade Zijner sacramenten en haar aldus voorbereidt op Zijne tweede komst in het einde der tijden, als Hij de levenden en de dooden zal oordeelen, nadat Hij hen uit hunne graven heeft doen opstaan om de beslissende scheiding vast te stellen tusschen goeden en slechten, de goeden die Hij met Zich mede nemen zal naar het Paradijs, de slechten die Hij van Zich zal wegjagen, en die door Hem vervloekt en veroordeeld zullen worden tot de straffen van een eeuwig vuur.

§ 2. **Voegzaamheid en noodzakelijkheid van de Menschwording.**

— Is de komst van den Zoon Gods op onze aarde door Zijne Menschwording in overeenstemming met hetgeen wij weten van God ?

— Ja ; en niets kon meer in overeenstemming zijn met hetgeen wij weten van God dan de komst van den Zoon Gods op onze aarde door Zijne Menschwording. Want wij weten van God, dat Hij de Goedheid zelve of het hoogste Goed is. Van den anderen kant weten wij, dat het eigen is aan het goede of aan de goedheid om zich mede te deelen. En nu kon God zich aan het schepsel niet mededeelen op een meer wonderbare wijze dan door het geheim Zijner Menschwording. (I, I)

— Was de Menschwording van den Zoon Gods noodzakelijk ?

— Neen ; in zich beschouwd was de Menschwording van den Zoon Gods geenszins noodzakelijk ; doch als God het menschdom, na zijn val door de zonde van den eersten mensch, op de meest volmaakte en meest passende wijze

weer wilde opheffen, en vooral als Hij wilde, dat er een volledige en algeheele voldoening gegeven werd voor de zonde, dan was het alleszins noodzakelijk, dat een Godmensch Zich met die zonde belaadde en herstelling bracht. (1, 2)

— Is de Zoon Gods dus mensch geworden ter oorzake van de zonde des menschen en om dezelve te herstellen ?

— Ja, ter oorzake van de zonde des menschen en om dezelve te herstellen is de Zoon Gods mensch geworden. (1, 3. 4.)

— Maar waarom is dan de Zoon Gods niet aanstonds mensch geworden na den val van den eersten mensch ?

— Omdat het noodig was, dat het menschdom tot het bewustzijn kwam van zijne ellende en van zijne behoefte aan eenen God-Zaligmaker ; en ook opdat deze God-Zaligmaker kon worden voorafgegaan door een langen stoet van profeten, die Zijne komst moesten aankondigen en voorbereiden. (1, 5. 6.)

— Waarin bestaat de Menschwording van Gods Zoon in zich beschouwd ?

— Zij bestaat hierin, dat de goddelijke natuur en de menschelijke natuur, met behoud van al hetgeen aan elk harer eigen is, zelfstandig en onscheidbaar vereenigd zijn in de eenheid van één enkelen en zelfden goddelijken Persoon, nml. van den Persoon van Gods Zoon. (2, 1—6.)

— Waarom is de vereeniging der Menschwording voltrokken in den Persoon des Zoons, veeleer dan in dien des Vaders of des Heiligen Geestes ?

— Omdat de eigenschappen des Zoons, Die in God het Woord is, en aan Wien toegeëigend wordt al wat betrekking heeft op de wijsheid, waardoor God alles heeft geschapen, — Hem een bijzondere overeenstemming gaven met het geheim van het herstel des gevallen menschdoms; en ook omdat Hij, komende van den Vader, door Dezen kon gezonden worden, om vervolgens op zijn beurt ons Zijn Geest te zenden als vrucht Zijner Verlossing. (3, 8.)

§ 3. Wat de Zoon Gods in Zijne Menschwording van ons aangenomen en met Zich vereenigd heeft.

— Wanneer we zeggen, dat de Zoon Gods is menschgeworden, of dat het Woord is vleesch geworden, — wat beteekenen dan deze verschillende termen aangaande datgene, wat het Woord of de Zoon Gods van ons aangenomen heeft om het met Zich te vereenigen in zijn Persoon?

— Al deze uitdrukkingen beteekenen, dat het Woord of de Zoon Gods aangenomen heeft, om ze met Zich in Zijn Persoon te vereenigen, onze menschelijke natuur, zooals deze in hare verwerkelijkte wezenheid afzonderlijk aangetroffen wordt onder de afstammelingen van den eersten mensch na zijne zonde. (4, 1—6.)

— Volgt hieruit, dat er in het vleeschgeworden Woord of in den menschgeworden Zoon van God een menschelijke persoon is?

— Geenszins. In Hem is eene afzonderlijke menschelijke natuur, doch geen menschelijke persoon, want deze natuur is op-zich-staande in den enkelen en eenigen Persoon van het Woord of van den Zoon Gods. (4, 3.)

— Is deze menschelijke natuur, welke de Zoon Gods met Zich vereenigd heeft in Zijn eigen Persoon, in haar

beide wezenlijke deelen juist wat de menschelijke natuur in ieder van ons is ?

— Ja ; de menschelijke natuur, welke de Zoon Gods met Zich vereenigd heeft in Zijn eigen Persoon, is in hare beide wezenlijke deelen juist wat de menschelijke natuur in ieder van ons is. (5, 1—4.)

— Heeft dus de menschgeworden Zoon van God een lichaam van vleesch en been gelijk aan het onze, met dezelfde ledematen, dezelfde zintuigen, dezelfde organen ?

— Ja, de menschgeworden Zoon van God heeft een lichaam van vleesch en been gelijk aan het onze, met dezelfde ledematen, dezelfde zintuigen, dezelfde organen. (5, 1. 2.)

— Heeft Hij ook eene ziel gelijk de onze met haar zelfde deelen, haar zelfde vermogens, verstand en wil daarbij inbegrepen ?

— Ja, Hij heeft ook eene ziel gelijk de onze met haar zelfde deelen, hare zelfde vermogens, verstand en wil daarbij inbegrepen, in één woord zoodanig als wij ze beschreven hebben, toen wij onze natuur, het werk van God, hebben bestudeerd. (5, 3, 4.)

— Heeft de Zoon Gods al de deelen, welke de afzonderlijke menschelijke natuur in haar wezen en in hare volkomenheid daarstellen, terzelfder tijd met Zich vereenigd ?

— Ja, de Zoon Gods heeft al de deelen, welke de afzonderlijke menschelijke natuur in haar wezen en in hare volkomenheid daarstellen, terzelfder tijd met Zich vereenigd ; doch Hij heeft ze met Zich vereenigd in een zekere orde. (6, 1—6.)

— In welke orde heeft de Zoon Gods de menschelijke natuur en hare deelen met zich vereenigd?

— Die orde bestaat hierin, dat de Zoon Gods het lichaam en al zijne deelen aangenomen heeft ter wille van de ziel; de ziel of de lagere vermogens ter wille van het verstand; en het lichaam, de ziel en het verstand om wille van de menschelijke natuur, welke door dat alles in haar wezen en in hare volkomenheid wordt daargesteld. (6, 1—5.)

— Is de vereeniging der menschelijke natuur en van al hare deelen met den Persoon van den Zoon Gods rechtstreeks en onmiddellijk geschied, zonder dat er eenige geschapen wezenlijkheid tusschen die natuur met hare deelen en den Persoon van den Zoon Gods geplaatst is?

— Ja, de vereeniging der menschelijke natuur en van al hare deelen met den Persoon van den Zoon Gods is rechtstreeks en onmiddellijk geschied, zonder dat er eenige geschapen wezenlijkheid, zelfs niet van onverschuldigde orde, tusschen die natuur met hare deelen en den Persoon van den Zoon Gods geplaatst is, omdat juist de term dier vereeniging is het persoonlijk zijn zelf van den Zoon Gods, dat is medegedeeld aan die natuur en aan al hare deelen. (6, 6.)

§ 4. **Over de voorrechten, waarmede de Zoon Gods de aangenomen menschelijke natuur heeft willen begunstigen; — nml. de heiligmakende genade; de deugden; de gaven van den Heiligen Geest; — de om niet geschonken genaden.**

— Zijn er evenwel in de menschelijke natuur, die vereenigd is met den Persoon van Gods Zoon, en in de vermogens van Zijne ziel, geen geschapen wezenlijkheden van

onverschuldigde orde, welke die natuur met God vereenigen ?

— Ja, in de menschelijke natuur, die vereenigd is met den Persoon van Gods Zoon, en in de vermogens van Zijne ziel bevinden zich geschapen wezenlijkheden van onverschuldigde orde ; maar deze dienen niet om die natuur met den Persoon van den Zoon Gods te vereenigen ; zij zijn daarentegen een gevolg van die vereeniging en als vereischt door hare allesovertreffende uitnemendheid. (6, 6.)

— Welke zijn die geschapen wezenlijkheden van onverschuldigde orde, welke zich bevinden of bevonden hebben in de menschelijke natuur, vereenigd met den Persoon van den Zoon Gods, en welke een gevolg zijn van die vereeniging en als vereischt door hare allesovertreffende uitnemendheid ?

— Dat zijn : vooreerst de heiligmakende genade in het wezen der ziel ; vervolgens in hare vermogens : alle deugden, behalve het geloof en de hoop ; alle gaven van den Heiligen Geest ; al de om niet geschonken genaden, welke tot doel of tot voorwerp hebben de openbaring der goddelijke waarheid aan de wereld, zonder hiervan de profetie uit te zonderen, met hetgeen haar eigenlijke gesteldheid of voorwaarde meebrengt. (7, 1—8.)

— Welke was en welke is de taak der heiligmakende genade, die zich bevindt in het wezen der ziel, met den Zoon Gods in Zijn Persoon vereenigd ?

— Die taak was en zal gedurende de gansche eeuwigheid deze zijn, dat zij die ziel door deelname maakt, wat de goddelijke natuur in haar zelve door wezen is ; en dat zij uit

zich doet voortvloeien in de vermogens dier ziel die beginselen van goddelijke werking, welke de deugden en de gaven zijn. (7, 1, 2.)

— Waarom zegt gij, dat de menschelijke ziel, die met den Zoon Gods in Zijn Persoon vereenigd is, alle deugden moest hebben, behalve het geloof en de hoop?

— Omdat deze beide deugden iets onvolmaakts hebben, hetwelk niet kon samengaan met de volkomenheid der menschelijke ziel, die met den Zoon Gods in Zijn Persoon vereenigd is. (7, 3—4.)

— Waarin bestaat die onvolmaaktheid?

— Hierin, dat het geloof veronderstelt, dat men niet ziet, wat men gelooft, en dat de hoop betrekking heeft op God, Dien men nog niet bezit in de klaarheid der zaligende aanschouwing. (ibid.)

— Wat verstaat ge door de om niet geschonken genaden, welke tot doel of tot voorwerp hebben de openbaring der goddelijke waarheid aan de wereld, en welke in de menschelijke natuur, met den Zoon Gods in Zijn Persoon vereenigd, moesten zijn?

— Daardoor versta ik die voorrechten, welke door den heiligen Paulus in den eersten brief aan de Corinthiërs hoofdstuk 12, vers 8 en volgende zijn aangegeven, en welke zijn: het geloof, de wijsheid, de wetenschap, de gaaf der genezingen, de uitwerking van wonderdaden, de voorzegging, de onderscheiding der geesten, de verscheidenheid van talen, de vertolking van talen. (7, 7.)

— Is de om niet geschonken genade van geloof iets anders dan de deugd van geloof?

— Ja, want het geldt hier een zeer uitstekende zekerheid aangaande de goddelijke waarheden, welke iemand geschikt maakt om aan anderen die waarheden te onderwijzen. (1*a* 2*ae*, 111, 4 ad 2.)

— En zijn de wijsheid en de wetenschap, welke in het getal der om niet geschonken genaden aangegeven zijn, iets anders dan de verstandelijke deugden of de gaven van den Heiligen Geest, welke dezelfde benamingen hebben?

— Ja, want zij duiden een zekeren overvloed van wetenschap en van wijsheid aan, waardoor de persoon, die ze ontvangt, niet alleen in zich zelf juiste gedachten kan hebben omtrent de goddelijke zaken, maar ook anderen kan onderrichten en de tegenstanders weerleggen. (1*a* 2*ae*. 111, 4 ad 4)

— Heeft de Zoon Gods, tijdens Zijn leven op deze aarde, gebruik gemaakt van de om niet geschonken genade, welke de verscheidenheid van talen genoemd wordt ?

— Tijdens Zijn leven op deze aarde had de Zoon Gods van deze om niet geschonken genade geen gebruik te maken, daar Hij Zijn zendingsambt slechts heeft uitgeoefend onder de Joden of onder hen, die dezelfde taal hadden ; doch evenals alle andere genaden bezat Hij ook deze op uitstekende wijze en zou er ook van hebben kunnen gebruik maken, als Hij de gelegenheid had gehad om het te doen. (7, 7 ad 3.)

— Wat bedoelt ge met te zeggen, dat de menschgeworden Zoon van God in Zijne menschelijke natuur de genade der voorzegging of der profetie had, zelfs wat haar eigenlijke gesteldheid of voorwaarde betreft ?

— Daardoor wil ik te kennen geven, dat de Zoon Gods

gedurende Zijn leven op deze aarde een leven leidde overeenkomstig den staat van ons leven, en hierom dus verwijderd stond van de zaken des hemels, waarvan Hij ons sprak ; ofschoon Hij met het hoogere gedeelte van Zijn ziel in Gods geheimen leefde, waarvan Hij de volle aanschouwing en het daadwerkelijk bezit had. 't Is immers aan den profeet eigen te spreken over dingen, die verwijderd zijn en niet onder het gezichtsbereik vallen van hen, aan wie hij ze aankondigt en te midden van wie hij leeft. (7, 8.)

— In welke betrekking staan de om niet geschonken genaden tot de heiligmakende genade en tot de deugden en de gaven, welke haar vergezellen ?

— De heiligmakende genade met de deugden en de gaven, welke haar vergezellen, hebben tot voorwerp de heiliging van den persoon, in wien zij zich bevinden ; terwijl de om niet geschonken genaden tot strekking hebben om bij anderen het zendingsambt uit te oefenen. (Ia 2ae, III, I. 4.)

— Kunnen deze twee soorten van genaden gescheiden zijn ?

— Ja ; dewijl alle rechtvaardige of heilige zielen de heiligmakende genade hebben met de deugden en de gaven, welke haar vergezellen ; en de om niet geschonken genaden slechts het deel zijn van hen, die een bediening hebben uit te oefenen bij anderen. Bovendien, ofschoon voor deze laatsten beide soorten van genaden gewoonlijk vereenigd zijn, kunnen zij toch gescheiden zijn, gelijk het geval was met Judas, die een duivel was, en die nochtans de om niet geschonken genaden had, welke aan de apostelen gegeven waren.

— Waren in de menschelijke natuur, welke de Zoon Gods

met Zich in Zijn Persoon vereenigd had, al deze soorten van genaden tesaam gevoegd en tot den hoogsten graad van volmaaktheid opgevoerd ?

— Ja ; in de menschelijke natuur, welke de Zoon Gods met Zich in Zijn Persoon vereenigd had, waren al deze soorten van genaden tezaam gevoegd en tot den hoogsten graad van volmaaktheid opgevoerd. (7, 1. 8.)

— Waarom was dit zoo bij Hem ?

— Omdat Hij een Persoon van oneindige waardigheid was ; en omdat Hij de Leeraar bij uitnemendheid moest zijn van de zaken des geloofs. (7, 7.)

§ 5. De volheid der genade, welke in de menschelijke natuur van Gods menschgeworden Zoon was.

— Moeten wij zeggen, dat in de menschelijke natuur, welke de Zoon Gods met Zich in Zijn Persoon vereenigd heeft, de genade zich bevond in geheel hare volheid ?

— Ja, in de menschelijke natuur, welke de Zoon Gods met Zich in Zijn Persoon vereenigd heeft, bevond zich de genade in geheel hare volheid ; in dien zin, dat zich in die natuur bevond al wat op de orde der genade betrekking heeft ; en dat dit alles er gevonden werd in den hoogsten graad, die in de bestaande orde der genade mogelijk is. (7, 9.)

— Is die volheid van genade geheel en al eigen aan de menschelijke natuur in den Persoon van den Zoon Gods ?

— Ja ; zij is aan die natuur geheel en al eigen : want zij spruit voort uit de zoo nauwe aanraking, waarin die natuur, in denzelfden Persoon van den Zoon Gods, staat tot de

goddelijke natuur, de bron der genade; en tevens uit de taak, welke de Zoon Gods in die menschelijke natuur vervullen moest; welke taak hierin bestond, dat Hij zelf den overvloed der genade, die in Hem is, moest overstorten in alle menschen. (7, 10.)

— Kan men zeggen, dat de genade, geschonken aan de menschelijke natuur, die met den Zoon Gods in Zijn eigen Persoon is vereenigd, eene oneindige genade was?

— Ja; men kan zulks in een zekeren zin zeggen. Want als het gaat over de genade der vereeniging, deze is eenvoudigweg en in zuiveren zin oneindig, daar zij feitelijk niets anders is dan de vereeniging van deze bepaalde menschelijke natuur met de goddelijke natuur zelve in den eenigen Persoon van den Zoon Gods. En als het de heiligmakende genade geldt met al wat haar vergezelt, deze heeft geen grens in de bestaande orde der genade, of met betrekking tot al de anderen, die aan haar deel hebben, ofschoon zij in zich zelve iets geschapens en bijgevolg iets eindigs is. (7, 11.)

— Kan deze genade, aldus verstaan, vermeerderd worden in de menschelijke natuur, welke de Zoon Gods met Zich vereenigd heeft in Zijn eigen Persoon?

— Deze genade zou vermeerderd kunnen worden, wanneer men enkel let op de macht van God, welke oneindig is; doch wanneer men de bestaande orde der genade, zooals God die heeft vastgesteld, in aanmerking neemt, dan kan die genade niet vermeerderd worden. (7, 12.)

— In welke betrekking staat deze genade tot de genade der vereeniging?

— Deze genade in de menschelijke natuur, welke de Zoon Gods met Zich in Zijn eigen Persoon vereenigd heeft, is een gevolg van de genade der vereeniging, en aan deze geëvenredigd. (7, 13).

— Hoe heet de genade der vereeniging, die de oorzaak en het beginsel is van iedere andere genade in de menschelijke natuur, met den Zoon Gods in Zijn eigen Persoon vereenigd ?

— Men noemt haar de genade der *hypostatische* vereeniging naar een grieksch woord, dat *persoon* beteekent ; want gelijk we reeds gezegd hebben, bestaat deze in het eenige en voor ons onbegrijpelijke feit, dat deze bepaalde menschelijke natuur de uitstekende eer en waardigheid heeft van onmiddellijk vereenigd te zijn met de goddelijke natuur in denzelfden en eenigen Persoon van den Zoon Gods ; — 'n feit, dat we te danken hebben aan de geheel vrijwillige werking van den Persoon van Gods Zoon, in overeenstemming met den Vader en den Heiligen Geest.

§ 6. De genade, die aan den menschgeworden Zoon van God, als Hoofd der Kerk, eigen is.

— Valt er met betrekking tot den menschgeworden Zoon van God, behalve over de reeds genoemde soorten van genaden, te weten : de heiligmakende genade en de om niet geschonken genaden, — welke genaden Hem eigen waren voor zoover Hij zelf persoonlijk deze bepaalde mensch was, onderscheiden van alle andere menschen, — nog te spreken over de genade, welke Hem toekomt voor zoover Hij het hoofd is van Zijn geheimzinnig lichaam, de Kerk ?

— Ja, met betrekking tot den menschgeworden Zoon van God, moeten wij nog spreken over de genade, welke Hem toekomt, voor zoover Hij het hoofd is van Zijn geheimzinnig lichaam, nml. de Kerk. (8.)

— Wat wilt ge te kennen geven met te zeggen, dat de menschgeworden Zoon van God het hoofd is van Zijn geheimzinnig lichaam, nml. de Kerk ?

— Daarmede wil ik te kennen geven, dat de Zoon Gods, levend in de menschelijke natuur, welke Hij met Zich in Zijn eigen Persoon vereenigd heeft, de eerste plaats inneemt in nabijheid aan God ; dat Hij de meest algeheele volmaaktheid bezit en de volheid van al wat de orde der genade aangaat ; en dat Hij de kracht heeft om al wat tot die orde behoort mede te deelen aan al degenen, die op welken titel ook in de goederen dier orde deelhebben. (8, 1.)

— Is het alleen met betrekking tot de ziel, of ook met betrekking tot het lichaam, dat de menschgeworden Zoon van God het hoofd genoemd wordt der menschen, die deel uitmaken van Zijne Kerk ?

— Ook met betrekking tot het lichaam wordt de menschgeworden Zoon van God het hoofd genoemd der menschen, die deel uitmaken van Zijne Kerk. En dat wil zeggen, dat de menschheid van Gods Zoon niet enkel naar de ziel, doch ook naar het lichaam, het werktuig is der godheid om de goederen der bovennatuurlijke orde uit te storten eerst en vooral in de ziel der menschen, doch daarna ook in hun lichaam : hierbeneden, opdat het lichaam de ziel helpe in de oefening der werken van gerechtigheid ; en later in de glorievolle verrijzenis, opdat het lichaam van den overvloed der verheerlijkte ziel zijn aandeel ontvange van onsterfelijkheid en van glorie. (8, 2.)

— Moet de menschgeworden Zoon van God in den boven aangeduiden zin, het hoofd van alle menschen genoemd worden ?

— Ja ; als men de menschen gezamenlijk neemt volgens den ganschen duur der wereld ; doch zij, die reeds geleefd hebben op deze aarde, en op het einde van hun leven in onboetvaardigheid gestorven zijn, behooren Hem niet meer toe en zijn voor altijd van Hem gescheiden.

Daarentegen zij, die, na op deze aarde in de genade te hebben geleefd, zich nu in de glorie bevinden, behooren Hem toe op een uitmuntende wijze en Hij is hun Hoofd op een geheel bijzonderen titel.

Vervolgens is Hij het hoofd van al degenen, die door de genade met Hem vereenigd zijn en zich in het vagevuur of op deze aarde bevinden ; ook van al degenen, die op het oogenblik met Hem vereenigd zijn alleen door het geloof, zonder de liefde ; van al degenen verder, die nog niet met Hem vereenigd zijn, zelfs niet door het geloof, maar die het eens zullen zijn volgens de besluiten der goddelijke voorbestemming ; eindelijk van al degenen zelfs, die nog levend op deze aarde, in de mogelijkheid zijn om met Hem vereenigd te worden, ofschoon zij in werkelijkheid nooit met Hem zullen vereenigd worden. (8, 3.)

— Kan men zeggen, dat de menschgeworden Zoon van God ook het hoofd is van de engelen ?

— Ja, de menschgeworden Zoon van God is ook het hoofd van de engelen ; want ten opzichte van de gansche menigte dergenen, die tot hetzelfde einddoel, nml. de genieting der glorie bestemd zijn, neemt de Zoon Gods de eerste plaats in, en bezit Hij de goederen dier bovennatuurlijke orde in geheel hunne volheid, en deelt Hij aan allen mede van Zijn overvloed. (8, 4.)

— Is de genade, die aan den menschgeworden Zoon van God toekomt voor zoover Hij het hoofd is van de Kerk in de boven aangeduide algemeenheid, dezelfde genade als die, welke Hem toekomt of in Hem is, voor zoover Hij Zelf persoonlijk deze bepaalde mensch is, onderscheiden van alle andere menschen en zooveel te meer van de engelen?

— Ja; in haar wezen is het dezelfde genade; doch men geeft haar deze dubbele benaming, genade van Christus als hoofd der Kerk ofwel persoonlijke genade, ter wille van de dubbele taak, welke zij vervult of volgens welke men ze beschouwt, te weten: in zoover zij de menschelijke natuur van Gods Zoon siert, of in zoover zij medegedeeld wordt aan al degenen, die Hem onderhoorig zijn. (8, 5.)

— Is het aan den menschgeworden Zoon van God volstrekt eigen het hoofd te zijn van de Kerk?

— Ja; wat betreft het meedeelen der innerlijke goederen van de orde der genade, daar alleen de menschheid van Gods Zoon, ter wille van hare vereeniging met de godheid in den Persoon van het Woord, de kracht heeft om den mensch innerlijk te rechtvaardigen. Doch wat het uitwendig bestuur in de Kerk aangaat, kunnen andere menschen volgens verschillende graden en verschillende titels hoofden genoemd worden, en worden inderdaad hoofden genoemd, hetzij van een bepaald gedeelte der Kerk, zooals de bisschoppen in hun diocesen, hetzij van de Kerk in haar geheel genomen, wat betreft degenen, die nog op den weg hierbeneden zijn, zooals de Paus tijdens den duur van zijn Pontificaat. Deze andere hoofden nochtans zijn, naar verschillenden rang of titel, slechts de plaatsvervangers van het eenig ware hoofd, waarvan alles afhangt, nml. van Jesus Christus Zelf; en nooit handelen zij tenzij in Zijn naam. (8, 6.)

— Wordt dus tot Jesus Christus alleen of tot den mensch-geworden Zoon van God ten slotte alles teruggebracht bij de heilzame handeling d. i. bij de handeling, welke in verhouding staat tot het bovennatuurlijk goed van al degenen, die op eenigen titel daarin deelhebben ?

— Ja, juist. Tot Jesus Christus alleen of tot den mensch-geworden Zoon van God wordt ten slotte alles teruggebracht bij de heilzame handeling d. i. bij de handeling, welke in verhouding staat tot het bovennatuurlijk goed van al degenen, die op eenigen titel daaraan deelhebben.

— Is er in tegenovergestelden zin en met betrekking tot de ongeoorloofde handeling, welke de menschen van God afkeert en hen ten verderve voert, ook een hoofd, dat in de orde van het kwaad is, wat Jesus Christus is in de orde van het goed ?

— Ja ; en dat hoofd der slechten is geen ander dan Satan, het hoofd der oproerige duivelen. (8, 7.)

— Op welke manier of in welken zin is Satan, — het hoofd der oproerige duivelen, — in de orde van het kwaad het hoofd der slechten, gelijk Jesus Christus het hoofd is van al degenen, die deel uitmaken van Zijne Kerk ?

— Hij is het niet in dien zin, dat hij innerlijk het kwaad kan mededeelen, gelijk Jesus Christus het goed mededeelt ; maar in dezen zin, dat hij in de orde van het uitwendig bestuur de menschen tracht af te keeren van God, gelijk Jesus Christus hen tot God tracht te richten ; en dat al degenen, die zondigen, zijn opstand en zijn hoogmoed navolgen, gelijk de goeden de onderwerping en de gehoorzaamheid van Jesus Christus navolgen. (8, 7.)

— Zou het derhalve waar zijn, dat er op grond dezer

volkomen tegenstelling als 't ware een soort van persoonlijken strijd heerscht tusschen Jesus Christus, het hoofd der goeden, en Satan, het hoofd der slechten, — welke strijd ten laatste verklaren zou het blijvende en het onverzoenlijke van den strijd tusschen goeden en slechten door alle gebeurtenissen der geschiedenis heen?

— Dat is beslist waar; en men zal over dezen strijd nooit het laatste woord zeggen, zoolang men hem niet terugbrengt tot den persoonlijken en nimmer bij te leggen strijd tusschen Satan en Jesus Christus.

— Zal deze strijd eens een karakter aannemen van bijzondere scherpheid, zoodat het den schijn zal hebben als had Satan al zijn boosheid en al zijn macht om te schaden samengebracht in den persoon van één enkel mensch, gelijk de Zoon Gods Zijne heilzame kracht gesteld heeft in de menschelijke natuur, welke Hij met Zich vereenigd heeft in Zijn eigen Persoon?

— Ja; en dat zal alsdan het rijk zijn van den Antichrist.

— Zal dus de Antichrist op een bijzonderen titel het hoofd zijn der slechten?

— Ja; de Antichrist zal op een bijzonderen titel het hoofd zijn der slechten. Want hij zal meer boosheid hebben dan eenig mensch vóór hem gehad heeft; en hij zal in den hoogsten graad de handlanger zijn van Satan en met een boosaardigheid en een ontplooien van werkzaamheid, welke het hoofd der duivelen zullen waardig zijn, zal hij zijn krachten inspannen om de menschen in 't verderf te storten en het Rijk van Jesus Christus te gronde te richten. (8, 8.)

— Welke plicht rust er op iederen mensch bij dezen diep-

gaanden en niet-bij-te-leggen strijd van de twee tegenover elkander staande hoofden der menschheid ?

— De plicht om nooit te onderhandelen, waarin het ook zij, met al wat van Satan of van zijne trawanten is ; maar zich te scharen onder den standaard van Jesus Christus om voor altijd daaronder te blijven en dapper te strijden.

§ 7. De wetenschap, welke door den Zoon Gods mede aangenomen is in de menschelijke natuur, die Hij met Zich vereenigd heeft : wetenschap der zaligen ; ingestorte wetenschap ; ervaringswetenschap.

— Zijn er behalve de genade, waarover we reeds gesproken hebben, nog andere voorrechten, welke het aandeel zijn van de menschelijke natuur, die de Zoon Gods met Zich vereenigd heeft in Zijn eigen Persoon ?

— Ja ; en dat zijn vooreerst de voorrechten, welke betrekking hebben op de wetenschap. (9—12.)

— Welke soort van wetenschap werd door den Zoon Gods mede aangenomen in de menschelijke natuur, die Hij hypostatisch met Zich vereenigde ?

— Door den Zoon Gods werden in de menschelijke natuur, die Hij hypostatisch met Zich vereenigde, drie soorten van wetenschap mede aangenomen ; te weten : de wetenschap, welke de zaligen in den hemel hebben door de aanschouwing van het goddelijk Wezen ; — de ingestorte wetenschap, welke aan de ziel door een rechtstreeksche instorting van het Woord, in eens alle begrippen of alle kenbeelden schenkt, die haar in staat stellen alles te kennen op een aan hare natuur geëvenredigde wijze ; — eindelijk de ervaringswetenschap, welke verkregen wordt door

de gewone werking onzer menschelijke vermogens, en met behulp der zintuigen in de wereld buiten ons geput wordt. (9, 2. 3. 4.)

— Werd door den Zoon Gods in de menschelijke natuur, die Hij hypostatisch met Zich vereenigde, de wetenschap der zaligen mede aangenomen in een bijzonderen graad van volmaaktheid ?

— Ja ; zij werd mede aangenomen in een graad van volmaaktheid, die zonder eenige verhouding iederen graad van volmaaktheid te boven gaat, waartoe alle andere gelukzalige geesten, engelen en menschen, in deze wetenschap ook verheven mochten zijn. Want van af het eerste oogenblik kon de menschgeworden Zoon van God alles zien in het goddelijk Woord, Dat Hij zelf was, zoodat er, op welke wijze ook, niets is in het heden, of geweest is in 't verleden, of zijn zal in de toekomst, hetzij het handelingen, woorden of gedachten betreft, die slaan onverschillig op wie en in welken tijd dan ook, of de Zoon Gods heeft het door de menschelijke natuur, welke Hij hypostatisch met Zich vereenigd had, van af het eerste oogenblik Zijner Menschwording gekend in het goddelijk Woord, Dat Hij Zelf was. (10, 2—4.)

— En werd door den Zoon Gods in de menschelijke natuur, die Hij hypostatisch met Zich vereenigde, de ingestorte wetenschap ook mede aangenomen in een bijzonderen graad van volmaaktheid ?

— Ja ; want al datgene, waartoe in de orde dier wetenschap het menschelijk verstand kan geraken door het nuttig gebruik van zijn ingeboren licht, en al hetgeen de goddelijke openbaring aan een menschelijk of geschapen verstand kan doen kennen, hetzij zulks de gave van wijsheid aangaat,

of de gave van voorspelling, of onverschillig welke andere gave van den Heiligen Geest ook, — dat alles kent Hij door Zijn menschelijke natuur in een graad van volmaaktheid en overvloedigheid, die allesovertreffend heeten mag, niet alleen met betrekking tot alle andere menschen, maar zelfs met betrekking tot de wetenschap der engelen. (11, 1, 3, 4.)

— En hoe stond het met de verkregen wetenschap, die zich in de menschelijke ziel van Gods menschgeworden Zoon bevond ?

— Deze bevond er zich op zulk een wijze, dat Hij door haar kende al datgene, waartoe het menschelijk verstand komen kan door zijn werking uit te oefenen op de gegevens der zintuigen ; en ook zoo, dat er een zekere voortgang in die wetenschap voor Hem mogelijk was, naar mate Zijn menschelijk verstand gelegenheid had om zijn werking uit te oefenen op nieuwe gegevens der zintuigen. Nooit had Hij echter iets te leeren van een menschelijken leermeester, daar Hij, in nauwe aanraking staande met Gods werken, altijd reeds uit Zich Zelven wist, hetgeen een menschelijk leermeester Hem, naar mate Zijn leven vorderde, zou kunnen leeren. (12, 1—3.)

— Moet men ook zeggen, dat Gods menschgeworden Zoon, op het punt van wetenschap, in Zijn menschelijke natuur nooit op eenigerlei wijze iets had te ontvangen van de engelen ?

— Neen, nooit had Gods menschgeworden Zoon op het punt van wetenschap, in Zijne menschelijke natuur op eenigerlei wijze iets te ontvangen van de engelen ; maar al wat Hij aan wetenschap bezat in Zijne menschelijke natuur, had Hij of onmiddellijk van het Woord, Dat Hij persoonlijk was, of van het natuurlijk licht van Zijn men-

schelijk verstand, doordat het, zooals reeds gezegd is, zijn werking uitoefende op de onmiddellijke gegevens der zintuigen; want elke andere wijze van ontvangen was Hem onwaardig. (12, 4.)

§ 8. **De macht, welke door Gods Zoon is aangenomen in de menschelijke natuur, die Hij hypostatisch met Zich vereenigd heeft.**

— Nam Gods menschgeworden Zoon in de menschelijke natuur, die Hij hypostatisch met Zich vereenigde, nog andere voorrechten aan behalve die der wetenschap?

— Ja; Hij nam ook nog aan wat betrekking heeft op de macht. (13.)

— Welke macht had de menschelijke ziel van Gods menschgeworden Zoon?

— Al de macht, welke van nature eigen was aan die menschelijke ziel, de wezensvorm van het lichaam, dat Hij wilde aannemen als een sterfelijk lichaam, zooals we nog zullen zien; daarenboven de macht, welke aan die menschelijke ziel eigen was in de orde der genade, in zoover zij van hare volheid moest meedeelen aan al degenen, die onder hare afhankelijkheid zouden staan. Dan nog was er in de menschelijke natuur van Gods menschgeworden Zoon dit volstrekt eenige voorrecht, dat zij evenals een werktuig de goddelijke kracht deelde, zoodat het Woord Gods door haar voortaan volvoeren zou alle wonderbare veranderingen, welke in overeenstemming zijn met het doel der Menschwording, en dat is: alles herstellen, in den hemel en op de aarde, volgens het plan der vernieuwing, door God vastgesteld. (13, 1—4.)

§ 9. Gebrekkigheden, welke door den Zoon Gods aangenomen zijn in de menschelijke natuur, die Hij hypostatisch met Zich vereenigd heeft : van den kant van het lichaam ; van den kant der ziel.

— Was het passend, dat de Zoon Gods in de menschelijke natuur, die Hij hypostatisch met Zich vereenigde, naast de voorrechten van genade, van wetenschap en van macht, ook nog zekere gebrekkigheden aannam, welke zijn lichaam en zijne ziel aandeden ?

— Ja ; dat was noodzakelijk met het oog op het doel der Menschwording, opdat nml. de Zoon Gods door die menschelijke natuur voldoen kon voor onze zonden ; — op deze aarde verschijnen kon als een van ons, aldus aan het geloof al zijn verdienste latend ; — eindelijk opdat Hij ons ten voorbeeld kon dienen door de oefening der hoogste deugden van geduld en van opoffering. (14—15.)

— Welke lichamelijke gebreken moest de Zoon Gods aannemen in de menschelijke natuur, die Hij hypostatisch met Zich vereenigde ?

— De gebreken of de ellenden en zwakheden, welke in de geheele menschelijke natuur het gevolg en het uitwerksel zijn van de eerste zonde van den eersten mensch ; zooals honger, dorst, de dood en andere dergelijke dingen ; doch niet de zwakheden of gebreken, welke het gevolg zijn van persoonlijke zonden of van overerving, of welke voortkomen uit een gebrekkige ontvangenis. (14, 1.)

— Was derhalve, ter zijde gelaten de genoemde gebreken, het lichaam van Gods menschgeworden Zoon van een buitengewone volmaaktheid en hooge schoonheid ?

— Ja ; ter zijde gelaten de genoemde gebreken, was het lichaam van Gods menschgeworden Zoon van een buitengewone volmaaktheid en hooge schoonheid : want zulks was passend aan de waardigheid van het Woord Gods, hypostatisch met dit lichaam vereenigd ; en passend ook voor de werking des heiligen Geestes, door Wien dat lichaam rechtstreeks gevormd was in den schoot der Maagd Maria, zooals we nog zullen zeggen.

— En welke waren de gebreken van den kant der ziel, welke door den menschgeworden Zoon van God aangenomen zijn in de menschelijke natuur, die Hij hypostatisch met Zich vereenigde ?

— Dat waren : vooreerst de mogelijkheid om pijn te gevoelen, veroorzaakt door wat het lichaam smartelijk aandoet, voornamelijk door lichamelijke kwetsingen, zooals Hij die ondergaan moest tijdens Zijn lijden ; vervolgens de innerlijke bewegingen van zinnelijk gevoel, of ook de bewegingen van redelijk gevoel, die een aanwezig of dreigend kwaad veronderstellen, zooals de bewegingen van droefheid, van vrees, van gramschap. Nochtans waren zulke bewegingen in de menschelijke ziel van Gods menschgeworden Zoon altijd in de volmaakste overeenstemming met de rede, waaraan zij in alles volkomen onderworpen bleven. (15, 1—9.)

— Kan men van den menschgeworden Zoon Gods zeggen, dat Hij om wille der menschelijke natuur, die Hij hypostatisch met Zich vereenigd had, tijdens Zijn leven hier op aarde tegelijk aan den term en nog op den weg der gelukzaligheid was ?

— Ja ; want hetgeen voor de ziel het eigenlijke uitmaakt in de zaligheid, dat genoot Hij ten volle door de aanschou-

wing van het goddelijk Wezen; en wat betreft de terugstraling van de gelukzaligheid der ziel op het zinnelijk gedeelte en op het lichaam, zulks zou Hij, door een soort van wonderbare opschorting met het oog op onze verlossing, eerst genieten na Zijne Verrijzenis en Zijne Hemelvaart, terwijl Hij dit tijdens Zijn sterfelijk leven verwachtte als eene belooning, welke Hij moest verdienen en verkrijgen. (15, 10.)

§ 10. **Over de gevolgen der Menschwording van Gods Zoon, voor zoover wij Hem beschouwen in Hem Zelven als Vleeschgeworden Woord. Hoe wij ons omtrent Hem kunnen en moeten uitdrukken.**

— Wat volgt er uit de Menschwording van Gods Zoon met betrekking tot Hem Zelven en ten opzichte van onze wijze van spreken over Hem?

— Daaruit volgt, dat wij met alle waarheid kunnen en moeten zeggen, dat *God mensch is,* want een Persoon, Die God is, is ook mensch; — dat *de mensch God is,* want een Persoon, Die waarlijk mensch is, is een Persoon, Die God is; — dat al hetgeen aan de menschelijke natuur toebehoort en eigen is, gezegd kan worden van God, want dat alles hoort toe aan een Persoon, Die God is, en eveneens dat al hetgeen aan de goddelijke natuur eigen is, gezegd kan worden van den mensch, die Gods menschgeworden Zoon is, want deze mensch is een Persoon, Die God is.

Doch men kan, in den Persoon van Gods menschgeworden Zoon, van de godheid niet zeggen, hetgeen gezegd wordt van de menschheid, of omgekeerd, omdat de twee naturen onderscheiden blijven en elk voor zich hare eigenschappen behoudt. (16, 1—2.)

— Kan men zeggen : *God is mensch geworden* ?

— Ja, men kan zeggen : *God is mensch geworden* ; omdat een Persoon, Die God is, waarlijk mensch is begonnen te zijn in den tijd, terwijl Hij het vroeger niet was. (16, 6.)

— Kan men insgelijks zeggen : *de mensch is God geworden*?

— Neen, men kan niet zeggen : *de mensch is God geworden* ; want dat zou veronderstellen, dat een persoon, eerst mensch zijnde zonder God te zijn, daarna God is geworden. (16, 7.)

— Kan men van Gods menschgeworden Zoon zeggen, dat *Hij een schepsel is* ?

— Men kan zulks niet eenvoudigweg en zonder meer zeggen ; doch men moet er bij voegen : *naar de menschelijke natuur, die Hij hypostatisch met Zich vereenigd heeft*, want het is inderdaad waar, dat deze menschelijke natuur iets geschapens is. (16, 8.)

— Kan men, doelende op Jesus Christus, zeggen : *deze mensch is begonnen te zijn* ?

— Neen, men kan, doelende op Jesus Christus, niet zeggen : *deze mensch is begonnen te zijn* ; omdat zulks verstaan zou worden van den Persoon van Gods Zoon, Die niet begonnen is te zijn. Men zou het kunnen zeggen, als men er bij voegt : *voor zoover Hij mensch is, of naar Zijne menschelijke natuur*. (16, 9.)

§ 11. **Over de eenheid of de meervoudigheid van zijn, van wil, van werking in Jesus Christus.**

— Maakt Jesus Christus of de menschgeworden Zoon van God slechts één zelfstandig wezen uit, ofwel twee ?

— Hij maakt slechts één zelfstandig wezen uit, God en mensch te samen, om de eenheid van Persoon, die op-zich-zelf-staande is in de beide naturen, in de goddelijke en in de menschelijke natuur. (17, 1. 2.)

— Kunnen wij spreken over meerdere willen in Jesus Christus ?

— Ja ; want er is in Hem als God een goddelijke wil, en als mensch een menschelijke wil. (18, 1.)

— Zijn er in Hem als mensch ook meerdere willen ?

— Ja ; als men het woord „wil" in een ruimen zin neemt en voor zoover het zoowel het zinnelijk streefvermogen als het redelijk streefvermogen aanduidt ; of ook nog voor zoover het somtijds verschillende akten dezer zelfde vermogens te kennen geeft. (18, 2. 3.)

— Had Jesus Christus en heeft Hij in Zijne menschelijke natuur de vrije wilskeuze ?

— Zeker, en op een hoogst uitstekende wijze ; hoewel Hij overigens in de volstrekte onmogelijkheid verkeerde om te zondigen, daar zijn beraden wil altijd en alleszins gelijkvormig was aan den goddelijken wil, zelfs al konden het zinnelijk streefvermogen of de natuurlijke beweging van zijn wil, in hetgeen tot hun eigen gebied behoorde, zich op iets anders richten dan wat zijn beraden wil wilde in gelijkvormigheid met den stelligen goddelijken wil. (18, 4.)

— Kunnen en moeten we ook spreken van meerdere werkingen in Jesus Christus, den menschgeworden Zoon van God ?

— Ja ; wij moeten spreken van meerdere werkingen in

Jesus Christus, den menschgeworden Zoon van God; omdat, al was er in Hem volmaakte en volstrekte eenheid van den kant van den Persoon of van het beginsel, waaraan de werkingen worden toegeschreven, — er toch van den kant der eigen beginselen van werking zooveel verschillende werkingen waren, als er in zijn menschelijke natuur verschillende beginselen of vermogens waren om te handelen; en bovendien omdat er groot verschil was tusschen de werkingen, eigen aan de goddelijke natuur en de werkingen, die eigen waren aan de menschelijke natuur. (19, 1. 2.)

— Maar in welken zin spreekt men dan van godmenschelijke werking in Jesus Christus; en wat beteekent die uitdrukking?

— Die uitdrukking beteekent, dat er in Jesus Christus, Die God en mensch tegelijk was, een soort van ondergeschiktheid bestond tusschen al Zijne beginselen van werking, voornamelijk tusschen de beginselen van werking, eigen aan de menschelijke natuur, en het beginsel der formeel goddelijke werking of de goddelijke natuur; — zoodat de menschelijke werking in Hem ten zeerste vervolmaakt werd en hooge waarde kreeg door de nabijheid en den invloed der goddelijke natuur; en de werking, aan de goddelijke natuur eigen, eenigszins 'n menschelijke werd door zich naar buiten mee te deelen door tusschenkomst en met medehulp der menschelijke werking. (19, 1 ad 1.)

— Heeft Jesus Christus door Zijne menschelijke werking iets kunnen verdienen voor Zich Zelven?

— Ja, Hij heeft kunnen verdienen voor Zich Zelven, en het was ook passend, dat Hij voor Zich Zelven verdiende

al datgene, welks tijdelijke afwezigheid niet strijdig was met Zijne voortreffelijkheid en Zijne waardigheid ; zooals de glorie van het lichaam en al wat Zijne uitwendige verheffing aanging in den hemel of op de aarde. (19, 3.)

— Heeft Hij ook kunnen verdienen voor anderen ?

— Ja ; en door een volmaakte of gelijkwaardige verdienste, ter wille van de geheimzinnige eenheid, welke al de ledematen der Kerk, waarvan Hij het Hoofd is, met Hem vormen ; zoodat al Zijne handelingen niet alleen voor Hem persoonlijk waarde hadden, maar ook voor al degenen, die onder de menschen deel uitmaken van Zijne Kerk volgens de algemeenheid vroeger aangeduid, toen er sprake was over de genade van den menschgeworden Zone Gods, voor zoover Hij het hoofd der Kerk is. (19, 4.)

— Wat is er noodig, opdat de verdienste van Christus' handelingen op de andere menschen worde toegepast ?

— Daarvoor is noodig, dat zij met Hem vereenigd worden door de genade des doopsels, welke de genade van inlijving is in Jesus Christus, zooals we later nog zullen zeggen. (19, 4 ad 3.)

§ 12. Over de gevolgen der Menschwording van Gods Zoon in Zijne betrekkingen tot den Vader : Zijne onderworpenheid ten opzichte van den Vader ; — Zijn gebed ; — Zijn priesterschap.

— Wat is er gevolgd uit de Menschwording van Gods Zoon in Zijne betrekkingen tot den Vader, of in de betrekkingen van den Vader tot Hem ?

— Daaruit is gevolgd, dat de menschgeworden Zoon van God aan den Vader onderworpen is geworden ; — dat

Hij tot den Vader heeft gebeden ; — dat Hij Hem gediend heeft door Zijn priesterschap ; — en dat Hij, alleszins de Zoon blijvende van natuur, niet door aanneming, nochtans door den Vader heeft kunnen en moeten voorbestemd worden. (20—24.)

— Wat bedoelt ge met te zeggen, dat Jesus Christus of de menschgeworden Zoon van God aan den Vader is onderworpen geworden ?

— Daarmede bedoel ik, dat de menschgeworden Zoon van God volgens Zijne menschelijke natuur slechts een meegedeelde goedheid had, terwijl de Vader de goedheid in wezen is ; — dat al wat op Zijn menschelijk leven betrekking had, geregeld, geschikt, gericht werd door Zijn Vader ; — eindelijk dat Hij Zich in Zijne menschelijke natuur volmaakt en volstrekt gehoorzaam betoond heeft ten opzichte van den Vader. (20, 1.)

— Was de menschgeworden Zoon van God om dezelfde redenen niet insgelijks onderworpen aan Zich Zelven voor zoover Hij God was of volgens Zijne goddelijke natuur ?

— Zeker ; want de goddelijke natuur, waardoor de Vader hooger was dan de menschgeworden Zoon, is aan den Vader en aan den Zoon gemeenschappelijk. (20, 2.)

— In welken zin kan men zeggen, dat Jesus Christus of de menschgeworden Zoon van God kon of nog kan bidden ?

— In dezen zin dat Hij Zich, daar Zijn menschelijke wil uit zich zelven en onafhankelijk van den goddelijken wil niet bij machte is te verwezenlijken, wat hij wenscht, — tot den Vader wenden kan, opdat door den almachtigen wil des Vaders, die ook de wil is van Jesus Christus als God,

volvoerd worde wat Zijn menschelijke wil uit zich zelven niet verwezenlijken kon. (21, 1.)

— Kon Jesus Christus voor Zich Zelven bidden ?

— Ja ; en zelfs in dien zin, dat Hij aan den Vader kon vragen de goederen des lichaams of Zijne uitwendige verheerlijking, welke Hij nog niet had zoolang Hij op onze aarde leefde ; doch niet het minst om den Vader dank te brengen voor alle gaven en voorrechten, aan Zijne menschheid geschonken. En op deze wijze zal Zijn gebed de gansche eeuwigheid voortduren. (21, 3.)

— Kan men zeggen, dat het gebed van Jesus Christus of van Gods menschgeworden Zoon altijd verhoord werd, toen Hij nog op onze aarde was ?

— Ja ; als men het gebed neemt in zijn volmaakten zin, d. w. z. als de vaste vraag van iets, dat men welberaden wil ; want nooit heeft Gods menschgeworden Zoon, Die uitstekend den wil Zijns Vaders kende, iets met beraad gewild, tenzij wat Hij wist dat volkomen gelijkvormig was met den wil des Vaders, die ook Zijn wil was als God. (21, 4.)

— Wat wil men zeggen, wanneer men spreekt van het priesterschap van Jesus Christus ?

— Dan wil men zeggen, dat het aan Hem bij uitstek toebehoorde en toebehoort om de gaven van God te brengen aan de menschen ; en om Zich in naam der menschen voor God te stellen ten einde hunne gebeden Gode aan te bieden en God te verzoenen ten hunnen opzichte door hen allen te verzoenen met Hem. (22, 1.)

— Kan men zeggen, dat Jesus Christus priester en slachtoffer tevens was ?

— Ja ; want Hij heeft om onzentwil den dood aanvaard, en door aldus Zijne menschelijke natuur te slachtofferen, heeft Hij de drievoudige offerwijze, in de oude wet voorgeschreven, in Zijn eigen Persoon vervuld, te weten : het zoenoffer voor de zonde, het vredeoffer en het brandoffer. Hij heeft inderdaad voldaan voor onze zonden en dezelve uitgewischt ; Hij heeft ons Gods genade aangebracht, die onze vrede en onze zaligheid is ; en Hij heeft voor ons de poort der glorie geopend, waar wij geheel en al en voor goed met God zullen vereenigd worden in de eeuwigheid. (22, 2.)

— Is Jesus Christus ook voor Zich Zelven in Zijne menschelijke natuur priester geweest ?

— Neen, niet voor Zich Zelven ; want Zelf kon Hij onmiddellijk tot God naderen, zonder dat Hij een bemiddelaar noodig had ; en bovendien, daar in Hem slechts de gelijkenis der zonde, niet de zonde zelve was, had Hij voor Zich Zelven geen zoenoffer op te dragen, doch alleen voor ons. (22, 4.)

— Moet men zeggen, dat het priesterschap van Jesus Christus eeuwig blijft ?

— Ja ; in dezen zin, dat de uitwerking van Zijn priesterschap, d. w. z. de offervoltrekking, welke bestaat in de glorie der Heiligen, gezuiverd door de kracht van Zijn offer, voor eeuwig Zijn werk zijn zal in den hemel. (22, 5.)

— Waarom zegt men, dat Jesus Christus priester is volgens de orde van Melchisedech ?

— Om den voorrang aan te duiden van het priesterschap van Jesus Christus boven dat der levieten in de oude wet, hetwelk er slechts een voorafbeelding van was. (22, 6.)

§ 13. **Zijn goddelijk kindschap ; Zijne voorbestemming.**

— Wat wil men zeggen, wanneer men spreekt van aanneming van den kant van God ?

— Dan wil men zeggen, dat God in de Drieëenheid van Personen door een beweging van oneindige goedheid Zich gewaardigd heeft zijne redelijke schepselen aan te nemen om hen deel te doen hebben in Zijne erfenis of in Zijn eigen rijkdommen, welke niets anders zijn dan de glorie Zijner eigen gelukzaligheid ; zoodat tot die glorie aangenomen, de engelen en de menschen, die Zijne kinderen niet kunnen zijn van nature, — want dit komt alleen toe aan den eenigen Zoon, — Zijne kinderen worden door aanneming. (23, 1.)

— Kan Gods menschgeworden Zoon naar Zijne menschelijke natuur, de aangenomen Zoon van God genoemd worden ?

— Neen, dat kan Hij op geenerlei wijze. Immers het kindschap is een persoonlijke eigenschap, en dus waar het natuurlijk kindschap gevonden wordt, is geen plaats meer voor een aangenomen kindschap, dat er slechts de gelijkenis van heeft. (23, 4.)

— Kan men ten opzichte van Jesus Christus of Gods menschgeworden Zoon spreken van voorbestemming ?

— Ja ; want voorbestemming is niets anders dan de door God van alle eeuwigheid vooraf gemaakte beschikking van hetgeen Hij in de orde der genade zal volvoeren in den tijd. Welnu, het feit, dat een menschelijk wezen God is in Persoon, en dat God mensch is, is door God verwezenlijkt in den tijd en behoort in den hoogsten graad tot de orde der

genade, waarvan het 't toppunt uitmaakt. Dus volgt hieruit, dat men ten opzichte van Gods menschgeworden Zoon in de hoogste mate kan en moet spreken van voorbestemming. (24, 1.)

— Is die voorbestemming, slaande op het feit, dat er eens in den tijd een menschelijk wezen zou bestaan, dat de Zoon van God Zelven zijn zou, en dat God mensch zou zijn, — het model of het voorbeeld en de oorzaak onzer eigen voorbestemming ?

— Ja ; want de voorbestemming, die ons betreft, moet vooraf regelen en schikken, dat wij door aanneming zullen zijn, wat Gods menschgeworden Zoon van natuur is ; en tevens dat ons heil voltrokken wordt door Jesus Christus Zelf, Die er de bewerker van is. (24, 3. 4.)

§ 14. **Over de gevolgen der Menschwording van Gods Zoon in Zijne betrekkingen tot ons : dat wij Hem moeten aanbidden ; — dat Hij de Middelaar is tusschen God en de menschen.**

— Wat is er gevolgd uit de Menschwording van Gods Zoon in Zijne betrekkingen tot ons ?

— Daaruit is gevolgd, dat wij Hem moeten aanbidden, en dat Hij onze Middelaar is. (25—26.)

— Wat wil het zeggen, dat wij Jesus Christus of Gods menschgeworden Zoon moeten aanbidden ?

— Dat wil zeggen, dat wij aan den Persoon van Gods Zoon, waar Deze zich ook bevindt en onder welken vorm Hij Zich aan ons voordoet, hetzij als God, hetzij als mensch, de eer moeten bewijzen, die eigen is aan God ; ofschoon

als we de menschelijke natuur van Jesus Christus tot beweegreden nemen der eerbetooning, welke wij Hem bewijzen, er slechts grond zou bestaan voor een vereering, zooals we die aan de Heiligen brengen. (25, 1,2.)

— Bewijzen we om dezelfde reden goddelijke eer aan het Heilig Hart van Jesus of van het Vleeschgeworden Woord ?

— Ja ; want het Hart van Jesus maakt deel uit van Zijn aanbiddelijken Persoon ; en van alles wat tot den aanbiddelijken Persoon van Jesus Christus in Zijne menschelijke natuur behoort, moet van nature het Hart meer bijzonder deze goddelijke eer ontvangen. Het Hart toch is bij uitstek het zinnebeeld van het werk van oneindige liefde, dat om ons heil is voltrokken door het Vleeschgeworden Woord in de geheimen der Menschwording en der Verlossing, zoodat ten slotte de vereering van het Heilig Hart niets anders is dan de vereering van Jesus Christus Zelf in Zijne liefde.

— Moet men ook de beeltenis van Jesus Christus aanbidden of goddelijke eer bewijzen ?

— Ja ; omdat men uit dezelfde beweging zich richt tot de beeltenis eener zaak als tot de zaak zelf. (25, 3.)

— En moet aan het kruis van Jesus Christus goddelijke eer gebracht worden ?

— Ja ; want het stelt ons Jesus Christus voor op hetzelven uitgestrekt en stervend voor ons ; en als het gaat over het kruis zelf, waaraan Jesus Christus werd vastgehecht, dit aanbidden en vereeren wij ook nog om deze reden, dat het de ledematen van Jesus Christus heeft aangeraakt en doortrokken is geweest van Zijn Bloed. (25, 4.)

— Zijn wij ook aanbidding en goddelijke eer verschuldigd aan de Allerheiligste Maagd Maria, de Moeder van Jesus Christus?

— Neen; want niet enkel ter wille van Jesus Christus vereeren wij Zijne Moeder, maar ook om wille van Haar zelve: en wijl zij slechts een louter schepsel is, schenken wij Haar geen goddelijke eer, welke uitsluitend aan God toekomt. Nochtans bewijzen wij Haar uitstekender eer dan aan de andere schepselen, die met God vereenigd zijn; want geen ander schepsel is met Hem vereenigd zooals Zij: en daarom is de vereering van Maria niet de gewone heiligenvereering, maar een buitengewone vereering. (25, 5.)

— Moeten wij om wille van Jesus Christus ook eer bewijzen aan de overblijfselen der Heiligen, voornamelijk aan hunne lichamen?

— Ja; omdat de Heiligen geweest zijn en blijven de ledematen van Jesus Christus, de vrienden van God en onze voorsprekers bij Hem; en bijgevolg al wat tot hen in betrekking heeft gestaan, om hen zelven onze eerbewijzing verdient; maar vooral hunne lichamen, welke de tempels geweest zijn van den Heiligen Geest, en welke aan het lichaam van Jesus Christus moeten gelijkvormig gemaakt worden door de glorievolle verrijzenis. (25, 6.)

— Wat willen we hiermede zeggen, dat Gods menschgeworden Zoon de Middelaar is tusschen God en de menschen?

— Hiermede willen we zeggen, dat ter wille van de menschelijke natuur, die Hij hypostatisch met Zich vereenigd heeft, Gods menschgeworden Zoon in 't midden staat tusschen God en de menschen, want van God verschilt Hij door die menschelijke natuur, en van de menschen

verschilt Hij door de voortreffelijkheid Zijner waardigheid of der gaven van genade en van glorie, welke Hij in diezelfde menschelijke natuur bezit ; en verder dat het Hem, aldus in 't midden staande tusschen God en de menschen, uitsluitend toebehoort om Gods geboden en Gods gaven aan de menschen mede te deelen, en Zich in naam der menschen voor God te stellen om voor hen te voldoen en voor hen ten beste te spreken. (26, 1. 2.)

§ 15. Hoe het geheim van het Vleeschgeworden Woord onder ons zijn verloop heeft gehad.

— Hoe heeft dit zoo geheimvol en zoo wondervolle feit, dat nml. de eenige Zoon van God Zich met onze menschelijke natuur heeft bekleed en mensch is geworden gelijk wij met al de boven aangegeven gevolgen, — op onze aarde en in de geschiedenis zich voorgedaan en zijn verloop gehad ?

— Op deze vraag zullen wij antwoorden door vier zaken te beschouwen : vooreerst, de komst of de intrede van Gods menschgeworden Zoon in deze wereld ; ten tweede, het verloop van Zijn leven in deze wereld ; ten derde, Zijn uitgang uit deze wereld ; ten vierde, Zijne verheffing na dit leven, gedurende hetwelk Hij onder ons vertoefd had. (27, *voorwoord.*)

§ 16. Over de intrede van Gods Zoon in deze wereld ten tijde Zijner Menschwording : Zijne geboorte uit de gelukzalige Maagd Maria.

— Hoe heeft de Zoon Gods bij de Menschwording zijn intrede gedaan in deze wereld ?

— De Zoon Gods heeft bij de Menschwording zijn in-

trede gedaan in deze wereld door geboren te worden uit de glorievolle Maagd Maria, Zijne Moeder, Die Hem ontvangen had door de geheel bovennatuurlijke werking van den Heiligen Geest.

— Was de glorievolle Maagd Maria, die Zich de Zoon Gods, met het oog op Zijne Menschwording, tot Moeder uitverkoren had, ter wille van dit moederschap met bijzondere voorrechten begenadigd ?

— Ja ; en het meest wonderbare van al die voorrechten was dat harer Onbevlekte Ontvangenis. (27.)

— Wat verstaat ge door het voorrecht der Onbevlekte Ontvangenis ?

— Daardoor versta ik het feit, dat de Allerheiligste Maagd Maria uit aanmerking van hare waardigheid, wijl zij nml. het eenige schepsel is, uitverkoren om de Moeder van Gods menschgeworden Zoon te zijn, door een geheel eenige genade, welke de verdiensten der Verlossing van te voren op Haar toepaste, gevrijwaard is van de smet der erfzonde, welke Haar had moeten besmeuren om hare afstamming van den zondigen Adam langs den weg der natuurlijke ontvangenis ; alsmede dat hare ziel van af het eerste oogenblik harer schepping bekleed en versierd was met geheel de volheid der bovennatuurlijke genadegaven. (Pius IX. — *Dogma-verklaring der Onbevlekte Ontvangenis.*)

— Wat bedoelt ge met te zeggen, dat Gods menschgeworden Zoon geboren is uit de Maagd Maria ?

— Daarmede bedoel ik, dat de Moeder van Gods Zoon, wel verre van hare maagdelijkheid te verliezen ter wille van haar moederschap, daarentegen dien maagdom door

haar moederschap een verheven wijding heeft zien krijgen, zoodat zij, maagd zijnde vóór de ontvangenis van Gods Zoon, maagd gebleven is in die ontvangenis, maagd toen zij Hem baarde, en ook na de baring altijd maagd. (28, 1. 2 .3.)

— Was het dus op een geheel bovennatuurlijke en wondervolle wijze, dat de glorievolle Maagd Maria onder de werking van den Heiligen Geest den Zoon Gods ontving, Die Zich in haren maagdelijken schoot met onze menschelijke natuur bekleedde ?

— Ja ; op een geheel bovennatuurlijke en wondervolle wijze ontving de glorievolle Maagd Maria onder de werking van den Heiligen Geest den Zoon Gods, Die Zich in haren maagdelijken schoot met onze menschelijke natuur bekleedde. Toch had de Allerheiligste Maagd in die ontvangenis het gansche deel, dat andere moeders in de natuurlijke ontvangenis van hun kind hebben. (31, 5 ; 32.)

— Bevond Zich de Zoon Gods, aldus bekleed met onze menschelijke natuur, terstond en oogenblikkelijk in den maagdelijken schoot van Maria ?

— Ja, zoodra de Maagd Maria hare toestemming gegeven had op den dag der Boodschap, werden oogenblikkelijk en terstond al de wonderwerken, welke het geheim der Menschwording daarstellen, in haren maagdelijken schoot vervuld door de almachtige werking van den Heiligen Geest. (33, 34.)

— Moet men zeggen, dat Gods menschgeworden Zoon van af het eerste oogenblik in Zijne menschelijke natuur het gebruik van den vrijen wil had en dat Hij kon beginnen te verdienen ?

— Ja, van af het eerste oogenblik had Gods menschge-

worden Zoon in Zijne menschelijke natuur al den glans der zaligende en der ingestorte wetenschap, waarvan we boven gesproken hebben, genoot Hij ten volle het gebruik van den vrijen wil, en begon Hij volmaakt te verdienen. (34, 1—3.)

— Wanneer wij zeggen, dat de Zoon Gods geboren is uit de Maagd Maria, spreken we dan van eene ware geboorte, welke den Persoon van Gods Zoon raakt; en hoe is deze geboorte onderscheiden van die andere, waardoor de Zoon uit den Vader geboren is?

— Wanneer wij zeggen, dat de Zoon Gods geboren is uit de Maagd Maria, dan spreken we van eene ware geboorte, welke den Persoon van Gods Zoon raakt; doch dit wordt gezegd van de geboorte volgens de menschelijke natuur; terwijl we, sprekend van de geboorte van Gods Zoon in betrekking tot Zijn Vader, van de geboorte spreken volgens de goddelijke natuur, welke de Zoon van alle eeuwigheid ontvangt van den Vader. (35, 1. 2.)

— Kan men zeggen, dat de Zoon Gods ter wille van Zijne geboorte uit de Maagd Maria, de Zoon is van Maria, en dat de Maagd Maria Zijne Moeder is?

— Beslist kan men dit zeggen; want al wat een moeder geeft aan het kind, dat haar zoon is, dat alles heeft de Maagd Maria gegeven aan den Zoon Gods. (35, 3.)

— Volgt hieruit, dat de Maagd Maria Moeder van God is?

— Zonder eenigen twijfel; dewijl zij, volgens Zijn aangenomen menschelijke natuur, waarlijk de Moeder is van den Zoon Gods, Die God is. (35, .4)

§ 17. Over den naam van Jesus Christus, die aan het Vleesch geworden Woord gegeven is.

— Wanneer is aan Gods menschgeworden Zoon, na Zijne geboorte uit de glorievolle Maagd Maria, de naam gegeven van Jesus?

— Den achtsten dag na Zijne geboorte, bij de plechtigheid der besnijdenis werd aan Gods menschgeworden Zoon de naam gegeven van Jesus overeenkomstig het bevel, dat van uit den hemel door een Engel des Heeren aan Maria en Jozef gegeven was. (37, 2.)

— Wat beteekent de naam Jesus, welke door de keuze en op bevel des Hemels aan Gods menschgeworden Zoon gegeven werd?

— Deze naam duidt de voornaamste hoedanigheid aan, welke Gods menschgeworden Zoon in de orde der genade hebben moest, te weten dat Hij de Zaligmaker zou zijn van alle menschen.

— Waarom voegt men, om den menschgeworden Zoon van God aan te duiden, bij den naam van Jesus het woord Christus?

— Omdat het woord Christus *Gezalfde* beteekent, en op uitmuntende wijze de goddelijke zalving aanduidt, welke Hem, geheel bij uitzondering, maakt tot den Heilige, den Priester, en den Koning, Die in de orde des heils over alles heerscht. (22, 1 ad 3.)

— Duidt men dus dat alles aan met den naam Jesus Christus?

— Ja, met den naam Jesus Christus duidt men den eenigen Zoon van God aan, Die, ofschoon Hij van alle eeuwig-

heid met Zijn Vader en den Heiligen Geest dezelfde en de eenig ware God is, door Wien alles is geschapen, en Die als opperste Heer en Meester alles behoudt en bestuurt, — evenwel in den tijd Zich bekleed heeft met onze menschelijke natuur, waardoor Hij waarlijk mensch is gelijk wij, terwijl Hij voortgaat met den Vader en den Heiligen Geest, dezelfde God te zijn, Die Hij van alle eeuwigheid is. Hierom is Zijne menschheid begiftigd met genadevoorrechten, die eeniger mate oneindig zijn, — onder welke op de eerste plaats Zijne hoedanigheid van Zaligmaker der menschen uitblinkt, — en die Hem als mensch stellen tot den eenigen Middelaar tusschen God en de menschen, tot Hoogepriester, Oppersten Koning, onvergelijkelijken Profeet, en Hoofd der gansche verzameling van uitverkorenen, engelen en menschen, die allen naar waarheid Zijn geheimzinnig lichaam vormen.

§ 18. **Over den doop van Jesus Christus.**

— Hoe komt het, dat Jesus Christus, zoodanig zijnde als we Hem hierboven beschreven hebben, bij den aanvang van Zijn openbaar leven heeft willen gedoopt worden met het doopsel van Joannes ?

— Juist om Zijne zending te beginnen, om nml. het werk onzer zaligheid tot stand te brengen, dat bestaan moest in de vergiffenis der zonden ; welke vergiffenis ons zou geschonken worden door het doopsel, hetwelk Hij ging aankondigen en plechtig instellen. Dit doopsel nu, dat het Zijne zou zijn, moest worden toegediend met water in den naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes ; en alle menschen zonder uitzondering zouden het moeten ontvangen, omdat allen zondaars zijn. Om dan deze noodzakelijkheid voor allen aan te toonen, vroeg Hij Zelf, Die

nochtans slechts de gelijkenis had van ons vleesch der zonde, om het doopsel van Joannes, dat eenvoudig 'n afbeelding was van het andere doopsel. En Hij ontving dat doopsel in het water om door Zijne aanraking het water te heiligen en het aldus voor te bereiden om de stof van het sacrament te zijn. En toen Hij gedoopt werd, openbaarde zich de gansche Drieëenheid, Hij zelf, de Zoon in Zijne menschelijke natuur, de Heilige Geest onder de gedaante eener duif, en de Vader in de stem, welke zich deed hooren ten einde aldus gezamenlijk te verklaren, welke de vorm van het sacrament zou zijn. Ook toont Hij er de uitwerking van aan, doordat de hemel zich boven Zijn hoofd opende; want door Zijn doopsel moest voor ons de hemel heropend worden uit kracht van het doopsel des bloeds, waarin Hij de zonde der wereld in Zijn Persoon zou afwasschen. (39, 1—8.)

§ 19. **Vervolg van het leven van Jesus Christus onder ons : Zijne bekoring ; — Zijne prediking ; — Zijne wonderen ; — de gedaanteverandering.**

— Werd de intrede van Jesus Christus in de wereld door Zijne geboorte, en in het openbaar leven door het ontvangen doopsel, gevolgd door een loopbaan, welke overeenkwam met Zijne waardigheid en met Zijne zending ?

— Ja ; want Hij leefde te midden der menschen heel eenvoudig, doch in volmaakte armoede, en door in Zijn Persoon de oude wet te voltooien, bereidde Hij den weg voor de nieuwe wet, welke de Zijne moest worden. (40, 1—4.)

— Waarom wilde Jesus Christus na gedoopt te zijn en bij den aanvang van Zijn openbaar leven bekoord worden?

— Tot onze onderrichting, om ons te toonen, hoe ook wij aan onzen vijand moeten weerstaan ; alsmede om door

Zijne overwinning op den duivel te antwoorden op de nederlaag van onze eerste ouders tijdens de bekoring in het aardsche Paradijs. (41, 1.)

— Waren Zijn onderricht en Zijne prediking in den loop van Zijn openbaar leven zoodanig als ze moesten zijn?

— Ja; want Hij doorliep zelf persoonlijk het gansche grondgebied van het volk Gods, tot hetwelk Hij door Zijn Vader gezonden was; en gedurende de drie jaren van Zijn openbaar leven hield Hij niet op Zijne stem te doen hooren om aan de menschen, naargelang hunne draagkracht reikte, de geheimen van het Rijk der hemelen mede te deelen. (42, 1—4.)

— Waren de wonderen, welke Hij deed, zoodanig als ze moesten zijn?

— Ja; want door de wijze, waarop Hij ze deed en door het toonen van Zijne almacht ten opzichte van de geestelijke schepselen, ten opzichte van de hemellichamen, ten opzichte van de ellenden en de krankheden der menschen, ten opzichte ook van de onbezielde schepselen, bewees Hij uitmuntend, wie Hij was en gaf Hij aan de menschen het onfeilbare middel om Hem te erkennen. (43, 44.)

— Is er onder deze wonderen één, dat van bijzonder belang is om zijn aard en de omstandigheden, waarin het zich voordeed?

— Ja; het wonder der gedaanteverandering. (45.)

— Waarin bestaat het merkwaardige van het wonder der gedaanteverandering?

— Dat merkwaardige bestaat hierin, dat Jesus Christus, na aan zijne leerlingen het geheim van Zijn Lijden en van

Zijn schandelijken dood op het kruis te hebben aangekondigd, en hun te hebben voorgehouden, dat al de zijnen Hem op dezen weg der smart zullen moeten volgen, — aan drie bevoorrechte leerlingen in Zijn eigen Persoon den glorierijken eindpaal heeft willen toonen, waarheen deze weg al degenen voeren zal, die den moed zullen hebben om hem te bewandelen. En daar dit onderricht het hoogtepunt is van het onderricht van Jesus Christus, moest Zijn gezag, dat bij uitstek groot en eenig is onder alle leeraars, in deze bijzonder plechtige omstandigheid worden afgekondigd, — plechtig van den eenen kant, doordat de wet, verpersoonlijkt in Mozes, en de profeten, verpersoonlijkt in Elias, Hem eerbetoon kwamen schenken en voor Hem in eene wolk verdwijnen, plechtig ook van den anderen kant, doordat de stem van den Vader zelf Hem voor Zijn welbeminden Zoon verklaarde, naar Wien men moet luisteren. (45, 1—4.)

— Waarom heeft de stem des Vaders zich bij den doop en de gedaanteverandering van Jesus laten hooren ten einde Diens goddelijk Kindschap af te kondigen ?

— Omdat dit goddelijk Kindschap van Jesus Christus het model is, waaraan ons aangenomen kindschap ons moet gelijkvormig maken, beginnende met de genade van het Doopsel en zijn voltooiing ontvangende in de glorie van het Vaderland. (45, 4 ad 2).

— Onderhielden Mozes en Elias, bij hun glorievol verschijnen, zich met Jesus op den Thabor juist over het groote geheim van Zijn lijden en dood ?

— Ja ; en dat noemt de heilige Lucas met een welgekozen woord, *de uitgang van Jesus, welken Hij te Jerusalem voltrekken moest.* (45, 3.)

§ 20. De uitgang van Jesus Christus uit deze wereld: Zijn lijden en Zijn dood; Zijne begrafenis.

— Wat omvat de „uitgang van Jesus" uit deze wereld, welken Hij te Jerusalem voltrekken moest?

— Die uitgang omvat vier zaken: het lijden; de dood; de begrafenis, en de nederdaling ter helle. (46—52.)

— Waarom heeft Jesus Christus willen lijden al hetgeen Hij tot aan Zijn dood op het kruis heeft doorstaan?

— Jesus Christus heeft dat alles willen lijden, vooreerst om aan Zijn Vader te gehoorzamen, Die het aldus in Zijne eeuwige raadsbesluiten bepaald had; en vervolgens omdat Hij, ten volle onderricht aangaande deze raadsbesluiten, wist dat dit lijden het meesterwerk zijn moest van de wijsheid en de liefde Gods, Die door dit middel het heil der wereld wilde bewerkstelligen om zoodoende zijn doodvijand, den duivel te beschamen en aan de menschen het hoogste blijk Zijner liefde te geven. (46, 1.)

— Overtreft hetgeen Jesus Christus aldus geleden heeft, in den loop van Zijn lijden, alle mogelijk lijden bijeengenomen?

— Ja; omdat van een kant de gevoeligheid van Jesus Christus de volmaaktste was, die er ooit bestond, en zij aan een menigte van lijdensoorzaken onderworpen werd, welke nooit haar gelijke vinden zal, zonder dat uit de hoogten der zaligende aanschouwing, welke Zijne ziel genoot, eenige straal van vertroosting neerdaalde om het lijden van het zinnelijk gedeelte te komen verzachten; en van den anderen kant omdat Jesus Christus, de verantwoordelijkheid dragend van alle zonden der wereld, welke Hij door

Zijn lijden kwam uitdelgen, eene hoeveelheid lijden op Zich wilde nemen, welke met zulk een doeleinde geëvenredigd was. (46, 5. 6.)

— Op welke wijze heeft het lijden van Jesus Christus het werk onzer zaligheid tot stand gebracht ?

— Voor zoover het een werktuig was der Godheid en dus beschouwd in zijne verhouding van medewerkzaamheid met de Godheid, heeft het lijden van Jesus Christus onze zaligheid bewerkt bij wijze van *werkende oorzaak*, zelf dat werk van onze zaligheid voltrekkende ; — hetzelfde lijden, beschouwd als door den menschelijken wil van Jesus Christus aanvaard, heeft onze zaligheid tot stand gebracht bij wijze van *verdienste ;* — beschouwd als eigenlijk lijden en pijngevoel in het vleesch of in het zinnelijk gedeelte van Jesus Christus, heeft het dat werk onzer zaligheid tot stand gebracht bij wijze van *voldoening*, voor zoover het ons bevrijd heeft van de strafplichtigheid, door onze zonden opgeloopen ; — bij wijze van *verlossing* of van vrijkooping, in zoover het ons bevrijd heeft uit de slavernij der zonde en des duivels ; — en bij wijze van *zoenoffer*, in zooverre wij daardoor verzoend met God, weer in genade bij Hem terugkeeren. (48, 1—4)

— Moet men zeggen, dat het aan Jesus Christus eigen is de Verlosser te zijn van het menschdom ?

— Ja ; want de prijs van deze verlossing of deze vrijkooping is geen andere dan het Bloed en het leven van Jesus Christus, hetwelk Hij Zelf aan God Zijn Vader en aan geheel de eerbiedwekkende Drieëenheid aangeboden heeft, opdat de keten, die ons aan de zonde en aan den duivel gebonden hield, zou verbroken worden. Daar echter de menschheid des Zaligmakers haar bloed en haar leven

van de vereerenswaardige Drieëenheid had, en daar de beweging, welke Gods menschgeworden Zoon aandreef om aldus in Zijne menschheid den prijs onzer verlossing aan te bieden, in eersten oorsprong van de Godheid kwam, de eerste oorzaak van alle goed, zoo volgt daaruit, dat het Verlossingswerk voornamelijk toegeschreven wordt aan de gansche Drieëenheid als aan de eerste oorzaak, ofschoon het aan den Zoon Gods als mensch eigen is als aan de onmiddellijke oorzaak. (48, 5.)

— Heeft het lijden van Jesus Christus ons op een bijzonderen titel bevrijd uit de slavernij des duivels door ons aan zijne macht te ontrukken ?

— Ja ; want het heeft de zonde vernietigd, waardoor de mensch, zwichtend voor de inblazing des duivels, verdiend had onder zijne macht te komen ; — vervolgens heeft het ons met God verzoend, Dien wij beleedigd hadden en Wiens rechtvaardigheid den mensch aan de macht des duivels overgeleverd had ; — eindelijk heeft het gebruik gemaakt van de tyrannieke macht des duivels door toe te laten, dat hij zich met misbruik der gegeven macht aan den Zoon Gods vergreep, Hem doende ter dood brengen, terwijl Hij onschuldig was. (49, 1—4.)

— Moet men zeggen, dat het lijden van Jesus Christus voornamelijk dit heeft uitgewerkt, dat het ons de poort des hemels geopend heeft ?

— Ja ; want een dubbel beletsel hield voor geheel het menschdom de poort des hemels gesloten, het beletsel nml. der persoonlijke zonden voor elken mensch, en het beletsel der natuurzonde, hetwelk voor alle menschen gemeenschappelijk was krachtens hunne voortkomst van

den zondigen Adam. Welnu, dit dubbele beletsel is geheel en al weggenomen door het lijden van Jesus Christus. (49, 5.)

— Moest Jesus Christus in Zijn lijden zoover gaan, dat Hij stierf, gelijk Hij het gedaan heeft ?

— Ja ; en niets was meer in overeenstemming met Zijne liefde en met de wijsheid der goddelijke raadsplannen. Want op die manier werden wij bevrijd van den geestelijken dood der zonde en van den dood, die ons als straf der zonde opgelegd is. Inderdaad, door voor ons te sterven heeft Jesus Christus in Zijn Persoon den dood overwonnen en heeft Hij ons in staat gesteld er ook over te kunnen zegepralen, hetzij doordat wij den dood niet meer vreezen, wetend dat wij niet voor altijd zullen sterven, hetzij doordat wij zeker zijn van onze overwinning over den dood door middel van onze vereeniging met Zijn eigen dood. (50, 1.)

— Maar waarom heeft Jesus Christus willen begraven worden na Zijn dood ?

— Ten eerste, om duidelijk te toonen, dat Hij werkelijk gestorven was ; want niemand wordt in het graf gelegd tenzij nadat Zijn dood behoorlijk vaststaat. Ten tweede, om ons door Zijne verrijzenis uit het graf te verzekeren, dat alle dooden eens zullen verrijzen en ook uit hunne graven zullen komen. Ten derde, om ons te leeren, dat wij, door te sterven aan de zonde, het leven der zonde moeten verlaten om voortaan niet meer te leven tenzij in God verborgen met Hem. (51, 1.)

§ 21. **De nederdaling ter helle.**

— En waarom wilde Jesus Christus ter helle nederdalen ?

— Om ons vrij te maken van de verplichting zelf daarin af te dalen ; om er te zegevieren over den duivel door diegenen te bevrijden, die er opgesloten waren ; om zelfs tot in de hel Zijne macht te toonen door dezelve te bezoeken en er Zijn licht te verspreiden. (52, 1.)

— Maar welke is die helle, waarin Jesus Christus na Zijn dood is nedergedaald ?

— Jesus Christus is na Zijn dood nedergedaald in dat gedeelte der hel, dat de verblijfplaats was der rechtvaardigen, die geenerlei straf meer voor hunne zonden hadden te ondergaan, doch alleen door de gemeenschappelijke schuld der erfzonde weerhouden werden. Enkel daarheen begaf Hij Zich om er Zich aan de heilige Oudvaders te vertoonen en hun de vreugde Zijner tegenwoordigheid te schenken. Doch vandaar uit deed Hij de uitwerking Zijner neerdaling gevoelen ook in de hel der verdoemden, hen beschamend over hunne ongeloovigheid en hunne boosheid ; en meer bijzonder deed Hij die uitwerking gevoelen in het vagevuur, de zielen, die er waren opgesloten, vertroostend door de hoop van terstond na hunne uitboeting in de heerlijkheid te worden opgenomen. (52, 2.)

— Is Jesus Christus eenigen tijd gebleven in de hel, waarin Hij was neergedaald ?

— Hij is er zoolang gebleven als Zijn lichaam in het graf gebleven is. (52, 4.)

— Heeft Jesus Christus, toen Hij weer uit de hel opsteeg, de zielen der rechtvaardigen daaruit meegevoerd ?

— Ja ; want van af Zijne aankomst onder hen deelde Hij hun terstond de zaligende aanschouwing des hemels mede, welke zij met Hem bleven genieten gedurende gansch den

tijd, dien Hij in hun midden doorbracht. En toen Zijne ziel de hel weer verliet om zich opnieuw met Zijn lichaam te vereenigen op het oogenblik der verrijzenis, deed Hij alle zielen der rechtvaardigen, die niet meer van Hem moesten gescheiden worden, met Zich de hel uitgaan. (52,5.)

§ 22. De verheerlijking van Jesus Christus : Zijne verrijzenis.

— Was het noodzakelijk, dat Jesus Christus na Zijn dood heerlijk weer verrees ?

— Ja ; dat was noodzakelijk. Want God was het aan Zich Zelven verschuldigd Zijne rechtvaardigheid te openbaren door Hem te verheffen, Die Zich tot den dood des kruises vernederd had. Ook was deze hoogste getuigenis, gegeven aan de godheid van Jesus Christus, noodig om ons geloof te bevestigen. Ze was noodig om onze hoop te versterken ; om eene bepaalde richting te geven aan ons nieuwe leven, dat na onze geestelijke verrijzenis hervormd en herschapen was volgens het beeld van den verrezen Jesus ; eindelijk om in Zijn eigen Persoon de wonderen te doen uitstralen van het verheerlijkte leven, waartoe Hij ons bestemt en dat met Zijne verrijzenis reeds begint. (53, 1.)

— Hoedanig was het verrezen lichaam van Jesus Christus ?

— Het verrezen lichaam van Jesus Christus was volkomen hetzelfde als het lichaam, dat afgenomen werd van het kruis en in het graf gelegd ; doch in den staat der glorie met al de hoedanigheden van onlijdelijkheid, van fijnheid, van snelheid en van klaarheid, welke in Hem voortvloeiden uit de overmaat van de volmaaktheid Zijner ziel, die nu voortaan aan het lichaam vrij kon meedeelen de gansche volheid harer volmaaktheid. (54, 1—3.)

— Heeft het verrezen lichaam van Jesus Christus voor altijd de wondeteekenen der kruisiging behouden in voeten, handen en zijde ?

— Ja ; want zulks was noodig : voor de glorie van Jesus Christus en ten teeken Zijner overwinning op den dood ; om de leerlingen te overtuigen van de waarheid Zijner verrijzenis ; om zonder ophouden voor Zijn Vader eene levende voorspraak te zijn ten onzen gunste ; om Zijne vijanden te beschamen op den dag des oordeels. (54, 4.)

§ 23. Zijne Hemelvaart en Zijne machtsbevoegdheid aan de rechterhand des Vaders.

— Waar bevindt zich thans het verrezen lichaam van Jesus Christus ?

— Het verrezen lichaam van Jesus Christus bevindt zich thans in den hemel, waarheen Jesus Christus veertig dagen na Zijne verrijzenis in tegenwoordigheid Zijner leerlingen opklom, toen Hij op den Olijfberg van hen scheidde. (57, 1)

— Waarom en in welken zin zegt men, dat Jesus Christus, verrezen en ten hemel geklommen, gezeten is aan de rechterhand des Vaders ?

— In dezen zin, dat Hij in een geheel afzonderlijken graad van uitnemendheid, voor altijd en onverstoorbaar in de eeuwige rust blijft van het geluk des Vaders, en dat Hij met den Vader dezelfde koninklijke en rechterlijke macht heeft over alles ; 'n voorrecht, dat alleen aan Jesus Christus toekomt en Hem volstrekt eigen is. (58.)

— Waarom en in welken zin wordt de rechterlijke macht bijzonder toegeschreven aan Jesus Christus ?

— Omdat Jesus Christus als God de Wijsheid des Vaders is, en de akt van recht spreken bij uitstek een akt is van wijsheid en van waarheid ; maar ook omdat Jesus Christus als mensch een goddelijke Persoon is ; verder omdat Hij in Zijne menschelijke natuur de waardigheid bezit van Hoofd der geheele Kerk, bijgevolg van alle menschen, die geoordeeld moeten worden ; omdat Hij de heiligmakende genade heeft in geheel hare volheid, welke genade den mensch geestelijk maakt en geschikt om een oordeel uit te spreken ; eindelijk omdat het rechtvaardig was, dat Hij, Die op een onrechtvaardige wijze en als wreker van de rechten der goddelijke rechtvaardigheid, geoordeeld is geworden, Zelf als rechter aangesteld werd volgens diezelfde rechtvaardigheid. (59, 1—4.)

— Oefent Jesus Christus sedert Zijne opklimming ten hemel en de inbezitneming van Zijn troon aan 's Vaders rechterhand, voor nu en altijd die hoogste macht uit van recht wijzen, een macht, welke Hem bij uitnemendheid toekomt als een voorrecht van Zijn koningschap ?

— Ja ; en sedert den dag Zijner zegepraal gebeurt er niets in de wereld, dat niet het gevolg is van het koninklijk bestuur van onzen Heer Jesus Christus, gezeten aan des Vaders rechterhand. Hij toch, niet alleen als God en ter oorzake van de goddelijke Voorzienigheid en het goddelijk Bestuur, maar ook als mensch en ter wille van de koninklijke macht, welke Hem toekomt, omdat Hij de Zoon Gods in Persoon is en omdat Hij die macht verworven heeft door de verdiensten van Zijn lijden en dood, — beschikt en regelt alles, en alles in den loop van het heelal is aan Hem onderworpen, hetzij het de menschelijke zaken betreft in hun algeheele ontwikkeling, hetzij het zelfs de onbezielde

schepselen geldt, of wel de taak, welke de goede of de booze engelen in dien loop van het heelal kunnen hebben. (59, 5.)

— Oefent Jesus Christus sedert den dag van Zijne Hemelvaart alle dagen deze rechtspraak over allen en over alles uit, met voorbehoud van de hoogste einduitspraak, die op den laatsten dag zal gehouden worden ?

— Ja ; want eerst dan zal de hoogste macht, welke aan Jesus Christus toekomt, in geheel hare volheid en in geheel hare volmaaktheid kunnen uitgeoefend worden. Eerst dan zullen inderdaad de handelingen der schepselen, aan de koninklijke rechtsmacht van Jesus Christus onderworpen, in geheel hun verloop kunnen geschat worden ; en eerst dan zal aan eenieder ten volle kunnen vergolden worden volgens zijne verdiensten. (59, 5.)

— Oefent Jesus Christus over de menschen en over de engelen Zijne machtsbevoegdheid op dezelfde wijze uit ?

— Neen ; niet op dezelfde wijze oefent Jesus Christus over de engelen en over de menschen Zijne machtsbevoegdheid uit. Want al hebben de goede engelen van den Zoon Gods, voor zoover Hij God is, de wezenlijke belooning van het eeuwig geluk ontvangen, en de booze engelen de wezenlijke straf der eeuwige verdoemenis, noch de eene, noch de andere zijn die belooning of die straf aan Gods Zoon verschuldigd, voor zoover Hij mensch is. Alle menschen daarentegen hebben het Hem, voor zoover Hij mensch is, te danken, als ze tot het eeuwig geluk des hemels geraken ; en ook zal door den Zoon Gods, voor zoover Hij mensch is, in het laatste oordeel het beslissend en volledig vonnis worden uitgesproken, dat de verdoemden naar de eeuwige straffen verwijst. Doch de engelen, goede of slechte, die van af den beginne hunne belooning of hunne straf hebben

ontvangen, blijven aan het hoogste gezag van Gods menschgeworden Zoon, ook zelfs voor zoover Hij mensch is, onderworpen sedert den dag Zijner Menschwording en meer nog sedert den dag van Zijne Hemelvaart en van Zijne overwinning. Al hetgeen zij doen om de menschen ter hulp te komen of hen te bekoren, blijft ondergeschikt aan de koninklijke rechtsmacht van Jesus Christus; en de goede engelen zullen aan Hem, zelfs voor zoover Hij mensch is, het aanvullende der belooning danken, dat hun goede diensten verdienen, gelijk de booze engelen van Hem het aanvullende der straf zullen krijgen, verschuldigd aan hunne slechtheid. (59, 6.)

§ 24. **Over de sacramenten van Jesus Christus, welke aan de menschen, die Zijn geheimzinnig lichaam, de Kerk uitmaken, de vruchten waarborgen der heilsgeheimen, die in den Persoon des Zaligmakers voltrokken zijn. — Natuur der sacramenten ; hun aantal en overeenkomst met de behoeften van het lichamelijk leven; hunne noodzakelijkheid ; hunne werkdadigheid.**

— Hoe waarborgt Jesus Christus aan de menschen de vrucht der geheimen, welke om hunne zaligheid in Zijn Persoon voltrokken zijn ?

— Door de sacramenten, welke Hij Zelf heeft ingesteld en welke van Hem hunne kracht hebben. (60, *Voorwoord.*)

— Wat verstaat ge door de sacramenten ?

— Door de sacramenten versta ik zekere uitwendige zaken of handelingen, vergezeld van zekere woorden, die er den zin van bepalen, waaraan het eigen is te beteekenen en in de ziel voort te brengen bepaalde genaden, welke ge-

schikt zijn om aan haar leven in Jesus Christus nieuwe kracht te schenken. (60—63.)

— Hoeveel sacramenten zijn er ?

— Er zijn zeven sacramenten, te weten : het Doopsel, het Vormsel, het Sacrament des Altaars, de Biecht, het Oliesel, de heilige Wijding en het Huwelijk. (65, 1.)

— Kunnen we eenige reden aangeven, welke ons doet zien waarom deze zeven sacramenten door Jesus Christus zijn ingesteld ?

— Ja, Deze reden wordt ontleend aan de overeenkomst, welke er bestaat tusschen ons geestelijk leven, hetwelk wij bezitten door de genade van Jesus Christus en ons natuurlijk lichamelijk leven. — Ons lichamelijk leven nu omvat tweeërlei soort van volmaaktheid, naargelang het gaat over het leven der eenlingen of dat der gemeenschap, waarin en waardoor zij leven. — Wat den eenling betreft, zijn leven wordt rechtstreeks en zijdelings vervolmaakt. Rechtstreeks wordt het vervolmaakt door het feit van ter wereld te komen, tot vollen wasdom te geraken, en zich te voeden. Zijdelings wordt het vervolmaakt door het terug krijgen van de gezondheid, bijaldien men ze verloren heeft, en door een volledig herstel, wanneer men ziek geweest is. — Insgelijks is er in de geestelijke orde van het leven der genade een sacrament, hetwelk ons dat leven geeft, nml. het *Doopsel ;* een ander sacrament, dat er den wasdom aan schenkt, met name : het *Vormsel ;* een derde, dat ons in dat leven voedt, te weten : het *Sacrament des Altaars.* En wanneer men na het doopsel het leven der genade heeft verloren, dan is daar het sacrament van *Boetvaardigheid* om het ons terug te schenken ; gelijk het sacrament des *Oliesels* de bestemming heeft om de laatste sporen der

zonde te doen verdwijnen. — Wat betreft de gemeenschap, waarin dat leven bewaard blijft, waarborgen twee sacramenten er het welzijn en den voortduur van, te weten: het sacrament der *Wijding*, wat de geestelijke zijde, en het sacrament des *Huwelijks*, wat de stoffelijke of de lichamelijke zijde dier gemeenschap aanbelangt. (65, 1.)

— Welk van al deze sacramenten is het grootste en in zekeren zin het belangrijkste, of het sacrament, waarop al de andere gericht zijn, en waarin al de andere eeniger mate hun voltooiing vinden?

— Het sacrament des Altaars. Daarin toch, zooals we nog zullen zien, bevindt Zich zelfstandig tegenwoordig Jesus Christus Zelf, terwijl in al de andere sacramenten slechts eene kracht gevonden wordt, welke van Hem is uitgevloeid. Bovendien schijnen al de andere er op gericht te zijn, ofwel om dit sacrament daar te stellen, zooals de heilige Wijding; ofwel om ons waardig of meer waardig te maken het te ontvangen, zooals het Doopsel, het Vormsel, de Biecht, het Oliesel; ofwel om het op zijn minst te beteekenen, zooals het Huwelijk. Eveneens worden bijna altijd de ceremoniën, die betrekking hebben op het ontvangen der andere sacramenten, beeindigd door het ontvangen van het Sacrament des Altaars; zelfs bij het Doopsel, wanneer het volwassenen betreft. (65, 3.)

— Zijn de sacramenten, welke Onze Heer Jesus Christus ingesteld heeft om ons de vrucht te waarborgen der geheimen, om onze zaligheid in Zijn Persoon voltrokken, — eenvoudig aangeraden en aan onze keuze overgelaten, ofwel daarentegen volstrekt noodzakelijk om de genade te verkrijgen, die aan elk afzonderlijk beantwoordt?

— Die sacramenten zijn volstrekt noodzakelijk in dien zin, dat als men door zijne schuld verwaarloozen zou ze te ontvangen, men de genade niet zou krijgen, die aan elk afzonderlijk beantwoordt; en zelfs brengen drie van de sacramenten 'n uitwerksel voort, dat nooit voortgebracht wordt, als het sacrament niet ontvangen is. (65, 4.)

— Welke zijn die drie sacramenten en welk is het uitwerksel, dat er tot op die hoogte van afhangt?

— Die drie sacramenten zijn: het Doopsel, het Vormsel en de heilige Wijding; en het uitwerksel, waarover sprake is, is het merkteeken, dat deze sacramenten in de ziel drukken. (63, 6.)

— Wat verstaat ge door dit merkteeken?

— Daardoor versta ik een zekere hoedanigheid van geestelijke orde, die in het hoogere en verstandelijk gedeelte der ziel een soort van macht of vermogen daarstelt, hetwelk deelachtig maakt aan het priesterschap van Jesus Christus, ten einde de heilige bedieningen uit te oefenen, welke tot dat priesterschap behooren, ofwel ten einde in staat te worden gesteld om vrucht te trekken uit de heilige bedieningen, in de sfeer van datzelfde priesterschap vervuld. (63, 1—4.)

— Is dit merkteeken onuitwischbaar in de ziel?

— Ja, dit merkteeken is onuitwischbaar in de ziel en het zal eeuwig blijven in al degenen, die het eens ontvangen hebben, tot hunne glorie in den hemel, als zij er een goed gebruik van gemaakt hebben, en tot hunne schande in de hel, als zij er niet aan hebben beantwoord, zooals ze het moesten. (63, 5.)

— Welk is het merkteeken, dat de menschen eigenlijk kenschetst naar het beeld van Jesus Christus en hen zonder verder beding geschikt maakt om in de Kerk aan de uitwerkselen van Zijn priesterschap deel te hebben ?

— Dat is het merkteeken van het sacrament des Doopsels. (63, 6.)

§ 25. **Over het sacrament des Doopsels; — natuur en bedienaar van dit sacrament.**

— Wat verstaat ge door het sacrament des Doopsels ?

— Daardoor versta ik dat godsdienstig gebruik, door Onzen Heer Jesus Christus ingesteld, hetwelk bestaat in eene afwassching met natuurlijk water, terwijl over dengene die het ontvangt, door den persoon die het toedient, worden uitgesproken deze woorden : *Ik doop u in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes.* (66, 1—5.)

— Kan dit gebruik meermalen herhaald worden bij denzelfden persoon ?

— Neen, het sacrament des Doopsels kan slechts eenmaal ontvangen worden ter wille van het onuitwischbaar merkteeken, dat het in de ziel drukt. (66, 9.)

— Kan het Doopsel des waters vervangen worden door het Doopsel des bloeds of het Doopsel van begeerte ?

— Het Doopsel des waters kan vervangen worden door het Doopsel des bloeds, d. i. het martelaarschap, hetwelk gelijkvormig maakt aan het lijden van Jesus Christus, ofwel door het Doopsel van begeerte, dat bestaat in een beweging van liefde tot God, door de werking des Heiligen Geestes gewekt ; in dezen zin dat de genade van het Doopsel

verkregen kan worden zonder het ontvangen van het sacrament zelf, wanneer zulks onmogelijk is ; maar niet in dien zin, dat het merkteeken van het sacrament kan ontvangen worden buiten het sacrament zelven. (66, 11.)

— Wie kunnen het sacrament des Doopsels toedienen ?

— Het sacrament des Doopsels kan geldig worden toegediend door iederen mensch, die het gebruik der rede heeft en die dit sacrament juist volgens de gebruikelijke wijze voltrekt met de bedoeling om te doen wat de Katholieke Kerk doet, wanneer zij dit sacrament toedient. (67.)

— Wat is er noodig van den kant van hem, die het sacrament des Doopsels toedient, opdat het geoorloofd toegediend worde ?

— Daarvoor is noodig, dat hij het toediene in de omstandigheden, welke door de Katholieke Kerk bepaald zijn. (67.)

— Welke zijn die omstandigheden ?

— Buiten de gewone omstandigheden, waarin de priester het zelf toedient volgens de voorschriften van het kerkelijk recht en van het ritueel, of het somtijds buiten de gewoonte laat toedienen door een diaken, moet er een dringende noodzakelijkheid, d. w. z. stervensgevaar zijn, opdat het Doopsel geoorloofd kan toegediend worden ; en in dit geval kan de eerste persoon, die beschikbaar is, het Doopsel geoorloofd toedienen, hetzij deze priester is of een geestelijke van minder rang, of wel leek is, man of vrouw, of zelfs iemand, die niet gedoopt is. Echter moet men zich houden aan de aangegeven orde, en enkel bij gebreke van den voorgaande mag de volgende doopen. (67, 1—5.)

— Moet er altijd bij het Doopsel, dat in gewone omstandigheden plechtig in de Kerk toegediend wordt, of wanneer er de ceremoniën van het Doopsel worden aangevuld, een peter of meter zijn voor den nieuw gedoopte ?

— Ja, aldus schrijft de Kerk het voor krachtens een zeer oud gebruik, en omdat het alleszins passend is, dat de nieuw gedoopte iemand heeft, die er bijzonder en ambtshalve mede belast is te waken over zijn onderricht in de geloofszaken en over zijne getrouwheid aan de verplichtingen, welke door hem en in zijn naam aangegaan zijn in het Doopsel. (67, 7.)

— Is dus het ambt van peter of meter niet enkel voor den vorm, maar integendeel iets gewichtigs en belangrijks ?

— Ja, zeker; en er bestaat voor peter en meter een strikte plicht om zorgvuldig te waken, dat hun petekind zich gedurende gansch zijn leven trouw betoont aan hetgeen zij beloofd hebben, dat het metterdaad trouw zou zijn. (67, 8.)

§ 26. **Over hen, die dit sacrament kunnen ontvangen ; zijne noodzakelijkheid voor allen.**

— Zijn alle menschen gehouden het Doopsel te ontvangen?

— Ja, alle menschen zijn op de meest volstrekte wijze gehouden om het Doopsel te ontvangen ; zoodat, wanneer het over volwassenen gaat, het onmogelijk is zalig te worden, indien men, het Doopsel kunnende ontvangen, hetzelve niet ontvangen zou in werkelijkheid. En wel hierom, omdat we door het Doopsel worden ingelijfd bij Jesus Christus : niemand toch van de menschen kan, sedert de zonde van Adam, zalig worden tenzij hij ingelijfd is bij Jesus Christus. (68, 1. 2.)

— Maar is geloof en liefde niet voldoende om bij Jesus Christus te worden ingelijfd door de genade, en bijgevolg zalig te worden?

— Ongetwijfeld; alleen kan het geloof niet oprecht zijn en kan de liefde of de genade niet gevonden worden in de ziel, als men ze door zijne schuld scheidt van het Doopsel, dat het sacrament des geloofs is, en dat bestemd is om in de ziel de eerste genade voort te brengen, die ons vereenigt met Jesus Christus. (68, 2.)

— Kan men dus het Doopsel ontvangen, wanneer men nog in den staat van zonde is, hetzij van erfzonde, wat allen, hetzij van zware dadelijke zonden, wat volwassenen betreft?

— Ja; en hierom wordt het Doopsel een sacrament der dooden genoemd, daar het niet, zooals de sacramenten der levenden, de genade reeds in de ziel veronderstelt; doch als eigen uitwerking heeft het aanbrengen der genade aan hen, die ze nog niet hebben. Als het echter volwassenen betreft, die doodzonden mochten begaan hebben, deze moeten om het Doopsel met vrucht te ontvangen, aan de geneigdheid tot de zonde hebben vaarwel gezegd. (68, 4.)

— Is het ook noodig, als het over volwassenen gaat, dat deze de bedoeling hebben om het Doopsel te ontvangen?

— Zeker; en zonder dat zou het sacrament van geen waarde zijn. (68, 7.)

— Is het bovendien noodig, dat zij het ware geloof hebben?

— Dat is noodig om de genade van het sacrament te

ontvangen, doch niet voor het ontvangen van het sacrament zelf, en van het merkteeken, dat het indrukt. (68, 8.)

— En kunnen de kinderen, die noch de bedoeling, noch het geloof kunnen hebben, gedoopt worden ?

— Ja ; dat kunnen ze : want zij trekken voordeel uit de bedoeling en het geloof van de Kerk of van degenen, die ze in de Kerk ten doop aanbieden. (68, 9.)

— Mag men jonge kinderen, voor dat ze tot de jaren van verstand gekomen zijn, aldus in de kerk ten doop aanbieden tegen den wil hunner ouders, wanneer deze Joden zijn of ongeloovigen, en zelf in geenen deele tot de Kerk behooren ?

— Neen; dat mag men niet; en als men het doet, zondigt men ; want men handelt tegen het natuurrecht, krachtens hetwelk door de natuur zelf het kind aan zijn ouders is toevertrouwd, totdat het over zich zelven kan beschikken. Is evenwel zulk een kind toch gedoopt, dan is het Doopsel geldig ; en de Kerk heeft op dat kind al de rechten van bovennatuurlijke orde, welke het gevolg van het Doopsel zijn. (68, 10.)

— Mag men bij stervensgevaar de kinderen doopen, die nog in den schoot hunner moeder zijn ?

— Neen, zelfs bij stervensgevaar mag men de kinderen niet doopen, die nog in den schoot hunner moeder zijn ; want vóór ze ter wereld gekomen zijn, behooren die kinderen niet zoodanig tot de gemeenschap der menschen, dat zij aan de werkzaamheid dezer laatsten onderworpen zijn, wat betreft het ontvangen der sacramenten om tot de zaligheid te kunnen geraken ; en in dit geval moet men de zorg hieromtrent overlaten aan God en aan Zijne genadige wer-

king, voor zoover het Hem behagen mag die uit te oefenen. (68, 11 ad 1.*)

— Kunnen de kinderen zalig worden, die ter wereld gekomen zijn en sterven zonder het sacrament des Doopsels te ontvangen ?

— Neen ; de kinderen, die ter wereld gekomen zijn en sterven zonder het sacrament des Doopsels te ontvangen, kunnen niet zalig worden : want volgens de orde, welke door God is vastgesteld in de gemeenschap der menschen, bestaat er voor hen slechts dit middel om bij Jesus Christus te worden ingelijfd en Zijne genade te ontvangen, zonder welke er geen zaligheid is onder de kinderen van Adam. (68, 3.)

— Kunnen volwassenen, die beroofd zijn van het gebruik van het verstand, zooals idioten en zinneloozen, gedoopt worden ?

— Als zij nooit het gebruik van het verstand gehad hebben, moeten zij vergeleken worden met kinderen, en kunnen bijgevolg evenals deze gedoopt worden. Doch als zij het gebruik van het verstand gehad hebben, kunnen zij in staat van krankzinnigheid niet gedoopt worden tenzij op voorwaarde, dat zij vroeger eenig verlangen of eenigen wil getoond hebben om het Doopsel te ontvangen. (68, 12.)

§ 27. **Over de uitwerkselen van dit sacrament.**

— Heeft het Doopsel, wanneer het op zulke wijze ontvangen wordt, dat geen beletsel zijn kracht weerhoudt, groote uitwerking in de ziel ?

*) Volgens den nieuwen Codex mag men kinderen, die nog binnen den schoot hunner moeder zijn, niet doopen, zoolang er waarschijnlijke hoop bestaat dat zij ter wereld gebracht en behoorlijk gedoopt kunnen worden. Bestaat deze hoop niet, dan zou het Doopsel voorwaardelijk kunnen geschieden, Kerkel. Wetb. Can. 746.

— Ja ; want door den mensch in te lijven bij het lijden van Jesus Christus, bewerkt het, dat dit lijden in den mensch zijn gansche vrucht draagt. En van af dat oogenblik is er geen spoor van zonde meer in hem, die gedoopt is, noch eenige verplichting om voor de zonden van het verleden te voldoen. Rechtens worden zelfs alle straffen of ellenden van het tegenwoordig leven door het Doopsel weggenomen ; doch God laat ze tot aan de algemeene verrijzenis, opdat de gedoopten op Jesus Christus kunnen gelijken, ontelbare verdiensten verwerven, en kunnen getuigen, dat ze zich laten doopen niet voor de gemakken van het tegenwoordig leven, maar met het oog op de toekomstige heerlijkheid. (69, 1—3.)

— Brengt het Doopsel ook de genade en de deugden voort in de ziel ?

— Ja ; omdat het met Jesus Christus vereenigt als met het hoofd, in welks volheid van genade en van deugd alle leden deelhebben. Tevens ontvangt men in het Doopsel nog op zeer bijzondere wijze eene genade van licht om de waarheid te kennen, en van goddelijke vruchtbaarheid om de goede werken voort te brengen, welke aan het christelijk leven eigen zijn. (69, 4. 5.)

— Worden door het Doopsel deze laatste uitwerkselen ook in de ziel van kinderen voortgebracht ?

— Ja, behalve dat dit alles bij hen nog in den toestand van een zaad of kiem verkeert, den tijd afwachtend om zich daadwerkelijk te vertoonen, wanneer nml. die kinderen in staat zijn het leven der genade en der deugden te leiden. (69, 6.)

— Moet men zeggen, dat het openen der poort van

het hemelsch Koninkrijk het eigen uitwerksel is van het Doopsel ?

— Ja ; omdat het Doopsel niets achterlaat van de zonde of van de straf voor de zonde verschuldigd ; en dit juist het eenige beletsel is, dat het binnentreden in den hemel verhindert, sedert hij ons geopend werd door het lijden van Jesus Christus. (69, 7.)

— Zou een volwassene, die het Doopsel in slechte gesteltenissen ontvangt, alle uitwerkselen van het Doopsel krijgen, welke aangegeven zijn ?

— Neen ; hij zou slechts het merkteeken van het sacrament ontvangen ; doch ter wille van dit merkteeken, dat blijvend is, kan hij ook alle overige uitwerkselen van het Doopsel krijgen, wanneer hij in het vervolg zijne slechte gesteltenissen aflegt. (69, 9. 10.)

— Zijn er behalve deze uitwerkselen, die aan het Doopsel eigen zijn, nog zekere uitwerkselen, welke aan de plechtigheden van het Doopsel verbonden zijn ?

— Ja ; maar dat zijn uitwerkselen van een andere orde, welke buiten de eigenlijk gezegde genade blijven. Zij hebben veeleer de wegneming der beletselen op het oog, die zouden verhinderen het Doopsel met al zijne vruchten te ontvangen of die vruchten in geheel hunne volheid te plukken ; en daarom zijn dergelijke ceremoniën of plechtigheden geen sacramenten, doch slechts sacramentaliën. (71, 3.)

§ 28. **Waardigheid en plichten van hen, die het Doopsel hebben ontvangen.**

— Hebben zij, die de genade van het Doopsel ontvangen hebben, en die voor altijd er het onuitwischbaar merk-

teeken van dragen, uit dezen hoofde eene bijzondere voortreffelijkheid en tevens verplichtingen, welke met deze voortreffelijkheid in overeenstemming zijn ?

— Zij, die de genade van het Doopsel hebben ontvangen, en voor altijd er het onuitwischbaar merkteeken van dragen, gaan naar mate zij getrouw zijn aan die genade des Doopsels, alle schepselen, binnen de grenzen hunner natuur genomen, te boven in waardigheid en in voortreffelijkheid. Zij zijn kinderen van God, broeders van Jesus Christus, Die in hen als in zijne ledematen herleeft en Die Zelf door hen het leven van oneindige verdiensten voortzet, dat Hij eens leidde, toen Hij persoonlijk op de aarde was. Maar deze zoo hooge waardigheid legt den plicht op om een leven te leiden, dat daaraan beantwoordt, en derhalve zou er in het leven van alwie het geluk heeft van gedoopt te zijn, niets mogen gevonden worden, dat Jesus Christus Zelf, bij Wien het Doopsel inlijft, niet waardig zou zijn.

§ 29. **Noodzakelijkheid, natuur, uitwerkselen van het sacrament des Vormsels ; — plichten, welke het oplegt. — — Godsdienstig onderricht, dat er voor vereischt wordt.**

— Is de genade van het Doopsel voldoende om dat leven, hetwelk Jesus Christus waardig is, in geheel zijn volmaaktheid te leiden ?

— Neen ; want de genade van het Doopsel is slechts eene genade van begin, als men zoo zeggen mag ; door haar wordt ons het leven van Jesus Christus geschonken, doch zij heeft niet tot uitwerking dat leven tot vollen wasdom te brengen, of het, al onderhoudende, tot volmaaktheid op te voeren. (65, 1 ; 72, 7 ad 1.)

— Welke andere genaden hebben dan wel deze uitwerking ?

— De genade van het Vormsel, en de genade van het Sacrament des Altaars. (65, 1.)

— Wat verstaat ge door het Vormsel ?

— Het Vormsel is dat sacrament der nieuwe wet, dat tot strekking heeft ons de genade te verleenen, welke het leven van Jesus Christus, ontvangen door de genade van het Doopsel, tot vollen wasdom doet geraken. (72, 1.)

— Waarin bestaat dit sacrament ?

— Dit sacrament bestaat in eene zalving met het heilig chrisma, welke geschiedt in den vorm van een kruis op het voorhoofd van hem, die gevormd wordt, terwijl door den bedienaar van het sacrament deze woorden worden uitgesproken : *Ik teeken u met het teeken des Kruises, en bevestig u met het chrisma des heils in den naam des Vaders, en des Zoons en des Heiligen Geestes. Amen.* (72, 2. 4. 9.)

— Wat beteekent het heilig chrisma, hetwelk men als de stof van dit sacrament gebruikt ?

— Het beteekent de volheid der genade van den Heiligen Geest, die den christen tot den volmaakten leeftijd brengt, en hem veroorlooft om door de ijverige oefening der deugden den goeden geur van Jesus Christus rondom zich te verspreiden : het heilig chrisma inderdaad is samengesteld uit olijfolie, die de genade verzinnebeeldt, en uit balsem, eene bij uitstek welriekende plant. (72, 2.)

— Wat bevatten de woorden, die door den bedienaar worden uitgesproken en die de vorm van dit sacrament zijn ?

— Zij bevatten drie zaken: de bron of de oorzaak, waarvan de geestelijke kracht voortkomt, die het uitwerksel van dit sacrament is; deze oorzaak of deze bron is de heilige en verhevene Drieëenheid. Vervolgens bevatten zij de kracht zelve, welke dit sacrament verleent, als er gezegd wordt: *Ik bevestig u met het chrisma des heils.* Eindelijk bevatten ze het teeken, dat den soldaat van Jesus Christus, gewapend tot den grooten strijd van het christelijk leven, moet kenmerken; en dit teeken of dit kenmerk is het teeken des kruises, het werktuig der zegepraal van ons Hoofd en onzen Koning Jesus Christus. (72, 4.)

— Is dus het sacrament des Vormsels eigenlijk het sacrament van den mannelijken leeftijd des christens, makend van het christenkind een christenman, die bekwaam is om het tegen alle uitwendige vijanden van zijn leven-als-christen uit te houden?

— Ja; dat is het sacrament des Vormsels met volkomen juistheid; en om deze reden is zijn gewone bedienaar de bisschop, aan wien al hetgeen de volmaaktheid in Gods Kerk betreft, van ambtswege toebehoort. (72, 11.)

— Maar als het sacrament des Vormsels zoodanig is, als boven is gezegd, waarom geeft men dan aan de gevormden een peter of meter evenals bij het Doopsel?

— Omdat het in elken krijgsdienst gebruikelijk is, dat de pas ingelijfden voor alles wat de zaken van den krijgsdienst en van den oorlog betreft, worden toevertrouwd aan militaire leiders, die met hun onderricht belast zijn. (72, 10.)

— Zou er dus voor peter of meter bij het Vormsel een strikte verplichting bestaan om zich met den nieuw gevormde bezig te houden en hem in te wijden in de zaken der

volmaaktheid van het christelijk leven en van den geestelijken strijd ?

— Ja, zeer zeker ; en het ware te wenschen, dat men in de praktijk nauwgezetter rekening hield met deze verplichting om ze beter te vervullen.

— Drukt het sacrament des Vormsels een merkteeken in de ziel ?

— Ja ; en hierom mag men het slechts eens ontvangen. (72, 5.)

— Als men op het oogenblik, dat men dit sacrament ontvangt, niet in de vereischte gesteltenissen is om er ook de vruchten van te genieten, — kan men dan later die schade herstellen ?

— Ja ; want het merkteeken blijft en door middel hiervan zal de vrucht van het sacrament genoten worden, zoodra men het beletsel doet verdwijnen, dat er in den weg stond. Om dezelfde reden kan men zich niet te dikwijls hernieuwen in de genade, aan dit sacrament eigen, de genade nml. der geestelijke kracht, welke ons in staat stelt om tegen al de uitwendige vijanden van ons christelijk geloof te strijden.

— Is dit sacrament van bijzonder belang, wanneer men in eene gemeenschap of onder menschen leeft, die al wat het ware katholiek leven betreft, bijzonder vijandig zijn ?

— Ja ; want dan vooral moeten de ware kinderen der Kerk zich met een mannelijken moed wapenen om zelf trouw te blijven en om in hunne omgeving naar behooren te verdedigen, wat zoovele anderen verachten en hun best doen omver te werpen.

— Wat zou er van den kant der christenen, die gevormd zijn, in 't bijzonder noodig zijn om dit groote goed te verzekeren ?

— Daarvoor zou noodig zijn, dat al degenen, die de uitstekende eer gehad hebben dit sacrament, en daardoor den Heiligen Geest met de volheid Zijner gaven te ontvangen, zich steeds herinneren en menigmaal voor den geest brengen, dat zij op het voorhoofd het zoo glorievolle kenmerk dragen van soldaat van Jesus Christus, welk kenmerk met een onuitwischbaar teeken in hunne ziel is gedrukt ; en dat, zooals er niets edelers is dan een soldaat, die trouw is aan zijn legerhoofd, er ook niets lagers en hatelijkers is dan een mensch, gekleed in een uniform, die hij door zijn lafheid onteert.

— Is het met het oog op de verplichtingen, die op den gevormde rusten, voor het goed ontvangen van het sacrament des Vormsels vereischt, dat de vormeling meer bijzonder onderwezen is in de zaken van het geloof en van het christelijk leven ?

— Ja ; want hij moet daarin onderwezen zijn niet alleen om er zelf zijn persoonlijk leven naar in te richten, maar ook om die zaken te kunnen verdedigen tegen al degenen, die ze uitwendig zouden durven aanvallen. (72, 4 ad 3.)

§ 30. Welk van beide sacramenten het grootste onderricht vordert, het Vormsel of het sacrament des Altaars.

— Is er nog niet een ander sacrament, waarvoor men, om het goed te ontvangen, ook op bijzondere wijze in de christelijke geheimen moet onderwezen zijn ?

— Ja ; het sacrament des Altaars. En zelfs is het catechetisch godsdienstonderricht, — ofschoon het vóór

het Doopsel moet aanvangen voor hen, die op volwassen leeftijd dit sacrament ontvangen, — in de christelijke landen, waar de kinderen terstond na hunne geboorte gedoopt worden, practisch niet eer mogelijk noch verplichtend, vooraleer er uitzicht bestaat op het ontvangen van het Vormsel en van het sacrament des Altaars, alsmede van de Biecht.

— Welk dezer twee sacramenten vraagt de meeste onderrichting, het Vormsel of het Sacrament des Altaars ?

— Dat onderricht is voor beide sacramenten gelijk, als de personen, die in staat zijn het Vormsel te ontvangen en het metterdaad ontvangen, tevens reeds gehouden zijn tot het ontvangen van het sacrament des Altaars. Daar het nochtans in de praktijk kan voorkomen en dikwijls voorkomt, dat het sacrament des Altaars vóór het Vormsel ontvangen wordt, moet men zeggen, dat het sacrament des Altaars in dat geval niet zoo'n groot catechetisch godsdienstonderricht vraagt. In het Vormsel toch, zooals reeds bemerkt is, moet men onderricht zijn in godsdienstzaken niet alleen voor zoover zulks voldoende is voor zijn persoonlijk leven, maar ook nog om die zaken te kunnen verdedigen tegen hen, die ze aanvallen. Overigens moet men zoowel na het eerste ontvangen van het sacrament des Altaars als na het ontvangen van het Vormsel voortgaan om met de grootste zorg de christelijke geheimen aan te leeren.

§ 31. **Over het sacrament des Altaars.**

— Wat verstaat ge door het sacrament des Altaars ?

— Daardoor versta ik den geheimenisvollen maaltijd, waar onder de gedaanten of de toevalligheden van brood

en wijn het lichaam van Jesus Christus te eten en Zijn bloed te drinken gegeven wordt, nadat door de consecratie Jesus Christus wezenlijk tegenwoordig is gesteld in denzelfden geslachtofferden toestand als op Calvarie, doch onder sacramenteele gedaante. (73—83.)

— Is dit sacrament noodzakelijk ter zaligheid?

— Ja; want het beteekent en verwezenlijkt de eenheid der Kerk, het geheimzinnig lichaam van Jesus Christus, waartoe noodzakelijk iedereen behooren moet, die zalig wil worden. Nochtans kan men deze vrucht van het sacrament des Altaars bekomen, eenvoudig doordat iemand de meening heeft het sacrament te ontvangen, hetzij hij zelf persoonlijk die meening heeft, hetzij de Kerk ze hem meedeelt bij het ontvangen van het sacrament des Doopsels, zooals het geschiedt met de kinderen. (73, 3.)

— Welke namen geeft men aan dit sacrament?

— Met het oog op het lijden van Jesus Christus, weleer op Calvarie voltrokken, hetwelk het offer was bij uitnemendheid, en waarvan dit sacrament de gedachtenis is, geeft men het den naam van *offer*. Met het oog op de eenheid der Kerk, het geheimzinnig lichaam van Jesus Christus, welke nu door dit sacrament wordt tot stand gebracht, geeft men het de benaming van *communie*. Met het oog op de glorie van het toekomstige geluk, waarvan het de voorafbeelding is, de benaming van *teerspijze*. En men noemt het eenvoudig en zonder meer *Eucharistie* of *goede gave*, omdat het Jesus Christus Zelf bevat, Die de gever is van alle goed en van alle genade in den hemel en op aarde. (73, 4.)

— Wanneer is dit sacrament ingesteld?

— Dit sacrament is ingesteld op den avond van Witten

Donderdag, den vooravond van het Lijden, om de menschen te troosten en schadeloos te stellen voor het heengaan van Jesus Christus, Die na Zijn Lijden niet meer ons aardsche leven leiden zou; — verder om de betrekking aan te duiden, waarin dit sacrament staat tot het lijden van Jesus Christus, de eenige bron onzer zaligheid; — en ook opdat ter wille van deze zoo treffende omstandigheden de eeredienst van dit sacrament altijd op bijzondere wijze levendig zou zijn onder de menschen. (73, 5.)

— Waren er in de oude wet bijzondere voorafbeeldingen van dit sacrament?

— Ja; want als louter uitwendig teeken werd het voorafgebeeld door het brood en den wijn, welke Melchisedech offerde. Als sacrament, het waarachtig lichaam bevattende van Jesus Christus, Die om ons is geslachtofferd, werd het voorafgebeeld door al de offers van het Oude Testament, en vooral door het ontzondigingsoffer, dat het plechtigste offer was. En als geestelijk voedsel, dat onze zielen voedt met het heerlijkst brood, werd het voorafgebeeld door het manna, hetwelk allen smaak en alle zoetheid in zich had. Doch onder al deze opzichten te samen werd het in 't bijzonder voorafgebeeld door het paaschlam, dat men slachtte en daarna at met ongedeesemd brood, en welks bloed den verderfengel afwendde. (73, 6.)

§ 32. **De stof en de vorm van het sacrament des Altaars: — de transsubstantiatie; — de wezenlijke tegenwoordigheid; — de eucharistische toevalligheden.**

— Welk is de stof van het sacrament des Altaars?

— De stof van het sacrament des Altaars is tarwebrood en wijn van den wijnstok. (74, 1. 2.)

— Wat gebeurt er met de stof, wanneer dit sacrament wordt daargesteld?

— Dan heeft er dit plaats, dat het brood in zijne zelfstandigheid van brood, ophoudt brood te zijn; en dat de wijn in zijne zelfstandigheid van wijn, ophoudt wijn te zijn. (75, 2.)

— Wat wordt er van die zelfstandigheid van het brood en van die zelfstandigheid van den wijn, welke ophouden brood en wijn te zijn, wanneer het sacrament wordt daargesteld?

— De zelfstandigheid van het brood wordt veranderd in het lichaam van Jesus Christus; en de zelfstandigheid van den wijn wordt veranderd in het bloed van Jesus Christus. (75, 3. 4.)

— Hoe wordt deze verandering genoemd?

— Zij wordt genoemd: *transsubstantiatie.* (75, 4.)

— Wat beteekent dit woord: transsubstantiatie?

— De juiste beteekenis van dit woord is: de overgang of de verandering van de geheele zelfstandigheid van het brood in de zelfstandigheid van het lichaam van Jesus Christus, en van de geheele zelfstandigheid van den wijn in de zelfstandigheid van het bloed van Jesus Christus.

— Hoe kan deze overgang of deze zelfstandigheidsverandering plaats hebben?

— Enkel en alleen door Gods almacht. (75, 4.)

— Worden slechts de zelfstandigheid van het brood en de zelfstandigheid van den wijn aldus veranderd in het

lichaam en bloed van Jesus Christus; of wel geheel het brood en geheel de wijn?

— Slechts de zelfstandigheid van het brood en de zelfstandigheid van den wijn; en hunne toevalligheden blijven. (75, 2 ad 3.)

— Wat verstaat ge door deze toevalligheden, die blijven?

— Daardoor versta ik al die uiterlijkheden, welke aan onze zintuigen het brood en den wijn deden waarnemen, die daar te voren waren; te weten: de uitgebreidheid of de grootte met haren vorm of hare gedaante, de kleur, de smaak, het vermogen van weerstand en overige dergelijke eigenschappen.

— Waarom blijven de toevalligheden van het brood en den wijn?

— De toevalligheden van het brood en van den wijn blijven om ons de sacramenteele tegenwoordigheid van het lichaam en van het bloed van Jesus Christus te waarborgen. (*Summa tegen de Heidenen.* 4 B.K. Hoofdst. 63.)

— Wat zou er gebeuren, als ook de toevalligheden van het brood en van den wijn veranderd werden in het lichaam en bloed van Jesus Christus?

— Daaruit zou volgen, dat er niets meer overbleef, doch al wat er aan brood en aan wijn was, veranderd zou zijn in het lichaam en bloed van Jesus Christus. (t. z. pl.)

— En wat volgt er daarentegen uit, dat de toevalligheden van het brood en van den wijn blijven, terwijl hunne zelfstandigheid veranderd wordt in het lichaam en bloed van Jesus Christus?

— Daaruit volgt, dat het lichaam en bloed van Jesus Christus door middel van hunne zelfstandigheid nu tot die toevalligheden dezelfde verhouding hebben, welke te voren de zelfstandigheid van brood en wijn tot dezelve had; zoodat, gelijk we vóór de zelfstandigheidsverandering tegelijk met die toevalligheden de zelfstandigheid van het brood en de zelfstandigheid van den wijn hadden, wij nu volgens de wijze hunner zelfstandigheid het lichaam en bloed van Jesus Christus hebben. (t. z. pl.)

— Hebben wij hier uit kracht der zelfstandigheidsverandering het lichaam en bloed van Jesus Christus, zoodanig als ze in zich zelven en in hunne werkelijkheid zijn?

— Ja, uit kracht der zelfstandigheidsverandering hebben wij hier volkomen hetzelfde lichaam en bloed van Jesus Christus, zoodanig als ze in zich zelven en in hunne werkelijkheid zijn. (75, 1.)

— Is Jesus Christus geheel in dit sacrament?

— Ja, Jesus Christus is geheel in dit sacrament tegenwoordig; wel bevindt zich, krachtens de sacramenteele woorden, onder de gedaante van het brood slechts het lichaam, en onder de gedaante van den wijn slechts het bloed; doch vergezellenderwijs en omdat het lichaam en het bloed van Jesus Christus thans niet meer gescheiden zijn, noch gescheiden kunnen worden, zooals zij het waren op het kruis, zijn, waar zich het lichaam bevindt, ook het bloed en de ziel mede aanwezig, en waar zich het bloed bevindt, ook het lichaam en de ziel. Wat den Persoon en de Godheid van den Zoon Gods aangaat, deze zijn sedert de Menschwording nooit van eenig deel der menschelijke natuur van Jesus Christus gescheiden geweest, zelfs niet

toen het lichaam en de ziel van elkander gescheiden waren door den dood op het kruis. (76, 1. 2.)

— Is Jesus Christus geheel onder elk deel van de broodsgedaante en onder elk deel der gedaante van wijn ?

— Ja, Jesus Christus is geheel, zooals Hij in Zich Zelven is, onder elk deel van de broodsgedaante en onder elk deel der gedaante van wijn. Zoolang echter de gedaante van het brood of de gedaante van den wijn niet verdeeld is, is Jesus Christus onder elk dezer gedaanten slechts eenmaal tegenwoordig ; daarentegen wanneer ze gescheiden of verdeeld worden, is Hij onder dezelve zooveel maal tegenwoordig, als men er deelen van maakt. (76, 3.)

— Kan men het lichaam van Jesus Christus, zooals Hij in Zich Zelven is, aanraken, wanneer men de gedaanten of de toevalligheden van het brood en van den wijn aanraakt ?

— Geenszins ; want deze toevalligheden zijn niet de toevalligheden van het lichaam van Jesus Christus, waardoor alleen wij Zijne zelfstandigheid zouden kunnen aanraken. (75, 4—8.)

— Wat volgt uit deze waarheid ?

— Hieruit volgt, dat de eucharistische toevalligheden van het brood en van den wijn het lichaam van Jesus Christus onder ons tegenwoordig houden en het tegelijk beschutten ; zoodat mochten er kwaadwilligen zijn, die de heiligschennende hand willen slaan aan het lichaam van Jesus Christus in Zijn sacrament, zij wel het sacrament onteeren, doch het lichaam van Jesus Christus in zich niet kunnen aantasten.

— Blijven na de consecratie van het brood en van den wijn hunne toevalligheden altijd in dien toestand van eucharistische toevalligheden ?

— Neen ; want aanstonds na de communie, of wanneer zij genuttigd zijn om als spijs en drank dienst te doen, beginnen ze te veranderen en weldra houden ze op door in een anderen toestand over te gaan. Ook kunnen zij veranderen en bederven eenvoudig door luchtgesteldheid, wanneer ze te langen tijd bewaard blijven zonder vernieuwd te worden. (77, 4.)

— Wat gebeurt er, wanneer de eucharistische toevalligheden van brood en wijn ophouden de toevalligheden te zijn van het brood en den wijn, die geconsacreerd zijn geworden ?

— Dan houden het lichaam en bloed van Jesus Christus onmiddellijk op aanwezig te zijn met hunne eucharistische tegenwoordigheid, daar de verhouding, welke zij tot die toevalligheden hadden, en door die toevalligheden tot de plaats, waar dezelve waren, door het feit zelf ophoudt. (76, 6 ad 3.)

— Enkel dus ter oorzake van de consecratie van het brood en den wijn, en tevens van het voortduren der toevalligheden van brood en wijn na de consecratie, is Jesus Christus aanwezig met Zijne eucharistische tegenwoordigheid ?

— Ja, enkel ter oorzake van de consecratie van het brood en den wijn, en van het voortduren der toevalligheden van brood en wijn na de consecratie is Jesus Christus daar aanwezig met Zijne eucharistische tegenwoordigheid, wijl immers de veranderingen in het brood en in den wijn de gansche reden zijn van die tegenwoordigheid, zonder

dat het lichaam van Jesus Christus Zelf in iets veranderd is. (76, 6 ad 3.)

— Hoe geschiedt de consecratie van het brood en den wijn?

— Zij geschiedt door het uitspreken van de woorden, welke de vorm zijn van het sacrament des Altaars. (78.)

— Welke zijn die woorden?

— Voor de gedaante van het brood: *Dit is mijn lichaam.* Voor de gedaante van den wijn: *Dit is de kelk van mijn bloed, van het nieuw en eeuwig Verbond: geheimenis des geloofs: dat voor u en voor velen zal vergoten worden tot vergeving der zonden.*

§ 33. **De uitwerkselen van het sacrament des Altaars.**

— Heeft het sacrament des Altaars bijzondere uitwerkselen, welke uitsluitend aan dit sacrament eigen zijn?

— Ja, en het eigen uitwerksel van het sacrament des Altaars is in de ziel schatten van genaden voort te brengen, welke strekken tot 's menschen zaligheid en door geen ander sacrament op gelijken titel worden voortgebracht.

— Vanwaar heeft het sacrament des Altaars deze krachtdadigheid, welke het in de orde der genade eigen is?

— Deze krachtdadigheid komt eerst en vooral hiervandaan, dat in dit sacrament waarachtig en wezenlijk tegenwoordig is Jesus Christus Zelf, de bewerker der genade in de orde der zaligheid. Ook komt zij hiervan, dat het sacrament des Altaars het sacrament is van het Lijden van Jesus Christus, hetwelk onze zaligheid heeft bewerkt, en door dit sacrament in ons midden tegenwoordig gesteld wordt. Verder van de bijzondere wijze, waarop men aan

dit sacrament deel heeft, en welke hierin bestaat, dat men er zich voedt met het lichaam van Jesus Christus onder de gedaante van brood en er zich laaft met Zijn bloed onder de gedaante van wijn. Eindelijk komt zij van het bijzondere symbolisme, dat aan dit sacrament eigen is, te weten: het zinnebeeldig voorstellen der eenheid van Jesus Christus' geheimzinnig lichaam. (79, 1.)

— Is om deze verschillende redenen het verkrijgen der hemelsche glorie op een bijzonderen titel het uitwerksel van dit sacrament?

— Ja; want aan Jesus Christus, voor ons gestorven, hebben wij de verkrijging der glorie te danken; en het eucharistisch maal is bij uitnemendheid de afbeelding van den feestdisch des hemels. (79, 2.)

— Heeft het sacrament des Altaars als uitwerksel, dat het de doodzonde vergeeft?

— Ongetwijfeld heeft het sacrament des Altaars de kracht om alle doodzonden te vergeven, dewijl het Jesus Christus Zelf bevat; maar omdat Jesus Christus in dit sacrament tegenwoordig is onder den vorm van geestelijk voedsel, en voedsel slechts aan hen, die in leven zijn, geschonken wordt, kunnen zij, die in staat van doodzonde mochten zijn, het uitwerksel van dit sacrament niet ontvangen. Indien echter iemand tot dit sacrament zou naderen, te goeder trouw meenend, dat hij in staat van genade is, terwijl hij misschien toch nog in doodzonde is, dan zou de goede trouw, waarin hij verkeerde, maken dat het sacrament des Altaars zijne zonde uitwischte. (79, 3.)

— Heeft het sacrament des Altaars als uitwerksel het vergeven der dagelijksche zonden?

— Ja, het sacrament des Altaars heeft als eigen uitwerksel het vergeven der dagelijksche zonden: immers de genade van dit sacrament is eigenlijk eene genade van verkwikking, dienend om het krachtverlies te herstellen, dat zich zoo gemakkelijk voordoet in den loop van ons dagelijksch leven; en tevens is zij eene genade van vurigheid, waaraan het eigen is het gebrek aan liefde weer aan te vullen, dat elke dagelijksche zonde, als onbestaanbaar met den liefdeakt, meebrengt. (79, 4.)

— Heeft het sacrament des Altaars als uitwerksel, dat het de geheele straf der zonde kwijtscheldt?

— Genomen als sacrament of als maaltijd heeft het sacrament des Altaars niet rechtstreeks tot uitwerking, dat het de straf der zonde kwijtscheldt, maar dat het geestelijkerwijze versterkt door een vernieuwde vurigheid, die de ziel vereenigt met Jesus Christus en met de andere ledematen van Zijn geheimzinnig lichaam. Zijdelings echter en ter oorzake van de vurigheid der liefde, welke het voortbrengt, gaat het vergezeld van de kwijtschelding der straf voor de zonde, wel niet van de geheele straf, maar volgens den graad van vurigheid of van godsvrucht, die in de ziel is teweeggebracht. Als offer en voor zoover men er het Slachtoffer van Calvarië aan God opdraagt, heeft dit sacrament eene voldoenende kracht. Alleen wordt bij de voldoening niet zoozeer gelet op de waarde van hetgeen men als offer opdraagt, als wel op de godsvrucht, waarmede men het opdraagt. En ziedaar waarom dit sacrament, zelfs als offer — hoewel van oneindige waarde — toch niet de kwijtschelding van de geheele straf der zonde ten gevolge heeft, doch slechts overeenkomstig den graad van vurigheid of van godsvrucht dergenen, die het als offer opdragen, of van hen, voor wie men het als offer opdraagt. (79, 5.)

— Heeft het sacrament des Altaars als uitwerking, dat het den mensch voor zonden in de toekomst behoedt ?

— Ja ; en dat is een van de meest rechtstreeksche en meest wonderbare uitwerkselen van dit sacrament. Want als sacrament der geestelijke voeding, of als maaltijd der ziel, versterkt het innerlijk den mensch tegen al hetgeen tot de verflauwing of tot den ondergang van zijn christelijk leven zou voeren. En als sacrament van het lijden van Jesus Christus, is het een teeken, dat de duivelen, die door dat lijden overwonnen zijn, op de vlucht drijft. (79, 6.)

— Heeft het sacrament des Altaars, behalve in hen die het ontvangen, ook eenige uitwerking in anderen ?

— Beschouwd als sacrament of als maaltijd tot geestelijke verkwikking der ziel, heeft het geen eigenlijke uitwerking tenzij in hem, die het ontvangt ; want deze slechts wordt er door gevoed. Doch als sacrament van het lijden van Jesus Christus en als offer, kan het ook zijn uitwerking hebben, en heeft het die inderdaad in aldegenen, voor wie men het als offer opdraagt, naar gelang zij, door geloof en door liefde vereenigd met Jesus Christus en met de andere ledematen van Zijn geheimzinnig lichaam, in staat zijn er de vrucht van te plukken. (79. 7.)

— Beletten de dagelijksche zonden de uitwerkselen van het sacrament des Altaars ?

— Als de dagelijksche zonden bedreven worden op het oogenblik zelf, waarop men aan dit sacrament deelneemt, b.v. als men met den geest verstrooid is en het hart onbehoorlijk met iets anders bezig houdt, dan wordt er één uitwerksel van het sacrament des Altaars noodzakelijk verhinderd, nml. de geestelijke verkwikking, welke op het oogenblik veroorzaakt wordt door een hemelsche zoetheid,

aan het ontvangen van dit Sacrament verbonden. Nochtans wordt er zelfs dan 'n zekere vermeerdering van heiligmakende genade in de ziel voortgebracht. Geldt het vroegere dagelijksche zonden, deze beletten in geenen deele de uitwerkselen van het sacrament des Altaars, wanneer men op het oogenblik, dat men eraan deelneemt, met eene groote vurigheid tot hetzelve nadert. (79, 8.)

§ 34. **Het ontvangen van het sacrament des Altaars.**

— Zijn er meerdere manieren, waarop men het sacrament des Altaars kan ontvangen ?

— Ja, men kan het op geestelijke wijze, of slechts op de wijze van sacrament ontvangen. (80, 1.)

— Welk verschil is er tusschen deze twee manieren, waarop men het sacrament des Altaars ontvangen kan ?

— Er is dit verschil, dat zij die het sacrament des Altaars slechts op de wijze van sacrament ontvangen, er de uitwerkselen niet van bekomen ; terwijl zij die het op geestelijke wijze ontvangen, aan de uitwerkselen ervan deelachtig worden, hetzij om het verlangen, dat hen er heendrijft (en dit noemt men eigenlijk de geestelijke communie), hetzij ter oorzake van het ontvangen zelf van het sacrament, hetwelk altijd een volheid van uitwerking met zich brengt, die het verlangen alleen niet heeft. (80, 1.)

— Kan alleen de mensch op deze aarde het sacrament des Altaars op geestelijke wijze ontvangen ?

— Ja, alleen de mensch op deze aarde kan het sacrament des Altaars op geestelijke wijze ontvangen ; omdat alleen de menschen, op deze aarde levend, kunnen gelooven in

Jesus Christus met het verlangen om Hem te ontvangen, zooals Hij in dit sacrament is. (80, 2.)

— Kan dit sacrament zelfs door de zondaars ontvangen worden enkel op de wijze van sacrament ?

— Ja, de zondaars, die het geloof hebben of ten minste de kennis van wat het sacrament des Altaars in de katholieke Kerk is, kunnen dit sacrament ontvangen enkel op de wijze van sacrament, als zij welbewust er toe naderen, welke zonden zij overigens ook op hun geweten mochten hebben. (80, 3.)

— Bedrijft de zondaar, die dit sacrament met het bewustzijn van zijne onwaardigheid ontvangt, daardoor eene zonde ?

— Ja ; hij bedrijft een heiligschennis. Immers dit sacrament, hetwelk Jesus Christus Zelven bevat en de eenheid van Zijn geheimzinnig lichaam beteekent, welke eenheid slechts bestaat door het geloof en de liefde, wordt door hem ontvangen, terwijl hij zelf de liefde niet heeft, die met Jesus Christus en met Zijne ledematen vereenigt, en zoodoende werpt hij een smaad op dit sacrament en onteert het, dewijl hij zich in tegenstrijdigheid brengt met dit sacrament, waarvan hij de beteekenis vervalscht. (80, 4.)

— Is dit een bijzonder zware zonde ?

— Ja, dit is een bijzonder zware zonde, omdat het een beleediging is aan de heilige Menschheid van Jesus Christus in zijn sacrament van liefde aangedaan. (80, 5.)

— Is deze zonde even zwaar als de uitwendige onteering van dit sacrament zijn zou ?

— Neen ; want deze laatste zonde sluit de formeele

bedoeling in om Jesus Christus in zijn sacrament te beleedigen, en dit is eene veel zwaardere zonde. (80, 5 ad 3.)

— Wat is er noodig om het sacrament des Altaars als sacrament behoorlijk te ontvangen ?

— Vooreerst is het gebruik van het verstand noodig ; en vervolgens, tegelijk met den staat van genade, het verlangen om de levensvruchten te plukken, welke aan het ontvangen van dit sacrament verbonden zijn. (80, 9.10.)

— Kan men zich geheel en al ontslaan van het ontvangen van het sacrament des Altaars ?

— Neen, tenzij men in de onmogelijkheid verkeert om het te ontvangen ; en wel om deze reden, dat niemand zonder de genade van dit sacrament zalig kan worden. De genade nu van dit sacrament kan men niet hebben, tenzij men op zijn minst het verlangen heeft om het sacrament zelf te ontvangen, wanneer de gelegenheid zich zal aanbieden. (80, 11.)

— Zijn er door de Kerk tijden of oogenblikken bepaald, waarop men gehouden is het sacrament des Altaars te ontvangen ?

— Ja ; en deze tijden of oogenblikken zijn : voor iederen mensch, zoodra hij tot de jaren van verstand gekomen is en voldoende onderricht is omtrent de natuur van dit sacrament ; in den loop van het leven, elk jaar eens gedurende den paaschtijd ; en eindelijk, wanneer men in stervensgevaar is, waarin men dit sacrament bij wijze van teerspijs moet ontvangen. (Kerkel. Wetb. can. 854, 859, 864.)

— Kan men het sacrament des Altaars veelvuldig en zelfs alle dagen ontvangen ?

— Ja, dat kan men ; en 't is zelfs zeer uitstekend, mits men maar in de aangeduide gesteltenissen zij om het behoorlijk te ontvangen. (80, 1.)

— Moet men het sacrament des Altaars ontvangen onder de beide gedaanten van het brood en van den wijn ?

— Alleen de priesters aan het altaar bij de viering van dit heilig sacrament zijn gehouden het te ontvangen onder de beide gedaanten van het brood en van den wijn. Wat de geloovigen betreft, zij moeten zich hieromtrent voegen naar hetgeen de Kerk bepaalt ; en feitelijk ontvangt men in de latijnsche Kerk de Eucharistie slechts onder de gedaante van het brood. (80, 12.)

— Welk is het geschiktste oogenblik om het sacrament des Altaars te ontvangen, — wel te verstaan op gewone tijden en voor zoover het mogelijk is ?

— Het geschiktste oogenblik is dat der viering zelve van dit sacrament, wanneer de priester aan het altaar staat en zelf het ontvangt ; omdat dit oogenblik het meest in overeenstemming is met den toestand van Jesus Christus, Die op sacramenteele wijze geslachtofferd wordt bij die viering der heilige Eucharistie, waaraan wij deelnemen door ze als sacrament te ontvangen.

— In welke lichaamsgesteldheid moet men zijn om het sacrament des Altaars te ontvangen ?

— Men moet nuchter zijn van af middernacht. (80, 12.)

— Mag men nooit het sacrament des Altaars ontvangen zonder nuchter te zijn ?

— Men zou het mogen, zelfs in den loop des levens, als zulks noodzakelijk was om een of andere oneerbiedigheid

ten opzichte van dit sacrament te verhinderen. Buiten dit geval mag men het slechts in stervensgevaar, wanneer men het als teerspijze ontvangt. Nochtans heeft de Kerk voor de zieken, die reeds sedert een maand bedlegerig zijn en voor wie geen zekere hoop bestaat, dat ze spoedig zullen herstellen, bepaald, dat hun volgens het voorzichtig oordeel van den biechtvader eens of tweemaal in de week de heilige communie mag gebracht worden, ook al zouden ze te voren eenig geneesmiddel of eenig voedsel bij wijze van drank genomen hebben. (Kerkel. Wetb. can. 858.)

§ 35. **De bedienaar van het sacrament des Altaars.**

— Aan wien komt het consacreeren van het sacrament des Altaars uitsluitend toe ?

— Het consacreeren van het sacrament des Altaars komt uitsluitend toe aan den priester, die volgens het gebruik der katholieke Kerk geldig gewijd is. (82, 1.)

— Behoort het uitdeelen van dit sacrament insgelijks alleen aan den priester ?

— Ja ; nochtans heeft de diaken de gewone macht om het kostbaar bloed, dat in den kelk is, uit te deelen daar, waar de Kerk toelaat onder beide gedaanten te communiceeren ; ook zou hij, zoo het noodig is, op last van den priester als buitengewone bedienaar de communie onder de gedaante van het brood mogen uitdeelen. (82, 3.)

— Kan iedere priester, zelfs al is hij in staat van doodzonde, het sacrament des Altaars consacreeren en uitdeelen?

— Geldig kan hij het, in dien zin dat zulks in geenen deele schaadt aan de waarachtigheid van het sacrament

en aan zijne werkdadigheid voor de geloovigen ; maar zelf zondigt hij zwaar door het te doen. (82, 5.)

— Heeft de mis van een slechten priester minder waarde dan die van een goeden priester ?

— De waarde der mis is van weerskanten volkomen dezelfde, wat het sacrament betreft van het lijden van Jesus Christus, dat door de consecratie van den priester wordt daargesteld. Doch wat de gebeden aangaat, welke gedurende de mis geschieden, dan hebben de gebeden van den goeden priester om zijne godsvrucht eene krachtdadigheid, welke de gebeden van den slechten priester niet hebben. Nochtans is die krachtdadigheid, zelfs wat deze gebeden aangaat, dezelfde van den kant der godsvrucht van de Kerk, in wier naam die gebeden door al de priesters gestort worden. (82, 6.)

— Kan een priester, die ketter, scheurmaker of in den kerkelijken ban is, het sacrament des Altaars consacreeren ?

— Geoorloofd kan hij het niet ; maar wel geldig, indien hij waarlijk priester is, en de meening heeft om te doen wat de katholieke Kerk doet bij de viering van dit sacrament. (82, 7.)

— Zou een priester, die van zijne waardigheid ontzet is, waarlijk priester zijn en geldig kunnen consacreeren ?

— Ja ; omdat de afzetting van de waardigheid het merkteeken van het sacrament der Wijding niet wegneemt, dat uit zich onuitwischbaar is. (82, 8.)

— Kan men zonder zonde de mis hooren en de communie ontvangen van een priester, die ketter, scheurmaker, of in den kerkelijken ban is, of wel die openlijk bekend staat als zondaar en als onwaardig ?

— Het is volstrekt verboden op straffe van zware zonde

de mis te hooren van een priester, die ketter, scheurmaker of in den kerkelijken ban is ; ook zelfs van een priester, die openlijk bekend staat als zondaar en als onwaardige, indien zijn toestand openbaar gemaakt is door een kerkelijk vonnis, hetwelk hem van het recht om mis te lezen berooft : in het tegenovergestelde geval zou men zonder zonde zijn mis kunnen hooren en de communie van hem kunnen ontvangen. (82. 9.*)

§ 36. De viering van het heilig sacrament des Altaars of de heilige offerande der Mis.

— Wat verstaat ge door de viering van het heilig sacrament des Altaars of de heilige offerande der Mis ?

— Dat beteekent, dat de handeling, waardoor dit sacrament voltrokken wordt, een wezenlijk offer daarstelt, hetwelk zelfs het eenig ware offer is, dat als een plechtige hulde aan God wordt opgedragen en gebruikelijk is in den katholieken godsdienst, den eenigen, waren godsdienst, die aan God eene Hem aangename eerbetooning brengt. (83, 1.)

— Waarin stelt die handeling het offer daar, waarvan ge spreekt ?

— Hierin, dat ze de opdracht is van het eenigste slachtoffer, dat thans aan God behagelijk is, nml. van Jesus Christus Zelven.

*) Volgens den nieuwen Codex mag men ook om billijke reden, vooral als er geen andere priester aanwezig is, de heilige Communie vragen en ontvangen van een priester, die in den Kerkelijken ban is, mits hij niet als zoodanig door een kerkelijk vonnis is aangewezen, of als vitandus is geexcommuniceerd ; en zou dit wel het geval zijn, dan is zulks nog geoorloofd, wanneer er stervensgevaar is en geen andere priester aanwezig. Hetzelfde geldt ook van een priester, die het kerkelijk interdict heeft ingeloopen.
Kerkel. Wetb. can. 2261. 2275

— En hoe is die handeling de opdracht van Jesus Christus?
— Omdat zij het sacrament is van het Lijden, waarbij Jesus Christus werd opgeofferd op Calvarië. (83, 1.)

— Wat wilt ge daarmede zeggen, dat die handeling het sacrament is van het Lijden, waarbij Jesus Christus werd opgeofferd op Calvarië?
— Dat wil zeggen, dat gelijk op Calvarië het lichaam en bloed van Jesus Christus op het oogenblik, dat Hij Zijn leven voor ons gaf tot uitboeting onzer zonden, van elkander gescheiden werden; zoo nu, waar die handeling wordt gesteld en dit sacrament voltrokken, door de afzonderlijke consecratie der beide gedaanten van het brood en van den wijn het lichaam van Jesus Christus op sacramenteele wijze van Zijn bloed gescheiden wordt, en dat deze sacramenteele scheiding wordt teweeg gebracht in rechtstreeksch verband met de wezenlijke scheiding, welke plaats had op Calvarië.

— Wat volgt er uit dit feit en uit dit verband?
— Daaruit volgt, dat het offer der mis hetzelfde is als het offer des kruises.

— Moet men zeggen, dat het de herhaling is van het kruisoffer?
— Eigenlijk gezegd, neen; omdat het kruisoffer eens heeft plaats gehad en niet opnieuw kan herhaald worden; overigens is het misoffer niet eene herhaling van het kruisoffer, maar dat offer zelf.

— Kan men zeggen, dat het er de voorstelling van is?
— Ja, als men daardoor verstaat, dat het dat offer des kruises voor ons tegenwoordig stelt; maar het zou onjuist

zijn, als men wilde zeggen, dat het er slechts een afbeelding van is ; want het is dat offer zelf.

— Maar hoe is het dat offer zelf, dewijl het toch niet meer bestaat en bovendien dewijl Jesus Christus in dat kruisoffer den dood onderging en Zijn lichaam en bloed van elkander gescheiden werden, terwijl Hij nu niet meer sterft en Zijn lichaam en Zijn bloed niet meer gescheiden worden ?

— Met het kruisoffer is het in dit sacrament gesteld zooals met Jesus Christus zelven. En gelijk Jesus Christus hier tegenwoordig is, zooals Hij is in Zich Zelven, doch onder een andere uitwendige gedaante, — want Hij is hier onder de gedaanten van het sacrament, — eveneens is het lijden en de opoffering van Jesus Christus, welke weleer plaats had op Calvarië, hier niet onder den bloedigen vorm van weleer, maar onder den vorm van het sacrament, in dien zin, dat wij hier onder den vorm van het sacrament, in den gescheiden toestand, welke dien van het geslachte offer daarstelt, hetzelfde lichaam en hetzelfde bloed van Jesus Christus hebben, welke op Calvarië in werkelijkheid van elkander gescheiden werden.

— Is het dus waar, dat overal waar dit sacrament gevierd wordt, het lijden of de opoffering van Jesus Christus, welke plaats had op Calvarië, in werkelijkheid, hoewel op een sacramenteele wijze, wordt teruggevonden in de handeling, welke dit sacrament voltrekt ?

— Zulks is zeer juist. Overal waar dit sacrament gevierd wordt, wordt het lijden of de opoffering van Jesus Christus, welke plaats had op Calvarië, op sacramenteele wijze tegenwoordig gesteld door de handeling, welke dit sacrament voltrekt.

— Is het dus, alsof men bij het lijden of de opoffering van Jesus Christus op Calvarië tegenwoordig was, wanneer men de viering van dit sacrament bijwoont ?

— Ja, wanneer men de viering van dit sacrament of de offerande der mis bijwoont, is het alsof men bij het lijden of de opoffering van Jesus Christus tegenwoordig was, welke plaats had op Calvarië, waardoor onze zaligheid werd bewerkt en welke voor ons de bron is van alle genade, terwijl ze tevens voor God de akt bij uitstek van godsdienstigheid is, waardoor Hij boven alles wordt geëerd en verheerlijkt.

— Is de Kerk daarom zoo verlangend te zien, dat alle geloovigen zoo dikwijls mogelijk bij de heilige offerande der Mis tegenwoordig zijn ?

— Ja ; en daarom ook stelt zij het allen als een voorschrift om op de zon- en feestdagen de heilige mis bij te wonen. (Kerkel. Wetb. can. 1248.)

— Wat is er noodig om tegen dit voorschrift niet te zondigen, als men op die dagen de mis niet zou bijwonen ?

— Daarvoor is noodig, dat men het onmogelijk kan of om gewichtige reden verhinderd is.

— En wat is er noodig tot nakoming van het voorschrift om op die dagen de mis bij te wonen ?

— Daarvoor is noodig, dat men aanwezig zij op de plaats, waar de mis gelezen wordt, niets doe wat met de deelneming aan die verheven handeling onvereenigbaar is, en bij geen van hare voornaamste deelen ontbreke.

— Welke zijn de voornaamste deelen van de mis, waarbij

men niet ontbreken mag zonder aan het voorschrift te kort te doen ?

— Al wat verloopt van af de offerande tot en met de communie.

— Welke is de beste manier om goed de heilige mis te hooren ?

— De beste manier is zich met den priester te vereenigen door punt voor punt te volgen al wat er gedurende deze verheven handeling wordt gezegd en wordt gedaan.

— Helpen hiertoe veel de liturgische boeken, welke ten dienste der geloovigen gemaakt zijn, zooals missaaltjes en volksmisboeken ?

— Deze boeken helpen zeer veel om goed de heilige mis te hooren, en ze zijn des te beter, naar mate ze dichter bij het missaal zelf van den priester komen.

§ 37. **Het sacrament van Boetvaardigheid ; — natuur van dit sacrament ; deugd, welke het insluit.**

— Wat verstaat ge door het sacrament van Boetvaardigheid ?

— Daardoor versta ik dat godsdienstig gebruik, hetwelk Jesus Christus heeft ingesteld om aan de menschen het leven Zijner genade, dat Hij hun door het Doopsel geschonken had, terug te geven door hun opnieuw de vrucht van Zijn lijden mede te deelen, wanneer zij het ongeluk gehad hebben dezelve te verliezen door de zonde. (84, 1.)

— Waarin bestaat het sacrament van Boetvaardigheid ?

— Het sacrament van Boetvaardigheid bestaat in handelingen en in woorden, welke van den eenen kant aan-

toonen, dat de zondaar de zonde verlaten heeft, en van den anderen kant, dat God die zonde door de bediening van den priester vergeeft. (84, 2. 3.)

— Is dit sacrament iets bijzonder kostbaars voor den mensch, waarvoor hij Jesus Christus, Die het ingesteld heeft, bijzonder dankbaar moet zijn ?

— Ja, zeker ; want gelet op de broosheid van onze gevallen natuur, bleef het mogelijk, dat de mensch, zelfs nadat hij het bovennatuurlijk leven door de genade van het Doopsel had terug bekomen, hetzelve weer zou verliezen ; en als Jesus Christus het sacrament van Boetvaardigheid niet had ingesteld, dan zou de gevallen mensch geen enkel uitwendig middel hebben gehad om zich weer op te richten. Hierom noemt men dit sacrament ook wel de tweede redplank na de schipbreuk. (84, 6.)

— En als de mensch, na dit sacrament ontvangen te hebben, weer in zonde valt, kan hij dan opnieuw tot hetzelve zijn toevlucht nemen om weer op te staan ?

— Ja ; want in Zijne oneindige barmhartigheid jegens den zondaar en diens ellende, heeft Jesus Christus geen perk willen stellen aan het aantal malen, dat men dit sacrament ontvangen kan, — dit sacrament, dat altijd zijn vrucht van kwijtschelding en van vergeving met zich draagt, op voorwaarde alleen, dat de mensch oprecht zij met zich zelf en waarlijk berouwhebbend. (84, 10.)

— Is er eene bijzondere deugd, welke met dit sacrament verband houdt, en welker akt verplichtend is, wanneer men het sacrament zelf ontvangt ?

— Ja, de deugd van boetvaardigheid. (85.)

— Waarin bestaat de deugd van boetvaardigheid ?

— De deugd van boetvaardigheid is eene hoedanigheid van bovennatuurlijke orde, welke 's menschen wil neigt om, wanneer hij het ongeluk gehad heeft God te beleedigen, die beleediging weer goed te maken, door zelf uit eigen beweging en volkomen vrijwillig zijn best te doen om aan Gods rechtvaardigheid voldoening te schenken, ten einde van Hem vergeving te bekomen. (85, 1. 5.)

— Staat de deugd van boetvaardigheid alleen bij het stellen van haren akt, of veronderstelt zij integendeel daarbij de medewerking van de andere deugden ?

— De deugd van boetvaardigheid heeft dit bijzonders, dat zij bij hare werking de medehulp van alle andere deugden insluit. Zij sluit inderdaad het geloof in het lijden van Jesus Christus in, hetwelk de oorzaak is van de vergeving der zonden ; ook sluit zij de hoop op vergeving in en den haat der ondeugden of der zonden, voor zoover deze met de goddelijke liefde strijdig zijn, wat derhalve de deugd van liefde veronderstelt.

Daar zij zelve eene zedelijke deugd is, veronderstelt zij de deugd van voorzichtigheid, welke tot taak heeft de akten der zedelijke deugden te richten en te leiden. Van den anderen kant is zij een onderhoorige deugd der rechtvaardigheid, en als onderhoorige deugd der rechtvaardigheid, die door eene vrijwillige voldoening de beleediging heeft goed te maken, God aangedaan, om zoodoende van Hem vergiffenis te bekomen, benuttigt zij de matigheid, wanneer zij zich onthoudt van hetgeen behaagt, en verder de sterkte, wanneer zij zich harde en moeilijke zaken oplegt, of dezelve verduurt. (85, 3 ad 4.)

— Wat beoogt de deugd van boetvaardigheid met haren akt van rechtmatige vergoeding ?

— Zij beoogt de rechtvaardige gramschap van den oppersten Heer en Meester tot bedaren te brengen ; in genade terug te keeren bij den besten Vader, Die zwaar beleedigd is door de zonde ; te heroveren den liefsten Bruidegom, Die schandelijk in zijn liefde bedrogen werd. (85, 3.)

— Is dus de akt der deugd van boetvaardigheid iets groots, en kan hij niet te dikwijls vernieuwd worden, wanneer men het ongeluk gehad heeft van God te beleedigen ?

— De akt der deugd van boetvaardigheid zou in zekere mate ononderbroken moeten zijn, vooral wat de innerlijke droefheid aangaat, dat men God beleedigd heeft ; en wat de uitwendige akten van voldoening betreft, als het waar is, dat er een maat is, boven welke men niet meer behoeft te voldoen, zoo hebben wij, — daar het altijd te vreezen blijft, dat onze voldoening onvolmaakt is, — er toch alle belang bij om van ons zelven nooit te denken, dat alles met God vereffend is, opdat wij hiervan des te zekerder zijn, wanneer we eens voor Hem zullen verschijnen. Dan nog, tegelijk met de beoefening der deugd van boetvaardigheid, oefenen wij op uitmuntende wijze de akten van alle christelijke deugden. (84, 8. 9.)

§ 38. Uitwerkselen van het sacrament van Boetvaardigheid.

— Is de vergeving van zonden het eigen uitwerksel van het sacrament van Boetvaardigheid ?

— Ja, het eigen uitwerksel van het sacrament van Boetvaardigheid is de vergeving der zonden van al degenen, die hetzelven met de gevoelens van een waar berouw ontvangen. (86, 1.)

— Welke zonden vergeeft het sacrament van Boetvaardigheid ?

— Het sacrament van Boetvaardigheid vergeeft alle zonden, welke een mensch op zijn geweten kan hebben, en welke uit hun aard onder de sleutelmacht vallen, dewijl ze na het doopsel bedreven zijn. (86, 1.)

— Kunnen die zonden vergeven worden zonder het sacrament van Boetvaardigheid ?

— Als het over doodzonden gaat, deze kunnen nooit vergeven worden, zonder dat de zondaar den wil heeft, — ook al zou die wil slechts opgesloten liggen in zijn berouw — om die zonden te onderwerpen aan de sleutelmacht door het ontvangen van het sacrament van Boetvaardigheid, in zoover het hem mogelijk is dit te ontvangen ; doch wat de dagelijksche zonden betreft, is het niet noodzakelijk tot het sacrament zijn toevlucht te nemen, wanneer men reeds in staat van genade is, maar is een vurige akt van liefde voldoende. (86, 2.)

— Volgt hieruit, dat slechts diegenen, die doodzonden op hun geweten hebben, dit sacrament moeten ontvangen ?

— Neen ; want ofschoon slechts voor dezulken het sacrament noodzakelijk is, is het toch ook voor de rechtvaardigen een hulpmiddel van zeer groote waarde : vooreerst om hen altijd meer te zuiveren van hunne vroegere zonden, indien zij zich aan doodzonden mochten hebben schuldig gemaakt ; en vervolgens om hen te helpen zich beter te zuiveren van dagelijksche zonden en zich er tegen te wapenen door de vermeerdering van genade in hen. (87, 2 ad 2 ; 3.)

— Als de mensch, na door het sacrament van Boetvaardigheid de vergiffenis van zijn vroegere fouten te hebben gekregen, in dezelfde zware fouten hervalt, ofwel

in andere zware zonden, welke hem de genade van het sacrament doen verliezen, — is zijne zonde en zijn toestand dan erger ter oorzake van dien herval ?

— Ja, zijne zonde en zijn toestand zijn veel erger ; niet dat de vroegere zonden, welke vergeven waren, hem door God opnieuw worden toegerekend ; doch ter oorzake van de ondankbaarheid en van de grootere verachting van Gods goedheid, welke de zonde van herval insluit. (88, 1. 2.)

— Is die verachting van Gods goedheid en die ondankbaarheid een nieuwe afzonderlijke zonde, welke bij de zonde van herval gevoegd wordt ?

— Slechts dan zou het een nieuwe afzonderlijke zonde zijn, als de zondaar die verachting van de goddelijke goedheid en van de ontvangene weldaad rechtstreeks op het oog had, doch in het tegenovergestelde geval is het slechts eene omstandigheid, welke de nieuwe zonde verzwaart. (88, 4.)

— Is het dus zeker, dat door het sacrament van Boetvaardigheid het kwaad voor altijd wordt uitgedelgd en dat God het, voor zoover het vergeven is, niet meer toerekent ?

— Ja ; dat is volkomen zeker, daar de gaven Gods zonder spijt of naberouw zijn. (88, 1.)

— En moeten wij met betrekking tot het goede, dat te voren in den rechtvaardige was, maar dat door de zonde werd te niet gedaan, aan het sacrament van Boetvaardigheid eenige werkdadigheid toeschrijven in dien zin, dat door hetzelve dat goed herleven kan ?

— Ja ; zeker kan het goed, dat te voren in den rechtvaardige was, maar dat door de zonde werd te niet gedaan,

herleven door de kracht van het sacrament van Boetvaardigheid, zoodat men, wat het wezenlijke goed aangaat, nml. de genade en het recht op de aanschouwing Gods, zijn vorigen staat terug krijgt in die mate, naar welke men het sacrament met goede gesteltenissen ontvangt. Zouden de gesteltenissen beneden de maat der vroegere vurigheid blijven, dan zou het wezenlijke goed in een minderen graad zijn ; doch met betrekking tot de toevallige belooning zouden de oude verdiensten in hun geheel herleven. (89, 1—4 ; 5 ad 3.)

— Is het dus van het hoogste belang om het sacrament van Boetvaardigheid in zoo goed mogelijke gesteltenissen te ontvangen ?

— Ja, dat is van het hoogste belang ; omdat het uitwerksel van het sacrament geëvenredigd is aan de gesteltenissen van hem, die het ontvangt.

§ 39. **Wat er in dit sacrament van den kant van den biechteling vereischt wordt, te weten : berouw, belijdenis en voldoening.**

— Heeft hij, die het sacrament van Boetvaardigheid of der Biecht ontvangt, op een geheel bijzonderen titel deel in de uitwerking van dit sacrament ?

— Ja ; omdat de handelingen, welke hij stelt, deel uitmaken van het sacrament zelf. (90, 1.)

— Op welken titel maken de handelingen van den biechteling deel uit van het sacrament der Biecht zelf ?

— De handelingen van den biechteling maken deel uit van het sacrament der Biecht zelf, omdat die handelingen

de stof van dit sacrament daarstellen, terwijl de handelingen van den bedienaar er den vorm aan schenken. (90, 1.)

— Welke zijn die handelingen van den biechteling, welke de stof van het sacrament daarstellen ?

— Dat zijn : het berouw, de belijdenis en de voldoening. (90, 2.)

— Waarom worden deze drie handelingen vereischt als stof in het sacrament der Biecht ?

— Omdat het sacrament der Biecht het sacrament der verzoening is tusschen den zondaar, die God beleedigd heeft, en God, Dien hij beleedigd heeft. In eene verzoening nu van dezen aard moet de zondaar aan God eene vergoeding brengen, welke God voor aangenaam houdt, zoodat de beleediging vergeten en hare uitwerking te niet gedaan wordt. En daarvoor worden drie zaken vereischt : 1e dat de zondaar den wil heeft om de vergoeding, welke het God behagen zal te bepalen, aan te bieden ; 2e dat hij de voorwaarden dier vergoeding in ontvangst komt nemen bij den priester, die de plaats van God inneemt ; 3e dat hij ze metterdaad aanbiedt en er zich getrouw van kwijt. Deze drie zaken geschieden door het berouw, de belijdenis en de voldoening. (90, 2.)

— Zou het sacrament der Biecht zonder een of ander van deze deelen kunnen bestaan ?

— Het sacrament der Biecht zou niet kunnen bestaan, zonder dat deze verschillende deelen zich op 'n zekere wijze uitwendig toonen ; maar wel zonder werkelijk inwendig berouw of zonder volbrenging van de voldoening. Echter wordt dan de kracht van het sacrament verhinderd of verlamd. (90, 3.)

— Wat verstaat ge door het berouw?

— Daardoor versta ik die droefheid van bovennatuurlijke orde, waardoor de zondaar bij de gedachte aan de zonden, welke hij bedreven heeft, zulk een spijtgevoel heeft, dat zijn vroegere slechte wil er door vermorzeld is, en dat hij het besluit neemt zich naar Gods dienaar, den priester te begeven om hem die zonden te belijden en er ter voldoening een boete te ontvangen, welke hij zich voorneemt getrouw te volbrengen. (Suppl. 1, 1.)

— Wat is er noodig, opdat die droefheid van bovennatuurlijke orde zij?

— Daarvoor is noodig, dat zij veroorzaakt wordt door eene beweegreden, welke op de orde der genade betrekking heeft. Deze beweegreden nu kan in den beginne zijn de vrees voor de straffen, waarmede God, zooals men weet door het geloof, den zondaar bedreigt, vervolgens de hoop om van Hem vergiffenis te bekomen, als men boetvaardigheid doet, en zoo komt men er eindelijk toe om de zonde te verfoeien in haar zelve en in zooverre zij den dood aanbrengt aan de ziel of op zijn minst strijdig is met het bovennatuurlijk goed en het volmaakte leven, en boven alles omdat zij God beleedigt, Die het hoogste voorwerp van onze liefde is. (1, 1, 2.)

— Als men de zonde enkel verfoeit uit beweegreden der straffen of pijnen des gevoels, welke zij van den kant van den verbolgen God, hetzij in dit, hetzij in het andere leven over ons aftrekt, — zou men dan berouw hebben?

— Ja, maar het zou niet volmaakt zijn. Want voor het volmaakt berouw moet de zonde verfoeid worden om wille van het kwaad, hetwelk zij aan de ziel doet, dewijl zij nml. de ziel berooft van het oneindig Goed, dat God Zelf is,

en dat wij kunnen en moeten bezitten hierbeneden door de genade en hiernamaals door de glorie. (1, 2.)

— Hoe wordt die andere bovennatuurlijke droefheid over de zonde genoemd ?

— Men noemt ze het onvolmaakt berouw. (1, 2 ad 2.)

— Worden dus het volmaakt en het onvolmaakt berouw van elkander onderscheiden van wege de beweegredenen der droefheid, welke men over zijn zonden heeft ?

— Ja ; want in het onvolmaakt berouw wordt de droefheid slechts veroorzaakt door eene beweegreden van slaafsche vrees ; terwijl er in het volmaakt berouw op het einde der beweging een beweegreden van kinderlijke vrees of zuivere liefde is. (1, 2.)

— Is het onvolmaakt berouw voldoende om door het sacrament van Boetvaardigheid vergiffenis te krijgen van zijn zonden ?

— Het onvolmaakt berouw kan volstaan om tot het sacrament te naderen ; doch op het oogenblik, dat men door de absolutie van den priester de genade van het sacrament ontvangt, volgt in de ziel op het eerste berouw, dat onvolmaakt was, het ware en volmaakte[1]). (1, 3 ; 10, 1 ; 18, 1.)

— Moet het berouw zich tot alle bedreven zonden uitstrekken ?

— Ja, wanneer het meer in 't bijzonder over doodzonden gaat, moet het berouw zich uitstrekken tot alle bedreven zonden, voornamelijk bij het begin der beweging van leedwezen, wanneer de zondaar over die zonden de droefheid

*) Om de genade en de liefde, welke dan in de ziel zijn; of omdat het onvolmaakt berouw met het sacrament der Biecht in uitwerking gelijkstaat met het volmaakt berouw.

gaat gevoelen, welke de eigen boosheid van elk hunner hem moet veroorzaken ; doch op het einde dier beweging, als die droefheid haren volmaakten vorm reeds bezit door de genade, is het voldoende, dat het zich tot alle zonden in het algemeen uitstrekt, ze allen verfoeiend, in zooverre zij nml. het gemeenschappelijk karakter dragen van een beleediging, God aangedaan. (2, 3, 6.)

— Zoudt ge mij eene formuul van den akt van berouw kunnen geven ?

— Ja ; en hier volgt ze in eerbiedigen vorm jegens God : *Mijn God, mijn hart is er door vermorzeld, dat ik zooveel zonden bedreven heb, waardoor ik uwe rechtvaardige straffen verdiend heb en die mij uwe genade hebben doen verliezen of hare kracht verlamd hebben, omdat ze uit haar aard U leed moesten veroorzaken en Uwe oneindige Goedheid beleedigden. Heb medelijden met mij, en gewaardig U mij die zonden te vergeven en mij opnieuw in uwe genade te vestigen, uwe genade, waarin ik voortaan wil blijven en wil toenemen tot aan den dag van mijnen dood, dien ik nu reeds te voren uit Uwe hand aanneem met al de pijnen en smarten, welke er aan zullen voorafgaan, in vereeniging met het lijden en den dood van Jesus Christus, mijnen Zaligmaker, als uitboeting mijner fouten en als eene gelukkige bevrijding van alles wat mij van U zou kunnen scheiden door de zonde.*

— Wat moet de zondaar doen, na zich onder de beweging van volmaakt of onvolmaakt berouw tot droefheid over zijne zonden te hebben opgewekt, ten einde er vergiffenis van te krijgen van God ?

— Hij moet zich gereed houden om aan den priester zijn zonden te belijden, wanneer die belijdenis hem ten plicht wordt gesteld, hetzij door het gebod der Kerk, hetzij door de omstandigheden, waarin hij zich bevindt. (6, 1—5.)

— Wanneer verplicht het gebod der Kerk om te gaan biechten ?

— Voor alle geloovigen verplicht het eens in 't jaar, en bij voorkeur in den paaschtijd om wille van het voorschrift der paaschcommunie, welke niemand het recht heeft te ontvangen zonder gebiecht te hebben, als hij eenige doodzonde op zijn geweten heeft. (6, 5 ; Kerkel. Wetb. can. 906.)

— Waarom is de belijdenis noodzakelijk om het sacrament der Biecht te ontvangen ?

— Omdat de biechteling alleen door de belijdenis zijn zonden kan doen kennen aan den priester en dezen in staat kan stellen om uitspraak te doen, hetzij over zijne geschiktheid om de absolutie te ontvangen, hetzij over de boete. welke hem van Godswege als voldoening voor die zonden moet worden opgelegd, opdat aldus door den zondaar een rechtmatige vergoeding worde aangeboden voor zijn terugkeer in de genade. (6, 1.)

— Hoe moet de belijdenis zijn, opdat het sacrament geldig zij ?

— Daarvoor is noodig, dat de zondaar, voor zoover het mogelijk is, alle doodzonden, die hij bedreven heeft, tot in de bijzonderheden van hun aantal en van hun soort bekend make, en dat hij deze handeling stelle met het oog op de sacramenteele absolutie, welke hij aan den priester is komen vragen. (9, 2.)

— Maar als de zondaar op het oogenblik, dat hij zijne zonden belijdt, daarover geen voldoende berouw had,*)

*) d.wz. Niet voldoende om de vrucht van het sacrament te bekomen. Volgens de meening van verschillende theologanten kan het sacrament der Biecht geldig, en toch zonder vrucht van genade en vergeving ontvangen worden.

zouden die zonden dan kunnen vergeven worden door de absolutie, welke de priester geeft ?

— Neen, ze zouden niet vergeven kunnen worden ; maar als de belijdenis volledig is geweest, zouden die zonden gebiecht zijn en niet meer op nieuw behoeven gebiecht te worden om door de kracht van het sacrament te worden kwijtgescholden. Het zou alsdan voldoende zijn, dat de zondaar het ontbrekende aan zijn berouw aanvulde en in zijne nieuwe biecht dat gebrek aan berouw beleed, waarvan de vorige vergezeld ging. (9, 1.)

— En als men zonder zijn schuld in de biecht een zware zonde heeft vergeten en men wordt die naderhand indachtig, is men dan gehouden in de eerst volgende biecht die zonde te belijden ?

— Ja ; omdat iedere zware zonde rechtstreeks aan de sleutelmacht moet onderworpen worden. (9, 2.)

— Op welken titel ontvangt de priester de belijdenis van den zondaar ?

— Hij ontvangt die in naam en in de plaats van God Zelf ; zoodat hij in zijn gewoon leven als mensch, of buiten zijne ambtsvervulling als biechtvader zich in zake die belijdenis onkundig moet houden en er volstrekt geen gebruik van mag maken. (11, 1—5.)

— Wat moet de biechteling doen na zijne belijdenis ?

— Hij moet met de grootste zorg de voldoening volbrengen, welke de priester hem in naam van God heeft opgelegd voor zijn terugkeer in de genade. (12, 1, 3.)

— Kunt ge de voornaamste soorten van werken aangeven, waartoe alle voldoeningen worden teruggebracht ?

— Ja ; zij worden allen teruggebracht tot de aalmoes, het vasten en het gebed. Inderdaad bij de voldoening moeten wij ons iets ontzeggen om het aan te bieden aan God tot Zijne eer. Nu hebben wij maar drie soorten van goederen, welke wij aldus kunnen aanbieden, te weten : de goederen der fortuin, de goederen des lichaams, en de goederen der ziel. Het offer van de eerste is begrepen onder den algemeenen naam van aalmoes ; het offer van de tweede onder den algemeenen naam van vasten ; het offer van de derde onder den algemeenen naam van gebed. (15, 3.)

— Zou men de genade van het sacrament zelf verliezen, als men de sacramenteele penitentie of de voldoening, door den priester bij het ontvangen van het sacrament opgelegd, niet volbrengt ?

— Neen ; tenzij men zulks doet uit minachting van het sacrament ; maar als het slechts door vergetelheid, of zelfs door verwaarloozing geschiedt,*) dan blijft de genade der vergeving, welke men in het sacrament ontvangen heeft. Nochtans is men ten overstaan van Gods rechtvaardigheid onderworpen aan de straf, die voor de zonde verschuldigd is, en die men in deze of in de andere wereld moet uitboeten ; en de genade zelf van het sacrament ontvangt niet de vermeerdering, welke aan het volbrengen der sacramenteele voldoening verbonden is. (3, p. 90, 2 ad 2.)

§ 40. **Over den bedienaar van het sacrament van Boetvaardigheid en over de sleutelmacht : absolutie ; — aflaten ; — gemeenschap der heiligen ; — banvloek of excommunicatie.**

— Wat moet men verstaan door de sleutelmacht ?

— De sleutelmacht is niets anders dan de macht om de

*) Natuurlijk wordt hier geen schuld of althans geen groote schuld verondersteld.

deur van het rijk der hemelen te openen door den hinderpaal weg te nemen, welke die deur gesloten houdt, te weten : de zonde zelf en de straf, verschuldigd voor de zonde. (17, 1.)

— Waar bevindt zich die macht ?

— Die macht bevindt zich in de aanbiddelijke Drieëenheid als in hare eerste bron ; vervolgens in de heilige Menschheid van Jesus Christus, Wiens lijden verdiend heeft, dat deze dubbele hinderpaal werd weggenomen, en Wiens lijden zelf ook de kracht heeft om dien hinderpaal weg te nemen. En omdat de werkdadigheid van Jesus' lijden in de sacramenten blijft, welke als de kanalen van zijne genade zijn, waardoor Hij de menschen aan al Zijne verdiensten deelachtig maakt, volgt hieruit, dat ook van de bedienaren der Kerk, die de uitdeelers der sacramenten zijn, gezegd wordt, dat zij de dragers zijn der sleutelmacht, welke zij van Jesus Christus Zelf ontvangen hebben. (17, 1.)

— Hoe wordt de sleutelmacht in het sacrament van Boetvaardigheid uitgeoefend ?

— De sleutelmacht wordt in het sacrament van Boetvaardigheid uitgeoefend door de handeling van den bedienaar, die over den staat van den zondaar oordeelt en hem na opgelegde penitentie de absolutie geeft, ofwel hem die absolutie weigert. (17, 2.)

— Brengt het sacrament van Boetvaardigheid op het oogenblik der absolutie, welke de priester geeft, en door de kracht dier absolutie het uitwerksel voort van bevrijding, dat aan de sleutelmacht verbonden is ?

— Ja ; en zonder die absolutie zou het sacrament niet kunnen bestaan, noch zijn uitwerksel van bevrijding of van vrijmaking bijgevolg kunnen voortbrengen. (10, 1. 2 ; 18, 1.)

— Zijn het alleen de priesters, die deze sleutelmacht hebben ?

— Alleen de priesters, die geldig gewijd zijn volgens het gebruik der katholieke Kerk, hebben de sleutelmacht, welke rechtstreeks de deur des hemels opent door de vergeving der doodzonden in het sacrament van Boetvaardigheid. (19, 3.)

— Is het voldoende, dat de priester geldig gewijd zij volgens het gebruik der katholieke Kerk om die sleutelmacht te hebben ten opzichte van dezen of genen gedoopte, die het sacrament van Boetvaardigheid wil ontvangen ?

— Neen ; hij moet ook nog van de Kerk goedkeuring hebben om biecht te hooren, en de gedoopte, dien hij moet ontslaan van zonden, moet aan zijn rechtsmacht onderworpen zijn. (20, 1—3.)

— Heeft iedere priester, die zich ergens bevindt met de ambtsbediening of macht om biecht te hooren, practisch de macht om al degenen van hun zonden te ontslaan, die bij hem komen met de bedoeling om het sacrament van Boetvaardigheid te ontvangen ?

— Ja, tenzij zij zonden biechten, die aan een hoogere macht zijn voorbehouden ; iets waarover hij zelf zal moeten oordeelen bij het hooren der biecht van den persoon, die zich aanbiedt.

— Is er in de Kerk eene macht, welke, in verband staande met de sleutelmacht, op een andere wijze dan door de sacramenteele absolutie en de oplegging van een penitentie den mensch van de straf, voor de zonde verschuldigd, bevrijdt ?

— Ja ; en dat is de wonderbare macht der aflaten. (25, 1.)

— Waarin bestaat die macht ?

— Die macht bestaat hierin, dat de Kerk uit den oneindigen en onuitputtelijken schat, welken de verdiensten van Jesus Christus, van de heilige Maagd en van de Heiligen in de orde der voldoening voor de zonde daarstellen, datgene kan nemen, wat geheel of gedeeltelijk beantwoordt aan de voldoening, welke de zondaar na de kwijtschelding zijner zonde, hetzij in deze, hetzij in de andere wereld aan Gods rechtvaardigheid zou moeten geven ; alsmede dat de Kerk dit kan toepassen op deze of gene bepaalde personen ; en door middel van die toepassing hen bevrijden kan van hunne schuld ten opzichte van Gods rechtvaardigheid. (25, 1.)

— Wat is er voor deze toepassing noodig ?

— Daarvoor zijn drie dingen noodig, te weten : bevoegdheid in hem, die de toepassing maakt ; de staat van genade of van liefde in hem op wien de toepassing gemaakt wordt ; eene beweegreden van godsvrucht, om welke ze gemaakt wordt, d. w. z. iets dat tot de eer van God of tot het nut van de Kerk strekt, zooals godvruchtige oefeningen, werken van ijver of van apostolaat, aalmoezen en het overige van dien aard. (25, 2.)

— Zijn deze werken, die de beweegreden zijn tot den aflaat, er ook de prijs voor ?

— Geenszins ; want de aflaat is geen kwijtschelding van straf, welke men koopt of waarvoor men de gelijke waarde geeft door andere voldoeningen, maar de aflaat is in zijn wezen de overdracht der boetedoening of der voldoening,

die aan anderen toebehoorde en die met hun instemming op bepaalde personen overgedragen wordt krachtens de gemeenschap der Heiligen en om eene der aangegeven beweegredenen van godsvrucht. (25, 2.)

— Kunnen slechts degenen, die de aangegeven voorwaarde voor den aflaat vervullen, er voordeel mede doen ?

— Wanneer hij, die den aflaat verleent, het hun toestaat, kunnen zij zelf er het voordeel ook van afstaan aan een ander bepaald persoon en voor hem den aflaat verdienen, als het ten minste de zielen des vagevuurs betreft. (27, 3 ad 2.; Kerkel. Wetb. can. 930.)

— En wie kan aldus aflaten verleenen ?

— Alleen de Paus, aan wien de schat der verdiensten van Jesus Christus en van de Heiligen is toevertrouwd om wille nml. van de macht, welke hij ontvangen heeft om te binden of te ontbinden ten opzichte van al degenen, die tot het geheimzinnig lichaam van Jesus Christus op deze aarde behooren. Doch omdat de bisschoppen tot medehelpers genomen worden in zijne herderlijke zorg, aangesteld als zij zijn als rechters over de verschillende gedeelten van de Kerk, kunnen ook zij binnen de grenzen der vergunningen, welke voor hen zijn vastgesteld door den Paus, aflaten verleenen aan diegenen, die hun onderworpen zijn. (26, 1—3.)

— Wat volgt er uit zulk een wonderbare macht, die ter oorzake van het hoogste gezag des Pausen, in de Katholieke Kerk, en in de Katholieke Kerk alleen, bestaat ?

— Uit die wonderbare macht, — welke overigens verbonden is met al wat van de sleutelmacht in het sacrament van Boetvaardigheid is gezegd, — en in 't algemeen uit alles wat betreft het deelachtig-maken aan de verdiensten

van Christus' lijden door middel van maatschappelijke en bestuurlijke werkzaamheid, volgt, dat er geen grooter geluk voor den mensch op deze aarde bestaan kan dan in de katholieke Kerk te zijn ingelijfd door het Doopsel, en te kunnen deelen in alle rechten, welke dat Doopsel verleent. Immers dan is men in volmaakte gemeenschap met alle ledematen der katholieke Kerk en met haar hoofd, den Paus van Rome, aan wien alleen alle goederen en alle schatten van het bovennatuurlijk leven zijn toevertrouwd om ze uit te deelen onder de menschen.

— Is het mogelijk, dat iemand, die door het Doopsel is ingelijfd in de katholieke Kerk, niet deelt in de rechten, welke dat Doopsel verleent ?

— Ja ; en zulks is het geval met al degenen, die kerkelijke straffen inloopen, voornamelijk de verschrikkelijkste van alle, den banvloek of excommunicatie. (21, 1. 2.)

— Zijn de ketters en de scheurmakers in den ban ?

— Zeker ; alle ketters en alle scheurmakers zijn in den ban, door het feit zelf der scheuring of der ketterij, en hebben geen deel meer in de gemeenschap der Heiligen.

— Kunnen dus alleen die katholieken, die aan den Paus van Rome onderworpen en niet door kerkelijke straffen getroffen zijn, ten volle genieten van hunne rechten, wat de deelname in de goederen van Jesus Christus betreft in de Kerk ?

— Ja, die katholieken alleen ; bovendien om door middel van aflaat in die goederen deel te hebben, moet men tenvolle in de gemeenschap der Heiligen zijn door de genade en de liefde.

— Wat bewerkt dus de gemeenschap der Heiligen, wanneer zij volmaakt is ?

— Zij bewerkt, dat nu eens door het levend en persoonlijk vereenigingspunt nml. den Heiligen Geest, dan door de bestuurlijke werkzaamheid der zichtbare Kerk, waarvan de Heilige Geest de ziel is, alle ledematen van het geheimzinnig lichaam van Jesus Christus, die nog leven op deze aarde, of die zich bevinden in het vagevuur, of die reeds in den hemel zijn, onophoudelijk met elkander in verbinding kunnen treden met het oog op het eeuwig geluk, hetwelk zij eens gemeenschappelijk zullen bezitten in het Vaderland.

§ 41. **Over het sacrament des Oliesels.**

— Is er in de Kerk een sacrament, hetwelk tot bijzonder doel heeft den mensch, wanneer hij op het punt is van sterven, voor te bereiden om den hemel binnen te gaan ?

— Ja ; het sacrament des Oliesels. (29, 1.)

— Wat verstaat ge door het sacrament des Oliesels ?

— Daardoor versta ik dat heilig gebruik, door Jesus Christus ingesteld, waarbij een zieke, die in stervensgevaar is, met heiligen olie wordt gezalfd, en waarbij tevens aan God gevraagd wordt, dat hem alle overblijfsel van geestelijke zwakheid, voortkomend uit zijne vroegere zonden, mag vergeven worden, ten einde de volmaakte geestelijke gezondheid terug te krijgen, welke hem in volle zielskracht zal laten ingaan in het leven der glorie in den hemel, om er voor eeuwig God te genieten. (29—32.)

— Heeft dit sacrament de vergeving van zonden tot uitwerking ?

— Neen ; want het is niet gericht tegen de erfzonde, zooals het Doopsel, noch tegen de doodzonden, gelijk de Biecht, noch ook in zekeren zin tegen de dagelijksche zonden, gelijk het sacrament des Altaars ; maar het is bestemd om wanneer het kwaad der zonde weggenomen is, de krachten te herstellen. Evenwel kan het ter wille van de bijzondere genade, welke het verleent, — welke genade niet bestaanbaar is met de zonde, — bijgevolg ook de zonden vergeven, die in de ziel mochten zijn, mits er geen beletsel is van den kant van den persoon, d.w.z. mits hij te goeder trouw is en zelf reeds gedaan heeft wat van hem afhing, opdat zijne zonden zouden vergeven worden. (30, 1.)

— Kan het sacrament des Oliesels ook de gezondheid des lichaams geven ?

— Ja ; en dat is zelfs een van de eigen uitwerkselen van dit sacrament ; zoodat als de persoon, die het ontvangt, geen beletsel stelt aan de kracht van dit sacrament, hetzelve altijd de natuurlijke krachten en de lichamelijke gezondheid terugschenkt door de sacramenteele kracht, die het eigen is, — wel te verstaan in de omstandigheden en in de mate, waarin die terugkeer tot de lichamelijke gezondheid nuttig is voor de volmaakte geestelijke gezondheid, welke het eerste en voornaamste uitwerksel is van dit sacrament. (30, 2.)

— Wanneer kan en moet men dit sacrament ontvangen ?

— Men kan het slechts ontvangen in een toestand van ziekte of van lichamelijke verzwakking, welke in stervensgevaar brengt ; doch men moet al het mogelijke doen

om het te ontvangen bij volle kennis en met de grootste vurigheid. (32, 1, 2.)

— Mag men het sacrament des Oliesels meermalen ontvangen ?

— In hetzelfde gevaar van sterven mag men het niet meermalen ontvangen. Doch als men, na het ontvangen te hebben, weer gezond wordt, of ten minste niet meer in stervensgevaar is, mag men het opnieuw ontvangen en zoo dikwijls als het stervensgevaar ter oorzake van verschillende ziekten of in het verloop van een en dezelfde ziekte zich zou herhalen. (33, 1, 2.)

— Is het sacrament des Oliesels het laatste van de sacramenten, welke Jesus Christus ingesteld heeft om aan de menschen de weldaad van het leven Zijner genade te waarborgen ?

— Ja, 't is het laatste der sacramenten, welke ten doel hebben het goed van het leven der genade, voor zoover de eenling het voor zich zelven leidt. Doch er zijn nog twee andere sacramenten van het hoogste belang, welke ten doel hebben het goed van dat leven der genade te waarborgen, voor zoover de menschen eene gemeenschap vormen, die zich kan en moet uitbreiden tot aan de uiteinden der wereld en tot het einde der tijden.

— Welke zijn die twee andere sacramenten ?

— Dat zijn : de heilige Wijding en het Huwelijk.

§ 42. **Over het sacrament der Wijding. — Priesters, bisschoppen, Paus. De Kerk, moeder der zielen.**

— Wat verstaat ge door het sacrament der heilige Wijding ?

— Daardoor versta ik dat heilig gebruik, hetwelk Jesus Christus heeft ingesteld om aan sommige menschen een bijzondere macht te verleenen met betrekking tot het consacreeren van Zijn werkelijk lichaam, zulks met het oog op Zijn geheimzinnig lichaam. (37, 2.)

— Is deze macht, welke in het sacrament der heilige Wijding verleend wordt, een enkele of een veelvoudige macht ?

— Deze macht is veelvoudig ; doch hare veelvoudigheid schaadt niet aan de eenheid van het sacrament der heilige Wijding, omdat de lagere wijdingen slechts een deelhebben zijn in de hoogere wijding. (37, 2.)

— Wat verstaat ge door de hoogere wijding ?

— Daardoor versta ik de wijding der priesters, die de macht ontvangen om de Eucharistie te consacreeren. (37, 2.)

— En welke zijn de lagere wijdingen ?

— Dat zijn alle wijdingen behalve de priesterwijding ; welke wijdingen ten doel hebben den priester bij de heilige handeling der consecratie te dienen. Daarbij komen op de eerste plaats de dienaren, die den priester aan het altaar behulpzaam zijn. Dat zijn de diakens, de subdiakens en de acolieten. De diakens mogen zelfs de Eucharistie uitdeelen, minstens onder de gedaante van wijn, wanneer zij ook onder die gedaante uitgedeeld wordt. De subdiakens brengen de stof van het sacrament in gereedheid in de heilige vaten. De acolieten bieden die stof aan. Dan komen de dienaren, die tot taak hebben diegenen voor te bereiden, die het sacrament moeten ontvangen ; — voorbereiden, niet door de sacramenteele absolutie, welke

alleen de priester geven kan, maar door de onwaardigen verwijderd te houden, of door de catechumeenen te onderrichten, of door de bezetenen van den duivel te bevrijden : ambten, welke hun reden van bestaan vooral hadden in de eerste tijden der Kerk, toen zij zich nieuwe leden verwierf onder de ongeloovigen, doch welke de Kerk altijd behouden heeft voor de volledigheid van hare hierarchie. (37, 2.)

— Welke van de zeven aangeduide orden of wijdingen noemt men grootere, en welke noemt men mindere orden of wijdingen ?

— De grootere orden of wijdingen zijn die van het priesterschap, het diaconaat en het subdiaconaat. De mindere orden zijn de vier overige, te weten : de orden of wijdingen van lichtdrager, duivelbezweerder, lezer en deurbewaarder. (37, 2, 3.)

— Waar bevinden zich gewoonlijk degenen, die de verschillende wijdingen, met uitzondering van de priesterwijding, ontvangen hebben ?

— Zij bevinden zich gewoonlijk in de kerkelijke inrichtingen, waar de leden der geestelijkheid worden gevormd, en waar zij zich voorbereiden om de hoogste van alle, de priesterwijding te ontvangen.

— Wordt dus iemand, — om naar waarheid te spreken — wanneer hij priester is, in betrekking gebracht tot het geloovige volk om aan hunne heiliging te arbeiden ?

— Ja ; en met de priesters hebben de geloovigen eigenlijk te handelen.

— Is de priester met een bijzonder geestelijk kenmerk

versierd, hetwelk hem van de overige menschen in Gods Kerk onderscheidt ?

— Niet alleen de priester, maar elk lid der kerkelijke hierarchie, van de eerste der mindere orden af, is versierd met een zeker bijzonder geestelijk kenmerk, dat hem wordt ingedrukt, wanneer hij het sacrament der Wijding ontvangt. Nochtans is dit geestelijk kenmerk op meer bijzondere wijze ingeprent in hen, die de grootere wijdingen, en nog meer in hen die de priesterwijding ontvangen hebben, waarmede de macht verleend wordt om het lichaam en bloed van Jesus Christus te consacreeren en de zonden te vergeven.

— Zijn dus de geloovigen inderdaad aan den priester alles verschuldigd in de orde der genade- en der heilgoederen, welke met de sacramenten van Christus' Verlossing verbonden zijn ?

— Ja ; want met uitzondering alleen van het sacrament des Vormsels, dat gewoonlijk aan den bisschop is voorbehouden, komt het aan den priester ambtshalve toe aan de geloovigen de sacramenten toe te dienen, waarvan we boven zeiden, dat ze gericht zijn op het welzijn van hun persoonlijk leven, te weten : het Doopsel, het sacrament des Altaars, de Biecht en het heilig Oliesel. Ook is het de priester, die zooals gezegd is, de verheven en hoogste macht onder allen heeft om door de sacramenteele consecratie het lichaam en bloed van Jesus Christus onder de menschen tegenwoordig te stellen en als offer op te dragen.

— Zijn de geloovigen ook niet aan den priester de onschatbare weldaad verschuldigd der kennis van de geheimen des christendoms en van de waarheden des heils ?

— Ja ; want hij is het, die door zijn dienstwerk ieder oogenblik als 't ware, aangewezen is om hen in die geheimen en in die waarheden te onderrichten.

— Maar van wien heeft de priester zelf al zijn macht ?
— Hij heeft ze van den bisschop. (38, 1 ; 40, 4.)

— Waarin en hoe staat de bisschop boven den priester en kan hij aan dezen laatsten zijne macht schenken ?
— De bisschop staat boven den priester niet in wat de consecratie betreft van het werkelijk lichaam van Jesus Christus in de Eucharistie, maar in wat het geheimzinnig lichaam van Jesus Christus aangaat, hetwelk de geloovigen zijn, die de Kerk daarstellen. Rechtstreeks met het oog op dit geheimzinnig lichaam van Jesus Christus is eigenlijk de bisschoppelijke macht door Jesus Christus Zelf ingesteld. Zij bevat in zich al wat voor de vorming en de inrichting van het geheimzinnig lichaam noodzakelijk is, ten einde daaraan het leven der genade, dat met de sacramenten der Verlossing verbonden is, in geheel zijn volheid mee te deelen. Bijgevolg heeft de bisschop door het feit zijner bisschopswijding de volheid van het priesterschap en kan hij niet alleen het werkelijk lichaam van Jesus Christus consacreeren evenals iedere priester, maar ook zonder voorbehoud alle andere sacramenten toedienen met inbegrip van het Vormsel, en aan de priesters zelf of aan de bedienaren van lager rang hun ordesmacht schenken door de wijding, en hun rechtsmacht over de geloovigen door hun de zorg voor die geloovigen toe te vertrouwen in de mate, welke hem goeddunkt te bepalen. (40, 4, 5.)

— Wordt derhalve in den persoon van den bisschop

het gansche leven der Kerk eeniger mate als in één punt vereenigd ?

— Ja, dat is volkomen juist ; in den persoon van den bisschop wordt het gansche leven der Kerk als in één punt vereenigd, en niets kan tot dat leven behooren, wat niet van hem komt en ten volle en volkomen van hem afhankelijk blijft.

— Wat is er voor noodig, opdat de bisschop dat beginsel van leven voor zijne Kerk zij ?

— Daarvoor is noodig, dat hij zelf in volmaakte gemeenschap zij met den bisschop van Rome, die het hoofd is van alle Kerken der gansche wereld, welke door hem en onder zijn oppergezag of hoogste macht vereenigd zijn tot één enkel geheel, dat de Kerk van Jesus Christus vormt. (40, 6.)

— Heeft de bisschop van Rome of de Paus volmachten, welke de andere bisschoppen niet hebben ?

— Als het over heilige handelingen gaat, welke betrekking hebben op het toedienen der sacramenten, voor zoover het de sacramenten zelven aangaat, zijn de volmachten van den Paus, den bisschop van Rome, dezelfde als die der overige bisschoppen. Maar als het gaat over de rechtsmacht, welke alles omvat wat betrekking heeft op het bestuur der gemeenschap, welke de Kerk vormt, en op het toedienen der sacramenten aan bepaalde personen, die macht is geheel en al en als in hare bron in den persoon van den Paus, en strekt zich uit over de gansche gemeenschap der Katholieke Kerk in de geheele wereld ; terwijl ze in de overige bisschoppen slechts gevonden wordt met betrekking tot dat gedeelte van de geheele Kerk, waarvan zij bisschop zijn, hetzij dat gedeelte één

enkel diocees vormt of meerdere diocesen, welke van het hunne min of meer afhankelijk zijn overeenkomstig de indeeling van de maatschappij der gansche Kerk. En zelfs met betrekking tot dat bepaalde gedeelte, dat hun ter bestiering is toevertrouwd, is hun macht in haren aard en in hare uitoefening afhankelijk van de hoogste macht des Pausen, van wien de bisschoppen hun macht ontvangen hebben en van wien zij in de uitoefening hunner macht afhangen. (40, 6.)

— Waarom is deze hoogste macht in de rechtsorde of in het bestuur der Kerk aan den Paus toegewezen ?

— Omdat de volmaakte eenheid der Kerk het aldus vereischte. En daarom belastte Jesus Christus met het weiden Zijner gansche kudde, lammeren en schapen, alleen Simon Petrus, van wien de Roomsche Paus de eenige wettige opvolger blijft tot het einde der tijden. (40, 6.)

— Is dus de vereeniging met Jesus Christus door middel van de sacramenten, en bijgevolg het bovennatuurlijk leven en de eeuwige zaligheid, voor iederen mensch, die op aarde leeft, tot het einde der wereld toe afhankelijk alleen van den Paus of van den bisschop van Rome ?

— Ja ; want indien het waar is, dat de genade van Jesus Christus niet op eene volstrekte wijze gehecht is aan het ontvangen der sacramenten zelven, wanneer het nml., althans voor volwassenen, onmogelijk zou zijn ze te ontvangen, en indien het ook waar is, dat de innerlijke werking van den Heiligen Geest ervoor in de plaats kan treden, mits er geen kwade trouw bestaat ; — is het van den anderen kant volkomen zeker, dat geen mensch, die zich wetens afscheidt van de gemeenschap met den Paus,

deel kan hebben in de genade van Jesus Christus, en dat hij bijgevolg, als hij in dien staat sterft, reddeloos verloren is.

— Zegt men in dien zin, dat niemand buiten de Kerk kan zalig worden?

— Ja, juist in dien zin zegt men, dat niemand buiten de Kerk kan zalig worden; of wel, dat hij God niet tot Vader kan hebben, die de Kerk niet tot moeder heeft.

§ 43. Over het sacrament des Huwelijks. Wezen van het huwelijk; huwelijksbeletselen; huwelijksplichten; echtscheiding; tweede huwelijk; trouwbeloften.

— Welk is het andere sacrament, dat door Jesus Christus is ingesteld, en dat naast het sacrament der heilige Wijding ook bestemd is om den mensch te vervolmaken met het oog op het bovennatuurlijk gemeenschapsleven?

— Dat is het sacrament des Huwelijks. (42.)

— Hoe is het sacrament des Huwelijks gericht op het welzijn der bovennatuurlijke gemeenschap?

— Het sacrament des Huwelijks is op het welzijn der bovennatuurlijke gemeenschap gericht, doordat het krachtens zijn wezen tot strekking heeft de voortplanting van het menschdom, welks ledematen geroepen zijn om deel uit te maken van de bovennatuurlijke gemeenschap. (41—42.)

— Wat verstaat ge door het sacrament des Huwelijks?

— Daardoor versta ik de vereeniging van man en vrouw, welke onverbreekbaar is tot aan den dood van een der twee verbondenen, elke deelname van een derde uitsluit, en aangegaan wordt tusschen twee gedoopten door wederzijdsche

toestemming van beiden, door welke toestemming zij zich aan elkander geven met het recht voor allebei om gezamenlijk handelingen te stellen, welke ten doel hebben zoowel aan het aardsche als aan het hemelsch Vaderland waardige bewoners te schenken. (41—42.)

— Waarom heeft deze vereeniging op het oogenblik, dat zij tusschen gedoopten wordt aangegaan, het wezen van een sacrament ?

— Omdat Jesus Christus het aldus gewild heeft, en omdat Hij aan de huwelijksvereeniging de verheven beteekenis heeft gegeven van Zijne eigen vereeniging met de Kerk, die in zekeren zin uit Zijne zijde is voortgekomen op het kruis, gelijk de eerste vrouw in den beginne door God werd te voorschijn gebracht uit den eersten man, die daartoe in een geheimzinnigen slaap was gewikkeld. (42, 2.)

— Wat is er noodig, opdat twee gedoopten het recht hebben deze verbintenis aan te gaan ?

— Daarvoor is noodig, dat zij beiden over zich zelven kunnen beschikken, en dat er geen beletsel is, hetwelk die verbintenis in den weg staat.

— Welke zijn de beletselen, die de huwelijksverbintenis in den weg kunnen staan ?

— Dat zijn de huwelijksbeletselen.

— Zijn alle huwelijksbeletselen van denzelfden aard ?

— Neen, want er zijn sommige beletselen, die het huwelijk slechts ongeoorloofd, en andere, die het ongeldig maken.

— Hoe noemt men de beletselen, die het huwelijk ongeoorloofd, en hoe, die het huwelijk ongeldig maken ?

— De eerste zouden verbiedende, de tweede verijdelende beletselen kunnen genoemd worden. (Kerkel. Wetb. can. 1036.)

— Welke zijn de verbiedende beletselen?

— Dat zijn vooreerst de eenvoudige belofte van maagdelijkheid, of van volmaakte zuiverheid, of om niet te trouwen, of om de heilige Wijdingen te ontvangen en de belofte om den kloosterstaat te omhelzen; vervolgens de wettelijke verwantschap, welke ontstaat uit de aanneming van iemand als kind, in de landen, waar de burgerlijke wet hiervan een verbiedend beletsel maakt; eindelijk het gemengde huwelijk, wanneer nml. een van beide gedoopten tot een kettersche of schismatieke sekte behoort. (Kerkel. Wetb. can. 1058, 1059, 1060.)

— Wat is er noodig, opdat het huwelijk bij aanwezigheid van een dezer beletselen toch kunne geschieden?

— Daarvoor is noodig, dat de Kerk van dat beletsel ontslaat, iets wat zij slechts om gewichtige redenen doet, vooral in het geval van een gemengd huwelijk. In dit laatste geval eischt zij van de niet-katholieke partij de waarborging, dat zij voor de katholieke partij alle gevaar verwijderd houde, en verder dat beide partijen er zorg voor dragen, dat hunne kinderen katholiek gedoopt en opgevoed worden. (Kerkel. Wetb. can. 1061.)

— Zou het een huwelijksbeletsel zijn, als een der beide partijen, zonder tot een kettersche of schismatieke sekte te behooren, openlijk bekend staat als goddeloos of zonder godsdienst, daar hij of zij het katholiek geloof verworpen heeft of zich aangesloten heeft bij genootschappen, die door de Kerk veroordeeld zijn?

— Neen, niet in dien zin dat er een dispensatie van de Kerk noodig is; doch de Kerk wil, dat de geloovigen het aangaan van zulke verbintenissen ten zeerste duchten om wille der gevaren van allerlei soort, welke er aan vastzitten. (Kerkel. Wetb. can. 1065.)

— Zoudt ge mij kunnen zeggen, welke beletselen het huwelijkscontract verijdelen?

— De volgende, zooals ze door het nieuwe kerkelijk Wetboek bepaald zijn : 1e het gemis van den vereischten leeftijd, d. w. z. als de man zijn zestiende, en de vrouw haar veertiende levensjaar nog niet ten volle bereikt heeft; 2e de lichamelijke onmacht, welke aan het huwelijk voorafgaande en van blijvenden aard is, hetzij van den kant van den man, hetzij van den kant der vrouw, hetzij gekend of niet gekend, volstrekt of betrekkelijk; 3e een reeds gesloten huwelijk, ook al is het nog niet door vleeschelijke gemeenschap voltooid; 4e het verschil van godsdienst, wanneer een der beide partijen niet gedoopt is, en de andere katholiek gedoopt of tot de Katholieke Kerk bekeerd is uit de scheuring of uit de ketterij; 5e de heilige Wijdingen welke iemand ontvangen heeft; 6e de aflegging der plechtige kloostergeloften, of ook van de eenvoudige beloften waaraan door eene bijzondere verordening van den Heiligen Stoel de kracht toegevoegd is om het huwelijk ongeldig te maken; 7e de roof of de gewelddadige gevangenhouding eener vrouw met het oog op het huwelijk, tot de geschaakte of gevangen gehoudene hare volle vrijheid heeft teruggekregen; 8e de misdaad van echtbreuk met de belofte of de poging tot een burgerlijk huwelijk, — ofwel echtbreuk, gevolgd door de misdaad van moord, welke door een der medeplichtigen op de wederhelft gepleegd wordt, — ofwel medewerking, ook zonder echtbreuk, hetzij lichamelijke,

hetzij zedelijke medewerking in den moord op een der twee verbondenen ; 9e bloedverwantschap in de rechte lijn altijd, en in de zijlijn tot in den derden graad, — en dit beletsel wordt zooveel maal verveelvoudigd, als beide partijen meer dan een gemeenschappelijken stamboom hebben ; 10e de aanverwantschap in de rechte lijn altijd, en in de zijlijn tot en met den tweeden graad, — en dit beletsel wordt verveelvoudigd, naargelang het beletsel van bloedverwantschap, waardoor het veroorzaakt wordt, veelvoudig is, of ook door een volgend huwelijk met een bloedverwant der overledene echtgenoote of van den overleden echtgenoot ; 11e de openbare eerbaarheid, voortkomend uit een ongeldig huwelijk, hetzij dit door vleeschelijke gemeenschap voltooid of niet voltooid is, alsmede uit een onwettige samenleving, welke algemeen bekend is, — dit beletsel verijdelt het huwelijk in den eersten en tweeden graad der rechte lijn tusschen den man en de bloedverwanten der vrouw, en omgekeerd ; 12e de geestelijke verwantschap, welke de gedoopte krijgt met dengene, die hem het doopsel toedient, alsmede met zijn peter en meter ; 13e de wettelijke verwantschap, welke ontstaat uit de aanneming tot kind, wordt, als de burgerlijke wet zulks als een beletsel houdt voor de geldigheid van het huwelijk, eveneens uit kracht van het kerkelijk recht een beletsel, dat het huwelijk verijdelt. (Kerkel. Wetb. can. 1067—1080 ; 50—62.)

— Dispenseert de Kerk somtijds in deze beletselen ?

— De Kerk dispenseert nooit en kan niet dispenseeren in beletselen, welke het huwelijk verijdelen krachtens het strikte natuurrecht of krachtens het goddelijk recht, zooals in de beletselen van lichamelijke onmacht, van een huwelijk, dat door vleeschelijke gemeenschap is voltooid, van bloedverwantschap in de rechte lijn of in de

naaste zijlijn. Doch in de overige beletselen, die veeleer van haar zelf uitgaan, kan zij dispenseeren ; hetgeen zij evenwel slechts doet om gewichtige redenen.

— Is er nog niet een ander beletsel, hetwelk niet de soort of de gesteldheid betreft van de personen, die het huwelijks-contract sluiten, doch op het uitwendige van het contract ziet ?

— Ja, het beletsel van het geheim huwelijk.

— Wat verstaat ge door het beletsel van het geheim huwelijk ?

— Daardoor versta ik die kerkelijke wet, die elk huwelijk, aangegaan tusschen katholiek gedoopten of tusschen hen, die tot de katholieke Kerk behoord hebben ; alsmede tusschen katholiek gedoopten en niet katholieken, hetzij ze gedoopt zijn of niet ; en eindelijk tusschen katholieken van latijnschen en van oosterschen ritus, nietig verklaart, als het niet gesloten wordt voor den pastoor der parochie of voor den bisschop der plaats, waar het huwelijk wordt aangegaan, ofwel voor een priester, door een van beide gevolmachtigd, binnen de grenzen van hun rechtsgebied, en in het bijzijn van minstens twee getuigen. Als men zich volstrekt niet of niet zonder groote moeite tot den pastoor of den bisschop wenden kan, dan zou in stervensgevaar het huwelijk geldig kunnen gesloten worden enkel in tegenwoordigheid van twee getuigen ; eveneens zou zulks kunnen, als men voorziet, dat dezelfde moeilijke omstandigheden een maand zouden duren. (Kerkel. Wetb. can. 1094—1099).

— Wanneer van de zijde der partijen, die een huwelijk aangaan, alle vereischte voorwaarden om het sacrament des

huwelijks te ontvangen, bijeen zijn, — wat is er dan noodig om dit sacrament werkelijk te ontvangen ; en wie is er de bedienaar van ?

— Daarvoor is noodig en tevens voldoende, dat beide partijen zich metterdaad aan elkander geven door een volkomen vrije toestemming, dus zonder dat er eenig geweld of groote en onrechtmatige vrees van buiten bijkomt, — een toestemming verder, die uitdrukkelijk is en wederzijdsch, die bovendien uiterlijk te kennen gegeven wordt door woorden of door ondubbelzinnige teekenen ; en zelf zijn zij de bedienaren van het sacrament. (Kerkel. Wetb. can. 1081—1087 ; 47,1—6).

— Zou de toestemming, waardoor het huwelijk wordt gesloten, krachteloos gemaakt en nietig verklaard kunnen worden, als er van den kant der personen, die het huwelijkscontract aangaan, vergissing bestaan heeft ?

— Als de vergissing op den persoon zelf sloeg, zou het huwelijk ongeldig zijn ; het zou ongeoorloofd zijn, als de vergissing de hoedanigheden van den persoon betrof. (Kerkel. Wetb. can. 1083).

— Is het goed, dat bij gelegenheid der huwelijksplechtigheid de personen, die het huwelijk aangaan, eene bijzondere mis bijwonen, waarin hunne vereeniging door den priester gezegend wordt ?

— Ja ; en de Kerk verlangt ook vurig, dat al hare kinderen, alvorens dit groote sacrament te ontvangen, waarin hun een bijzondere genade verleend wordt om de lasten des huwelijks te dragen, zich door een goede biecht en een vurige communie voorbereiden om deze genade in al hare volheid te ontvangen. (Kerkel. Wetb. can. 1101).

— Welke bijzondere genade is aan het sacrament des huwelijks verbonden ?

— De genade eener volmaakte huwelijkseensgezindheid, welke ingeboezemd wordt door een ware, diepe, bovennatuurlijke genegenheid, van nature weerstaande aan alles wat haar ooit in gevaar zou kunnen brengen, en tegelijkertijd de genade eener beproefde edelmoedigheid met het oog op de kleine wezens, waarmede God hunne echtvereeniging kan zegenen, ten einde hunne komst niet te verhinderen, met eene heilige vreugde hen te zien vermenigvuldigen, en met de ijverigste zorg te waken over alles wat hen naar de ziel en naar het lichaam kan vormen, hetzij als ledematen van het aardsche vaderland, hetzij als ledematen van het Vaderland des hemels. (49, 1—6).

— Kan het huwelijk, dat eenmaal geldig is aangegaan, ontbonden worden door de burgerlijke echtscheiding ?

— Geenszins ; want geen menschelijke wet kan scheiden wat God vereenigd heeft. Ook blijven, zelfs na de burgerlijke echtscheiding, beide partijen vereenigd door den huwelijksband, en mocht een van beide tot een nieuw huwelijk overgaan, dan is die nieuwe verbintenis in de oogen van God en in die van de Kerk louter een onwettige samenleving.

— Is het na den dood van een der gehuwden, aan de overblijvende partij geoorloofd een nieuw huwelijk aan te gaan ?

— Ja, dat is geoorloofd, ofschoon de weduwstaat op zich zelf genomen eervoller is. Maar in geval van een nieuw huwelijk mag de vrouw, die den eersten keer reeds den plechtigen huwelijkszegen heeft ontvangen, dezen zegen niet opnieuw ontvangen. (63 ; Kerkel. Wetb. can. 1142, 1143).

— Zijn de trouwbeloften, welke vóór het huwelijk gedaan worden, goed ?

— Ja ; en volgens hun wezen bestaan zij in de belofte, welke twee personen elkander doen om in de toekomst een huwelijk met elkander aan te gaan. Willen ze geldig zijn, hetzij voor de rechtbank der Kerk, hetzij voor het geweten, dan moet die belofte schriftelijk gedaan worden en onderteekend worden door beide partijen, alsmede door den pastoor of den bisschop der plaats, ofwel door minstens twee getuigen. Als een der beide partijen niet kan schrijven, of niet in staat is zulks te doen, moet het in de akte aangegeven worden en moet er een nieuwe getuige ter onderteekening worden aangevoerd. (43,1 ; Kerkel. Wetb. can. 1017.)

— Geven de trouwbeloften het recht om gebruik te maken van het huwelijk alvorens het gesloten is ?

— Geenszins ; en verloofden, die aldus zouden handelen, zouden zich zelf, — behalve dat ze een zware zonde bedrijven, — overleveren aan de rechtvaardigheid Gods, Die hen later in het huwelijk zwaar zou kunnen straffen voor het misbruik, dat zij van de eerbaarheid der trouwbeloften gemaakt hebben.

§ 44. **Tusschenstaat, waarin de zielen na den dood verkeeren in afwachting van den dag der verrijzenis ; — het vagevuur.**

— Tot welk einddoel voert Jesus Christus het menschdom door het zoo wonderbaar bestel der zeven sacramenten, welke Hij heeft ingesteld om aan de menschen de uitwerkselen Zijner Verlossing mede te deelen ?

— Hij voert het menschdom tot het einddoel van het onsterfelijk leven, hetwelk moet ontluiken in de glorie des hemels gedurende de gansche eeuwigheid.

— Voert Jesus Christus door Zijn zaligmakend bestier de menschen terstond en als van zelf tot de glorie van het onsterfelijk leven ?

— Neen, want hoewel de geheimen, die in Zijne heilige Menschheid voltrokken zijn, alsmede de sacramenten, welke ons met die geheimen vereenigen, de kracht hebben om zulks te doen, is het toch overeenkomstig de goddelijke wijsheid, dat de menschelijke natuur, — welke in haar wezen en als zondige of gevallen natuur veroordeeld is tot het dragen van de straf dier natuurzonde, — in den persoon van de verschillende enkelingen als natuur niet in geheel hare volheid zal worden hersteld, tenzij op het einde van haar ontwikkelingsloop onder de menschen. En ziedaar waarom zelfs de gedoopten of al degenen, die aan de sacramenten van Jesus Christus deelhebben, ook na hunne persoonlijke heiliging, onderworpen blijven aan de straffen en ellenden van het tegenwoordig leven, en voornamelijk aan de verschrikkelijkste van alle, den dood. (69.)

— Zal dus eerst bij het einde der menschelijke geslachten de dood zelf voor goed overwonnen worden, en zullen alle vrijgekochten door Jesus Christus eerst dan kunnen verrijzen tot een onsterfelijk leven, hetwelk in den hemel ten volle zal ontluiken in hunne ziel en in hun lichaam voor alle eeuwigheid ?

— Ja, eerst dan zal zulks geschieden ; en dientengevolge blijven zij, wanneer ze sterven, in een zekeren tusschenstaat, of in een staat van afwachting.

— Wat bedoelt ge daarmede, dat zij in een zekeren tusschenstaat of in een staat van afwachting blijven ?

— Daarmede wil men zeggen, dat zij, ofwel niet aanstonds de belooning van hun verdienstvol leven krijgen,

ofwel als zij zich aan den term geplaatst zien, waarop zij overeenkomstig hunne verdiensten de belooning of de straf ontvangen hebben, zij die belooning of die straf tot aan den dag der verrijzenis niet zullen hebben in de gansche volheid, welke van dien dag af voor eeuwig hun deel zal zijn. (69, 2.)

— Hoe noemt ge de tusschenplaats, waar na hun dood zij zich bevinden, die niet aanstonds de belooning van hun verdienstvol leven krijgen ?

— Men noemt ze het vagevuur. (71,6; *Aanhangsel*, 2.)

— Welke zielen verwijlen na den dood in die tusschenplaats, welke men het vagevuur noemt ?

— De zielen der rechtvaardigen, die in de genade van Jesus Christus sterven, doch die op het oogenblik van hunnen dood nog niet geheel en al hebben voldaan aan Gods rechtvaardigheid voor de tijdelijke straf der zonde. (ibid.)

— Het vagevuur is dus eene plaats van uitboeting, waar men door geëvenredigde straffen aan Gods rechtvaardigheid moet voldoen alvorens te kunnen toegelaten worden tot de belooning des hemels ?

— Juist, zulk een plaats is het vagevuur ; en niets kon meer in overeenstemming zijn, hetzij met Gods barmhartigheid, hetzij met Zijne rechtvaardigheid. (ibid.)

— Hoe of waarin blinkt Gods barmhartigheid uit in de uitboeting van het vagevuur ?

— Zij blinkt hierin uit, dat God aan de zielen der rechtvaardigen zelfs na hunnen dood het middel geeft om aan Zijne rechtvaardigheid te voldoen en zich aldus voor te bereiden om vrij van alle schuld ten opzichte van die recht-

vaardigheid den hemel binnen te gaan. Verder blinkt zij ook hierin uit, dat God door de gemeenschap der Heiligen aan de levenden hier op aarde toestaat hun eigen voldoeningen bij wijze van voorbede aan te bieden, of door het verdienen van aflaten tot hunne intentie de voldoeningen van Jesus Christus, van de heilige Maagd en van de Heiligen toe te passen en in de plaats te stellen van de voldoeningen, welke de zielen van het vagevuur aan Gods rechtvaardigheid moeten schenken, en daardoor hun intrede in den hemel te verhaasten. (71,6.)

— Is er onder alle akten, welke de rechtvaardigen, die op aarde leven, kunnen stellen of doen stellen ten einde de uitboeting van de zielen des vagevuurs te verkorten, een akt, die meer bijzonder uitmunt ?

— Ja, de opdracht van de heilige offerande der mis.

— Is het van belang om zelf, wanneer men deze offerande opdraagt of laat opdragen voor de zielen des vagevuurs, eene groote vurigheid te hebben ?

— Ja ; want als er met betrekking tot de vergeving van zonden sprake is over voldoen aan Gods rechtvaardigheid, beschouwt God ongetwijfeld de waarde van hetgeen men Hem als offer aanbiedt, — en bij de opdracht van het heilig misoffer is die waarde oneindig ; — doch meer nog beschouwt Hij de vurigheid van dengene, die het offer aanbiedt, hetzij deze het door zich zelf aanbiedt, zooals de priester, hetzij door bemiddeling of bediening van een ander zooals de geloovigen, die aan den priester vragen om in hunnen naam en tot hunne intentie het heilig misoffer op te dragen. (71,9 ; 3 P. 79,5.)

— Meet God dus de toepassing der vrucht van het heilig

misoffer meer bijzonder af naar de vurigheid dergenen, die aan den priester vragen om het tot hunne intentie op te dragen ?

— Ja, zoo is het ; en zulks toont aan, hoezeer zij zich zelf tot vurigheid moeten opwekken, als zij die aanvraag doen.

— Worden de werken van voldoening, welke de rechtvaardigen op deze aarde verrichten en aan God bij wijze van voorbede aanbieden met de intentie ze toe te passen, hetzij op de zielen des vagevuurs in het algemeen, hetzij op een bepaalde groep van zielen, hetzij op een of andere ziel in het bijzonder, ook overeenkomstig hunne intentie toegepast ?

— Ja ; en ze zijn van des te hooger waarde, naarmate de vurigheid grooter is van dengene, die ze volbrengt en ze aldus in den geest der liefde als offer aanbiedt. (71,6.)

— Kan men ook, hetzij op de zielen des vagevuurs in het algemeen, hetzij op een bepaalde groep van zielen, hetzij op een of andere ziel in het bijzonder, de aflaten toepassen, welke men verdient, en welke toepasselijk zijn op de zielen des vagevuurs ?

— Ja, dat kan men insgelijks ; en hier hangt alles af van de intentie van hem, die den aflaat verdient, welke intentie geregeld wordt door de intentie van de Kerk, zooals deze blijkt uit den inhoud der termen, waarin de aflaat verleend wordt. (71,6 ; Kerkel. Wetb. can. 930.)

— Worden de zielen, die in het vagevuur zijn, onmiddellijk den hemel binnengeleid, wanneer de voldoening, welke zij aan God moeten brengen voor hunne vroegere zonden, volledig en volbracht is ?

— Ja ; aanstonds nadat zij hunne voldoening hebben

voltooid, worden de zielen der rechtvaardigen, die in het vagevuur zijn, er uit gehaald om den hemel te worden binnengeleid. (69,2 ; *Aanhangsel*, 2,6.)

§ 45. De Hemel.

— Wat verstaat ge door den hemel ?

— Door den hemel versta ik de plaats, waar sedert het begin der wereld de gelukzalige engelen zich bevinden, en waar sedert den dag, dat Jesus Christus er glorievol is heen gevaren, alle rechtvaardigen opgenomen zijn, die door het bloed van Jesus Christus zijn vrijgekocht.

— Wat is er noodig, opdat de rechtvaardigen, vrijgekocht door het bloed van Jesus Christus, aldus opgenomen worden in den hemel ?

— Daarvoor is noodig, dat zij aan den term van hun sterfelijk leven gekomen zijn, en dat zij geen schuld te betalen hebben aan Gods rechtvaardigheid. (69, 2.)

— Zijn er rechtvaardige zielen, die terstond na den dood in den hemel worden opgenomen ?

— Ja ; de zielen, die de toepassing der verdiensten van Jesus Christus met volledige uitwerking ontvangen hebben ; of die op deze aarde, in vereeniging met de voldoening van Jesus Christus, aan God de geheele volheid van voldoening hebben aangeboden, welke zij Hem voor hunne zonden konden verschuldigd zijn. (69, 2.)

— Worden de kinderen, die sterven na het Doopsel te hebben ontvangen en alvorens te zijn gekomen tot den leeftijd, dat zij kunnen zondigen, terstond na hunnen dood in den hemel opgenomen ?

— Ja, omdat zij geen erfzonde meer hebben; deze zonde alleen toch zou voor hen een beletsel kunnen zijn om den hemel binnen te gaan.

— Zou dit ook waar zijn voor volwassenen, die na reeds doodzonden te hebben bedreven, met goede gesteltenissen het Doopsel zouden ontvangen en terstond daarna sterven, alvorens dus een andere zonde te bedrijven?

— Ja, omdat het sacrament des Doopsels de verdiensten van het lijden van Jesus Christus in geheel hunne volheid of met een volledige uitwerking toepast. (3, p. 69, 1, 2, 7, 8.)

— En zouden eveneens terstond na hunnen dood in den hemel kunnen opgenomen worden zij, die na het Doopsel zonden bedreven hebben, zelfs doodzonden, en hierover nog geen voldoende boetvaardigheid gedaan hebben, ten minste wat de voldoening der straf aangaat, doch die op het oogenblik van hunnen dood in een akt van volmaakte liefde hun leven voor God zouden geven?

— Ja; vooral wanneer die akt van volmaakte liefde het martelaarschap is. (2, 2, 124, 3.)

— Wat gebeurt er met de zielen der rechtvaardigen, zoodra zij hunne intrede in den hemel hebben gedaan?

— Zij worden terstond toegelaten tot de aanschouwing van God, welke aanschouwing hen overstelpt met een geluk, dat eenigermate oneindig is. (1, p. 12, 11.)

— Kunnen zij uit zich zelve God aldus zien; of is het noodig, dat zij hiertoe eene geheel nieuwe volmaaktheid krijgen, nog bij de volmaaktheden van bovennatuurlijke orde, welke zij reeds mochten hebben door de genade, de deugden en de gaven?

— Het is noodig, dat zij eene geheel nieuwe volmaaktheid ontvangen, welke de laatste bekroning zijn zal van alle andere bovennatuurlijke volmaaktheden, welke zij reeds hadden. (ibid. 12, 5.)

— Hoe heet die volmaaktheid en die bekroning ?
— Men noemt ze het licht der glorie. (ibid.)

— Wat verstaat ge door het licht der glorie ?
— Daardoor versta ik eene hoedanigheid, welke God in het verstand der gelukzaligen voortbrengt, en welke dat verstand in staat stelt om, in al den glans van Zijn oneindig licht, het goddelijk Wezen in zich op te nemen als eigen beginsel van zijn aanschouwingsakt. (ibid.)

— Wat volgt er voor den gelukzalige uit deze vereeniging van het goddelijk Wezen met zijn verstand, hetwelk daartoe door het licht der glorie vervolmaakt is ?
— Daaruit volgt, dat de gelukzalige God ziet zooals God Zich Zelven ziet. (ibid.)

— Noemt men dat de aanschouwing van aanschijn tot aanschijn ?
— Ja; dat is de aanschouwing van aanschijn tot aanschijn, welke ons beloofd is in de H. Schrift, ons gelijk zal maken aan God, voor zoover een schepsel het zijn kan, en de bekroning van alles moet zijn in het goddelijk werk.

— Heeft God alle dingen geschapen en bestuurt Hij dezelve, gedurende den ganschen ontwikkelingsloop der wereld van den beginne tot aan het einde, juist om die aanschouwing van Zich Zelven aan de gelukzaligen mede

te deelen en ter wille van het oneindig geluk, dat er voor hen uit voortvloeit?

— Ja, juist daarom. En wanneer alle plaatsen, welke God in Zijnen hemel heeft aangewezen, gevuld zullen zijn, en wanneer Hij door de werkzaamheid van Zijn goddelijk bestuur de voorbereiding zal voltooid hebben van den laatsten uitverkorene, dien Hij in het geheim Zijner vrije en onafhankelijke Voorbestemming besloten heeft er binnen te leiden, dan zal de tegenwoordige wereldloop eindigen, en dan zal God de wereld vestigen in een nieuwen staat, welke de staat der verrijzenis zijn zal.

— Kunnen wij weten, wanneer het einde der tegenwoordige wereld zal plaats hebben, en wanneer God de wereld zal vestigen in den nieuwen staat der verrijzenis ?

— Neen ; want dit hangt enkel en alleen af van het innigste en diepste in Gods raadsbesluit, de orde nml. van Zijne Voorbestemming.

— Stellen de gelukzalige uitverkorenen, die in den hemel reeds de aanschouwing Gods genieten, belang in de zaken der aarde en in die der menschen van deze wereld. waarin zij nu niet meer zijn ?

— De gelukzalige uitverkorenen, die in den hemel reeds de aanschouwing Gods genieten, stellen het grootste belang in de zaken der aarde en in die der menschen van deze wereld, ofschoon zij er niet meer in zijn ; omdat juist onder de menschen in deze wereld het groot geheim der goddelijke Voorbestemming steeds voortgaat zich te ontvouwen, en omdat de volmaakte vervulling van dit geheim moet samenvallen met de laatste voltooiing hunner eigen gelukzaligheid op den dag der glorievolle verrijzenis.

— Zien de uitverkorenen, die reeds in den hemel zijn, al wat er op aarde voorvalt?

— Zij zien in de aanschouwing zelve van God alle zaken der aarde, welke meer bijzonder op hen betrekking hebben bij de vervulling van het geheim der Voorbestemming in de wereld.

— Kennen zij ook de gebeden, welke men tot hen richt; alsmede de geestelijke of tijdelijke behoeften van degenen, die hen het meest van nabij bestaan?

— Ja, zeker; en zij zijn altijd bereid om naar die gebeden te luisteren of in die behoeften te voorzien door bij God bemiddelend op te treden met hunne machtige voorbede. (72, 1.)

— Hoe komt het dan, dat wij de uitwerking hunner bemiddeling niet altijd ondervinden?

— Omdat die bemiddeling geschiedt in het volle licht van God, waar hetgeen ons kan toeschijnen als een goed voor ons, zulks misschien niet is volgens de waarheid of in de orde van het goddelijk plan. (72, 3.)

— Kan er dus werkelijk een voortdurende omgang bestaan tusschen ons, die op aarde leven, en de Heiligen, die reeds in den hemel zijn, waar zij de aanschouwing Gods genieten?

— Ja; die omgang kan voortdurend zijn; want het hangt slechts van ons af de herinnering aan die heilige zielen op te wekken om ons met hen te verheugen over hun geluk en hen de hulp hunner voorbede te vragen, opdat wij zelf ook eens datzelfde geluk bekomen.

§ 46. **De hel.**

— Is er in uiterste tegenstelling met de plaats van eeuwig geluk, die de hemel is, een andere plaats, welke die der eeuwige verdoemenis is ; en hoe noemt men die ?

— Ja ; die plaats bestaat ; en men noemt ze de hel. (69, 2.)

— Wat is de hel ?

— De hel is eene plaats van folteringen, waartoe al degenen veroordeeld worden, die zich door hunne misdaden verzet hebben tegen de orde der Voorzienigheid of der Voorbestemming, en in die misdaden zóó verstokt waren, dat zij er zich nooit van bekeerd hebben.

— Wie zijn dat ?

— Van de engelen zijn het alle, die gezondigd hebben ; en van de menschen al degenen, die op het einde in onboetvaardigheid gestorven zijn.

— Wat volgt er voor de verdoemden uit zulk een verstoktheid in het kwaad, dat zij daarvan niet meer kunnen terugkeeren ?

— Daaruit volgt, dat de straffen en de folteringen, welke zij ter oorzake van hunne misdaden verdienen, altijd zullen duren en nimmer zullen eindigen.

— Maar zou God geen term kunnen stellen aan deze straffen of folteringen ?

— Volgens Zijne volstrekte macht zou Hij zulks kunnen, dewijl niets voor Zijne almacht onmogelijk is ; doch in de orde Zijner wijsheid kan Hij het niet : want volgens deze orde, welke nu voortaan onveranderlijk is, zijn de redelijke

schepselen, als ze aan den term van hun zedelijk leven gekomen zijn, voor altijd bevestigd in het goed of in het kwaad : en wanneer dan het kwaad altijd blijft, moet ook wel de straf voor dat kwaad insgelijks blijvend zijn. (99, 1, 2.)

— Eeuwig dus zullen de verdoemden de straffen der hel moeten ondergaan ?

— Ja, eeuwig zullen de verdoemden de straffen der hel moeten ondergaan. (ibid.)

— En welke zijn die straffen, welke de verdoemden eeuwig zullen moeten ondergaan ?

— Die straffen zijn tweeërlei, te weten : de straf van schade, en de straf des gevoels. (97, 1, 2.)

— Wat verstaat men door de straf van schade ?

— De straf van schade bestaat in de berooving van het oneindig Goed, hetwelk men bezit in de zaligende aanschouwing des hemels.

— Wordt die straf ten zeerste gevoeld door de verworpenen in de hel ?

— Die straf is en zal eeuwig zijn de onzeggelijkste foltering der verworpenen in de hel.

— Vanwaar komt het, dat die straf op zoo wreede wijze gevoeld zal worden door de verworpenen in de hel ?

— Dat komt vooreerst hiervan, dat zij, gekomen zijnde aan den term, de nietigheid zullen zien van alle andere goederen, welke zij ten koste van het oneindig Goed hebben nagejaagd, en dat zij alsdan het juiste begrip zullen hebben van de grootheid van het Goed, hetwelk zij verloren hebben;

vervolgens komt het van het klare bewustzijn, hetwelk zij alsdan zullen hebben dat Goed te hebben verloren eenig en alleen door hunne schuld.

— Wordt dat bewustzijn en het zien hunner eigen verantwoordelijkheid bij het verlies van het oneindig Goed, eigenlijk aangeduid in het evangelie door den *knagenden worm, die niet sterft?*

— Ja; want het verschrikkelijkste voor een zich-bewust wezen is wel die knagende worm, en deze is niets anders dan de wroeging, waarvan de knagende beet dat wezen, indien het sterven kon, onophoudelijk zou moeten dooden. (97, 2.)

— Moet men ook in een overdrachtelijken of louter geestelijken zin de andere straf verstaan, waarvan het evangelie spreekt, en welke genoemd wordt *het vuur, dat niet wordt uitgebluscht?*

— Neen; dit vuur moet verstaan worden in den zin van een stoffelijk vuur, want het duidt de eigenlijke straf des gevoels aan. (97, 5.)

— Maar hoe kan een stoffelijk vuur werking hebben op geesten of op zielen, die van hun lichaam gescheiden zijn?

— Door eene bijzondere verordening van Gods rechtvaardigheid, die aan dat stoffelijk vuur, op den voet van zijn eigen werking en van hetgeen die werking beteekent, de buitennatuurlijke kracht meedeelt om als werktuig te dienen aan die rechtvaardigheid. (70, 3.)

— Zullen de verdoemden allen op dezelfde wijze gefolterd worden door het vuur der hel?

— Neen ; want als werktuig van Gods rechtvaardigheid, zal dat vuur in zijn werking geëvenredigd zijn aan de natuur, het getal en de zwaarte der zonden, welke door een ieder begaan zijn. (97, 5, ad 3.)

— Zal de straf der verdoemden toenemen door het afgrijselijk gezelschap van alle boosdoeners en alle misdadigers van het menschelijk geslacht, vermengd met de duivelen, die tot taak zullen hebben om hen te folteren onder aanvoering van den eersten onder hen, het opperhoofd van het rijk des kwaads ?

— Ja, wis en zeker ; en dat schijnt het evangelie te bedoelen, wanneer het spreekt over *de duisternissen daarbuiten, waar geween is en geknars der tanden.* (97, 3, 4.)

§ 47. **Over het oordeel, dat de afscheiding maakt tusschen het vagevuur, den hemel en de hel.**

— Waardoor geschiedt de afscheiding tusschen hen, die onmiddellijk naar den hemel, of naar het vagevuur, of naar de hel gaan ?

— Die afscheiding geschiedt door het oordeel.

— Wat verstaat ge door het oordeel ?

— Daardoor versta ik dien akt van Gods rechtvaardigheid, die een beslissende uitspraak doet over den staat van een bepaald persoon, omtrent de belooning of de straf, welke hij zal ontvangen.

— Wanneer geschiedt deze hoogste akt van Gods rechtvaardigheid ?

— Onmiddellijk na den dood op het oogenblik, dat de ziel van het lichaam gescheiden is.

— Waar geschiedt het oordeel ?

— Daar waar de scheiding van de ziel en van het lichaam heeft plaats gehad, in welke scheiding de dood bestaat.

— Door wien geschiedt het oordeel ?

— Het oordeel geschiedt door God Zelf, Wiens kracht sedert de Hemelvaart van Jesus Christus werkt door de heilige Menschheid van het Vleeschgeworden Woord.

— Ziet de ziel, die geoordeeld wordt, God of de heilige Menschheid van Jesus Christus ?

— God in Zijn wezen of zelfs de heilige Menschheid van Jesus Christus, die in den hemel is, worden niet gezien tenzij door de zielen, voor wie het oordeel een uitspraak is van onmiddellijke opname in het Paradijs.

— En hoe geschiedt het oordeel der overige zielen ?

— Het geschiedt door een plotselinge verlichting, welke in een oogenblik het gansche verloop van hun leven voor hunne oogen brengt en hun toont, dat de plaats, welke zij onmiddellijk ontvangen ofwel in de hel, of in het vagevuur, ten volle verdiend en volkomen volgens de rechtvaardigheid is.

— Worden dus de zielen, zoodra ze van hunne lichamen gescheiden zijn, als 't ware door een en denzelfden akt en als in hetzelfde oogenblik geoordeeld en, ten gevolge van dit oordeel, geplaatst in de hel, of in het vagevuur, of in den hemel ?

— Ja ; als door een en denzelfden akt en als op hetzelfde oogenblik, daar dit alles geschiedt door Gods almacht, die oogenblikkelijk werkt.

— En waarover gaat het oordeel, of wat toont het aan de ziel, die aldus geoordeeld wordt ?

— Het oordeel gaat over het gansche verloop van het zedelijk en bewust leven van af den eersten oogenblik, waarop men het gebruik van het verstand gehad heeft tot aan den laatsten akt, welke aan de scheiding zelve tusschen ziel en lichaam is voorafgegaan.

— Kan de laatste akt, welke de scheiding tusschen de ziel en het lichaam voorafgaat, op zich alleen somtijds beslissen over het lot eener ziel voor de gansche eeuwigheid, en haar den hemel doen bekomen ?

— Ja ; maar zulks gebeurt toch nimmer, tenzij door een bijzondere barmhartigheid van God, en ook omdat veelal tijdens het leven andere daden die genade eenigermate hebben voorbereid, ofwel om wille der gebeden van heilige zielen, welke God tot dit uiterste barmhartigheidsbetoon hebben bewogen.

— En wat zal de ziel, die aldus geoordeeld wordt, zien in dat licht, hetwelk haar in 'n oogwenk geheel het verloop van haar leven onder de oogen stelt en toont, dat de plaats, welke zij op het oogenblik zelf ontvangt, hetzij in de hel of in het vagevuur of in den hemel, ten volle verdiend en volkomen volgens de rechtvaardigheid is ?

— Zij zal tot in hun kleinste bijzonderheden zien alle daden, welke zij heeft volbracht en waarvoor zij verantwoordelijk kon zijn tijdens den loop van gansch haar leven, hoe lang dit ook heeft mogen wezen ; — welke op elk dier dagen, waaruit de loop van dat leven was samengesteld, en op elk der oogenblikken, waaruit die dagen bestonden, hare meest innerlijke en meest wisselende gedachten geweest zijn ; wat het voorwerp of de aard van hare gevoelens waren, alsmede hun inwendige en uitwendige beweging ; hoedanig hare woorden, ernstig of lichtzinnig, verstandig

of ondoordacht, ijdel en nietsbeduidend ; hoe hare handelingen en het deel, dat hare zintuigen of de organen en de ledematen van haar lichaam er in gehad hebben. Vervolgens zal zij alles zien met betrekking tot iedere deugd en tot iedere ondeugd, beginnende bij de deugd van matigheid met alles wat ermede in verband staat, en zoo verder de deugd van sterkte en hare onderhoorige deugden, de deugd van rechtvaardigheid met hare eindelooze vertakkingen, de deugd van voorzichtigheid en hare toepassingen ieder oogenblik in de oefening der zedelijke deugden, hetzij het de oefening dezer deugden geldt beschouwd als natuurlijke deugden, of als bovennatuurlijke en ingestorte deugden ; maar meer nog en boven alles wat de groote goddelijke deugden van geloof, hoop en liefde aangaat, welke alles moesten beheerschen in haar leven. Zij zal zien, wat ze gedaan heeft met het bloed van Jesus Christus en met al de geheimen van zaligheid, welke met dit verlossende bloed verbonden zijn door het gebruik der genademiddelen, welke in de Katholieke Kerk worden uitgedeeld ; verder hoe zij verwaarloosd of benuttigd heeft de groote deugd van boetvaardigheid met de voldoeningen, welke deze haar aanbood door middel van de sleutelmacht.

En dit plotselinge gezicht zal haar doen zeggen ofwel met de dankbare vreugde der uitverkorenen in den hemel, of met de liefderijke overgeving der rechtvaardigen in het vagevuur, of met de wanhopige woede der verdoemden in de hel : Uw oordeel, o God ! en uw vonnis zijn de gerechtigheid zelf.

§ 48. **Over de plaats dergenen, die niet geoordeeld worden, — het voorgeborchte der kinderen.**

— Zijn er menschelijke wezens, die op het oogenblik van hunnen dood niet aan het oordeel onderworpen zijn?

— Ja, dat zijn al de kinderen, die sterven voordat ze de jaren des verstands bereikt hebben, alsmede degenen, die zelfs op volwassen leeftijd sterven zonder het gebruik van het verstand te hebben gehad. (69, 6.)

— Wordt er dan geen afscheiding gemaakt ten opzichte van die kinderen, of degenen, die aldus sterven zonder het gebruik van het verstand te hebben gehad ?

— Ja ; maar zulks geschiedt niet ter oorzake van hunne verdienste of hunne strafwaardigheid, en ook niet bij wijze van oordeel.

— Hoe geschiedt die afscheiding dan ?

— Zij geschiedt enkel daardoor, dat de eene het sacrament des Doopsels hebben ontvangen, en de andere het niet hebben ontvangen.

— Waarheen gaan zij, die het sacrament des Doopsels hebben ontvangen ?

— Zij gaan onmiddellijk naar den hemel.

— En waarheen gaan zij, die het sacrament des Doopsels niet ontvangen hebben ?

— Zij gaan naar eene afzonderlijke plaats, welke voor hen bestemd is, en welke men het voorgeborchte noemt.

— Is het voorgeborchte der kinderen, die zonder Doopsel gestorven zijn, eene plaats onderscheiden van de hel en van het vagevuur ?

— Ja ; het voorgeborchte der kinderen, die zonder Doopsel gestorven zijn, is eene plaats onderscheiden van de hel en van het vagevuur, omdat het, met verschil van

de hel en het vagevuur, geen plaats is waar men de straf des gevoels lijdt voor persoonlijke zonden. (69, 6.)

— Ondergaan de kinderen, die zonder Doopsel gestorven zijn, in dit voorgeborchte de straf der schade ?

— Ja ; want zij weten, dat zij voor eeuwig beroofd zijn van het oneindig Goed, hetwelk de aanschouwing Gods is ; doch deze straf heeft voor hen niet het karakter van de grootste foltering zooals ze het heeft voor de verdoemden, die in de hel zijn. (*Aanhangsel,* 1, 2.)

— Vanwaar komt dit verschil van karakter in de straf van schade voor de kinderen, die zonder Doopsel gestorven zijn ?

— Dit verschil komt hiervan dat, al weten zij zich beroofd van de aanschouwing Gods, zij toch ook weten, dat die straf hen treft niet ter oorzake van eene persoonlijke zonde door hen bedreven, doch enkel en alleen ter oorzake hunner afstamming van den zondigen Adam, of ter oorzake van de natuurzonde, welke zij persoonlijk hebben meegekregen door het feit alleen van hunne geboorte. (*ibid.*)

— Bij hen is dus niet de verschrikkelijk knagende worm, die de verdoemden foltert in de hel ?

— Geenszins ; doch zij verkeeren in een toestand, die zonder lijden of droefheid mede te brengen, hen nochtans het bewustzijn doet hebben van het geluk, hetwelk zij hadden kunnen bezitten, indien de verdiensten der Verlossing op hen waren toegepast, doch hetwelk zij buiten hunne schuld nooit of nimmer zullen hebben door eene rechtvaardige beschikking van Gods ondoorgrondelijke raadsbesluiten. (*ibid.*)

— Kennen de zielen der kinderen, die zonder Doopsel gestorven zijn, de geheimen der Verlossing ?

— Zeker ; doch hunne kennis hieromtrent is om zoo te zeggen heel oppervlakkig. (*ibid.*)

— Kan men van die zielen zeggen, dat zij het licht des geloofs hebben ?

— Neen ; men kan van die zielen niet zeggen, dat zij het licht des geloofs hebben, in den zin nml. van dat inwendige, bovennatuurlijk licht, hetwelk het verstand vervolmaakt en het in 't innigste wezen der geopenbaarde geheimen eenigszins laat doordringen met een zekeren bovennatuurlijken smaak, die aanzet om er met kracht naar te verlangen. Zij kennen dezelve slechts oppervlakkig, eenigermate zooals al diegenen, die zich de waarheid der geheimen, welke door Gods getuigenis bevestigd zijn, niet kunnen ontveinzen, doch die niet gedreven worden door eene beweging der genade om die geheimen op bovennatuurlijke wijze te aanvaarden, en die in de volslagen onmacht verkeeren om in den innerlijken zin er van door te dringen.

— Is het dus een soort van uitwendig en flauw schijnend licht, dat hun de geheimen des geloofs doet kennen ?

— Ja, zoo is het juist ; want 't is geen licht, dat verzet wekt zooals bij de verdoemden in de hel, noch een licht, dat die geloofsgeheimen met kracht doet aanvaarden, en dat de hoop en de liefde voortbrengt zooals bij de rechtvaardigen op aarde ; nog minder is het een licht van duizelend aanschouwen zooals voor de uitverkorenen in den hemel ; — doch 't is een licht, dat in zekeren zin is uitgedoofd in de bovennatuurlijke orde, dat noch een licht des levens is, noch een licht des doods in den zin, waarin

het zulks is voor de verdoemden : 't is een licht zonder hoop, dat geen wroeging, zelfs geen verdriet baart, en dat hen enkel het bewustzijn schenkt van een oneindig geluk, hetwelk zij nooit of nimmer zullen bezitten, zonder dat er nochtans voor hen, zooals voor de verdoemden in de hel, geween of tandengeknars zijn zal. Bovendien zullen zij een zeer groote vreugde hebben bij de gedachte aan de goederen van natuurlijke orde, welke zij reeds van God gekregen hebben of welke zij later voor altijd nog zullen krijgen op het oogenblik der verrijzenis. (ibid. ad 5.)

— Is er behalve het voorgeborchte, waarin de zielen der ongedoopte kinderen zijn, nog een ander voorgeborchte, waarvan in de taal der Kerk melding gemaakt wordt ?

— Ja ; het voorgeborchte, waarin eertijds de rechtvaardigen waren, voor wie geen persoonlijk beletsel meer bestond om de belooning des hemels te ontvangen, maar die de komst van den Verlosser moesten afwachten ten einde ze daadwerkelijk te bekomen. (69, 7.)

— Is er nu niemand meer in dat voorgeborchte der oude rechtvaardigen ?

— Sedert den dag, waarop Jesus Christus, Die op het oogenblik van Zijnen dood in dat voorgeborchte was afgedaald, daaruit opsteeg met Zich meevoerend alle zielen der rechtvaardigen, die er opgesloten waren, heeft die plaats hare oorspronkelijke bestemming niet meer en kan die ook niet meer hebben ; maar 't is wel mogelijk, dat zij sinds dien dag bestemd is om de zielen der kinderen op te nemen, die zonder Doopsel gestorven zijn, zoodat ze met het voorgeborchte der kinderen slechts één plaats uitmaakt.

§ 49. **Over het einde der wereld en wat er op volgen moet.**

— Er is gezegd, dat, als de laatste uitverkorene, die door God in het geheim Zijner Voorbestemming is aangewezen om eene plaats in te nemen in den hemel, den graad van voorbereiding en van verdienste zal bereikt hebben, welken God hem wil doen bereiken, aanstonds de loop der wereld zal ophouden en de wereld een einde zal nemen ; — doch waarin zal dat einde der wereld bestaan en wat zal er op volgen ? Zal alles zijn voltooiing vinden in de opname van den laatsten uitverkorene in den hemel, en in de gelijktijdige aanwijzing der plaats voor de anderen, hetzij in de hel, hetzij in het voorgeborchte der kinderen, naargelang hunne verdiensten of hun staat daartoe grond zullen geven ?

— Geenszins ; want dat einde der wereld zal onmiddellijk gevolgd worden door de twee grootste gebeurtenissen, welke ooit plaats hadden, en welke op alles in Gods werk het zegel zullen drukken, te weten : de verrijzenis en het oordeel.

— En waarin zal het einde der wereld bestaan, en hoe zal dit geschieden ?

— De heilige apostel Petrus leert ons, dat dit zijn zal door het vuur, op het oogenblik zelf, waarop Jezus Christus zal wederkeeren in Zijne glorie om te oordeelen de levenden en de dooden. (74, 1, 2.)

— Zal die algeheele verbranding, welke een einde zal maken aan de tegenwoordige wereld, geschieden als voorbereiding tot het oordeel ?

— Ja ; dat zal geschieden als voorbereiding tot het oordeel, ten einde alle dingen te zuiveren en ze geschikt te

maken voor den nieuwen staat, die ze in overeenstemming zal moeten brengen met de glorie der uitverkorenen. (74, 1).

— Zal dat vuur der eindverbranding enkel door eigen kracht werken, of zal het ook als werktuig der goddelijke kracht dienst doen ?

— Het zal ook dienst doen als werktuig der goddelijke kracht, voornamelijk ter uitboeting der zielen, die misschien voor langeren of korteren tijd in de vlammen van het vagevuur zouden moeten blijven. (74, 3—8.)

— Zullen dus die zielen als 't ware in een oogenblik gezuiverd zijn en waardig gemaakt om onder de uitverkorenen te worden opgenomen ?

— Ja ; dat zal als 't ware in een oogenblik geschied zijn, daar de kracht van dat reinigingsvuur door God zal worden afgemeten overeenkomstig den graad der uitboeting, welke moet worden ondergaan.

— Weten we, wanneer die eindverbranding zal plaats hebben ?

— Neen, we weten het niet ; nochtans zal zij voorafgegaan worden door zekere teekenen, die de nabijzijnde komst van den oppersten Rechter zullen aankondigen.

— Welke zullen die teekenen zijn ?

— Dat zullen ongewone beroeringen zijn in de gansche natuur, die volgens het woord van het Evangelie, de menschen zullen doen verstijfd staan van schrik.

— Kunnen wij die op juiste wijze bepalen ?

— Neen ; doch ze zullen zoodanig zijn, dat wanneer ze zich zullen voordoen, de heilige of de eenvoudige, oprechte

zielen en die niet in het kwaad verstokt zijn door een vrijwillige verblindheid, de nabijzijnde komst van den Rechter zullen kunnen erkennen, zoodat zij zich kunnen voorbereiden op Zijne komst.

§ 50. **De verrijzenis.**

— Wat zal er aanstonds na de eindverbranding, of wel terzelfder tijd gebeuren ?

— Aanstonds na de eindverbranding, ofwel terzelfder tijd, en wellicht als oorzaak, welke haar teweeg brengt, zal het bevel, de stem, de klank der bazuin, waarvan de heilige Paulus spreekt in zijn eersten brief aan de Thessalonicensers, weerklinken, en deze zal de dooden opwekken uit hunne graven, en alle menschen oproepen om te verschijnen voor den Rechter van levenden en van dooden, Die van den hemel afdaalt in al den luister Zijner majesteit en Zijner glorie. (75,1.)

— Wie zullen op dat oogenblik verrijzen ?

— Vooreerst zullen het al degenen zijn, die sedert het begin der wereld zijn gestorven ; maar ook al diegenen, die zullen leven, wanneer Jesus Christus op de wolken des hemels verschijnen zal en de klank der bazuin zal weerklinken.

— Zullen ook deze laatste verrijzen als door een terugkeer uit den dood tot het leven ?

— Ja ; want zelfs al gebeurt alles als 't ware in een oogenblik, gelijk de heilige Paulus schijnt aan te duiden in zijn eersten brief aan de Corinthiërs (Hoofdst. 15 vers 51), de kracht Gods, welke op dat oogenblik door de schepselen zal werken, zal zoodanig zijn, dat de menschen, die alsdan

zullen leven, slechts een oogenblik den dood zullen zien en aanstonds weer gesteld zullen worden in den blijvenden staat, die overeenkomstig hunne verdiensten voor de gansche eeuwigheid hun deel zal zijn. (78,1,2).

— De lichamen van alle zielen, die zullen neerkomen van den hemel of uit het vagevuur zullen gaan, alsmede van alle rechtvaardigen, die op dat oogenblik zullen leven op aarde, zullen dus in den staat en met al de hoedanigheden der verheerlijkte lichamen verrijzen of oogenblikkelijk veranderd worden ?

— Ja ; en terstond zullen allen zich gezamenlijk geschaard zien voor het verheerlijkte lichaam van Jesus Christus, Wiens komst de oorzaak zelf hunner verrijzenis wezen zal.

— Maar zullen die verrezen en verheerlijkte lichamen van alle uitverkorenen werkelijk dezelfde lichamen zijn, welke zij eertijds hadden, toen zij op aarde leefden ?

— Zeker, dat zullen hunne zelfde lichamen zijn, alleen met dit verschil, dat ze geen enkele onvolmaaktheid of ellende meer zullen hebben van die ze toenmaals hadden, en dat ze integendeel eigenschappen en volmaaktheden zullen bezitten, welke ze eenigermate zullen vergeestelijken. (79—81.)

— Hoe zal dat alles kunnen geschieden ?

— Door de almacht Gods, Die na eenmaal alle dingen te hebben geschapen, dezelve kan veranderen en herscheppen gelijk het Hem behaagt.

— Welke zullen die nieuwe eigenschappen der verrezen

lichamen zijn, waardoor ze in zekeren zin zullen vergeestelijkt worden ?

— Deze : de onlijdelijkheid ; de fijnheid ; de snelheid ; de klaarheid.

— Waarin zal de onlijdelijkheid der verheerlijkte lichamen bestaan ?

— Deze zal bestaan in de volmaakte heerschappij en het volstrekt meester-zijn van de ziel over het lichaam, zoodat het lichaam in niets kan onttrokken worden aan de werking, welke de ziel er op uitoefent, en derhalve geen gebrek of lijden hebben kan. (82,1.)

— Zal deze onlijdelijkheid bij allen dezelfde zijn ?

— Ja, in dien zin dat geen van allen ooit eenig gebrek of lijden zal kunnen hebben door te ontvallen aan de heerschappij der ziel ; doch de kracht dezer heerschappij of de macht derzelve zal geëvenredigd zijn aan de glorie der ziel, welke voor iederen uitverkorene verschillend zijn zal overeenkomstig den graad zelven van de zaligende aanschouwing. (82,2.)

— Zullen de verheerlijkte lichamen tengevolge der onlijdelijkheid gevoelloos zijn ?

— Geenszins ; zij zullen integendeel een zeer fijne gevoeligheid hebben, die tot haar hoogste kracht is opgevoerd, zonder de minste storing of onvolmaaktheid. Zoo zal het oog van het verheerlijkte lichaam oneindig meer doordringend zien ; het oor weergaloos fijner en scherper hooren ; al de overige zintuigen, elk zijn eigen voorwerp en alle tezamen hunne verschillende zinnelijke voorwerpen waarnemen in een hoogtegraad van volmaaktheid, dien wij onmogelijk kunnen bevroeden, zonder dat het voorwerp,

hetwelk op hen werking uitoefent, ooit iets anders doen zal dan hun stof leveren voor de uitmuntendste waarnemingen. (82,3,4.)

— En waarin zal de fijnheid der verheerlijkte lichamen bestaan ?

— De fijnheid der verheerlijkte lichamen zal bestaan in eene uiterste volmaaktheid hunner natuur, welke zij danken aan de verheven werkzaamheid van hun wezensvorm, de verheerlijkte ziel namelijk. Deze toch zal hun, met volkomen behoud hunner eigen natuur van ware lichamen, — geen lichamen in schijn of uit lucht gevormd — zoo verreinen en verfijnen, dat ze niets meer over zullen hebben van hetgeen hen nu grof en zwaar maakt. (83,1.)

— Volgt uit deze eigenschap van fijnheid, dat de verheerlijkte lichamen krachtens hunne natuur zich kunnen bevinden op dezelfde plaats, welke reeds door een ander lichaam bezet is ; ofwel dat zij zelf onafhankelijk zullen zijn van alle plaats en geen ruimte zullen beslaan ?

— Geenszins ; want allen zullen ten allen tijde hunne eigen afmetingen behouden en derhalve nooit meer dan een enkele plaats beslaan, welke de hunne zal zijn en niet gelijktijdig die van andere lichamen. (83,2.)

— Dus niet uit kracht of ter oorzake der eigenschap van fijnheid, welke de verheerlijkte lichamen zullen hebben, drong het verrezen lichaam van Jesus Christus door de gesloten deuren het cenakel binnen ?

— Neen ; zulks geschiedde door de goddelijke kracht, die in Jesus Christus was, gelijk het eveneens door goddelijke kracht was, dat het lichaam van het kind Jesus ter wereld

was gekomen zonder de maagdelijkheid van Maria, Zijne Moeder in iets te schenden. (83,2, ad 1.)

— Wat moet men verstaan door de eigenschap van snelheid, welke de verheerlijkte lichamen zullen hebben ?

— De snelheid der verheerlijkte lichamen zal een zekere volmaaktheid zijn, welke van de verheerlijkte ziel zal neervloeien op het lichaam, hetzelve volledig zal onderwerpen aan de ziel, voor zoover deze er het bewegend beginsel van is, en het bijgevolg wonderbaar geschikt en vaardig zal maken om in alle bewegingen en in alle handelingen der ziel aan den geest te gehoorzamen. (84,1.)

— Zullen de Heiligen gebruik maken van deze gave hunner verheerlijkte lichamen ?

— Zeker zullen zij daarvan gebruik maken om op het oogenblik van het oordeel zich rondom Jesus Christus te scharen, en met Hem ten hemel op te stijgen. Doch waarschijnlijk zullen zij, eenmaal in den hemel zijnde, zich ook bijwijlen van de eene plaats naar de andere kunnen bewegen volgens hun wil en goedvinden, om zoo door het gebruik zelf dier gave van snelheid de goddelijke Wijsheid te doen uitstralen, Die hun die gave heeft toebedeeld ; alsmede om hun blik te verzadigen aan de schoonheid der verschillende schepselen in het gansche heelal, in dewelke Gods wijsheid op zoo uitstekende wijze zal uitblinken. (84,2.)

— Zullen de lichamen der Heiligen zich uit kracht van hunne snelheid in een oogwenk kunnen bewegen ?

— Neen ; want voor die beweging zal tijdsverloop noodig zijn ; alleen zal dat verloop onmerkbaar zijn, dermate zal het kortstondig en de beweging snel zijn. (84,3.)

— Wat moet men verstaan door de vierde eigenschap der verheerlijkte lichamen, die de klaarheid genoemd wordt?

— Daardoor moet men verstaan, dat van den luister der verheerlijkte ziel een wonderbare glans zal terugstralen op het lichaam, waardoor de verheerlijkte lichamen te gelijk lichtgevend en doorzichtig zullen zijn : doorzichtig als het zuiverste kristal ; lichtgevend en verblindend gelijk de schittering der zon. Nochtans zal die schitterglans niet de minste schade doen aan de natuurlijke kleur dier lichamen of van hunne deelen, maar daarentegen samenstemmen met hunne verscheidenheid om dezelve te verhoogen en aan de verheerlijkte lichamen in hun geheel genomen eene meer goddelijke dan menschelijke schoonheid te schenken. (85,1.)

— Zal die klaarheid der verheerlijkte lichamen voor allen dezelfde zijn ?

— Neen, want zij zal slechts de terugstraling zijn van de geestelijke klaarheid der verheerlijkte ziel op het lichaam ; en bijgevolg zal zij geëvenredigd zijn aan den graad van glorie, welke de ziel zal bezitten. En daarom zegt ons de heilige Paulus, als hij ons iets van die verscheidenheid der verheerlijkte lichamen in den glans der verrijzenis wil doen begrijpen, — dat het met de verheerlijkte lichamen zijn zal gelijk met de hemellichamen, waarbij *anders de glans is der zon, anders de glans der maan, en anders de glans der sterren ; zelfs verschilt de eene ster van de andere in glans.* (1e Brief aan de Corinthiërs Hoofdst. 15. vers 41.)

— Zal dus de verscheidenheid der verheerlijkte lichamen één geheel vormen van onvergelijkelijke schoonheid ?

— Zeker ; en al de luister der stoffelijke wereld in het heerlijkste en prachtigste wat zij heeft, zonder hiervan den luister der hemellichamen uit te zonderen, kan er ons

slechts een zeer onvolmaakt en zeer verwijderd denkbeeld van geven.

— Zal die klaarheid der verheerlijkte lichamen kunnen gezien worden door het oog van niet-verheerlijkte lichamen?
— Ja; en zelfs de lichamen der verdoemden zullen dezelve waarnemen in al haren luister. (85,2.)

— Zal de ziel het echter in hare macht hebben die klaarheid van haar verheerlijkt lichaam te laten zien of niet?
— Ja, de ziel zal het in hare macht hebben die klaarheid van haar verheerlijkt lichaam te laten zien of niet te laten zien; want die klaarheid zal geheel en al komen van de ziel en haar ten volle onderworpen blijven. (85,3.)

— In welken staat of in welken leeftijd zullen de lichamen der gelukzaligen verrijzen?
— Zij zullen allen verrijzen in den leeftijd, welke de natuur in hare volmaakte ontwikkeling hebben moet. (81,1.)

— Zal het ook zoo zijn met de lichamen der verdoemden?
— Ja; met dit verschil, dat de lichamen der verdoemden geen enkele der vier eigenschappen zullen hebben van de verheerlijkte lichamen. (86,1.)

— Volgt hieruit, dat de lichamen der verdoemden bederfelijk zullen zijn?
— Geenszins; want het rijk van de bederfelijkheid en van den dood zal voor immer geëindigd zijn. (86,2.)

— Zullen ze dus tegelijkertijd lijdelijk en onsterfelijk zijn?
— Ja, dewijl God in Zijne rechtvaardigheid en in Zijne macht alle dingen zoo schikt, dat geen uitwendige werk-

kracht invloed zal kunnen uitoefenen op de lichamen der verdoemden om ze te veranderen en te vernietigen, en dat nochtans alles voor hen een oorzaak zijn zal van pijn en van foltering, en voornamelijk het vuur der hel. (86,2,3.)

— En in welken staat zullen de kinderen, die zonder Doopsel gestorven zijn, hun lichaam terugkrijgen op het oogenblik der verrijzenis ?

— Zij zullen het terugkrijgen in een staat van algeheele natuurlijke volmaaktheid, doch zonder een der eigenschappen van de verheerlijkte lichamen, hoewel ze toch in verschil met de lichamen der verdoemden, geenerlei pijn zullen ondervinden. (vgl. *Aanhangsel*, 1,2.)

§ 51. **Het laatste oordeel.**

— Zullen alle menschen terstond na hunne verrijzenis zich in de tegenwoordigheid van den oppersten Rechter bevinden ?

— Ja, terstond na hunne verrijzenis zullen alle menschen zich in de tegenwoordigheid van den oppersten Rechter bevinden. (89,5.)

— In welke gedaante zal de opperste Rechter op het oogenblik van het oordeel verschijnen ?

— Hij zal verschijnen in de gedaante Zijner heilige Menschheid in al de heerlijkheid, welke op Hem terugslaat uit kracht van Zijne vereeniging met den Persoon van het Woord en van Zijne zegepraal over alle machten van het kwaad. (90, 1, 2.)

— Zullen alle menschen die heerlijkheid van den Oppersten Rechter zien, als Hij verschijnt in al Zijnen luister ?

— Ja ; alle menschen zullen die heerlijkheid van den Oppersten Rechter zien, als Hij verschijnt in al Zijnen luister. (ibid.)

— Zullen allen Hem ook zien in de heerlijkheid van Zijne goddelijke natuur ?

— Neen ; in de heerlijkheid van Zijne goddelijke natuur zullen Hem alleen de uitverkorenen zien, wier ziel de zaligende aanschouwing genieten zal. (90,3.)

— Zullen alle menschen, die voor den oppersten Rechter verschijnen zullen, in het oordeel begrepen zijn ?

— Neen ; in het oordeel zullen slechts diegenen begrepen zijn, die het gebruik van het verstand hebben gehad, toen zij op aarde leefden.

— Zullen de overige niet geoordeeld worden ?

— Neen ; de overige zullen niet geoordeeld worden, doch zij zullen bij het oordeel tegenwoordig zijn, opdat voor hunne oogen evenals voor de oogen van allen de opperste gerechtigheid van Gods oordeelen uitschittere, alsmede de glorie van Jesus Christus in het gansche verloop van de geheimen der Verlossing. (89, 5, ad 3.)

— Zullen op den dag des oordeels alle menschen, die het gebruik van het verstand gehad hebben, toen zij op aarde leefden, geoordeeld worden ?

— Zij zullen allen geoordeeld worden, wat betreft de scheiding, welke er tusschen hen zal worden gemaakt, daar de eene zullen plaats nemen aan de rechterhand van den Rechter om de uitspraak van zegening te hooren, de andere aan Zijne linkerhand om het vonnis van vervloeking te vernemen. Doch wat het rechtsgeding hunner daden aan-

gaat, alsmede het feit, dat zij voor het aanschijn van hemel en aarde zullen overtuigd worden van de slechtheid dier daden, zullen alleen de verworpenen worden geoordeeld. (89, 6, 7.)

— Zal die overtuiging van de slechtheid hunner daden, welke geschieden zal voor het aanschijn van hemel en aarde, een groote beschaming voor de verworpenen zijn ?

— Dat zal voor hen de hoogste beschaming en eene onzeggelijke foltering zijn ; juist omdat elke zonde, vooral elke zware zonde in den grond een onverdragelijke hoogmoed is, en omdat men op den dag des oordeels de geheimste handelingen en kunstgrepen van dien verborgen hoogmoed, — den vader van alle ondeugden — zal moeten bekennen in het volle licht van den oppersten Rechter, dat niets meer verborgen zal laten.

— Zal alzoo op den dag des oordeels alle kwaad, hetwelk in den loop des levens bedreven is, voor het aangezicht van allen worden blootgelegd ?

— Ja ; op den dag des oordeels zal alle kwaad, hetwelk in den loop des levens bedreven is, voor het aangezicht van allen worden blootgelegd, van welken aard overigens dat kwaad mag geweest zijn, hetzij het betrekking heeft op het persoonlijk en privaat leven, hetzij op het familieleven of op het gemeenschapsleven onder de menschen met alle openlijke ongeoorloofde daden, welke men in dit gemeenschapsleven verricht heeft, door misbruik van macht, van woord of van geschrift. Ook deze bijzonderheid zal er nog mede vergezeld gaan, dat hoe meer men op aarde toegejuicht of verheven en geprezen is door de gunst der wereld of door de listen der vijanden van God, van Jesus Christus en van Zijne Kerk, men zich op dien dag van het laatste oordeel

des te meer zal terneergedrukt voelen onder het gewicht der algemeene verwerping. (87, 1, 2, 3.)

— Hoe zal voor het aanschijn van hemel en aarde, en onder de oogen van den Oppersten Rechter die openbaarmaking van eenieders gansche leven geschieden ?

— Die openbaarmaking zal geschieden door een straal van datzelfde goddelijk licht, hetwelk op het oogenblik van het bijzonder oordeel plotseling aan een ieder geheel het verloop van zijn zedelijk leven toont ; met deze bijzonderheid, dat alle gewetens plots zullen bloot liggen voor aller blikken in die eenige bijeenkomst, waar alle menschen tegenwoordig zullen zijn, die ooit bestaan hebben van af het begin der wereld tot aan het einde. (ibid.)

— Zal het geweten der rechtvaardigen, of het heele verloop van hun zedelijk leven eveneens aan aller oogen getoond worden ?

— Zeker ; en zulks zal de grootsche en goddelijke vergelding zijn voor hunne nederigheid en hunne vergetelheid op deze aarde. Op dien dag toch zal inderdaad het woord van Jesus Christus in het evangelie volkomen verwezenlijkt worden : *Alwie zich verheft zal vernederd, en wie zich vernedert zal verheven worden.* (89, 6.)

— Kan men zeggen, dat de rechtvaardigen niet zullen geoordeeld worden, wat het onderzoek van hunne daden aangaat ?

— Dit kan en moet men zeggen, wat de rechtvaardigen betreft, wier leven heel heilig geweest is zonder eenige inmenging van aanmerkelijk kwaad, zooals het geval is met hen die, alle ijdelheden der wereld met voeten tredend, geheel hunne zorg stellen in het zoeken der goddelijke dingen. Doch

wat diegenen betreft, die de dingen der wereld bemind hebben en zich hebben gemengd of verwikkeld in aardsche zaken, zonder deze nochtans boven Jesus Christus te stellen in die mate, dat zij Hem voor altijd wilden verliezen, maar die integendeel hun best gedaan hebben om door aalmoezen en door boetvaardigheid het ongelijk te herstellen, dat zij mochten begaan hebben ; — zij zullen die dubbele zijde van hun leven blootgelegd vinden voor aller oogen, opdat de voorrang van het goed boven het kwaad ten volle bekend worde tot glorie van de goddelijke rechtvaardigheid. (ibid.)

— Zullen alle zonden, welke men in den loop zijns levens begaan heeft, doch waarover men boetvaardigheid heeft gedaan, op den dag des oordeels openbaar gemaakt worden ?

— Ja ; om de reden, welke reeds gezegd is. Maar die openbaarmaking zal strekken tot de glorie der rechtvaardigen om wille van de boetvaardigheid, welke zij over hunne zonden gedaan hebben, en zelfs in de mate, waarin die boetvaardigheid meer edelmoedig geweest is en met grooter vurigheid is volbracht. (87, 2, ad 3.)

— Zullen er op den dag des oordeels rechtvaardigen zijn, die verre van geoordeeld te worden, daarentegen zelf de hoedanigheid van rechter zullen hebben en bij den Oppersten Rechter zullen gezeten zijn in Zijn oordeel ?

— Ja ; dat zullen al diegenen zijn, die naar het voorbeeld der Apostelen van Jesus Christus alles verlaten hebben om zich te geven aan God en wier leven in zekeren zin een prediking geweest is van het evangelie in geheel zijne volmaaktheid. (89, 1, 2.)

— Zullen ook de engelen de hoedanigheid van rechter hebben op den oordeelsdag ?

— Neen ; de engelen zullen op den oordeelsdag de hoedanigheid van rechter niet hebben. Zij toch, die zitting hebben bij den rechter, moeten op hem gelijken. Nu zal het Woord Gods als mensch zijn ambt van Oppersten Rechter uitoefenen. Dus zullen alleen menschen met Hem zitting kunnen hebben in dat oordeel. (89, 7.)

— Zullen de engelen geoordeeld kunnen worden op den dag des oordeels ?

— Neen ; eigenlijk gesproken, zullen de engelen niet geoordeeld worden op den dag des oordeels ; dewijl wat hen betreft, het oordeel reeds geschied is in den beginne, toen de aan-God-trouw-geblevenen werden opgenomen in den hemel, en de opstandelingen onder hen werden neergestort in de hel. Om het aandeel echter, dat de goede engelen gehad hebben in de handelingen der rechtvaardigen, en de booze engelen in de handelingen der slechten, zullen zij zich zijdelings in het oordeel betrokken vinden om zelf ook een vermeerdering van toevallig geluk, of wel eene vermeerdering van straf en foltering te ontvangen. (89, 3.)

— Hoe zal die plechtige zitting van het laatste oordeel eindigen ?

— Die zitting zal eindigen met de uitspraak van het vonnis, waaraan de Opperste Rechter den vorm van uitdrukking zal geven.

— Weten we, hoedanig dat vonnis zijn zal ?

— Ja ; want Hij zelf, Die het moet uitspreken, heeft ons daaromtrent onderricht in Zijn evangelie.

— Welk zal dat vonnis dan zijn ?

— Zooals hier volgt, in den samenhang zelf, waarin het

evangelie het ons doet kennen : ,,Dan zal de Koning zeggen tot hen, die aan Zijn rechterhand staan : *Komt, gezegenden mijns Vaders, neemt bezit van het rijk, dat voor u bereid is van de grondvesting der wereld af*. — Hij zal ook tot hen, die aan Zijn linkerhand staan, zeggen: *Gaat van Mij, vervloekten, in het eeuwige vuur, dat bereid is voor den duivel en zijne engelen.*"

— Wat zal het gevolg zijn van dit tweeledig vonnis ?

— Het gevolg zal zijn, dat ,,zij zullen gaan : (de laatsten) in de eeuwige straf ; en de rechtvaardigen in het eeuwige leven."

§ 52. **De eeuwige straf.**

— Zal het vonnis van den oppersten Rechter ten opzichte van de verdoemden uitgevoerd worden door tusschenkomst van de duivelen ?

— Ja ; nauwelijks zal het vonnis van den oppersten Rechter uitgesproken zijn, of de verdoemden zullen door de kracht zelf van dat vonnis overgelaten worden aan de macht der duivelen, en deze, daar zij van nature boven hen zijn en zich door hen op aarde hebben doen gehoorzamen, wat het kwaad betreft, zullen voortgaan gedurende de gansche eeuwigheid de schrikwekkende heerschappij hunner boosheid als een rechtvaardige straf over hen uit te oefenen. (89, 4.)

— Zal voor de verdoemden het feit, dat zij hun lichaam hebben terug gekregen, en dat zij voortaan met hun lichaam en met hunne ziel in de hel zijn, een nieuwe oorzaak zijn van folteringen ?

— Ja, zeker ; want dan zullen zij voortaan te lijden

hebben, niet alleen in hunne ziel, gelijk vroeger, doch ook in hun lichaam. (97.)

— Zal de foltering, welke zij in hun lichaam zullen ondergaan, allesomvattend en bijzonder hevig zijn ?

— Ja ; want in die plaats van pijniging, waarin zij zich bevinden, zal niets zijn, dat voor hen niet een oorzaak is van ijselijke foltering, tot zelfs in de waarneming hunner zintuigen. Nochtans zullen die folteringen voor allen niet dezelfde zijn, omdat ze geëvenredigd zullen zijn naar het getal en de zwaarte der zonden, welke ieder bedreven heeft. (97, 1 ; 5, ad 3.)

— Zal er nooit eenige verlichting of verzachting komen in die pijnen der verdoemden ?

— Neen, nooit zal er eenige verlichting of verzachting komen in die pijnen der verdoemden ; omdat hun wil verstokt is in het kwaad, en zij zich dus altijd zullen bevinden in denzelfden staat van goddeloosheid en boosheid, die op het oogenblik van hunnen dood en van het oordeel hun lot blijvend zal hebben vastgesteld. (98, 1, 2 ; 99, 1.)

— Zal die wil der verdoemden, aldus verstokt in het kwaad, eenen algemeenen haat tegen allen en tegen alles insluiten ?

— Ja, die wil der verdoemden, aldus verstokt in het kwaad, zal eenen algemeenen haat tegen allen en tegen alles insluiten : zoodat zij aan niets of aan niemand zullen denken, hetzij aan de schepselen, hetzij aan God, zonder aanstonds eenen verschrikkelijken haat te ondervinden, welke hen kwaad doet wenschen aan allen en aan alles. Zelfs zouden zij, indien het mogelijk ware, God Zelf en al Zijne gelukzaligen bij hen in de hel willen zien, en in hun wanhopige woede zullen zij geen andere uitvlucht hebben dan het

smachtend verlangen om zich te zien vernietigd, zonder nochtans ooit op vernietiging te kunnen rekenen, daar zij weten en er niet aan kunnen twijfelen, dat zij voor immer en altijd beladen zijn met de goddelijke vervloeking en zonder eenige kans op kwijtschelding, veroordeeld tot de eeuwige straf. (98, 3, 4, 5.)

§ 53. **Het eeuwig leven.**

— Terwijl de verdoemden door het vonnis van den Oppersten Rechter zullen overgeleverd worden aan de macht der duivelen, die hen met zich zullen meevoeren naar de plaats der eeuwige straf, — welke uitwerking zal intusschen het vonnis van den Oppersten Rechter hebben ten opzichte van de uitverkorenen ?

— De uitwerking van dat vonnis zal zijn, dat zich aanstonds voor hen de hooge poorten zullen openen van het Rijk der hemelen, hetwelk hun bereid is door den Vader van af de grondvesting der wereld.

— Zullen de uitverkorenen allen onmiddellijk hun intrede doen in den hemel ?

— Ja, zoodra de plechtige zitting van het laatste oordeel opgeheven is, zullen de uitverkorenen onmiddellijk hun intrede doen in den hemel, in het gevolg van hunnen Heer en Koning, Christus Jesus, Die hen met Zich zal medevoeren om hun deel te schenken in Zijn geluk en in Zijne glorie.

— Zullen het geluk en de glorie der uitverkorenen vermeerderd worden door het feit, dat zij nu hun lichaam hebben teruggekregen ?

— Door het feit, dat zij nu hun lichaam hebben teruggekregen, zullen het geluk en de glorie der uitverkorenen

vermeerderd worden in 'n verhouding, welke wij onmogelijk kunnen vermoeden ; ofschoon zij, die al in den hemel waren, te voren reeds door het zaligend aanschouwen alleen een geluk smaakten, dat in zekeren zin oneindig is. (93, 1.)

— Zullen er in den hemel onderscheiden plaatsen zijn, en zullen de uitverkorenen er eene verzameling vormen, buitengewoon schoon om hare verscheidenheid en hare harmonieuze rangschikking ?

— Ja ; want de graad van liefde of van genade zal den graad der glorie vaststellen ; doch die liefde, waarvan de minste graad voldoende is om den hemel binnen te gaan, zal ook ten gevolge hebben, dat alle gelukzaligen de vreugde over hun eigen geluk eenigermate aan elkander zullen mededeelen, en dat allen er gelukkig zullen zijn door het geluk van allen, terwijl God in Zijn oneindig geluk alles in allen is, hoewel in verschillenden graad. (93, 2, 3.)

— Zullen in die vergadering der uitverkorenen, de menschen iets hebben, dat de engelen niet zullen hebben, ten minste niet op denzelfden titel ?

— Ja ; want de menschen zullen op een bijzonderen titel de zegepralende Kerk vormen, die in den hemel gedurende de gansche eeuwigheid in betrekking zal staan tot Jesus Christus als eene Bruid tot haren Bruidegom, met Hem, te midden van onuitsprekelijke geneuchten, het eeuwig bruiloftsfeest van 't geestelijk huwelijk vierend. (95, 1, 2.)

— De engelen zullen toch niet uitgesloten zijn van dat geestelijk huwelijksfeest ?

— Zeker niet; doch zij zullen, hoewel alleszins deel uitmakend van de zegepralende Kerk, — evenwel tot den Koning dier Kerk, Die Jesus Christus is, niet dezelfde

betrekking hebben, welke het gedeelte der zegepralende Kerk, dat uit de menschen is samengesteld, met Hem hebben zal. (95, 4.)

— Waarin zal dat verschil bestaan ?

— Dat verschil zal hierin bestaan, dat de uitverkorenen of gelukzaligen, die tot het menschelijk geslacht behooren, met Jesus Christus zullen overeenkomen in dezelfde menschelijke natuur ; hetgeen nooit waar zal zijn van de engelen. En dit is de reden, waarom die uitverkorenen tot Jesus Christus, den Koning aller gelukzaligen, een zekere verhouding van hartelijkheid en zoete vertrouwelijkheid zullen hebben, welke de engelen niet op gelijken titel zullen hebben, — ofschoon de innige en zoete betrekking tot het Woord Gods, welke uit de zaligende aanschouwing zelve voortvloeit, voor hen op denzelfden grond bestaan moet als voor alle uitverkorenen en alle gelukzaligen. (95, 1—4.)

— Wat volgt er uit die bijzondere verhouding, welke de zegepralende Kerk, — in zoover zij uit de uitverkorenen van het menschelijk geslacht is samengesteld — tot Jesus Christus hebben zal ?

— Daaruit volgt, dat naar het beeld en naar de gelijkenis van hetgeen er hier op aarde onder ons gebeurt, wanneer op den dag van het huwelijk de bruid wordt binnengeleid in het huis van den bruidegom, evenzoo de hoog verhevene Drieëenheid die Kerk, de Bruid van Jesus Christus, op den dag van hare intrede in den hemel zal begiftigen, en haar zal overladen met de kostelijkste geschenken en sieraden, opdat Zij waardig zij met zulk een Bruidegom, te midden der onuitsprekelijkste geneuchten, het eeuwig bruiloftsfeest van hun geestelijk huwelijk te vieren. (95, 1.)

— Zijn het die geschenken of sieraden, welke men den bruidschat of de huwelijksgift noemt der gelukzaligen ?

— Ja ; zij maken juist datgene uit, wat men den bruidschat of de huwelijksgift noemt der gelukzaligen.

— Hoeveel van die bruidsgaven der gelukzaligen zijn er ?

— Zij zullen ten getale van drie zijn in de verheerlijkte ziel ; en van haar zullen zij terugstralen ook op het lichaam der gelukzaligen in den vorm der vier glorierijke eigenschappen, waarover wij reeds gesproken hebben. (95, 5.)

— Welke zullen de drie bruidsgaven der gelukzalige ziel zijn ?

— Die bruidsgaven zullen zijn als een kleedsel van licht en van hooge geestelijke gevoeligheid, waardoor de gelukzalige ziel de geschiktheid krijgt om het oneindig Goed te genieten, hetwelk zij bezit door de zaligende aanschouwing, die haar eindpunt heeft in het Woord van God, — genieten in zulk een mate, dat geen aardsch geluk, noch eenige verrukking van vreugde hier beneden ons ook maar het meest verwijderde denkbeeld kan geven van het geluk der uitverkorenen, die met Jesus Christus zijn vereenigd door den akt dier *aanschouwing*, dier *bezitting*, dier *genieting*. Trouwens men kan hier slechts het uitmuntend gezegde herhalen van den heiligen apostel Paulus, die zelf vervoerd is geweest tot in den derden hemel, d.w.z. in den hemel der gelukzaligen : — *'s Menschen oog heeft niet gezien : zijn oor heeft het niet gehoord : zijn hart heeft nooit gesmaakt wat God heeft weggelegd en bereid voor hen, die Hij bemint.* (95, 5.)

— Zullen die vergadering van uitverkorenen en het geluk van het eeuwig leven, — welke, vooral wat de uitverkorenen betreft van het menschelijk geslacht, vergeleken worden,

zooals gezegd is, met een eeuwig bruiloftsfeest van 'n geestelijk huwelijk, — ook niet den naam dragen van hemelsch Koninkrijk ?

— Ja; en zulks is om aan te duiden, dat al de uitverkorenen te zamen een koninklijke bijeenkomst zullen uitmaken, niet alleen omdat zij er in onmiddellijke afhankelijkheid staan van God, den Koning der koningen ; maar ook wijl ieder van hen de hoedanigheid van koning deelen zal, zelf bekleed zijnde met de koninklijke waardigheid in den hoogsten en heerlijksten zin van het woord. (96, 1.)

— Maar hoe of in welken zin kan men zeggen, dat alle uitverkorenen in den hemel bekleed zullen zijn met de koninklijke waardigheid ?

— Omdat de zaligende aanschouwing, welke hen met God vereenigt en in den meest eigenlijken zin het eeuwig leven daarstelt, alle gelukzaligen deelachtig maakt aan de godheid ; en daar nu God in de hoogste mate de onsterfelijke Koning der eeuwen is, aan Wien alle glorie toekomt, zullen bijgevolg de gelukzaligen in alles deelhebben in Zijn hoogste koningschap en in Zijne glorie. (96, 1.)

— Is dat bedoeld door de kroon, die het aandeel van alle gelukzaligen zijn zal in den hemel ?

— Ja, juist; de kroon der glorie, welke hun zal geschonken worden en welke hen gelijk zal maken aan God Zelf, zal hun koningskrone zijn. (96, 1.)

— Spreekt men ook niet van bijzondere kroontjes voor de uitverkorenen in den hemel ?

— Ja ; doch terwijl de eigenlijke kroon voor allen is, behooren de bijzondere kroontjes slechts aan enkelen (96, 1.)

— Vanwaar komt dit verschil?

— Dit verschil komt hiervan, dat de eigenlijke kroon niets anders is dan de uitstraling van het wezenlijk geluk, hetwelk in de aanschouwing Gods bestaat en op titel van glorievolle belooning in allen gevonden wordt; terwijl de bijzondere kroontjes een bijkomstige uitstraling zijn, veroorzaakt door de vreugde, welke sommige uitverkorenen smaken over zekere bijzondere verdienstelijke werken, welke zij op aarde hebben verricht. (96, 1.)

— Zullen dus alleen uitverkorenen uit het menschdom de bijzondere kroontjes hebben?

— Ja, wijl de engelen zulke verdienstelijke werken niet hebben te vervullen gehad. (96, 9.)

— En welke zijn de verdienstelijke werken, die een bijzonder kroontjen zullen krijgen?

— Dat zijn: het martelaarschap; de maagdelijkheid; en het leerambt. (96, 5, 6, 7.)

— Waarom zullen deze drie soorten van verdienstelijke werken een bijzonder kroontjen ontvangen?

— Omdat zij op een bijzonderen titel doen gelijken op Jesus Christus, in Zijne volkomen overwinning over den drievoudigen vijand van het vleesch, van de wereld en van den duivel. (ibid.)

— Zullen dus in de vergadering der uitverkorenen en in het koninkrijk der hemelen de bijzondere kroontjes het teeken zijn van een bijzondere overwinning?

— Ja; en in dien zin kan men op de martelaren, de maagden en de leeraars in 't bijzonder toepassen het woord, dat door God in 't algemeen van alle uitverkorenen gezegd is:

Wie overwonnen heeft, zal deze dingen bezitten. Ik zal zijn God zijn, en hij zal mijn zoon zijn. (*Boek der Openbaring*, hoofdst. 21, vers 7.)

— Staat er in de heilige Schrift ten laatste ook nog een woord, dat als 't ware een samenvatting is van alles, wat het geluk der uitverkorenen betreft in het eeuwig leven des hemels ?

— Ja ; in het *Boek der Openbaring* van den H. Joannes, hoofdst. 22, vers 5, vinden wij het aldus uitgedrukt : *De Heere God zal hen verlichten : en zij zullen heerschen in de eeuwen der eeuwen.*

Slot.

— Kunt ge aan het einde dezer catechetische uiteenzetting van de drie deelen der Theologische Summa van den H. Thomas van Aquino, een gebedsformuul aangeven, waarin als 't ware geheel hare duidelijke en klare leer benut wordt, ten einde er ons de vrucht van te verzekeren ?

— Ja ; zooals volgt :

Gebed tot Onzen Heer Jesus Christus.

O Jesus, liefste Zoon der glorievolle Maagd Maria en eenige Zoon van den levenden God, ik aanbid U als ook Uwen Vader, die U van alle eeuwigheid voortbrengt in den schoot Zijner oneindige natuur, en U diezelfde oneindige natuur meedeelt, alsmede den Heiligen Geest, die van den Vader door U voortkomt, en die de Geest is van U beiden, Uwe zelfstandige Liefde, welke dezelfde oneindige natuur van U ontvangt, en ik erken U voor mijnen God, den eenigen, waren

en oneindig volmaakten God, die al wat buiten Hem is uit niets heeft geschapen en het behoudt en bestuurt met eene oneindige wijsheid, een hoogste goedheid en een opperste macht ; in naam der geheimen, welke in Uwe heilige Menschheid voltrokken zijn, vraag ik U, Jesus, mij van al mijne vroegere zonden te zuiveren in Uw bloed : over mij uit te storten den overvloed van Uwen Heiligen Geest met Zijne genade, Zijne deugden en Zijne gaven : te maken, dat ik in U geloove, op U hope, U beminne, door al mijne handelingen naar U streve: eindelijk vraag ik U, mij eens U Zelven te willen schenken in den luister Uwer glorie te midden van het gezelschap Uwer Heiligen. Amen.

(Door een besluit der congregatie van het heilig Officie, gedateerd van 22 Jan. 1914, heeft Zijne Heiligheid Paus Pius X zich gewaardigd voor altijd een aflaat van 100 dagen te verleenen, toepasselijk op de zielen in het vagevuur, welke aflaat eens per dag kan verdiend worden door alle geloovigen, die met een rouwmoedig hart en met godsvrucht bovenstaand gebed zullen bidden.)

INHOUD

Derde gedeelte.

JESUS CHRISTUS

(de weg bij 's menschen opgang tot God.)

Bladz.